

**TÜRKİYE’DE ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE
İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARIN ELEŞTİREL ANALİZİ VE BİR
MODEL ÖNERİSİ**

Ercüment Erbay

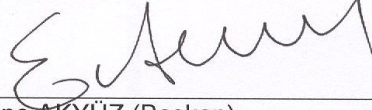
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

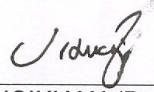
Ankara, 2011

KABUL VE ONAY

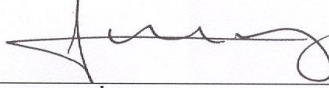
Ercüment ERBAY tarafından hazırlanan "Türkiye'de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi" başlıklı bu çalışma, 28.12.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

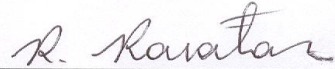
Prof. Dr. Emine AKYÜZ (Başkan)

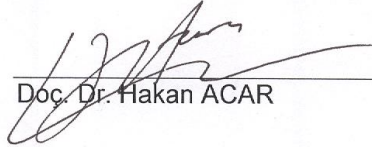
Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN (Danışman)

Prof. Dr. Sunay İL

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

Doç. Dr. Hakan ACAR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezinin/raporunun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezinin/Raporunun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezinin/Raporunun sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezinin/Raporunun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/raporunun tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.12.2011

Ercüment ERBAY

TEŞEKKÜR

Bu yorucu ve uzun erimli çalışmada bana destek olan kişileri anmak ve teşekkür etmek istiyorum. Onlar olmasa bu çalışmanın ortaya çıkması mümkün olmazdı.

Bu teze Prof. Dr. Sevil ATAÜZ ile başlamıştık ama askerlik görevim ve daha sonra hocamın emekliliği nedeniyle çok fazla birarada çalışma imkânı bulamadık. Hocama emekleri için teşekkür ediyorum, bir ömür sağlık ve mutluluk diliyorum.

Daha sonra Hocam Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN ile birlikte çalışmaya başladık. Hocam rahatlatıcı ve yol gösterici tavırlarıyla her zaman yardımcı oldu ve benim yolumu açtı. Değerli Hocama emekleri ve güleryüzü için sonsuz teşekkürlerimi sunmak boynumun borcudur.

Çocuk hakları alanında duayen bir akademisyen olan Prof. Dr. Emine AKYÜZ, yayınları ve Komite toplantılarındaki destekleriyle çalışmada çok fazla katkı vermiştir. Prof. Dr. Sunay İL ise nitel araştırma bilgisi ile çalışmamı yöntem açısından desteklemiş ve çalışmaya “çocuğun değeri” penceresinden bakmamı sağlayarak sağlam bir çatı kurmamı sağlamıştır. Tezimin her aşamasında benim olan, değerli önerileri ile eksik noktaları görmemi sağlayan değerli hocalarım ve komite üyeleri Prof. Dr. Emine AKYÜZ ve Prof. Dr. Sunay İL’e yürekten teşekkür ederim.

Tez Savunma Sınavı’nda tezime değerli görüşleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Kasım KARATAŞ’a,

Araştırmada yer alacak öznelerin belirlenmesinde ve kurgulama aşamasında desteğini benden esirgemeyen değerli Hocam Doç. Dr. Hakan ACAR’a,

Tez sürecinde bilgi ve belgelerini benimle paylaşmaktan imtina etmeyen, çalışmamı titizlikle okuyarak öneriler sunan Değerli Dostum ve Hocam Dr. Tarık TUNCAY’a

Araştırmanın kurgulanması aşamasında yoğun desteğini aldığım Dr. Emrah AKBAŞ’a,

Araştırmanın tasarımında ve özellikle yöntem bölümünde desteğini aldığım Değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ’e,

Sadece tezde değil, her zaman yanımda olan ve tezimi okuyarak görüşlerini paylaşan değerli dostum Çağrı SEVİN’e,

Model önerisi aşamasında desteklerini aldığım Prof. Dr. Doğan Nadi LEBLEBİCİ ve Arş. Gör. Ayşegül KURBAN’a

Bu süreçte yalnız bırakmayan ve katkılarıyla beni güçlendiren Dr. Bilge ÖNAL DÖLEK ve Gökhan TOPÇU’ya,

Çocuk haklarıyla ilgili bilgi birikimlerini benimle paylaşan SHÇEK Çocuk Hizmetleri Dairesi Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Koordinasyonu Şubesinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları Sevil LALE KURT ve Kadriye BOZKURT’a

Çocuk görüşme formunun hazırlanmasında desteğini aldığım Emrah Kırımsoy ve Mustafa Ruhi Şirin’e teşekkür ederim.

Özneler ile gerçekleştirilen her görüşme, nitel araştırmanın doğası gereği tamamıyla tezde yer almamıştır. Bununla birlikte öznelerin yaptığı bütün yorumlar ve verdikleri bilgiler, araştırmacının çocuk hakları alanındaki gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu açıdan araştırmacı, yıllar boyu edindikleri bilgileri kendisiyle paylaşmaları nedeniyle öznelere teşekkür borçludur.

Araştırmada yer alan çocuklar, benim çok değerli öznelerimdi. İçtenlikle yaşamlarını bana açtılar ve çocuk haklarına bakışlarını yansıttılar. Bu araştırmanın olmazsa olmaz özneleri çocuklara gönülden teşekkür ederim.

Son olarak tez süresince yoğun çalışmalarım nedeniyle yeterli vakit ayıramadığım sevgili eşim Pınar Aytaç Erbay ve oğlum Çınar’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Onların yanımda olması beni motive etmekte ve başarıya sürüklemektedir.

Aralık, 2011

ÖZET

ERBAY, Ercüment. *Türkiye’de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi*. Doktora Tezi. Ankara, 2011.

Bu araştırma, Türkiye’de çocuk hakları anlayışının ve uygulamalarının varolan durumunu analiz etmek ve bunun sonucunda bir model önerisi geliştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu analiz ve sonucundaki model önerisi, Türkiye’de çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve izlenmesinden sorumlu olan ya da olması gereken ilgili kurumlar ve yapılanmalar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu kurumlar ve yapılanmalar; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyadır.

Araştırma nitel araştırma metoduyla yürütülmüş ve bu kapsamda Türkiye’de konuyla ilgili çalışan akademisyenler, kamu temsilcileri, hükümet dışı örgütlerin temsilcileri ve çocuklardan oluşan 43 özne ile 06.12.2010–07.04.2011 arasında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu görüşmelerde öncelikle SHÇEK ile ilgili olarak koordinatörlük görevi, ulusal raporlar, İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Forumları konuları tartışılmış, aksayan yönler ve güçlü yönler belirlenmiştir. Sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı, özellikle çocuk haklarının anlatıldığı dersler bağlamında eleştirilmiş ve Bakanlığın çocuk bakışı sorgulanmıştır. Diğer önemli bir kurum olan TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi ele alındığında, yeni bir yapılanma olması nedeniyle öznelerce fazla bilinmediği görülmüş ve varolan çalışmaları analiz edilmiştir. Yerel yönetimlerin çocuk hakları konusuna bakışı ve çocuk meclisi uygulaması analiz edilen diğer bir başlık olarak yer almıştır. Hükümet dışı örgütlerin çalışmaları ise tanıtma, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında öznelerin katkı verdiği ve işlemeyen yönleri güçlü yanlarıyla birlikte analiz ettikleri bir konu olmuştur. Son olarak medyanın çocuk hakları ile ilişkisi incelenmiş ve bu ilişki özneler tarafından yoğun bir eleştiriye maruz kalmıştır.

Araştırmanın sonunda; SHÇEK’in koordinatörlük görevini yürütmesinde sorunlar olduğu, ulusal raporların katılımcı bir metodla ve zamanında hazırlanamadığı, bunun

SHÇEK dışı nedenlerden kaynaklandığı, İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk forumlarının ise katılım hakkı bağlamında güçlendirilmesi gerektiği görülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı, çocuk haklarıyla ilgili derslerde öğretim metodlarının yanlışlığı nedeniyle başarı elde edememesi ve en başta Bakanlığa bağlı öğretmenler ve yöneticilerin çocuk hakları bakışına sahip olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, savunuculuk ve yasa hazırlama yönünden zayıf kalması ve çalışmalarını paylaşmaması nedeniyle eleştirilmiş ancak mecliste böyle bir yapının olması ve bu yapıya zaman verilmesinin gerektiği konusunda uzlaşmıştır. Yerel yönetimler, bir yandan çocuk bakışına sahip olmaması ve çocuk katılımına önem vermemesi nedeniyle eleştirilirken, bir yandan çocuğa ilk elden dokunabilecek yapısı nedeniyle güçlü olduğu vurgulanmıştır. Hükümet dışı örgütler ile ilgili sorunlar ise bir arada çalışamama, yeterli maddi desteğe sahip olmama ve kamu ile işbirliğinin zayıf olması olarak belirlenmiştir. Medya ise çocuk haklarını tanıtmak bir yana bizzat çocuk hakları ihlalleri gerçekleştirmesi nedeniyle eleştirilmiştir.

Bu eleştirel analiz sonucunda işevuruk ve somut önerilerin yer aldığı model önerisi başlığına geçilmiştir. Araştırmacı bu başlıkta öznelerin model önerilerini değerlendirmiş, sonrasında kendi tercihleri ve önerileri ile destekleyerek model önerisine son şeklini vermiştir. Bu model önerisi özetle, ilgili kurumların yapılarını yeniden sorgulaması ve çocuk katılımına daha çok önem verilmesi doğrultusunda şekillenmiştir. Ayrıca icracı bir bakanlığın kurulması gerektiği, çocuk ombudsmanlığı, çocuk ve gençlik yasası ve çocuk büroları önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: çocuk, çocuk hakları, çocuk hakları anlayışı ve uygulamaları, çocuk refahı, sosyal hizmet

ABSTRACT

ERBAY, Ercüment. *A Critical Analysis of the Practices towards Presentation, Dissemination and Follow-up of Children's Rights in Turkey and a Model Proposal*. Ph.D. Dissertation. Ankara, 2011.

This study aims to do an analysis of current state of the understanding and application of children's rights in Turkey.

This analysis, and the model proposal at the end, had been created in the frame of institutions and constructs that are and should be responsible for promoting, generalizing and following children's rights in Turkey. These institutions and constructs are Social Services and Child Protection Agency, Ministry of Education, Grand National Assembly of Turkey Children's Rights Watch Committee, local governments, non-governmental organizations and media.

The study had been carried out with qualitative research method and 43 in-depth interviews had been made with academicians, public authorities, non-governmental authorities working in this area besides children between 06.12.2010–07.04.2011.

In these interviews; coordination duties of Social Services and Child Protection Agency, the national reports, Provincial Children's Rights Committees and Children Forums had been discussed and their defecting and strong aspects had been determined. After, The Ministry of Education had been criticized especially in terms of the lessons covering the subject of children's rights and the Ministry's view towards children had been examined. Another important institution, Grand National Assembly of Turkey Children's Rights Watch Committee, had been handled but it had been determined that participants of the study had insufficient knowledge of this institution which can be due to its recent commencement of activities at the time of the study and its activities had been analyzed. The analysis of local government's view of children's rights and implementation of the children's council had been another topic of the analysis. Non-governmental organizations' activities in terms of promoting, generalizing and following children's rights had been analyzed considering the defective and strong

aspects. Lastly, the relation of media with children's rights had been brought to the table and this relation had been a subject of intense criticism by the participants of the study.

As the result of critical analysis; it had been determined that there are some problems of Social Services and Child Protection Agency in carrying out its coordination duty, national reports are not being prepared in a non-participative and untimely manner which is related to reasons beyond Social Services and Child Protection Agency's control, Provincial Children's Rights Committees and Children's Forums should be empowered in terms of right of participation. Ministry of Education had been criticized for the failing in children's rights lessons due to improper education methods while teachers and directors working under the Ministry manifest lack of children's rights view. Although Grand National Assembly of Turkey Children's Rights Watch Committee children's Rights Watch Committee had been criticized in terms of its weakness in terms of advocacy and preparing laws, it is concluded that such a structure in Grand National Assembly of Turkey Children's Rights Watch Committee should be given more time to effectively function. On the one hand, local governments had been criticized due to their lack of children's rights view and ignorance of children's participation but on the other hand, it had been highlighted that they are still strong due to their proximity to children and their problems. The problems of non-governmental organizations had been determined as inability to work together, lack of sufficient economic support and weak cooperation with the public sector. Media, on the other hand, had been criticized for children's rights violations let alone promoting them.

At the end of this critical analysis, the topic of a model proposal including operational and concrete suggestions had been discussed. At this stage of the study, the researcher evaluated the participants' model proposals and reached a final model after adding his own preferences and proposals. This model proposal has been shaped with reassessment of structures of related organizations and giving more importance to child participation. Also line ministry, child ombudsmanship, legislation for children and youth and child bureaus has been suggested.

Key words: child, children's rights, understanding and application of children's rights, child welfare, social work

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	ii
BÖLÜM I.....	1
<i>GİRİŞ</i>	1
1. 1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	2
1. 2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.4. TANIMLAR.....	5
BÖLÜM II	6
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. MODERN ÇOCUKLUK PARADİGMASI BAĞLAMINDA ÇOCUKLUK.....	6
2.1.1. <i>Korumacı Yaklaşım</i>	9
2.2. POSTMODERN ÇOCUKLUK PARADİGMASI BAĞLAMINDA ÇOCUKLUK	10
2.2.1. <i>Özgürlükçü Yaklaşım</i>	11
2.3. PRAGMATİST YAKLAŞIM	12
2.4. ÇOCUĞUN DEĞERİ.....	13
2.5. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI	17
2.5.1. <i>Yaşama ve Gelişme Hakkı</i>	19
2.5.2. <i>Eşitlik-Ayrım Gözetmeme İlkesi</i>	19
2.5.3. <i>Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi</i>	20
2.5.4. <i>Katılım Hakkı</i>	21
2.6. ÇOCUK HAKLARININ TARİHİ.....	25
2.6.1. <i>Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)</i>	25
2.6.2. <i>Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)</i>	27
2.6.3. <i>Türk Çocuk Hakları Bildirisi</i>	28
2.6.4. <i>Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)</i>	29
2.6.5. <i>Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1996)</i>	34
2.7. DÜNYADA ÇOCUK HAKLARI	34

2.7.1. Farklı Ülkelerden Çocuk Hakları Görünümleri	34
2.7.2. Ombudsmanlık	39
2.8. TÜRKİYE’NİN ÇOCUK POLİTİKASI	41
2.9. TÜRKİYE’DE İLGİLİ KURUMLAR-YAPILANMALAR BAĞLAMINDA ÇOCUK HAKLARI UYGULAMALARI	44
2.9.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları	44
2.9.2. Milli Eğitim Bakanlığı’nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamaları	56
2.9.3. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi’nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamaları	58
2.9.4. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamaları	58
2.9.5. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları	59
2.9.6. Medyanın Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları	59
BÖLÜM III	61
YÖNTEM	61
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	61
3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	62
3.2.1. Özneler	62
3.2.2. Veri Toplama Süreci	69
3.2.3. Verilerin Çözümlemesi	72
3.2.4. Süre ve Maliyet	72
BÖLÜM IV	74
ÇERÇEVE SORULAR	74
4.1. TÜRKİYE’DE ÇOCUĞUN DEĞERİ	74
4.2. TÜRKİYE’NİN ÇOCUK POLİTİKASI	78
BÖLÜM V	80
5.1.SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU’NUN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YANLARI	80
5.1.1. Koordinatörlük Görevi	80
5.1.2. Ulusal Raporlar	83
5.1.3. İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Forumları	86

5.1.4. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzleme Bağlamında SHÇEK'in Güçlü Yanları.....	91
5.2. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA VE YAYGINLAŞTIRMAYA YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YANLARI	92
5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi	92
5.2.2. Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalar Bağlamında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Güçlü Yanları.....	96
5.3. TBMM ÇOCUK HAKLARINI İZLEME KOMİTESİ'NİN ÇOCUK HAKLARINI İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YANLARI	97
5.3.1. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi	97
5.3.2. Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Güçlü Yanları	99
5.4. YEREL YÖNETİMLERİN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA VE YAYGINLAŞTIRMAYA YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YÖNLERİ	100
5.4.1. Çocuk Meclisleri	100
5.4.2. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Diğer Uygulamaları.....	102
5.4.3. Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalar Bağlamında Yerel Yönetimlerin Güçlü Yanları.....	103
5.5. HÜKÜMET DIŞI ÖRGÜTLERİN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YÖNLERİ.....	104
5.5.1. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları	105
5.5.2. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında Hükümet Dışı Örgütlerin Güçlü Yanları.....	108
5.6. MEDYANIN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YÖNLERİ	109
5.6.1. Medyanın Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları	109
5.6.2. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında Medyanın Güçlü Yanları	111
BÖLÜM VI.....	112
TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI UYGULAMALARINI GÜÇLENDİRMEYE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ.....	112

6.1. MODELİN AMACI.....	112
6.2. MODELİN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER	112
6.3. SHÇEK’İN ÇOCUK HAKLARININ TANITILMASI, YAYGINLAŞTIRILMASI VE İZLENMESİ AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	113
6.4. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI’NIN ÇOCUK HAKLARININ TANITILMASI VE YAYGINLAŞTIRILMASI AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	114
6.5. TBMM ÇOCUK HAKLARI İZLEME KOMİTESİ’NİN ÇOCUK HAKLARININ İZLENMESİ AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	119
6.6. YEREL YÖNETİMLERİN ÇOCUK HAKLARININ TANITILMASI VE YAYGINLAŞTIRILMASI AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	120
6.7. HÜKÜMET DIŞI ÖRGÜTLERİN ÇOCUK HAKLARININ TANITILMASI, YAYGINLAŞTIRILMASI VE İZLENMESİ AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	122
6.8. MEDYANIN ÇOCUK HAKLARININ TANITILMASI, YAYGINLAŞTIRILMASI VE İZLENMESİ AÇISINDAN DAHA GÜÇLÜ BİR HALE GETİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER	123
6.9. ÇOCUK HAKLARI İLE İLGİLİ İYİ İŞLEYEN BİR SİSTEM İÇİN MODEL ÖNERİSİ	126
6.9.1. Bakanlık Önerisi	127
6.9.2. Çocuk Hakları Kurulu Önerisi	129
6.9.3. Çocuk Ombudsmanlığı Önerisi.....	134
6.9.4. Çocuk ve Gençlik Yasası Önerisi.....	136
6.9.5. Çocuk Büroları Önerisi	137
BÖLÜM 7.....	138
SONUÇ.....	138
7.1. ARAŞTIRMANIN SOSYAL HİZMET UYGULAMASINA KATKISI.....	140
7.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK KATKISI	143
KAYNAKLAR	145
Ek 1: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ.....	155
Ek 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU (YETİŞKİN).....	175
Ek 3: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU (ÇOCUKLAR).....	178
Ek 4: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU (YETİŞKİN).....	179
Ek 5: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU (ÇOCUK)	180
Ek 6: BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU (VELİ)	181
Ek 7: ANKARA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN YAZISI	182

EK 8: ÖZGEÇMİŞ.....	183
---------------------	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
ŞEKİL 2: KATILIM HAKKI ÇERÇEVESİNDE VAROLAN İLİŞKİ ÖĞELERİ.....	23
ŞEKİL 3: VERİ TOPLAMA SÜRECİNİN ÖZNELERİ	62

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1: YEREL OMBUDSMANLIKLARI BULUNAN BAZI ÜLKELER.....	40
---	----

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SÖZLEŞME: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocuk hakları, insan hakları çatısı altında özel bir hak kavramsallaştırması olarak ve üçüncü kuşak haklar çerçevesinde doğmuştur. Bu doğuşta çocukluğun yetişkinlikten ayrı bir dönem olarak kabul edilmesinin ve bu dönemin insan yaşamında çok önemli olduğunun vurgulanmasının büyük bir etkisi vardır.

Kökeni 1924 Çocuk Hakları Bildirgesine kadar uzansa da çocuk hakları 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile dünya gündemine gelmiştir ve bu bakımdan henüz çok yeni bir hak kavramsallaştırması olduğu ifade edilebilir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1990 yılında imzalamış ve 1995 yılında Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla onaylamıştır. Bu şu anlama gelmektedir; çocuk hakları ciddi anlamda yaklaşık onaltı yıldır ülkenin gündemindedir. Bu süre çocuk hakları ile ilgili adımlar atmak için kısa bir süre olarak gözüксе de özellikle politika anlamında birçok adımın atılmış olması ve bu adımlar bağlamında verimli uygulamaların gerçekleştirilmesi beklenir.

Bu araştırmanın temel amacı, kendi sınırları dâhilinde bugüne kadar çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme ile ilgili olarak neler yapıldığını/yapılmadığını güçlü-güçsüz yönleriyle ortaya koymak ve sonrasında daha iyi işleyen bir çocuk hakları sistemine ulaşmak için nasıl bir modelin gerekli olduğunu tartışmaktır. Ayrıca sosyal hizmet mesleğinin en önemli alanlarından biri olan çocuk refahı alanına, Türkiye'deki literatür ve uygulamalar bağlamında katkı vermek bu araştırmanın doğal amaçlarından biridir.

Sonraki bölümlerde çocuk hakları ile ilgili kısa bir kuramsal bilgi sunulmuş ve araştırmanın sorun belirlemesi ve yöntemsel süreçlerinin ayrıntılı ifadesiyle devam edilmiştir.

1. 1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Türkiye’de çocuk hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği 1995 yılından beri kamunun ve hükümet dışı örgütlerin gündemine gelmiş ve bu yönde çalışmalar başlamıştır. Geçen 16 yıllık sürede azımsanamayacak çalışmalar gerçekleştirilmiş ve önemli bir yol katedilmiştir ancak ülkemizdeki çocukların sayısı ve yaşanan çocuk hakları ihlalleri düşünüldüğünde çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında tam anlamıyla iyi işleyen bir sistem kurulamadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte çocuk hakları alanında gerek uluslararası gerek ise ulusal bağlamda önemli düzenlemeler bulunmakla birlikte bunların uygulamaya aktarılamadığı ve çocuk haklarının teorik ve kavramsal bir çerçeve olarak kaldığı görülmektedir. Ayrıca literatürde yukarıda belirtilen sorunları gündemine alan, çocuk hakları konusunu bütüncül bir bakış açısıyla ele alıp, sonunda uygulamaları geliştirmeye ve politikalar oluşturmaya yönelik model önerisi getiren bilimsel çalışma bulunmamaktadır.

Çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik olarak ilgili SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyanın tam anlamıyla işlevsel uygulamalar gerçekleştirememesi, başarılı bir model oluşturulamaması, bu yönde analiz yapan ve model geliştiren bilimsel araştırmaların olmaması, bu araştırmanın yapılma nedeni olmuştur. Diğer taraftan araştırmacının bu konuyu ele almasının altta yatan diğer bir nedeni, onun sosyal hizmette çocuk refahı alanına olan özel ilgisidir. Bu ilgi, araştırmacının ülkemizdeki çocuk refahı uygulamalarını yetersiz görmesi ve bu uygulamaları düzeltme yönünde aktif rol almak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu Yıldırım, şu şekilde özetlemektedir; “bilim ister olup bitenleri anlama ister güvenilir bilgi arayışı olarak nitelendirilsin, amacında değer yargılarıyla yüklüdür çünkü bilim adamını anlamaya ve araştırmaya yönelten şey, temelde kişisel eğilimini yansıtan değer yargısıdır” (2008, s. 317).

Kısaca özetlemek gerekirse araştırmacıyı bu çalışmayı yapmaya yönelten boyutlar, Türkiye’de çocuk hakları uygulamalarına bütüncül bakan, bu doğrultuda analiz ve model içeren bilimsel araştırmanın olmaması, çocuk hakları konusunda ülke çapında iyi

işleyen bir yapılanmanın ve uygulamalar dizgesinin kurulamaması, varolan bilgi birikiminin ve oluşturulan yasal düzenlemelerin uygulamaya yeterince aktarılamaması ve araştırmacının çocuk refahı alanına olan özel ilgisidir.

1. 2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmak, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların nasıl şekillendiğini ve bu doğrultuda hangi uygulamalara imza atıldığını akademisyenler, hükümet dışı örgütlerin temsilcileri, kamu temsilcileri ve çocukların gözüyle farklı açılardan değerlendirmek, güçlü ve güçsüz yönleri belirleyerek daha iyi işleyen bir çocuk hakları modelinin oluşumuna aracılık etmektir.

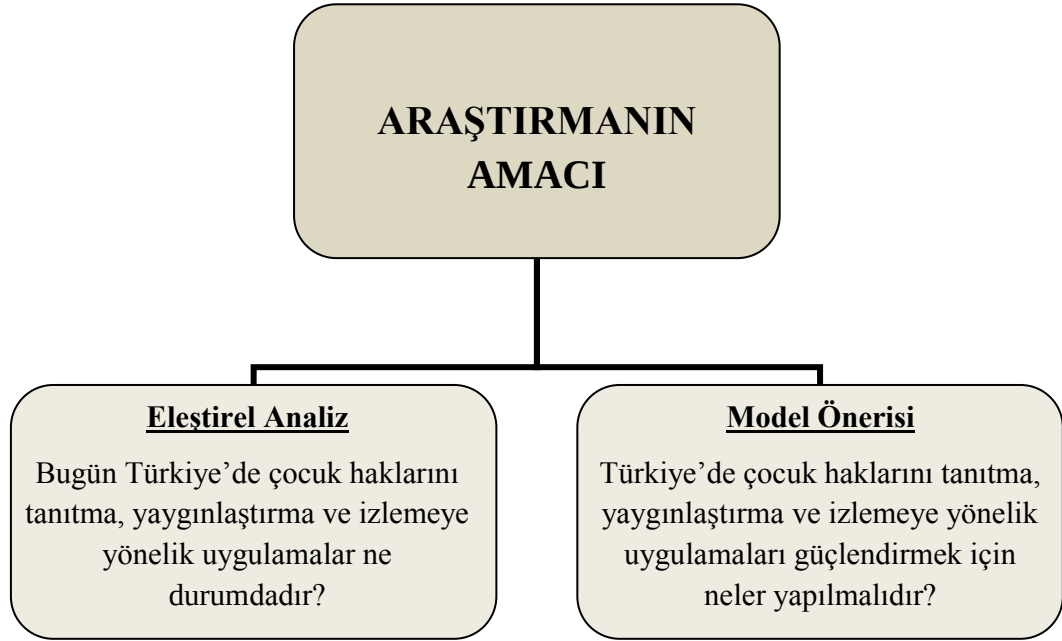
Bu temel amaç, varolan anlayışı ve gerçekleştirilen uygulamaları bir sonuca varma hedefi gütmekten eleştirme ve sadece betimleyici bir şekilde sorunları tespit etmeyi içermemektedir. Bu çalışma güçlendirilmesi gereken yanları ifade eden ama bununla birlikte neler yapılabileceğini bir model önerisiyle ortaya koyan bir tarzda yürütülmüş ve çocuk merkezli politikalara öncülük etme ve çocuğun özne olarak toplumda yer alması için öneriler geliştirmeyi de amaçlamıştır. Ayrıca sosyal hizmetin çocuk refahı alanına hem uygulama hem de literatür bağlamında katkı vermek, bu araştırmanın belki de ifade edilmesine bile gerek olmayan doğal amaçlarından biridir.

Öte yandan araştırma, çocuk haklarının alt alanları olarak ifade edilebilecek eğitim, sağlık, adalet, çocuk işgücü vb. alanlara ilişkin analiz yapılması ve model önerisi sunulması amacını taşımamaktadır. Bu alt alanlara ilişkin çok sayıda araştırma hali hazırda çocuk hakları literatürü içerisinde yer almaktadır. Oysa çocuk hakları paradigmasına bütüncül bakan, Türkiye’deki mevcut durumu ortaya koyan ve bir model önerisiyle somut öneriler geliştiren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Daha ilk adım olarak sayılabilecek bütüncül bir uygulama analizi yapılmadan ve çocuk haklarını izleyecek, çözümler üretecek mekanizmalar önerilmeden diğer basamaklara geçmek doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Öncelikle çocuk hakları alanında sorumlulukları olan kurumların-yapılanmaların çocuk haklarını tanıtmak, yaygınlaştırma

ve izlemeye yönelik uygulamaları güçlü ve güçsüz yönleriyle değerlendirilmeli, bu doğrultuda ayrıntılı ve somut bir model önerisi geliştirilmelidir.

Bu temelde araştırmada alt amaçlar olarak ifade edilebilecek bugün ve gelecek bağlamında iki boyutta sorgulama yapılmıştır.

Şekil 1: Araştırmanın Amacı

Sonuç olarak bu araştırmanın ulaşacağı son nokta, tüm soruların ve elde edilen verilerin ardından iyi işleyen bir çocuk hakları sisteminin oluşumu yönünde bir model önerisi ortaya koymaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuklar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli ihlallere ve istismarlara maruz kalmakta; fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimleri zarar görmektedir. Bu zararları göz önüne alan ve çözüm bulunması için önemli bir çaba olan çocuk hakları, dünya çocuklarının daha mutlu ve sağlıklı bir yaşam sürmeleri için önemli bir paradigma değişikliği olmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalayan ülkeler için çocuk haklarını yerleştirme ve koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Bununla birlikte bu sorumluluğun yerine getirilmesinde tüm dünyada sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye de bu ülkelerden birisidir.

Bu araştırma, Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında sorunları ortaya koyan, bunları çok yönlü analiz eden ve somut çözüm önerileri getiren bir çalışma olması nedeniyle çocuk hakları literatürüne, uygulamalarına ve bu alanda çalışan kişilere önemli katkılar getirme hedefindedir.

1.4. TANIMLAR

Çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamalar: SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyanın çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamalarını ifade eder.

Bu temelde ayrıntılarıyla;

SHÇEK’in çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları; ulusal raporlar, il çocuk hakları komiteleri ve çocuk forumlarını;

Milli Eğitim Bakanlığı’nın çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırmaya yönelik uygulamaları; müfredattaki çocuk haklarıyla ilgili Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ve Sosyal Bilgiler dersleri ve Halk Eğitim Merkezlerinde ailelere yönelik verilen çocuk hakları eğitimlerini,

Yerel Yönetimlerin çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma yönelik uygulamaları; kentin-ilçenin yönetiminde çocuk katılımının sağlanması ve çocuk meclisi uygulamalarını,

Hükümet dışı örgütlerin çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları; savunuculuk, uzmanlaşma, birlikte çalışma ve model ortaya koyma süreçlerini,

Medyanın çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları; medyanın sergilediği görsel ve yazılı yayınları, çocuk bakışını ve anlayışını ifade eder.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. MODERN ÇOCUKLUK PARADİGMASI BAĞLAMINDA ÇOCUKLUK

Modern çocukluk, çocukluğun ve çocuk haklarının temelinde yer alan ve mutlaka incelenmesi gereken bir paradigmadır. Bu başlık altında modern çocukluk paradigması ve bu paradigmanın özünde yer alan korumacı yaklaşım kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Çocukluk, modernleşmeyle birlikte gündeme gelen yeni bir toplumsal buluş olarak ifade edilmektedir. Önceleri diğer insanların sürekli ilgisi olmadan yaşayabilen ve yetişkinler dünyasında kabul edilen çocuklar, modern toplumla birlikte yetişkinlerin dünyasından çıkarılmış ve çocukluk özel bir yaşam evresi olarak kabul edilmiştir. Yaşam, doğumdan ölüme kesintisiz bir süreç olmaktan çıkarılmış, bir evreden diğerine geçişler söz konusu olmuştur. Bu anlayış Batı’da 17. yüzyılda yeşermeye başlamış ve çocukluğun bugünkü çağdaş tanımını da belirlemiştir (Kırdök ve diğerleri, 1998, s. 17).

Çocukluk tarihi konusunda önemli bir yazar olan Philippe Aries ise orjinal adı *L’Enfant et la vie familiale sous l’ancien regime* olan “Çocukluğun Yüzyılları” adlı eserinde yaklaşık 12. yüzyıla kadar ortaçağ sanatında çocukluk döneminin var olmadığını, çocukluk anlayışının yeni bir buluş olduğunu belirtmektedir. Bu zamana kadar çocukluk anlayışının bulunmamasının nedeninin yetersizlik ve kapasitesizlik olmadığını ifade eden Aries, Ortaçağ dünyasında çocukluğa yer verilmediğini ve çocuklukla yetişkinlik arasındaki farkın algılanmadığını iddia etmiştir (1973, s. 31).

Aries’in bu ünlü eseri, birçok bilim insanı tarafından örnek alınmakla birlikte eleştirilere de maruz kalmıştır. Heywood (2003, s. 17-18) bu eleştirileri üç ana başlıkta incelemiştir:

1. *Tarihsel Kaynakları Yorumlamadaki Savrukluğu:* Ortaçağ sanatında çocuk resmi olmamasını, bu çağda çocukluğun hiç olmadığı şeklinde yorumlaması (Oysa Ortaçağ özellikle dini konulara odaklandığı için sadece çocukluk değil birçok konuyu dışarıda bırakıyordu)

2. *Ortaçağda çocukluk konusunda hiçbir bilincin olmadığı savını ileri sürmede aceleci davranması*
3. *Ortaçağda çocukluk konusunda hiçbir bilincin olmadığı savına karşılık çağın Latince kaynaklarının çocukluktan söz etmesi*

Wilson ise sadece basılı ve resimli malzemeyi incelemesi, betimlediği gelişmeleri açıklamaması, kronolojik boşluklar bırakması ve geçmişe şimdiki zaman bakış açısıyla bakması nedenleriyle Aries'in eserini eleştirmiştir (1980, Aktaran: Onur, 2005, s. 27).

Vardin ve Brody'ye göre modernizmin doğuşundan önce yetişkinler tarafından temel insan hakları olarak görülen haklar, çocuklardan esirgenmiştir. Özgürlükleri ve özerklikleri, bir dizi yolla sınırlanmıştır. Çocuklar toplumda çoktandır acı çeken ve ezilen kalabalık bir grup, medeni haklarından yoksun sessiz bir azınlıktırlar (1979, Aktaran: Franklin, 1993, s. 15).

Aries'in teziyle tutarlı olarak Akyüz, çocukların 17. yüzyılın başlarından itibaren kendilerine özgü giysilere, oyunlara, öykülere, müziğe ve resimlere sahip olmaya başladıklarını belirtmiştir. Ona göre çocuklar böylece yetişkinlerin etkinliklerinden ve yaşam tarzlarından ayrı tutulmaya başladılar. Yalnız bu durum, yüksek sınıfa mensup varlıklı ailelerde yaşanmaktaydı. Yoksul sınıf çocukların giyimleri, yaşam tarzları, oyun oynamaları ve çalışmaları bakımından eski hükümler sürmekteydi. Rönesans ile birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim, 19. yüzyılda da sürmüştü, çocukların diğer yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı pekişmiştir. Bu değişimde ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi ve çocuk ölümlerinin azalmaya başlaması gibi etkenlerin rolü olmuştur. Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece kendine özgü ve sürekli gelişen bir çocukluk anlayışı yeşermeye başlamıştır. Gelişen bu anlayış doğrultusunda çocuklar, göçlerin, sanayileşmenin ve kentleşmenin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışılmıştır (2001, s. 4).

İnal'a göre modern çocukluk düşüncesinin temelinde iki önemli öge yatmaktadır. Bunlar burjuvazi ve bilimdir. Burjuva ailesinin oluşumuyla birlikte çocuğun özel ilgi,

duygusal yaklaşım, rasyonel eğitim ve disipliner bir hayat temposu içinde yeniden tanımlanması, giderek çocukluğun ayrı ve özel bir yaşam evresi olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Çocuklar, bu dönemden sonra bilimsel akımların da dikkatini çekerek hümanist bir projenin/mücadelenin yapı taşları olarak dikkate alınmıştır (2007, s. 17-18).

Postman ise çocukluğun oluşumunda matbaanın icadına dikkat çekmektedir. Ona göre 16. yüzyılda matbaa ve toplumsal okuryazarlığın bir sonucu olarak yeni bir iletişim ortamı biçimlenmeye başladı. Matbaa yayınları, okuma yeterliliğine dayalı yeni bir yetişkinlik tanımlaması ve buna mukabil olarak okuma yetersizliğine dayalı yeni bir çocukluk anlayışı yarattı (1995, s. 31). Ayrıca çocukların resmi olarak uzun dönem eğitilmesi gereksinimi, ailesel dikkatin tekrar çocuklara yönelmesine yol açmıştır. Aileler gardiyanlara, muhafızlara, koruyuculara, baskıcılara, bakıcılara, cezalandırıcılara, beğeni ve dürüstlük hakemlerine dönüşürken beklentileri ve sorumlulukları daha da ciddileşti ve zenginleşti (Postman, 1995, s. 61).

Franklin ise belki de tüm bu görüşleri kapsayacak şekilde çocukluk ile ilgili beş gerçeği vurgulamaktadır. Buna göre (1993, s. 21-23):

- Çocukluk, herhangi bir sabit döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır.
- Yetişkinlik ve çocukluk arasındaki ayrım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsızdır. Çocuklar, bazı faaliyetler için çok küçük görüldükleri halde, bazıları için yeterince büyük sayılıyorlar (Özellikle yasalarda).
- Çocuklar negatif bir şekilde “yetişkin olmayanlar” olarak tanımlanıyorlar (yetersizlik vurgusu).
- Çocuk kelimesi, kronolojiden çok iktidarla ilgili görülmektedir (anne baba egemenliği ve iktidar savaşı).
- Çocukluk, oldukça yeni bir buluştur (modern çocukluk düşüncesi).

2.1.1. Korumacı Yaklaşım

Korumacı yaklaşım, modern çocukluk paradigmasının sahip olduğu bir yaklaşım türü olarak, çocukların özel olarak korunmaları vurgusunu taşır. Bu yaklaşım, anne babaya çocuk üzerinde yetki ve sorumluluk veren bir yaklaşımdır.

20. yüzyılın çocuk paradigması üç temel varsayıma sahiptir. Bunlar (Tan, 2006, s. 1):

1. Çocuklar, yetişkinlerden farklıdır ve özel bir biyolojik kategori oluştururlar.
2. Çocukların yetişkinliğe hazırlanması gerekir.
3. Çocukların yetiştirilmesi sorumluluğu, yetişkinlere aittir.

Yukarıda görüleceği üzere çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve korunması tamamen yetişkinlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Korumacı yaklaşım, yetişkinlerin rolünü “koruyucu” ve “savunucu” olarak çizmektedir.

Modern çocukluk paradigmasının öncülerinden Jean Jack Rousseau, ünlü eseri *Emile*’de çocukluğu, ayrı bir önem ve duyarlılık gerektiren insan yaşamının özel bir dönemi olarak tanımlamaktadır. Rousseau’ya göre çocukluk çağının kendine göre özgürlükleri, zorunlulukları, güçlükleri ve engelleri bulunmaktadır. Rousseau’nun çocuğa bakışı “Romantik Çocukluk Anlayışı” olarak nitelendirilmektedir. Bu anlayış şu şekilde tanımlanabilir:

1. Rousseau’ya göre çocuk, yetişkin bir insan değildir. İşte bu yaklaşım, yüzyıllardır çocuğu küçük yetişkin olarak gören anlayışa karşı ciddi bir karşı duruştur.
2. Rousseau’ya göre her şey aslında iyi olarak doğar. Bu bakışta iki önemli açılım söz konusudur:
 - Çocuk aslında masumdur, zayıftır. Her türlü kötülükten arınmıştır. Çocuğun masumiyetinin bozulmaması, yetişkinlere büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

- Yetişkinlerin çocuklar üzerindeki sorumluluğu, çocukluğun özel bir dönem olarak kabul edilmesi ile anlam kazanır.

3. Çocuk eğitimi, onun yeteneklerini bozmadığı gibi doğuştan getirdiği tüm yetenekleri geliştirecek biçimde olmalıdır. Müdahale ve baskı, çocuktaki yetenekleri bozduğu gibi çocuğun ruhunu da örselemektedir (Aktaran: Doğan, 2000, s. 170).

Locke ise “Protestan Çocukluk Anlayışı” olarak bilinen görüşünde çocuğu geleceğin yurttaşı olarak imgelemektedir. Zihni doğuştan *tabula rasa* (boş levha) olarak gördüğü için üstüne yazılacak olanlardan anne babaları, öğretmenleri ve devleti sorumlu tutar (Aktaran: Tan, 2006, s. 3).

Modern çocukluk paradigmasına ilişkin eleştiriler de söz konusudur. Özellikle modernizmden postmodernizme geçiş sürecinde bu eleştiriler daha yüksek sesle dillendirilmiş ve postmodern çocukluk paradigması oluşmuştur.

2.2. POSTMODERN ÇOCUKLUK PARADİGMASI BAĞLAMINDA ÇOCUKLUK

Postmodern çocukluk paradigması, modern çocukluk paradigmasına göre oldukça yeni bir bakış açısını oluşturmaktadır. Çocukların baskıcı bir koruma anlayışı içerisinde olmasına tepki olarak doğan bu paradigma, çocuklara daha fazla özgürlük yaklaşımını benimsemiş ve modern çocukluk paradigmasını ciddi biçimde sorgulamıştır.

Yirminci yüzyılın çocuk hakları hareketi, kökünü modern çocukluk paradigmasından almaktadır ancak modern çocukluk paradigmasının ortaya çıkışı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile devam eden süreç, iddia edildiği ve arzulandığı gibi çocuk merkezli ve çocuğun katılımını hedefleyen bir süreç olmaktan uzaktır. Dahası, modern çocukluk anlayışı tektipleştirici bir işlev görmüş, çoğullukları göz ardı etmiştir (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009, s. 101).

Bu göz ardı etme sürecinin sonunda postmodern çocukluk paradigması, özellikle 1980 sonrasındaki neoliberalizm ve 1990'lardaki küreselleşme dalgası içerisinde birey, aile ve toplum gerçekliği içinde yerini almıştır (İnal, 2007, s. 136).

Aşağıda daha ayrıntılı incelenen “özgürlükçü yaklaşım” böyle eleştirel bir bakış açısının içinden doğmuştur.

2.2.1. Özgürlükçü Yaklaşım

Özgürlükçü yaklaşım, postmodern çocukluk paradigması içerisinde filizlenmiş bir yaklaşımdır.

1960'ların sonu ve 1970'lerin başında Amerika'da ortaya çıkan sivil haklar hareketi, azınlık grupların haklarının fark edilmesini içeren talepleri kapsıyordu. Çocuklar da bu grup içerisindeydi. Bu dönemde özellikle çocuk özgürlükçüleri aktif durumdaydı. Diğer korumacı bir grup ise çocukluk ile yetişkinlik arasındaki fiziksel ve zihinsel farklılıkları gözetmedikleri gerekçesiyle özgürlükçülerin yaklaşımları konusunda endişeliydiler (Fortin, 1998, s. 4-7).

Postmodern çocukluk paradigması içerisinde ele alınabilecek çocuklara özgürlük hareketinin oluşumunda özellikle feminist eleştirilerin aileyi baskıcı bir kurum olarak nitelendirmeleri etkili olmuştur. Bu bakışa göre ailenin baskıcı rejimi, sadece kadınları değil, çocukları da olumsuz etkilemektedir. Çocuk özgürlükçüleri, çekirdek aile ve okulu, çocuğun üzerindeki çağdaş baskının başlıca bileşenleri olarak görmektedirler (Archard, 1993, s. 46).

Çocuk özgürlükçülerinin görüşlerine göre vurgu, korumadan özerkliğe, yetiştirmeden self-determinasyona ve refahtan adaletle doğru yön değiştirmelidir (Freeman, 1992, s. 3).

Bu noktada self determinasyon kavramına özel bir vurgu yapmak gerekir. Self determinasyon ve katılım hakkı, birbiriyle doğrudan ilişkili iki kavram olarak çocuk hakları içerisinde ve özellikle çocuk özgürlükçülerinin yaklaşımında özel bir öneme sahiptir. Bir çocuk kendi geleceğine ilişkin karar alma hakkına sahip olduğunda katılım

hakkını da kullanmış olur. Bu nedenle iki kavramı birbirinin yerine kullanmak dahi mümkün gözükmemektedir.

Diğer yandan çocuk özgürlükçülerinin bakış açısıyla çocuğun self-determinasyon-katılım hakkını kullanmasında sınırın nasıl korunacağına ilişkin tartışmalar söz konusudur.

Matthews, çocukların oy kullanma, okula gitmeyi reddetme, kendi isteğiyle ebeveynlerinden ayrılma gibi haklara sahip olmasının yeteri kadar rasyonel olup olmayacağını sorgulamaktadır (2000, s. 82-84).

Bu sorgulamaya ek olarak anne-babanın otoritesiyle ve çocuğun yüksek yararını gözetmek amacıyla bu haklara bir sınırlama getirmek gerekir mi? Kısacası çocuğun yüksek yararı ile self determinasyon çakışırsa hangisi tercih edilmelidir? Bu soruların yanıtı kişiden kişiye değişebilir. Tek bir doğru aramak böyle bir konuda mümkün değildir çünkü verilecek yanıt, çocukluğa nasıl bakıldığı ile doğrudan ilişkilidir. Araştırmacı, konuya ilişkin tercihini sonraki başlıkta ifade etmektedir.

2.3. PRAGMATİST YAKLAŞIM

Pragmatist yaklaşım, yukarıdaki soruların yanıtlanmasında yardımcı olabilir. Bu yaklaşım, korumacı ve özgürlükçü yaklaşım arasında bir denge unsuru olarak yer almaktadır. Bu yaklaşım bir yandan çocuğun ihtiyaçları ve yapabilecekleri konusunda esneklik sunarken, diğer yandan çocuğun ihtiyaç duyduğu korumayı da göz ardı etmez (Fulton, 1996, Aktaran: Lowden, 2002, s. 103).

Pragmatist yaklaşım ile ilgili literatürdeki kaynak sayısı yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte araştırmacının kişisel görüşü, aynı anda hem korumacı hem de özgürlükçü yaklaşım çerçevesinde konuya bakmaya olanak veren pragmatist yaklaşım üzerinedir. Kuşkusuz çocukları yetersizlik kurgusu üzerinden yetiştirmemek ve katılım hakkı çerçevesinde kendi yaşamı üzerinde söz sahibi yapmak gereklidir. Bununla birlikte çocuk, kendisinin zararına olabilecek bir karar almak üzere ise anne-babanın onu bilgilendirerek yararına olan karara yönlendirmesi gerekli olabilir. Özetle belli bir ölçüde ve gerektiğinde korumacı yaklaşımı da benimsemek fayda sağlayabilir.

Ayrıca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin pragmatist bakış açısıyla hem korumacı hem de özgürlükçü hakları bünyesinde barındırdığını da not etmek gerekir.

Sonuç olarak çocukluk, özel bir kavram ve dönem olarak modernizmle birlikte incelenmeye ve çocuğun hakları olduğu vurgulanmaya başlanmıştır. Denilebilir ki çocuk, gelenekselden moderne uzanan süreçte pasif bir varlıktan hakları olan bir yurttaşa doğru değişim göstermiştir. Bu aşamada önemli bir adım olan çocuk hakları kavramı gündeme gelmiştir. Bununla birlikte bazı yazarlar modernizmin çocukluk kurgulamasının ardından çocuğun sahip olduğu özgürlüğün kısıtlandığını, korunma ve gözetilme adı altında sosyal kontrolün baskıcı hapsine maruz bırakıldığını ve tamamen yetişkinlerin tekelinde geliştirilen, eğitilen bir varlığa dönüştüğünü belirtmektedir. Bu yorumlarda haklılık payı vardır fakat çocukların yaşadığı korumasız bir özgürlüğün onları istismarlara ve hak ihlallerine açık bıraktığını da göz ardı etmemek gerekir. Bu bakımdan araştırmacının yönelimi, pragmatist bakış açısıyla hem modernitenin gündeme getirdiği gibi çocukluğun koruma-destekleme altında geçirilmesi ve bu dönemin biricikliğinin vurgulanması hem de çocukların özgürlükçü bakış açısı içinde yaşamlarıyla ilgili her konuda katılımlarının sağlanması üzerinedir. Araştırmacı bu iki yaklaşımı, keskin bir biçimde birbirinden ayrı ve bağdaştırılamaz olarak görmemektedir.

Öte yandan özgürlükçü yaklaşımın öngördüğü çocuklara sınırsız özgürlük önerisinin, hukuki boyutunu da sorgulamak gerekir. Özgürlük bağlamında çocuklar için öngörülen birçok düzenleme, varolan hukuk sistemimizde yasaklanmakta ve gerçekleşmesi yasal olarak mümkün gözükmemektedir. Örneğin çocuğun “okula gitmiyorum” deme özgürlüğü, 8 yıllık zorunlu temel eğitimle çelişmektedir. Bunun gibi birçok örnek, aslında yetişkinlerin sahip olmadığı gibi çocukların da sınırsız özgürlüğe sahip olamayacağı gerçeğini işaret etmektedir.

2.4. ÇOCUĞUN DEĞERİ

Bir ülkede çocuğa verilen değer, o ülkede çocuk haklarının ne durumda olduğunun değerlendirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Bir başka deyişle, çocuğa verilen değer ile çocuk haklarının uygulanması doğru orantılıdır. Bu temelde Türkiye’de çocuk

hakları uygulamalarının analizini yapmadan önce çocuğun değeri bağlamında bir değerlendirme yapmak gerekir.

Kağıtçıbaşı, ilkin 1975 yılında gerçekleştirdiği “Türkiye’de Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi Modeli” adlı araştırmasını, 2003 yılında tekrarlamış ve yaklaşık 30 yıl sonra çocuğun değeri bağlamında gerçekleşen değişimleri gözlemlemiştir. Son çalışmada üç farklı kuşaktan 1025 anne ile görüşülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre 1975 yılındaki çalışmada yüksek çıkan çocuğun faydacı/ekonomik değeri, 2003 çalışmasında ciddi anlamda azalmıştır. Çocuklar artık ekonomik olarak aileye katkı sağlayacak değerler olarak görülmemektedir. Bununla birlikte çocuğun psikolojik değeri (eğlence, oyun oynama, gurur duyma, başarı hissi ve arkadaşlık gibi durumları ifade etmektedir) 30 yıl öncesine göre artış göstermiştir. Öte yandan değişen aile dinamikleri neticesinde erkek çocuk sahibi olma isteği, yerini kız çocuk istemeyle değiştirmiştir. Kağıtçıbaşı bu değişimlerin nedeni olarak, son 30 yılda Türkiye’deki sosyo-ekonomik gelişme ve kentleşmeyi görmektedir. Annelerin çocuklarda istediği özellikler ise “iyi bir insan olmak”, “itaatkar olmak” ve “okulda başarı sağlamak” olarak ifade edilmiştir (2005, s. 319-322). Görlmektedir ki çocuğun değeri, sosyo-ekonomik gelişmişlik ve eğitim düzeyinin artmasıyla gelişmekte ve çocuk hakları bağlamında daha iyi bir noktaya gelmektedir.

Mayer ve Trommsdorff ise içinde Türkiye’nin de bulunduğu 10 farklı ülkenin (Hindistan, Endonezya, Çin, Türkiye, Güney Afrika, Rusya, Polonya, İsrail, Fransa, Almanya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri) kültürlerinde çocuğun değerine ilişkin yapıları incelemişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre İsrail ve Çin dışında tüm kültürlerdeki yetişkinler, iki veya üç çocuğa sahip olmanın gerektiğini belirtmişlerdir. İsrail’de daha çok çocuk sahip olma isteği görölürken, Çin’de ise daha az çocuk sahibi olma yönünde bir eğilim söz konusudur. İlginç sonuçlardan birisi, Fransız ve Amerikan yetişkinler, Hindistan, Endonezya ve Türk yetişkinlerden daha fazla sayıda çocuk sahibi olmayı istemektedirler. Diğer taraftan çocuğun değeri çerçevesinde konuya *faydacı-kural koyucu* olarak bakan görüş, Hindistan, Güney Afrika ve Endonezya’da çok yüksek; Rusya, İsrail, Türkiye, Polonya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri’nde orta seviyede; Batı Avrupa ve Japonya’da ise düşük seviyede değerler almıştır. *Faydacı-*

kural koyucu görüş, ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde (Amerika Birleşik Devletleri dışında) daha az önemli çıkmıştır (2010, s. 683-684).

Klaus, Suckow ve Nauck'un Filistinli ve Türk annelerle gerçekleştirdikleri ve çocuğun değerini sorguladıkları araştırmada ise sosyal üretim fonksiyonunu gerçekleştirmek amacıyla çocukların kullanımı konusunda Filistinli kadınlar arasında Türk kadınlara göre yüksek oranda kültürel anlaşma görülmüştür. Öte yandan demografik dönüşüm sürecinin başında olan Filistin'de "her durumda çok çocuğa sahip olmak iyidir" anlayışı söz konusudur. Oysa Türkiye, bu konuda demografik dönüşümünün ortalarına gelmiş bir ülke olarak nüfus artış hızını kontrol etmede daha başarılı konumdadır (2007, s. 541).

Başta Kağıtçıbaşı olmak üzere, Mayer, Trommsdorff, Klaus, Suckow ve Nauck'un araştırmaları göstermektedir ki; Türkiye'de çocuğun ekonomik değerinden ziyade psikolojik değeri öne çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'de nüfus planlaması diğer ülkelere göre yerleşik bir uygulama olmaya başlamıştır. Çocukluğa yüklenen anlam ve çocuğun değerindeki bu olumlu değişimin çocuk hakları anlayışına da yansıtacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de çocuğun değerini anlamak için çocuklarla ilgili temel istatistiklere bakmak bile yeterli olabilir. Bu nedenle bazı temel alanlarda çocukların ne durumda olduğu aşağıda sunulmuştur.

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2009 sonuçlarına göre Türkiye'de 0-19 yaş arası **çocuk sayısı**, 25.093.954'tür. Bu sayı, Türkiye'nin toplam nüfusunun yaklaşık % 34'üne karşılık gelmektedir (www.tuik.gov.tr, Erişim: 27.07.2010).

Çocuk işçiliği ile ilgili elimizdeki en son veri, 2006 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan Hane Halkı Çocuk İşgücü Anketi'ne dayanmaktadır. Bu anketin sonuçlarına göre 2006 yılında 320 bin çocuk, yasal olarak çocukların çalışamayacağı yaş aralığında çalışma mücadelesi vermektedir. Eğitim açısından istatistiklere bakıldığında, çalışan çocukların % 31.5'i bir okula devam ederken, % 68.5'i öğrenimine devam etmemektedir. Çocuk işçiliğinin en yüksek olduğu sektör ise tarımdır.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2008–2009 döneminde Türkiye’de net **okullaşma** oranı, % 96.50’dir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin resmen yürürlüğe girdiği tarihlerde bu oran % 86 civarında gerçekleşmiştir (Eğitim İstatistikleri, <http://tuik.gov.tr>, Erişim: 15.07.2010).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün 2008 yılında gerçekleştirdiği Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de **bebek ölüm hızı** binde 17’dir (http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/Ozet_Gostergeler.pdf, Erişim: 15.07.2010).

Son 15 yıl içinde, **nüfusa kayıtlı olmayan çocukların yüzdesinde** önemli bir azalma görülmektedir. Nüfusa kayıtlı olmayan çocukların yüzdesi, 1993 döneminde yüzde 26 iken, 1998 döneminde yüzde 22’ye, 2003 döneminde yüzde 16’ya ve 2008 döneminde yüzde 6’ya düşmüştür. Bu önemli gelişmeye karşın, Türkiye’de halen beş yaş altındaki yaklaşık 360 bin çocuğun nüfusa kayıtlı olmadığı ve kayıtlı olmayan çocuğun kırsal kesimde daha yüksek olduğu görülmektedir (Koç ve Eryurt, 2010, s. 115).

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu’nun Ayşen CANDAS’ın yöneticiliğinde gerçekleştirdiği “Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış” adlı çalışmaya göre Türkiye, OECD ülkeleri arasında **çocuk yoksulluğu** oranı en yüksek olan ülkedir (2010, s. 32).

Türkiye’de **engelli çocukların oranı** genel nüfusa göre % 8.78’dir (Toplam 277.661 çocuk). Türkiye’de toplam engellilerin oranının % 12.29 olduğu düşünüldüğünde bu oran oldukça yüksek gözükmemektedir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Türkiye’de **suça itilmiş çocuklar** konusu da önemle üzerinde durulması gereken bir durumdur. Ülkemizde çocuklar halen Çocuk Mahkemeleri yerine Ağır Ceza Mahkemelerinde yargılanabilmektedir. Çocuk Mahkemeleri yaygınlaştırılamamış; yargılama sürecince çocukların bulunduğu kurumların fiziki ve sosyal şartları iyileştirilememiştir (Arkadaş ve Müftü, 2010, s. 2). Elimizdeki en son veri olan 2008 yılı istatistiklerine göre Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde toplam 15.058 çocuk hakkında mahkûmiyet kararı verilmiştir. 2006’da 5155 çocuk ve 2007’de ise 12377 çocuk hakkında mahkûmiyet kararı verildiği göz önünde tutulursa, yıllar

itibariyle sürekli bir artış olduğu göze çarpmaktadır (<http://adlisicil.adalet.gov.tr>, Erişim: 13.8.2010).

2.5. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI

Geçmişte birçok filozofa göre çocuklar ya hiç hakka sahip değildi ya da sınırlı hakları vardı. Örneğin Hobbes, çocukların hiçbir doğal hakka sahip olmadığını ve anne babalarının kayıtsız sahipliği altında olduğunu belirtmektedir. Tersine ancak kısmen de benzer şekilde Locke, çocukların doğal hakları olduğunu fakat sadece yetişkinlerin tamamen akıl sahibi olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden anne babalar, çocuklar üzerinde otoriteye ve çocuklarını eğitime yönlendirme sorumluluğuna sahiptir. Mill ise çocukları tamamen akıl sahibi olmadıkları için özgürlükten uzak tutmak gerektiğini fakat anne babaların çocuklarını koruma sorumluluğu olduğunu savunmaktadır. Bu üç filozof da çocuklarda mantık olmadığı gerekçesiyle çocuk haklarına karşı klasik argümanı savunmuşlardır (Aktaran: Hill ve Tisdall, 1997, s. 25).

Klasik argümanı savunan Hobbes, Locke ve Mill gibi filozofların ve onların temsilcilerinin karşı çıkışlarına rağmen çocuk hakları, zamanla dünyada kabul görmeye ve önemsenmeye başlamıştır.

Çocuk hakları, çocukları zarar görmekten ve istismardan korumayı; onları duygusal olarak uygun tarzda yetiştirmeleri için şans vermeyi; sağlık, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçları sağlamayı öngören haklar olarak tanımlanabilir (Nelken, 1998, s. 316).

Çocuk hakları, ihtiyaç temelli olmaktan öte hak temelli bir bakış açısını toplumlarda yerleştirmeyi amaçlamaktadır. İhtiyaç temelli yaklaşım ile hak temelli yaklaşım arasında önemli bir fark vardır. İhtiyaç temelli yaklaşım, hesap verilebilirlik özelliği taşımaz. Devletler için yasal bir zorunluluk içermez. Birçok hak, pek tabi ki ihtiyaçlardan doğmuştur fakat hak temelli yaklaşım hesap verilebilirlikle birlikte yasal ve etik bir zorunluluğu işaret etmektedir. Hak temelli yaklaşımda, hak sahipleri haklarını elde etmeleri ve savunmaları için cesaretlendirilirler. Hak sahipleri, ihtiyaç temelli yaklaşımda olduğu gibi hayır kurumlarının nesneleri değil, bilakis yasal haklarını isteyen bireylerdir (Save the Children, 2005).

Çocuk hakları bağlamında hak temelli yaklaşım, aşağıdaki özelliklere sahiptir (Theis, 2003, Aktaran: McCallin, 2008, s. 160):

- Çocuklar ve hakları üzerinde belirgin bir odaklanma
- Eşitlik ve ayrımcılık gözetmeme
- Hesap verilebilirlik
- Katılım
- Çocuğun yüksek yararı
- Hak temelli ortak amaçlar için diğer ilgililerle birlikte çalışma

Haklar, insanların materyal ihtiyaçları karşılanmadan korunamaz. Çocuk haklarında da çocuğun ihmal ve istismarındaki yapısal nedenler ele alınmadan çocuk haklarını yerleştirmeye çalışmak sonuç vermez. Güvenli olmayan bir çevre ve kronik yoksulluk, dünya çocuklarının trajik durumlarının ana nedenleridir (Fernando, 2001, s. 12).

Öte yandan çocuk haklarına karşı bir grup hala varlığını sürdürmektedir. Bunların çok temel karşı çıkış nedenleri vardır. Buna göre çocuklar, hak sahibi olmak için yeterli kapasiteye sahip değildir. Çocukların yetersizlikleri üzerine odaklanan bu görüşler, özellikle şu alanlara vurgu yapmaktadır (Beauchamp ve Childress, 2001, Aktaran: Freeman, 2007, s.12):

- Tercih etme veya seçim yapmada yetersizlik
- Bir durumu veya benzer durumları anlama yetersizliği
- Açıkça ifade edilmeyen bilgiyi anlamada yetersizlik
- Mantıklı bir sebep sunma yetersizliği
- Mantıklı karar verme yetersizliği

Bu karşı çıkış, tamamen çocuğun yetersizliği kurgusu ile hareket etmektedir ve yanlış olmamak adına bu bölümde yer almıştır. Oysa bu araştırmanın bakışını yansıtan güçlendirme yaklaşımı ile bakıldığında yetersizlikler üzerine değil varolan güç ve potansiyel üzerine vurgu yapmak daha doğru olacaktır.

Bu ara tartışmanın ardından Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yön veren temel ilkelere bakıldığında; yaşama-gelişme, eşitlik-ayrım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı ve katılım kavramları karşımıza çıkmaktadır.

2.5.1. Yaşama ve Gelişme Hakkı

Yaşama-gelişme, temel bir özgürlüktür ve haktır. Önce yaşam vardır ve yaşam ilk özgürlüktür. Bu ilk özgürlüğün somutlaşması da ilk hakkı, yani yaşama hakkını ifade eder. Gelişme ise insani bir işlevdir. İnsanın gelişme olanaklarından yararlanarak kendini geliştirmesidir (Savcı, 1996, s 57, 58).

Akyüz'e göre ise yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır (2000, s. 366).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 17. maddesi de “herkes yaşama hakkına sahiptir” demektedir. Yaşama hakkı, insan hakları içerisinde diğer bütün hakların olmazsa olmazı olarak yer almaktadır.

Çocuk hakları bağlamında ise yaşama-gelişme hakkına şemsiye haklar içerisinde özel bir önem ve öncelik verilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin konuyla ilgili 6. maddesi şu şekildedir:

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Özetle insanların ve özellikle çocukların yaşama hakkı ile gelişme hakkı temel hakların başında gelmektedir. Diğer hakların bu temel üzerinde yükseldiğini belirtmek yanlış olmaz.

2.5.2. Eşitlik-Ayrım Gözetmeme İlkesi

Kanun önünde, politikalarda ve uygulamalarda eşitlik ve ayrım gözetmeme, tüm insanlar için temel haklardan birisidir. Bu ilke, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

başta olmak üzere birçok uluslararası sözleşmede yer almış ve hatta eşitlik bakışı, bu sözleşmelerin temelini oluşturmuştur.

Bu doğrultuda T.C. Anayasasının 10. maddesinde de eşitlik ile hüküm bulunmaktadır.

Buna göre:

Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesi, bu araştırmanın ana çerçevesi olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

2.5.3. Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesinin 1. fıkrasında çocuğun yüksek yararı ile ilgili hüküm yer almaktadır. Bununla birlikte sözleşmenin diğer maddelerinin çoğunda da çocuğun yüksek yararına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Madde 3/Fıkra 1 - Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşünceci.

Çocuğun yüksek yararı, bir haktan ziyade çocuk haklarının tümünün yaşama geçirilmesinde bir kılavuzdur. Aynı zamanda çocuğun yararının gözetilmesi, menfaat çatışmalarında çocuğun tarafının tutulması demektir. Çocuğun yüksek yararı, yetişkinlerin yararıyla özdeşleştirilip yozlaştırılmamalı, “çocuk için neyin yararlı olduğunu biz biliriz” diyen yetişkinlerin büyülenmeleriyle geçiştirilmemeli ve önce ön kapıdan içeriye alınan çocuk hakları, sonuçta böyle kılıflarla arka kapıdan dışarıya kaçırılmamalıdır (Serozan, 2005, s. 66, 67).

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuk merkezli bir bakış açısını destekler ve çocuğun birbiriyle ilişkili hak ve ihtiyaçlarına dikkat çeker. Dolayısıyla çocuğa sağlanan koruma kanunlarının, politikalarının ve uygulamalarının değerlendirilmesinde çocuğun yüksek yararının göz önünde tutulması gereklidir (Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları, 2009).

2.5.4. Katılım Hakkı

Katılım, çocuğun kendini etkileyecek kararlara dâhil olması için güçlendirilmesini ve kapasitesinin artırılmasını teşvik eden bir süreçtir. Katılım ayrıca kendini ve düşüncelerini ifade etme özgürlüğünü ve temel sivil hakları içerir (The State of the World's Children, 2009, s. 15).

Çocuğun katılım hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Madde 12 – Her çocuk, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate alınmasını isteme ve katılma hakkına sahiptir.

Katılım hakkı, çocuk hakları ile ilgili diğer bildirgelerde yer almayan ve ilk kez Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde gündeme gelen bir haktır. Bunun nedeni, çağımızda ideal yönetim modelinin demokrasi olmasıdır. Demokrasinin temel prensiplerinden olan katılımcılık, Sözleşme'de de yerini almıştır (Akyüz, 2001, s. 14).

Katılım hakkı Akyüz'ün belirttiği gibi uluslararası olarak ilk kez Sözleşme'de yer almıştır. Bununla birlikte Sözleşme'nin onaylanmasından yıllar önce Mustafa Kemal ATATÜRK, çocukların katılım hakkı ile ilgili olarak Yaverlerinden Hasan Rıza SOYAK'a şu ifadelerde bulunmuştur:

“Çoğu ailelerde öteden beri kötü bir alışkanlık var, çocuklarını söyletmez ve dinlemezler. Onlar söze karışınca ‘sen büyüklerin konuşmasına karışma’ derler. Onları sustururlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket. Hâlbuki tam tersine çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir...” (Aktaran: Doğan, 2000, s. 275).

Atatürk'ün de belirttiği gibi çocuğun katılım hakkı, sıklıkla göz ardı edilen bir boyuttur. Çocukların nelere ihtiyaç duyduğu ve nasıl yaşamaları gerektiği yetişkinler tarafından belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır.

9. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da çocuğun katılım hakkı ile ilgili öneri şu şekilde yer almıştır:

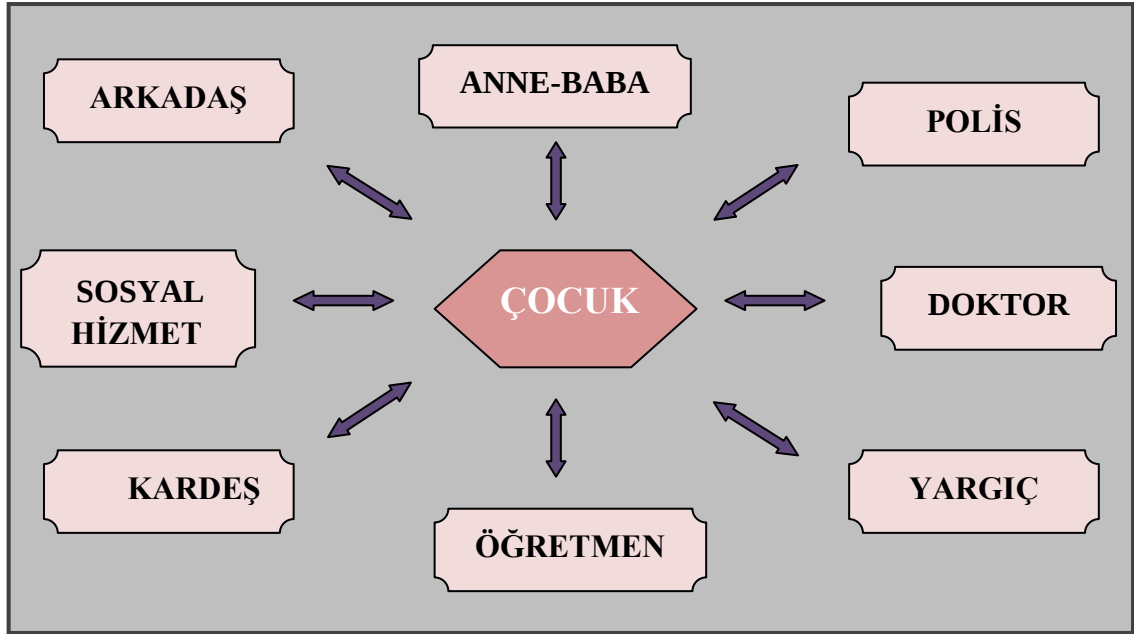
Ülkedeki genel politika ve uygulamaların çocuğun ifade özgürlüğünü teşvik eder hale gelmesi ve özellikle idari ve adli mekanizmalarda çocukların görüşlerinin yeterince dinleniyor olması gerekmektedir. Hizmetlerin planlanmasından, uygulanmasına, izlenmesinden denetlenmesine her aşamada çocuk ve gençlerin katılımını olanaklı kılacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi ise çocuğun katılım hakkının özellikle aşağıdaki durumlarda teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

- Genel politikaların belirlenmesinde
- Aile ortamında
- Çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmada
- Medyada
- Okul ortamında

Bu listeye *sağlık* alanını da dâhil etmek gerekir. Çocukların sağlıkları ile ilgili yapılacak işlemlerde (acil ve hayati olmayan sağlık durumlarında) görüşlerinin alınması ve bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuğun katılım hakkı çerçevesinde ilişki içinde olduğu kişiler ve kurumlar, konuya bütüncül bakmak amacıyla aşağıda şema halinde gösterilmiştir.

Şekil 2: Katılım Hakkı Çerçevesinde Varolan İlişki Ögeleri

Çocuğun katılım hakkının tam olarak hayata geçmesi için yetişkinlerin çocukların potansiyellerine inanmaları, onları bağımsız bir birey olarak görmeleri ve onlara güven duymaları gerekir. Çocuğun katılım hakkı, yetişkinler tarafından tamamen benimsenmeye gereksinim duyar (Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları, 2009).

Yetişkinlerin çocukların katılım hakkını savunması gereğiyle birlikte, kendilerinin ne derece yaşama katılabildikleri ve özgür olabildikleri vurgusu da önem taşımaktadır. Mendel'e göre bir insan özgürlüğe kavuştukça çocuklarının kendisine göre daha çok özgür olmasını istemektedir (2005, s. 79). Benzer şekilde Kant'a göre daha birçok yetişkin, tam anlamıyla özerk olamamışken çocuklar özerk olamaz (Falk, 1998, s. 111).

Çocuğun katılım hakkı ile ilgili eleştirilerini ve çekincelerini belirten yazarlar da vardır. Daha önce "özgürlükçü yaklaşım" başlığı altında self determinasyon ve katılım hakkı bağlamında bu eleştirilere kısmen değinilmiştir. Bu tartışmaya aşağıda devam edilmiştir.

Hill ve Tisdall'a göre bir çocuğun katılım hakkı, çocuğun yaşı ve olgunluğu ile sınırlandırılmalıdır. Çocuğun görüşü mutlaka dinlenmeli fakat bu durum, her zaman bu görüşün kabul edileceği anlamına gelmemelidir. Çocuk kararlara katılmalı fakat son karar verici olmamalıdır (1997, s. 30).

İngiltere’de bazı uygulayıcılar, çocuk hakları hakkında artan bir şekilde şüpheli olmaya başlamıştır. Bu uygulayıcılar ve gruplar, çocuk haklarının anne babaların ve çocukla birlikte çalışan uygulayıcıların haklarını ötediğini öne sürmüştür. Öne sürülen karşı çıkışlar, çocuğun katılım hakkı içerisinde yer alan self-determinasyon ilkesi üzerinde odaklanmaktadır. Buna göre, çocukların karar veremeyecekleri ve katılım sağlayamayacakları durumlar vardır. Eğer çocuk kendi geleceğini tayin etme hakkına sahipse “okula gitmiyorum” diyebilecektir. Bu nedenle bahsi geçen gruplar sınırsız bir katılım hakkına karşı durmaktadırlar (Franklin, 1995, s. 5, 13).

Serozan’a göre ise çocuğun yüksek yararı, onun yaşının küçüklüğü veya gecikmede sakınca olması hallerinde çocuğun görüşünün alınmamasını haklı kılabilir. Bununla birlikte ad değiştirmede, okul seçiminde, tıbbi müdahalede ve evlatlık olmada çocuğun görüşü sorulmalı ve oluru alınmalıdır. Şu da bir gerçektir ki, çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşünü bildirme hakkını gereği gibi kullanabilmesi, her şeyden önce sağlıklı bir görüş oluşturabilmesine bağlıdır. Bunun için de çocuğun konu hakkında bilgilendirilmesi ve aydınlatılması şarttır (2005, s. 68).

Değirmencioğlu, Türkiye’de çocukların katılım hakkında ilişkin durumu “tersten katılım” olarak adlandırmaktadır. Ona göre Türkiye’de çocukların büyük çoğunluğu hem istedikleri etkinlikleri yapmaktan alı konulmakta hem de istemedikleri etkinliklere zorunlu olarak yönlendirilmektedir. Çocukların bir etkinliğe katılımı, kitlesel olarak gerçekleşecekse ve yapılacak etkinlik kurumsalsa; çocuklar bir bireyden çok bir sürü, rızası alınması gereken öznen çok uygulamanın nesnesi konumunda değerlendirilmektedir. Örneğin 23 Nisan törenleri, çocuk bayramı olmasına rağmen çocuklara hiç danışılmadan organize edilmektedir. Bu organizasyonda çocuklar, uzun süren hazırlık dönemlerinde zorluklar yaşamakta, hastalanmakta, derslere katılamamakta ve yağmur altında ıslanmaktadır. Bu durum hem katılım hem de çocuğun yüksek yararı ilkeleri ile çelişmektedir (2010, s. 122, 125).

Katılım, çocuğun değeri bağlamında ve özellikle self-determinasyon ile ilişkisi temelinde ele alınan önemli bir haktır. Çocuk haklarının yaygınlaşmasında ve kalıcı olmasında katılım hakkı, olmazsa olmaz bir noktadadır.

2.6. ÇOCUK HAKLARININ TARİHİ

Çocuk haklarının tarihçesi, çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp haklara ehil ve kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürülmesinin serüveni olarak özetlenebilir (Serozan, 2005, s. 15).

Bu serüven uluslararası bildirgeler ve sözleşmelerle güç kazanmış ve belirli bir noktaya gelmiştir. Dünyada ve Türkiye’de çocuk haklarının tarihine bakıldığında, karşımıza dört önemli belge çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, Türk Çocuk Hakları Bildirisi ve 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir.

2.6.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)

Çocuk hakları alanında atılan ilk adım beş maddeden oluşan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’dir.

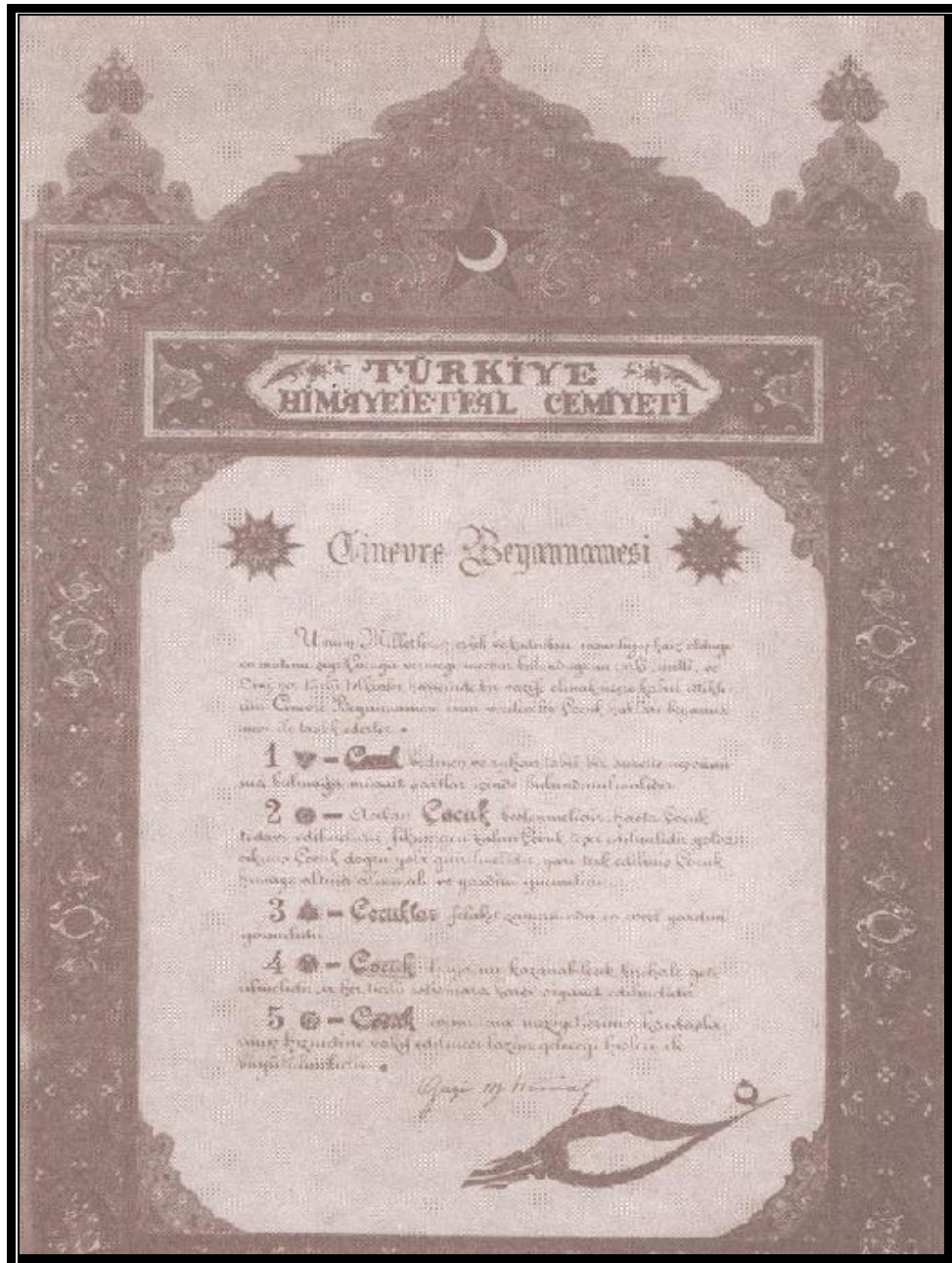
1. Dünya Savaşı sonunda Avrupa’da çocukların korunması sorununun, her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır. İngiliz Eglantyne Jebb, “çocukları kurtarın” çağrısı, o dönemde arzu edilen ilgiyi görmüş ve 1920’de Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adında bir örgüt kurulmuştur ve bu örgüt, Çocuk Hakları Bildirgesi’ni yayınlamıştır (Akyüz, 1980, s. 340).

26 Eylül 1924 yılında kabul edilen ve Türkiye adına Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün imzaladığı Bildirge’nin maddeleri şu şekildedir:

1. Çocuk, beden ve ruhen doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayan şartlar içinde bulundurulmalıdır.
2. Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmeli, terk edilmiş çocuk korunmalıdır.
3. Herhangi bir felaket anında yardım öncelikle çocuğa yapılmalıdır.
4. Çocuk hayatını kazanabilecek hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.

5. Çocuk yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içerisinde yetiştirilmelidir.

Mustafa Kemal ATATÜRK, Bildirgeyi imzalayarak çocuk haklarına verdiği önemi göstermiştir (Bildirgenin orijinal metni, aşağıda sunulmuştur). Uluslararası iyi niyetin göstergesi olan bu Bildirge, ne yazık ki 1939'da patlak veren İkinci Dünya Savaşı ile önce Milletler Cemiyeti'nin geçerliliğini yitirmesi sonucu bir kâğıt parçası olmaktan öteye gidememiştir (Müftü, 2001, s. 123).

1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin Orjinal Metni

2.6.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ

- 1. İlke:** Tüm dünya çocukları bu bildirgedeki haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.
- 2. İlke:** Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir.
- 3. İlke:** Her çocuğun doğduğu anda bir adı ve bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır.
- 4. İlke:** Çocuklar sosyal güvenlikten yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.
- 5. İlke:** Fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan özürlü çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakım sağlanmalıdır.
- 6. İlke:** Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Ailesi ve yeterli maddi desteği olmayan çocuklara özel bakım sağlamak toplumun ve kurumların görevidir. Çocuk sayısı fazla olan ailelere devlet yardımı yapılmalıdır.
- 7. İlke:** Genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmelidir. Bu eğitimde sorumluluk önce ailenin olmalıdır. Eğitimin ilk aşamaları parasız ve zorunlu olmalıdır.
- 8. İlke:** Çocuk her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır.
- 9. İlke:** Çocuklar her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.
- 10. İlke:** Çocuk ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunacaktır. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

Birleşmiş Milletler, kurulduktan sonra çocukların korunması sorunlarını incelemek üzere “Sosyal Sorunlar Meclisi” oluşturulmuştur. Bu meclis, 3 Nisan 1950 tarihinde yaptığı bir toplantıda Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinin genişletilerek yeniden düzenlenmesine karar vermiştir. 1947 yılında hazırlanan yeni tasarı, Birleşmiş Milletler’e üye devletlere incelemeleri için gönderilmiştir. Önerilerin ardından son

değerlendirmeler gerçekleştirilmiş ve Bildirge, 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliğiyle kabul edilmiştir (Akyüz, 1980, s. 341).

İkinci Dünya Savaşı, birincisine göre çocukları daha fazla şiddete maruz bıraktığından bunun önlenmesi için Bildirge'de çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak olgunlaşmamış olduğu göz önünde tutularak, doğum öncesi ve sonrasında özel bakıma ve korunmaya muhtaç olduğu vurgulanarak artık çocuklar arasında ayırım yapılmaması ve çocukların gelişmelerini sağlayacak tüm imkânlardan faydalanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca fiziksel ve zihinsel özürlü çocukların eğitim ve bakım görmeleri öngörülmüş, bu tür çocukların sevgi ve anlayışa ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır (Müftü, 2001, s. 124).

2.6.3. Türk Çocuk Hakları Bildirisi

TÜRK ÇOCUK HAKLARI BİLDİRİSİ

- 1- İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmi, özel her kurum, her yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.
- 2- 16 yaşından önce hiç bir çocuk resmi öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir şekilde sömürülemez.
- 3- Her ana baba çocuğuna bakmak, onu bilgili, becerili ve en iyi şekilde yetiştirmekle yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyen, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar. Ana babanın yeterli olmadığı durumlarda bu görev çocuğun birinci derece yakın akrabalarına ve devlete düşer.
- 4- İlköğrenimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için teknik, tarımsal bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurlardan çocukların yararlanması için Milli Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar işbirliği yapmakla yükümlüdür.
- 5- Sakat ve uyumsuz çocukların iyileştirilmeleri, yaşama zorluğu çeken çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi yaşamlarını kazanacak derecede başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri ana baba ile birlikte devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir.
- 6- Çocuğun korunması ile ilgili yasalar öncelikle hazırlanıp çıkarılmalı, geciktirilmeden uygulanmalıdır.

Türk Çocuk Hakları Bildirisi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin ışığı altında hazırlanmıştır. Bu bildiri altı maddeden oluşmakta olup 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

2.6.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)¹

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hazırlanışı 1979 yılına dayanmaktadır. 1979 Uluslararası Çocuk Yılı'nda Polonya yetkilileri bir çocuk hakları sözleşmesinin hazırlanmasını önermiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Polonya'nın yaptığı öneriyi dikkate alarak 1979 yılında 43 üye devletin temsilcilerinden oluşan bir "çalışma grubu" oluşturmuştur. Bu grup, her yılın ocak ayında bir hafta süreyle toplanmış ve sözleşmeyi hazırlamıştır (Akyüz, 2000, s. 17-18).

"Açık Uçlu Çalışma Grubu" adı verilen bu grup; ILO, UNHCR ve UNICEF gibi kuruluşlar tarafından gözlenmiş ve zaman zaman bu kuruluşlar bizzat tartışmalara katılmıştır. Bu gruba, Polonya Bilimler Akademisi Hukuk ve Devlet Enstitüsü'nün eski yöneticisi *Adam LOPATKA* başkanlık etmiştir. Gelişmekte olan ülkelerden sadece Arjantin, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Hindistan ve Orta Afrika Cumhuriyeti grubun tüm oturumlarına katılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin Dışişleri, Sağlık ve Adalet Bakanlıkları'nın çoğunluğu aşırı yoğunlukları nedeniyle toplantılara katılmamıştır. Batılı devletlerden de Avustralya, Kanada, Fransa, Norveç, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri oturumlarda sürekli olarak bulunmuşlardır. Bu arada batı ve doğu arasında ideolojik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin Polonya, materyalist haklar (en yüksek standartlarda sağlık hizmeti gibi) üzerinde dururken, Amerika Birleşik Devletleri, materyalist olmayan haklar (düşünce özgürlüğü, din gibi) haklar üzerine odaklanmıştır. Bu gibi fikir ayrılıklarının dışında önerilerin çevirisi sırasındaki yanlış anlaşılmalara, taslak oluşturma sürecini yavaşlatmıştır. Bunun da ötesinde dini ve kültürel farklılıklar, süreç içerisinde özellikle dikkate alınmıştır. Örneğin Çin delegasyonunun evlilik dışı doğum ile ilgili bir önerisi, Irak, Fas ve Cezayir tarafından sert bir karşı çıkışla karşılanmıştır. 5 Şubat 1988'de grup, sözleşme taslağının ilk okumasını bitirmiştir. Birleşmiş Milletler Sekreterliğinin derinlemesine teknik

¹ Sözleşme'nin tam metni, Ek 1'de yer almaktadır.

incelemesinin ardından, grubun önüne ikinci okuma için taslak metin sunulmuştur. Grup, taslak metni yeterli bulmuş, metin önce 1989 yılı Mart ayında İnsan Hakları Komitesi'ne ve buradan da Ekonomik ve Sosyal Konsey'e gönderilmiştir. Son olarak 20 Kasım 1989'da 10 yıllık çalışmanın ardından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun gündemine gelmiş ve sadece iki dakikalık prosedür gereği tartışmanın ardından oybirliğiyle kabul edilmiştir (Veerman, 1992, s. 182-183).

Sözleşme 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılmış ve imzaya açılışının ilk gününde 61 ülke tarafından imzalanmıştır (Tiryakioğlu, 2000, s. 51).

Sözleşme, ortak standartları ortaya koyarken, devletlerin farklı kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal gerçeklerini de göz ardı etmemiştir. Bu sayede tek tek devletler herkes için geçerli haklar çerçevesinde bunların hayata geçirilmesi için kendi ulusal yollarını kullanabileceklerdir (Müftü, 2001, s. 125).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk haklarını düzenleyen, çocukların *Magna Carta*'sı İnsan Hakları Yasası olarak tanımlanabilecek en önemli uluslararası belgedir (Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları, 2009). Ayrıca Sözleşme, tüm dünya çocuklarının çağdaş ve kaliteli bir yaşam sürmesini amaçlayan önemli bir uluslararası belgedir. Sözleşme, şu an 193 ülke tarafından imzalanmış durumdadır ve bu sayı diğer tüm insan hakları belgelerine atılan imzalardan daha fazladır. Sadece ABD ve Somali, çocuk hakları sözleşmesini onaylamamıştır. Sözleşmeyi imzalamış olmak, her ülkeyi bireysel olarak bağlamaktadır. Her ülke kendi yasa ve politikalarına Sözleşmeyi aktarmakla yükümlüdür (Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, 2004, s. 4).

Türkiye, sözleşmeyi 29-30 Eylül 1990 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde toplanan "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi"nde imzalamıştır (Tiryakioğlu, 2000, s. 52) ancak TBMM'de sözleşmenin onaylanması, 9 Aralık 1994 tarihini bulmuştur. Sözleşmenin Türkiye'de resmi olarak uygulamaya girmesi; 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması ile gerçekleşmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 4058 numaralı kanunla mevzuatına dâhil etmiştir. Türkiye Sözleşmeyi

imzalayan 43. ülke olmuştur. Türkiye sözleşmenin 17². 29³. ve 30⁴. maddelerine T. C. Anayasası ve Lozan Anlaşması çerçevesinde çekince koymuştur⁵.

Türkiye'nin bu maddelere çekince koymasındaki temel neden, uluslararası anlaşmalarla kabul ettiğimiz azınlıklar dışında azınlık tanımamamızdır. Azınlık konusundaki iç hukuk yaklaşımımız Lozan Anlaşması ile biçimlenmiş olup buna göre Türkiye'de azınlıklar, gayrimüslim Türk vatandaşlarıdır. Bu yaklaşım dışında azınlık yaratılması, yerine göre suç veya parti kapatma nedeni sayılmaktadır (Akıllıoğlu, 1995, s. 22-23).

Sözleşme'nin içeriğine bakıldığında ana temanın; çocuğun her türlü kötü yaşam koşullarından maddi ve manevi olarak korunması ve bu konuda oluşturulacak toplumsal duyarlılık olduğu görülmektedir (Oktay, 1995, s. 12).

Ayrıca Sözleşme, doğumdan ergenliğe ve genç yetişkinliğe kadar çocukların yaşamlarının tüm boyutlarını kapsamaktadır. Sözleşme, dünyadaki tüm çocukların mutlu, sağlıklı, doyurucu ve güvenli bir yaşam sürdürebilmesi amacını taşımaktadır (Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, 2004, s. 10).

Akyüz'e göre ise sözleşmenin amacı; çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bununla birlikte sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacındadır (2000, s.19).

² Sözleşmenin 17. maddesinin (d) fıkrası “Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler”.

³ Sözleşmenin 29. maddesinin (c) fıkrası “Çocuğun ana babasına, kültürel kimliğine, dil değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkilerden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi”.

⁴ Sözleşmenin 30. maddesi “Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz”.

⁵ Türkiye'nin koyduğu çekincenin bir benzeri Fransa tarafından da konulmuştur. Fransa'nın çekince kaydına göre sözleşmenin 30. maddesinde geçen “etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu devletlerde” biçimindeki hüküm Fransa'ya göre kendi ülkesinde uygulanma yeri bulamaz. Zira Fransız Anayasası'nın 2. maddesine göre Fransa bölünmez, laik, demokratik ve sosyal bir cumhuriyettir. Anayasa bütün vatandaşlara köken, ırk ya da din ayrımı gözetmeksizin yasa önünde eşitlik sağlamaktadır.

Sözleşme, getirdiği haklar ve standartlarla “nitelik insan” yetiştirmeyi kendisine hedef olarak belirlemiştir. Eğitim yoluyla yetişecek çocuk ve gençlerin kişisel ve sosyal varlık olarak her yönden yetişmeleri; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açılardan nitelikli toplumun yaratılmasında etkilidir (Cılga, 1998, s. 508).

Sözleşmenin mantığına göre çocukların güçsüzlüğü, onların geleneksel olarak istismarlarının yolunu açmaktadır (Bueren, 1998, s. 21). Bu noktada denilebilir ki çocuk hakları, çocukla ilgili yanlış geleneklere ve kültür kalıplarına savaş açmaktadır.

Sözleşmenin uygulanmasını kontrol eden yapılanma, Birleşmiş Milletler’in 18 uzman kişiden oluşturduğu Çocuk Hakları Komitesi’dir. Komite, çocuk haklarının geliştirilmesiyle ilgili bütün tarafların katıldığı sürekli bir diyalog ortamı yaratmak için görevlendirilmiştir. Komite ayrıca Sözleşme’yi onaylayan devletlerin yükümlülüklerini yerine kaydettikleri ilerlemeyi izlemektedir. Taraf devletler, Sözleşme’nin uygulamaya sokulması yönünde attıkları adımları ve çocuk haklarından yararlanma alanında kaydedilen ilerlemeyi içeren raporlarını düzenli biçimde doğrudan Komite’ye sunma görevini kabul etmiş bulunmaktadırlar. İlk rapor, söz konusu ülkenin Sözleşme’yi onaylamasının üzerinden iki yıl geçtikten sonra verilmektedir. Bu ilk raporu izleyecek diğer raporlar ise beşer yıllık aralıklarla verilecektir. Komite, taraf devletlerden raporlarında verdikleri bilgilere ek bilgiler isteyebilir. Ayrıca Komite, gerek bu ülkelerin hükümetlerine gerekse Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na öneri ve tavsiyelerde bulunabilir (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989).

2.6.4.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne Yönelik Eleştiriler

BM Çocuk Hakları Sözleşmesini eleştiren yazarlar da vardır. Her ne kadar bu araştırmada Sözleşme, özel olarak tartışılmayacak olsa da okuyucuların bu eleştirileri de bilmesi arzu edilmektedir.

Sözleşme, çocuğu yaşa göre tanımlaması nedeniyle eleştirilmiştir. 18 yaş sınırı yerine çocuğun bireysel yeteneği ve kapasitesinin önemli olduğunu ve yasaların da buna göre düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca Sözleşme, çocukluğun başlangıcını belirlemede de başarısız olmuştur. Hamile kadının tedavisi ve kürtaj gibi sıkıntılı konuları işaret etmekte yetersizlik söz konusudur. Son olarak Sözleşmenin en güçsüz

tarafı, taraf ülkenin iç hukuku haline gelmedikçe uygulanabilir olmamasıdır (Hill ve Tisdall, 1997, s. 30, 33).

Sözleşme ile ilgili feminist eleştiriler de söz konusudur. Buna göre (Olsen, 1992):

- Sözleşme çocuk askerler konusunu ele aldığı gibi kız çocuklarını ilgilendiren çocuk evliliklerini gündeme almamıştır.
- Sözleşme, cinsiyetsiz bir bakış açısı sergileyerek cinsiyet ayrımcılığını güçlendirebilir veya en azından yadsıyabilir.
- Sözleşme, gücün gerçek dağılımını da yok saymaktadır. Çocuğun seçim ve katılım hakkı, içinde bulunduğu aile ve hukuk kuralları gibi değişkenlerle iç içedir. Bu bağlamda değerlendirilmeli ve buna vurgu yapılmalıdır.
- Sözleşme'nin kadını kontrol edeceği ve sınırlayacağı iddiaları da vardır. Kadın, hala çocuğun birinci bakıcısı olarak görülmekte ve babaların bu durumu istismar edebileceği düşünülmektedir.

Olsen ayrıca Sözleşmenin etnik-merkezci olduğunu ve farklılıklara vurgu yapmadığını belirtmektedir. Çocuğun yeri, değeri ve sorunları Hindistan ile Norveç'te aynı değildir. Sözleşme bu durumu yadsımaktadır (1992, s. 509).

Sözleşme ile ilgili diğer bir eleştiri, Sözleşme'nin Batı kavramları kullanılarak yazıldığı yönündedir. Buna göre Sözleşme; evrensel, serbest ve tekil bir çocuğu referans göstermektedir. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişki, biyolojik temelli olarak vurgulanmıştır (Mayall, 2000, s. 245).

Belki de en önemlisi Sözleşme, çocuklar tarafından oluşturulmamış ve katkıları alınmamıştır. Bu durum, katılım hakları düşünüldüğünde ciddi bir ironiyi işaret etmektedir. Sözleşme, ileride yenilendiğinde, engelli çocuklar, eşcinsel çocuklar, kız çocukları ve sokak çocukları gibi özel grupları da dâhil edecek tarzda ele alınmalıdır (Freeman, 2000, s. 282).

Sözleşme ile ilgili eleştirilerde haklılık payı olanlar söz konusudur. Bu bağlamda Sözleşme'nin statik değil, dinamik olması çok önemlidir. Değişen dünya koşulları ve

gelen eleştiriler doğrultusunda Sözleşme’de güncellemeler yapılabilmelidir. Hali hazırda oluşturulan ek protokoller, Sözleşme’de güncelleme yapma gereğinin göstergesi durumundadır.

2.6.5. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1996)

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 25.1.1996’da Strazburg’da düzenlenmiş olup Türkiye, sözleşmeyi “Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile onaylamıştır (Kanun No: 4620, Kabul Tarihi: 31.01.2001).

Sözleşme 26 maddeden ibaret olup Sözleşme’nin amacı 1. maddenin 2. fıkrasında şu şekilde açıklanmıştır:

Bu Sözleşmenin amacı, çocukların yüksek çıkarları için haklarını geliştirmek, onlara usule ilişkin haklar tanımak ve bu hakların, çocukların doğrudan ve diğer kişiler veya organlar tarafından bir adli merci önündeki, kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesini teminen kullanılmasını kolaylaştırmaktır.

Amacında ve diğer maddelerinde de görüleceği üzere Sözleşmenin odağında çocuğun adli olaylarda ve duruşmalarda yüksek yararının gözetilmesi ve katılımının sağlanması yer almaktadır. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi birçok sorun alanı hakkında bilgi içeren ve bütüncül bir bakış açısı sergileyen bir yapısı yoktur. Zaten BM Çocuk Hakları Sözleşmesi var iken böyle bir yapının yeniden ortaya konulması da gereksiz olacaktır.

2.7. DÜNYADA ÇOCUK HAKLARI

2.7.1. Farklı Ülkelerden Çocuk Hakları Görünümleri

Dünya’da çocuk haklarına nasıl bakıldığı ve ne tür adımların atıldığını farklı ülke örnekleriyle incelemek yararlı olabilir. Bu noktada 193 ülkenin hepsinde çocuk haklarının durumunu yansıtmak bir doktora tezi içerisinde mümkün değildir. Bu

nedenle farklı coğrafyalardan ve farklı gelişmişlik düzeylerinden ülke örnekleri alfabetik sırayla aşağıda yer almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni Somali ile birlikte onaylamayan iki devletten biridir. Amerika, Sözleşme'yi 16 Şubat 1995'de imzalamış fakat Senato'da geçirip onaylamamıştır. Amerika'nın Sözleşme'yi onaylamamasının nedeni olarak Sözleşme'nin ABD'nin ulusal özerkliğini zedeleyeceği ve anne baba çocuk ilişkilerine müdahil olacağı gösterilmektedir. Bununla birlikte ABD, Sözleşme'nin çocuk pornosu ve fahişeliği ile ilgili ek protokollerini onaylamış ve şimdiden çocuk haklarını koruma ve uygun önlemler alma konusunda kendini zorlayıcı hükümler altına sokmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi de ABD için zor olmayan benzer koşullar içermektedir. Kaldı ki bugün kanunların çoğu, Sözleşme'nin hem ruhu hem de metni ile uyumlu haldedir (Davidson, 2006, s. 69).

Arjantin, 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Arjantin'in Sözleşme'yi imzalaması, 1983'den beri ülkede hüküm süren demokratikleşme sürecinin bir parçasıdır. Arjantin'in çocuk hakları ile ilgili beş alanda sorunları bulunmaktadır. Bunlar; şiddet (özellikle kurumsal şiddet), ceza sistemindeki çocuklar, eğitim, sağlık ve çocuk işçiliğidir. Çocuklar, özellikle polis şiddetinin, illegal alıkoymaların ve işkencenin ana hedefi konumundadırlar. Arjantin'in Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalaması, iç hukuku üzerinde hiçbir önemli etki yapmamıştır. Arjantin'in birçok kanunu, Sözleşme'nin ruhuna ve felsefesine aykırı durumdadır. Öte yandan 2001'deki büyük ekonomik krizin ardından yoksul çocukların sosyal ve ekonomik hakları daha da kötüleşmeye başlamıştır (Grugel ve Peruzzotti, 2007, s. 205-208).

Avrupa Birliği, bağlı ülkelerde çocuk haklarının durumuyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre AB ülkelerindeki çocuklar, nüfusun tümüne göre daha fazla yoksulluk riski taşımaktadır. Yoksul anne babalarla yaşayan ya da anne babası olmayan çocuklar, Roman gibi bazı etnik grupların çocukları gibi daha fazla yoksulluk riski içerisindedir. Çocukların kimlik sorunları da AB'nin gündemine gelmeye başlamıştır. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı artmakta ve azınlıkların çocukları, ırkçılığın kolay hedefleri haline gelmektedirler. Çocuğa yönelik şiddet, AB'de hızla artan bir sorun olmaktadır. Ayrıca uluslararası boyutta çocuk ticareti, çocuk seks turizmi ve çocuk pornografisi diğer önemli sorunlar olarak AB'nin gündemindedir. Bunlarla birlikte AB,

somut politikalar ve programlar çerçevesinde çocuk haklarının yerleştirilmesi için önemli adımlar atmaktadır. Çocuk ticareti, çocuğa yönelik şiddet, ayrımcılık, çocuk yoksulluğu, sosyal dışlanma, çocuk işçiliği, sağlık ve eğitim konularında önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Communication from the Commission: Towards an EU Strategy on the Rights of the Child, 2006, s. 4).

Bangladeş, Ocak 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bununla birlikte Bangladeş Hükümeti, Komite'ye zamanında rapor sunmakta başarısız olmuştur. Bangladeş, ilk raporunu 1994'de, ikincisini ise 1996'da Komiteye sunmuştur. Hükümet, üçüncü ve dördüncü raporlarını ise 1 Eylül 2007'de Komite'ye göndermiştir. Sonrasında Hükümet, Komite'nin önerilerini uygulamada başarısız olmuştur. Komite, Bangladeş'in iç hukukunun Sözleşme'nin ilke ve prensiplerine tam olarak uymadığını belirtmiştir. Komite ayrıca, erken evlilik gibi geleneksel uygulamalar konusunda Bangladeş'i uyarmıştır (Banks, 2007, s. 307, 392).

Çin, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1992'de onaylamıştır ve periyodik raporlarını Komite'ye sunmaktadır. Çin'in Sözleşme'yi onaylaması üç açıdan önem taşımaktadır. Birincisi bu onay, Çin Hükümeti'nin çocuklarla ilgili evrensel olarak kabul edilmiş normları benimsemeye hazır olduğunun işaretidir. Son olarak bu onay, çocukların yasalarla kabul edilmiş temel haklara sahip özneler olduğunu içeren modern zaman bir belgeyi onayladığının göstergesidir. Çin, Sözleşme'nin ardından 1992'de Çocukların Korunması Kanunu'nu yasalaştırmıştır. Bu yasa, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarının korunmasını, yasayla verilmiş haklarının ve ilgilerinin güvence altına alınmasını ve kişisel onurlarının savunulmasını içermektedir (Naftali, 2009, s. 82-84).

Gana, Birleşmiş Milletler, Batı'da bu ülkeye borç verenler ve ülke içi bazı grupların baskısıyla Şubat 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ilk ülke olmuştur. Sonrasında barınma, destek ve eğitim alanlarında çocuk haklarını destekleyecek yasal düzenlemeleri de hızla yapmıştır. Bununla birlikte yaklaşık on yıl geçmesine rağmen, gelenekler, toplumsal cinsiyet ve ekonomik koşullar gibi çeşitli nedenlerle çocuk hakları istenilen seviyeye gelememiştir. Çocuklar hala informal sektörde ücretsiz olarak çalıştırılmakta, çoğu okula gitmemekte ve yeterli beslenme imkânlarına sahip olamamaktadır (Windborne, 2006, s. 156-157).

Güney Afrika, Sözleşme'yi 16 Temmuz 1995'de onaylamıştır. 2005 yılında Çocuk Yasası'nın değişiklik yapılarak kabul edilmesi, çocuk hakları açısından önemli bir adım olmuştur. Bu yasaya göre 16 yaş ve üzeri çocuklar, devlet bursu almaya ve sağlık hizmetlerine (özellikle kendi rızaları dâhilinde HIV testi ve tedavisi) daha kolay ulaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte Güney Afrika'da çocuklar, haklarının enerjik savunucusudurlar. Çocuklar yukarıda bahsedilen Çocuk Yasası'nın oluşturulması sürecine bizzat dâhil olmuşlardır (The State of the World's Children, 2009, s. 14).

Hindistan, dünyadaki tüm çocukların beşte birini bünyesinde barındırmaktadır. Aralık 1992'de sözleşmeyi onaylayan Hindistan, çocuk hakları konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Her yıl bir milyon bebek, yaşamının ilk ayında hayatını kaybetmektedir. Beş yaşın altındaki yaklaşık 55 milyon çocuk, yaşına göre yetersiz kilodadır. İlköğretim çağındaki 20 milyon çocuk, okula devam etmemektedir. Çocuk evlilikleri önemli bir sorun olarak Hindistan'ın gündemindedir. Hükümet, 2007 yılında Ulusal Çocuk Haklarını Koruma Komisyonu'nu kurmuştur. Halen sivil toplum örgütleri ve hükümet, çocuk hakları ile ilgili kötü gidişatı düzeltme yönünde çalışmaktadır (The State of the World's Children, 2009, s. 33).

İsveç, kişi başına yaklaşık 34.000 \$ yıllık geliriyle gelişmiş ülkelerin başında gelmektedir. Sözleşmenin güçlü destekleyicilerinden olan İsveç, onay sürecinde ilk sıralarda yer almaktadır (Ocak 1990). İsveç, 1970'lerden itibaren çocuk haklarına yönelik program ve politikalarını oluşturmuş bir ülkedir. Çocuk hakları ile özellikle *Sağlık ve Sosyal Sorunlar Bakanlığı* ilgilenmektedir. Ayrıca 1997 yılında Çocuk Ombudsmanlığı kurulmuştur. İsveç, şu an çocuk hakları konusunda örnek ülkelerden birisi konumundadır (The State of the World's Children, 2009, s. 72).

Kanada, 1990 Dünya Çocuk Zirvesi'nde ve Sözleşme'nin hazırlık sürecinde lider rolü üstlenmiş ve Sözleşme'yi Aralık 1991'de imzalamıştır. Sonrasında çocuk suçluluğunu önlemek için *Ulusal Suç Önleme Konseyi* ve Sözleşme'nin hükümet politikalarında yansımaları değerlendirmek için *Çocuk Bürosu* kurulmuştur. Bununla birlikte Kanada, Sözleşme'nin uygulanması için yeterli kaynak tahsis etmemiştir. Çocuk odaklı federal bir yaklaşım ve ulusal bir izleme organı oluşturulamamıştır. Sözleşmeyi teşvik etmek için Federal çabaların olmaması, eyaletler arasında farklılıklara yol açmaktadır. Ayrıca

Kanada, bedensel ceza verilmemesi yönünde Komite tarafından uyarılmıştır (Tang, 2003, s. 279-281).

Mısır, dünyanın en büyük Arap ülkesidir (yaklaşık 75 milyon nüfus). Nüfusunun yaklaşık % 39'u çocuktur. 1990'daki Dünya Çocuk Zirvesi'ni toplayan altı ülkeden biridir ve aynı yılın Eylül ayında Sözleşme'yi onaylamıştır. Bu onayın ardından önemli adımlar atılmış, binde 85 olan bebek ölüm oranı, binde 28'e düşmüştür. Önemli bir sorun, kız çocukları arasındaki farklılıklardır. Bu farklılık, coğrafi yerleşim ve anne babanın eğitim düzeyi gibi koşullardan etkilenmektedir. Örneğin Yukarı Mısır'da kız çocukların sünneti, % 85'lere ulaşırken, özel kent okullarında oran % 10'un altındadır (The State of the World's Children, 2009, s. 23).

Mozambik, 1992'de 15 yıl süren iç savaştan dünyadaki en yoksul ülke olarak çıkmış ve 1994'de ilk demokratik seçimini gerçekleştirmiştir. Aynı yıl Sözleşme'yi de onaylayan Mozambik, 2008 yılında Çocuk Yasası'nı çıkarmış ve Sözleşme maddelerini iç hukuk kuralları ile pekiştirmiştir. 2009 yılında çocuk haklarının uygulanmasını izlemek için bağımsız bir kurum olan Ulusal Çocuk Konseyi kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca altı şehirde özel çocuk mahkemeleri kurulmuştur. Şu an yoksulluk ve eşitsizlik, çocuk hakları konusunda Mozambik'in önünde bekleyen önemli sorunlardandır (The State of the World's Children, 2009, s. 69).

Sırbistan, Sözleşmeyi 1991 yılında onaylamıştır. Çocuk hakları bağlamında yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanma, Sırbistan'ın önemli sorunlarıdır. Kırsal kesimde ve ülkenin uzak yerlerinde yaşayan çocuklar, temel hizmetlerden yeterince faydalanamamaktadır. Yaklaşık 155.000 çocuk, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Çocuk Hakları Komitesi, Sırbistan'ı engelli çocuklara kurumsallaşmış hizmet sunamadığı yönünde eleştirmektedir (The State of the World's Children, 2009, s. 71).

Vietnam, 1987 yılından hemen sonra UNICEF gibi önemli uluslararası örgütler ile güçlü ilişkiler kurmaya ve çocuk hakları temelli uygulamalara öncülük etmeye başladı. Vietnam hükümeti, 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onayladı ve 1991'de Çocuk Koruma ve Bakım Komitesi'ni kurdu. Aynı yıl Çocuk Koruma, Eğitim ve Bakım Kanunu'nu çıkardı ve Çocukların Yaşamaları, Gelişmeleri ve Korunmaları Ulusal

Programını benimsedi. Vietnam, 1992 yılında Asya’da Çocuk Hakları Komitesi’ne rapor sunan ilk devlet oldu (Khanh, 1996, Aktaran: Burr, 2002, s. 50).

Bazı dünya ülkelerinde çocuk haklarının ne durumda olduğu bilgisi bu başlık altında verilmiştir. Bu noktada özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan ve Türkiye için de örnek teşkil edebilecek “çocuk ombudsmanlığı” kurumundan bahsetmek faydalı olabilir.

2.7.2. Ombudsmanlık

“Ombudsman” kelimesi, İskandinav dillerine İngilizceden aktarılan birkaç nadir kelimedenden biridir. Bununla birlikte “ombudsperson”, “ombud” ve “commissisoner” kelimelerinin kullanıldığı ülkeler de bulunmaktadır (Flekkoy, 1991, s. 23).

Ombudsmanlık kurumunun işlevleri hakkında bilgi vermek gerekirse, ana odağın çocuk hakları savunuculuğu olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte ombudsman, toplumun tüm alanlarında çocuk haklarını ihlallerini izlemek, çocuk için zararlı olabilecek gelişmelere karşı ilgilileri uyarmak ve olumsuz koşulların iyileştirilmesi yönünde girişimlerde bulunmak durumundadır (Flekkoy, 1991, s. 24).

Çocuk Ombudsmanlığı, ilk kez 1 Eylül 1981’de Norveç’te uygulanmaya başladı. Bu uygulamayı başlatarak Norveç Parlamentosu, çocuk hakları savunuculuğunun gerekli olduğunu resmen kabul etmiş oldu. Bu kabulün ardından Ombudsmanlık Ofisi ilk kurulduğunda toplam dört personeli vardı ve yaklaşık bütçesi yıllık 300.000 dolardı. Personel sayısı, 1990’da altıya, 2002’de ise sekize çıkarıldı. Ofis, ilk sekiz yılında yıllık yaklaşık 2500 şikâyet ile ilgilendi. 1999’da bu rakam yıllık 20.000’e ulaştı (Flekkoy, 2002, s. 404).

Norveç’in ardından çocuk ombudsmanlığı, Costa Rica ve Yeni Zelanda’da; eyalet düzeyinde Avustralya’da ve şehir düzeyinde 1989’da Viyana ile Jerusalem’de oluşturuldu. Sonrasında 1997’de İsveç ve İzlanda’da, 1997 Haziran’ında ise Saraybosna’da Çocuk Ombudsmanlıkları kuruldu (Flekkoy, 2002, s. 409).

Bu arada ombudsmanlık ile ilgili ulusal ombudsmanlığın faydalı olamayacağına ve çocuklara yeterince ulaşamayacağına dair görüşler⁶ de mevcuttur. Bu yüzden yerel ombudsmanlık ile ilgili adımlar atılmıştır. Yerel ombudsmanlık ile ilgili dünya ülkelerinden örnekler, Veerman ve Levine'nin (2000, s. 375-381) derlemesinden alıntılanarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1: Yerel Ombudsmanlıkları Bulunan Bazı Ülkeler

Yerel Ombudsmanlıkları Bulunan Bazı Ülkeler
Peru: 1995'de çocuklara yakın olabilmek amacıyla yerel ombudsmanlığa başlamıştır. Save The Children tarafından desteklenen proje belediye düzeyinde yürütülmekte, 1993'de 10 belediye çocuk merkezlerini kurmuşken, 1994'de bu rakam 34'e çıkmıştır.
Hollanda: Çocuk Hukuk Kurumları (Children's Law Shops) hemen hemen tüm Hollanda'da oluşturulmuştur. Personeli, süpervize altındaki hukuk öğrencileridir. Merkezlere randevusuz gidilebilmekte ve çocuklara daha çok savunuculuk hizmeti verilmektedir.
Fransa: Paris'te Eyfel Kulesi'nin yanında Çocuk Bilgi Merkezi bulunmaktadır. Çocukla ilgili herhangi bir konuda çocuklar ve anne babalar randevu almadan bu merkeze gidebilmektedir.
Amerika: New York'ta "Kapı" adındaki organizasyon, 1972'den beri çocukla ilgili konularda ücretsiz hukuki danışmanlık vermektedir.
Finlandiya: Mannerheim Derneği'nin konuyla ilgili projeleri bulunmaktadır. Anket formları yoluyla çocukların kendi fiziksel çevrelerinde (okul, ev) hizmet verilmektedir.

⁶ Örneğin Costa Rica'da Ombudsman, saraya benzer bir yapıda oturmakta, korumalarla gezmekte ve bürokratik bir tarzda çalışmaktadır.

2.8. TÜRKİYE’NİN ÇOCUK POLİTİKASI

Çocuk politikası, toplumun önemli kesimini oluşturan ve birer birey olarak ‘hak sahibi’ olan çocuğun, devlet ve siyasal süreç içerisinde çocuklarla ilgili ‘olanlar’ ve ‘olması gerekenlerin’ irdelenmesi ve buna bağlı bir sistemin olması gerekenlere yönelik güçlendirilmesini kapsar (Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları, 2009).

Türkiye’nin çocuk politikası ise 25 milyon çocuğun olduğu ülkemizde üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu konuyla ilgili tartışmalara girmeden önce çocuk politikasının temelinde yatan çocuk sorunlarına değinmek ve bu yolla Türkiye’de çocuğun durumuna bakmak faydalı olacaktır. Bu temelde Karataş (2010, s. 54) önemli bir analiz yapmış ve varolan durumu bütüncül bakış açısıyla ortaya koymuştur:

- 18 yaş altı tüm kişileri kapsayan, düzenli veri toplamakla görevli bir birim henüz oluşturulmuş değildir.
- Ulusal mevzuat sözleşme ile tam uyumlu hale gelmemiştir.
- Çocuklara yönelik hizmetler arasında eşgüdüm yeterince güçlü değildir.
- Çocuklara ayrılan bütçe yetersizdir.
- Çocuklara ayrılan bütçeden, en çok ihtiyacı olan çocuk grubunun ne ölçüde yararlanacağı açıkça belirlenmiş değildir.
- Çocuk hakları konusunda bağımsız izleme birimleri ve yöntemleri henüz yeterince geliştirilmiş değildir.
- Sözleşme tüm ülke düzeyinde yeterince yaygınlaştırılmış ve tanıtılmış değildir.
- Ayrımcılık yapmama, çocuğun yüksek yararı, çocuğun görüşlerine saygı gibi temel ilkelerin yaşama geçirilmesi konusunda gerekli önlemler yeterince alınmamıştır. Örneğin, ayrımcılık yapmama ilkesi, özürlü çocuklar, evlilik dışı çocuklar, mülteci çocuklar, iç göç yaşayan çocuklar gibi bazı çocuk grupları için tam olarak uygulanmamaktadır. Özellikle kırsal kesimde bulunan çocuklar, yeterli sağlık ve eğitim olanaklarına erişememektedirler.

- Yaşama hakkını ihlal eden töre cinayetlerinde mağdur ve failer genellikle çocuklardır.
- Ülkedeki genel politika ve uygulamalar, çocukların ifade özgürlüğünü teşvik bakımından yetersiz kalmaktadır. Özellikle yönetsel ve adli usuller bakımından, yasaların öngördüğü hallerde dahi çocukların görüşleri yeterince dinlenmemektedir.
- Çocuklar arasında nüfusa kaydedilmemiş olanların varlığı önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.
- Ebeveyn bakımından yoksun çocuklar için alternatif aile bakımı, özellikle koruyucu aile bakımı geliştirilememiştir.
- Alternatif bakımda kuruluş bakımı ağırlıklı yerini korumaktadır.
- Özürlü çocuklara sağlanan evde bakım desteğinin yalnızca ekonomik boyutla sınırlı tutulması, ailelerin gereksinimi olan psiko-sosyal desteğin sağlanamaması, bu desteği sağlayacak yeterli sayıda uzman personelin bulunmaması önemli bir sorundur.
- Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili olarak şiddet, kötü muamele ve sömürüyü engelleyecek ve ortadan kaldıracak yöntemler, kaynaklar yetersizdir, en önemlisi konuya ilişkin veriler yetersizdir.
- Aile içinde fiziksel ceza uygulaması kültürel ve hukuki açıdan kabul edilebilir durumdadır.
- Ana – çocuk sağlığına ilişkin hizmetler yetersizdir ve bölgeler ile sosyo – ekonomik kesimler bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır.
- Kız çocuklarının okula başlama ve devam oranları erkek çocuklarına göre daha düşüktür.
- Mülteci çocuklar eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır.

- Ağır ve tehlikeli işlerde ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde çalışanların (gezici-geçici mevsimlik tarım işlerinde, küçük kuruluşlarda ve sokakta çalışan çocuklar vb.) sayısı ciddi bir soru olmaya devam etmektedir.
- Çocuklara özgü makamlar (çocuk mahkemeleri vb.) tüm yurttan örgütlenmiş değildir.
- Tutuklu ve hükümlü çocukların barındıkları kurumlarda toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlayıcı yeterli hizmetler verilmemektedir.

Karataş'ın analizinin bir benzerini çocuklar da yapmıştır. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Görüşü Raporunda, katılan çocuklar çocuk politikasına ilişkin önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre (2010, s. 8-9):

- Çocukların görüşleri arasında ilk sırada sağlık hizmetlerinden yararlanma, yoksullara yardım, korunma ve bakılma, ayrımcılık yapılmaması ve iyi bir eğitim alma istekleri yer almıştır.
- Raporda öne çıkan konuların başında çocukların oy kullanma isteği yer almaktadır.
- Çocukların yüzde 72'si haklarını bilmemektedir.
- Kendilerini ilgilendiren konularda çocukların görüşleri sınırlı ölçüde alınmaktadır.
- Karşılaştıkları en önemli ayrımcılık türü, cinsiyet ve ırk ayrımcılığıdır.
- Çocuklara verilen cezaları yüksek bulmaktadırlar.
- Haklarınız gerçekleştirilmediğinde nerelere başvurabilmek size kolay gelirdi? sorusuna; büyüklerime, en yakın çocuk hakları kurumuna, devlete, rehber öğretmenime diye cevap vermişlerdir.
- Çocukların yaptığı belki de en önemli tespit şudur: çocuk haklarına dayalı ülke ölçekli ve bütüncül bir çocuk politikamız yok.

Ülke çocuk politikasına olan ihtiyaç, 1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisinde de özellikle vurgulanmış ve öncelikle çözülmesi gereken konular listesinde aşağıda belirtildiği gibi yayınlanmıştır:

Sorumlu kuruluşlarca ulusal çocuk politikalarının faaliyet, uygulama ve eylem planlarının bireyin, toplumun ve devletin katılımıyla hazırlanması ve gerçekleştirilmesi

Karataş ise bir ülkede çocukların hak ve özgürlüklerinin en üst düzeye çıkarılması için çocuk politikasının evrensel standartlar göz önünde tutularak “hak temelli” bir yaklaşım çerçevesinde hazırlanması gereğine işaret etmektedir (Karataş, 2010, s. 51).

Sonuç olarak araştırmacının görüşüyle birlikte söylenebilir ki, gerek anayasamızda gerek ilgili yasa ve yönetmeliklerde çocuk refahı ve hakları bağlamında yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu noktada varolan mevzuatın parçalı olduğunu ve bir bütünlük arzetmediğini belirtmek gerekir. Hatta araştırmacı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olmasaydı, çocuk politikası alanın çok daha boş ve dağınık olabileceğini düşünmektedir.

Bu temelde bütüncül, kapsamlı, çok boyutlu ve sürekli gelişime açık bir çocuk politikası ve buna eklemleri olarak mevzuatın oluşturulması beklenmektedir. Nihayetinde asıl önemli olan ise tüm bu düzenlemelerin uygulamalara ve yaşama yansımalarıdır.

Bu noktada çocuk politikası hakkında araştırmanın öznelinin görüşleri büyük önem arz etmektedir. Bu konuya “çerçeve sorular” başlığı altında yer verilmiştir.

2.9. TÜRKİYE’DE İLGİLİ KURUMLAR-YAPILANMALAR BAĞLAMINDA ÇOCUK HAKLARI UYGULAMALARI

2.9.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Türkiye’de uygulanmasının izlenmesinden sorumlu “Koordinatör Kurulu” olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir.

Bu çerçevede SHÇEK'in çocuk haklarını yaygınlaştırma, tanıtma ve izlemeye yönelik olarak bugüne kadar hangi adımları attığı aşağıdaki kısımda yer almaktadır (Bu bilgiler, Bilgi Edinme Kanunu'ndan faydalanılarak SHÇEK'den alınmıştır).

2.9.1.1. İl Çocuk Hakları Komiteleri

- 81 ilde Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri oluşturulmuştur. Çocuk Hakları İl Çocuk Komitelerinde her kesimden çocuğun temsil edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda ebeveyni ile birlikte yaşayan tüm çocuklar, çocuk eğitim evlerinde kalan çocuklar, özürlü çocuklar ile 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bakım ve korunma altına alınan çocuklar da, diğer kesimlerden gelen çocuklarla birlikte komitelerde temsil edilmektedir. Aynı zamanda, çocuk haklarının ilke ve hükümlerinin toplumun tüm kesimlerinde gerek yetişkinler gerekse çocuklar tarafından öğrenilerek hayata geçirilmesi amacıyla, tanıtım kampanyaları, forumlar, kongreler vb. çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

2.9.1.2. Çocuk Forumları

- Ulusal düzeyde gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında; ilk çalışmalardan biri, “Çocuk Hakları Sözleşmesinin 42. maddesi uyarınca Taraf Devletler Sözleşmesinin ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocukların da yaygın biçimde öğrenilmesini taahhüt ederler” ifadesini temel almıştır. Bu doğrultuda Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasının 10. Yılı nedeniyle 20 Kasım 1999 tarihinde “Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyası” Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve UNICEF'in katkılarıyla başlatılmıştır. Kampanya çerçevesinde 81 ilden çocuk delegelerle Nisan 2000 tarihinde “I. Ulusal Çocuk Kongresi”, Ekim 2000 tarihinde “Çocuk Forumu Hazırlık Toplantısı” ve Kasım 2000 tarihinde “**I. Ulusal Çocuk Forumu**” gerçekleştirilmiştir. Her iki etkinlikte de çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4 ana ilkesinden biri olan çocuğun katılım hakkını kullanarak ortaya koydukları sorunları ve çözüm önerileri kamuoyuna açıklanmak üzere Cumhurbaşkanı'na sunulmuştur.

- Yine bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü işbirliğinde, 81 ilden, her ilin milletvekili sayısınca belirlenen çocuk sayısı temel alınarak, 550 çocuğun katılımı ile 20 Nisan 2002 tarihinde TBMM’de “**I. Ulusal Çocuk Parlamentosu**” oluşturulmuştur. Çocuk Milletvekilleri “Çocuklar İçin Evet Deyin” kampanyasının 10 temel ilkesini tartışmış ve kampanya ülke gündemine taşınmıştır. “II. Çocuk Parlamentosu” 19-20 Nisan 2003 tarihlerinde, 550 milletvekilini temsilen 81 ilden çocuk delegenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. ve 13. maddeleri doğrultusunda temsil ettikleri Ulusal Eylem Planının dört ana başlığı olan “Kaliteli Eğitim, Sağlıklı Yaşam, HIV/AIDS’ten Korunması, Çocukların İstismar, Şiddet ve Sömürüden Korunması” konusunda görüşlerini ifade etmiştir.
- Çocuk haklarının toplumda her kesimde yetişkinler ve çocuklar tarafından benimsenmesi çocuklarla yapılan etkinliklerin toplumsal seferberliğe dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bundan hareketle 19–20 Kasım 2001 tarihinde Ankara’da, ülkemizin her ilinden gelen çocuk delegelerle **II. Ulusal Çocuk Forumu** yapılmıştır.
- **III. Çocuk Forumu** 20-21 Kasım 2002 tarihinde yapılmış ve Ulusal Eylem Planı çocuk versiyonu hakkında görüş ve öneriler oluşturulmuştur.
- **IV. Çocuk Forumu** 19-20 Kasım 2003 tarihlerinde gerçekleştirilmiş ve il düzeyinde yapılacak eylem planları saptanmıştır.
- Bilindiği üzere, T.C. Hükümeti-UNICEF 2001-2005 Ana Uygulama Planı, 3.2 Tanıtım ve Toplumsal Seferberlik alt projesi çerçevesinde, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından öğrenilmesi amacıyla, 05-07 Kasım 2004 tarihleri arasında, 16 ilden katılımı sağlanan çocuk delegeler ile “Çocuk Hakları Eğitici Eğitimi” gerçekleştirilerek, çekirdek eğitici grup oluşturulmuştur. **V. Ulusal Çocuk Forumu’nda** söz konusu 16 çocuk eğiticinin, 19-20 Kasım 2004 tarihleri arasında 81 ilden gelen çocuk delegelere adı geçen eğitimi verdiği bilgisi yer almıştır.
- Bahse konu eğitimin pekiştirilmesi ve eğitici çocukların yeni tekniklerle donatılması amacıyla, 24–29 Ocak 2005 tarihleri arasında, V. Ulusal Çocuk Forumu’na katılan çocuk delegeler ile “Çocuk Hakları Eğitici Eğitimi” tekrarlanmış ve böylece, her ilde “Çocuk Hakları Eğitici Eğitimi”ni alan bir çocuk delegenin olması sağlanmıştır. Bu

proje kapsamında, çocukların ayrımcılıktan korunmaları ilkesi doğrultusunda, her ilde bir kız bir erkek olmak üzere toplam iki “**Çocuk Hakları Eğitici Eğitimi**” almış çocuk delegenin olması ve çocuktan çocuğa tekniği ile aldıkları eğitimi kullanarak, illerinde bulunan diğer çocukların söz konusu eğitimden faydalanmaları amaçlanmaktadır. Bu nedenle, 19–20 Kasım 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen, **VI. Ulusal Çocuk Forumunda** da 81 çocuğun çocuk hakları eğitici eğitimini almaları sağlanmıştır. Böylelikle her ilde bir kız bir erkek olmak üzere bu eğitimi almış iki çocuk olmuştur.

- **VII. Ulusal Çocuk Forumu** 19-20 Kasım 2006 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca forum esnasında, çocukların çalışmaları kendilerinin yürüteceği Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyasının açılışı TBMM’de gerçekleştirilmiştir.
- Dünya Çocuk Hakları günü kapsamında “**VIII. Ulusal Çocuk Formu**” 20 Kasım 2007 tarihlerinde 81 ilden gelen bir kız ve bir erkek olmak üzere iki çocuk komitesi temsilcisinin katılımı ile düzenlenmiştir. Çocuklar Kampanya süresince yaptıkları çalışmalarını ve beklentilerini Cumhurbaşkanı makamında sunmuşlardır.
- UNICEF ile işbirliği içerisinde **IX. Ulusal Çocuk Forumu**, 19–21 Kasım 2008 tarihlerinde Türkiye genelinden tüm çocuk hakları il çocuk ve yetişkin sorumlularının katılımı ile Ankara’da gerçekleştirilmiştir. 19 Kasım 2008 tarihinde Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesi Temsilcileri TBMM’de Milletvekilleri ile gerçekleştirilen çocuk oturumu için ön hazırlık çalışması yapmışlardır. IX. Ulusal Çocuk Forumunda, çocuk hakları konusunda çalışmalarını sürdüren ve il bazında akrandan akrana tekniği ile çocuk hakları eğitici eğitimi veren, Çocuk Hakları İl Komitelerinde aktif olarak görev alan ve temsil yeteneği yüksek olan çocuklardan “Çocuk Danışma Kurulu” kurulması kararı alınmıştır. Söz konusu Danışma Kurulu 14 çocuktan oluşmaktadır. Çocuk Danışma Kurulu üyeleriyle birlikte, Kurulun iş tanımı ile çalışma esas ve usullerinin belirlenebilmesi amacıyla 2009 yılı içerisinde toplantılar yapılmış ve danismakurulu@shcek.gov.tr iletişim ağı kurulmuştur.
- **X. Ulusal Çocuk Forumu** ise 17 – 20 Kasım 2009 tarihlerinde, 81 ilden gelen çocuk ve yetişkin temsilcilerinin katılımıyla Ankara İlinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 19 Kasım 2009 tarihinde TBMM’de düzenlenen oturuma, TBMM Başkanı Sayın Mehmet Ali ŞAHİN, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Sayın

Selma Aliye KAVAF, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi Üyeleri, UNICEF ve AB Temsilcileri, SHÇEK Genel Müdürü ve üst düzey yetkililer katılmıştır. Aynı toplantıda, TBMM Başkanı tarafından TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesinin web sayfasının açılışı yapılmıştır.

- **XI. Ulusal Çocuk Forumu**, 24.26 Kasım 2010 tarihleri arasında Ankara’ da her ilden bir kız ve bir erkek Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesi temsilcisi ve İl Yetişkin Sorumlularının katılımı ile düzenlenmiştir. Forum çalışmaları kapsamında, birinci ve ikinci gün oturumları kapsamında, 81 ilden gelen çocuk temsilciler, I. Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi’ne katkı sağlamak üzere grup çalışmaları yapmışlar ve çalışma sonucunda hazırladıkları rapor çıktılar, Ulusal Çocuk Koordinatörlerimiz tarafından 26 Kasım 2010 tarihindeki üçüncü gün oturumunda, TBMM’de milletvekillerine sunulmuştur. Ayrıca il çocuk hakları komiteleri tarafından yerel bazda gerçekleştirilen çalışmalara ait materyaller, TBMM’de sergilenerek katılımcılarla paylaşılmıştır.

2.9.1.3. Çocuk Haklarını Tanıtmaya Yönelik Faaliyetler

- Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyasının ön çalışmaları, SHÇEK ve ilgili sektörlerin katılımcılarıyla oluşturulan teknik heyet ve çocuk temsilcileri ile başlatılmış ve kampanyanın tanıtımına yönelik kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda, öncelikle kampanyanın “Çocuk Dostu Pilot İl Olmak” ve çocuk hakları konusunda başarılı çalışmalar yapmak üzere iki kritere göre belirlenmiş 25 ilde çocuklar tarafından başlatılması uygun görülmüştür. Bununla birlikte, UNICEF’in katkılarıyla kampanya süresince kampanya ile ilgili çalışmaların yer aldığı “Önce Çocuklar” adlı dergi yayınlanmıştır. Ayrıca, çocukların daha kolay anlayabileceği bir dille “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Çocukça Versiyonu” hazırlanmıştır. Belirlenen 25 İlden 50’ye yakın çocuk, 31 Mayıs – 2 Haziran tarihlerinde İstanbul’da bir araya gelmiş ve Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyasının hazırlık çalışmaları konusunda eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planında, kampanyaya yönelik bilgilendirme, kampanya çalışmalarının yaygınlaştırılması amacıyla 81 il 5 bölgeye ayrılmış ve toplantılar takvimlendirilerek 5 bölge toplantısının yapılacağı iller belirlenmiştir. Bu kapsamda, Bursa, Antalya, Trabzon, Van ve Ankara’da bölge toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Yapılan tüm çalışmalarda toplumun tüm kesimlerinde gerek çocuklar gerekse yetişkinler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan ilke ve hükümlerin öğrenilerek hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır.

- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ülkemizde desteklenmesi doğrultusunda, Türkiye'de çocukla ilgili yasaların Sözleşme'ye uyumluluğunun değerlendirilmesi amacıyla "Türkiye Cumhuriyeti İlgili Yasaları ve Mevzuatı" çalışmaları ilgili sektörlerin işbirliği ile tamamlanmış ve basımı sağlanmıştır. Bu kapsamlı çalışma Türkiye'de geçerli ve Sözleşme ile ilişkili olan bütün yasaları, mevzuatı ve Uluslararası Sözleşmeleri belgelemektedir.
- Bu çalışmanın Sözleşme'nin Türkiye'deki uygulanmasında yol gösterici olacağı ve düzenli olarak güncelleştirilerek gelişmeleri yansıtması beklenmektedir.
- Ayrıca, Sözleşme'nin uygulanmasının ve gelişmelerin izlenmesine yönelik "Çocuk Hakları Sözleşmesi TC. Uygulama Denetim Listesi" SHÇEK Koordinatörlüğünde ilgili sektörlerle birlikte hazırlanmış ve basımı sağlanmıştır.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi ve diğer ilgili sözleşmelerin ülkemizin mevcut yasalarına, tam anlamıyla uyumlu hale getirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir.
- Bilindiği gibi T.C. Hükümeti – UNICEF arasında 4-5 yıllık işbirliği programları hazırlanmakta ve Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulmaktadır. Bu kapsamda, 2006–2010 yılı işbirliği dönemi için gerekli çalışmalara SHÇEK Genel Müdürlüğünce katılım sağlanmıştır. Bu kapsamda bahse konu dönem içerisinde onaylanan alt projelere yönelik çalışmalar devam etmektedir.

2.9.1.4. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Sunduğu Ulusal İlerleme Raporları

2.9.1.4.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Sunduğu İlk Ulusal Rapor

Türkiye, Birleşmiş Milletler tavsiyesine uygun olarak, ilk ulusal raporun ve ulusal eylem planının hazırlanması için kamu kuruluşlarından, hükümet dışı örgütlerden,

üniversitelerden ve uluslararası örgütlerden 200 temsilcinin katıldığı geçici komiteler oluşturmuş ve bu komiteler 6.3.1996'da çalışmalarına başlamıştır. Raporu hazırlamaya başlayan geçici komiteler (a) hukuki ve idari yapı, (b) eğitim ve tanıtım, (c) veri oluşturma ve (d) izleme alanlarında oluşturulmuştur.

Çalışmalar sonucu oluşturulan ilk Ulusal Rapor, 14.5.1999 tarihinde BM Çocuk Hakları Komitesi'ne iletilmek üzere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Komite ilk raporun sunum tarihini 2001 yılı olarak belirlemiştir. Bunun sonucu 1999–2001 yılları arasındaki faaliyetleri kapsayan Ek Rapor, Türkiye tarafından hazırlanmıştır. Ulusal İlk Rapor'un sunumu BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 27. Dönem Oturumu'nda 23.5.2001 tarihinde Daimi Temsilci Büyükelçi Murat SUNGAR'ın başkanlığında oluşturulan ekip ile birlikte sunulmuştur.

Ulusal Raporda çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırmaya yönelik koordinatör kurumun ve diğer kuruluşların faaliyetleri aktarılmıştır. Ayrıca Türkiye'de çocukların durumuyla ilgili Sözleşme ilkelerine bağlı olarak istatistikler sunulmuş ve ilgili yasaların maddeleri belirtilmiştir.

2.9.1.4.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin İlk Ulusal Rapora İlişkin Gözlem Raporu Sonuçları

Olumlu Unsurlar

- Komite, taraf devletin mevzuatını, Sözleşme hüküm ve ilkeleri ile uyumlu hale getirmek için yaptığı çalışmaları memnuniyetle karşılamaktadır.
- Komite, Başbakanlığa bağlı olarak çocuklar için sektörler arası planlamada koordinasyonu gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Üst Kurulunun ve Alt Komitesinin oluşumunu takdirle karşılamaktadır.
- Komite ülkedeki zorunlu eğitim süresinin 8 yıla yükseltilmesini takdirle karşılamasının yanı sıra genç kızlar ve kadınlar arasında yaygın olan okuma yazma oranlarının düşüklüğünün giderilmesi için UNICEF ile birlikte

sürdürülen ve hükümetin bir programı olan Kızların Eğitilmesi (Kızlar İçin Açık İlköğretim Öğrenme Merkezleri) projesinden de büyük memnuniyet duymaktadır.

- Komite, taraf devletin İstihdamda Asgari Yaşla İlgili 138 Sayılı ILO Sözleşmesi ile En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 sayılı ILO Acil Eylem Sözleşmesini onaylamasını büyük memnuniyetle karşılamaktadır.
- Komite, taraf devletin 1999 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü koordinasyonu altında çeşitli bakanlıklar ve UNICEF'in katılımı ile Sözleşmenin ilkelerini ve hükümlerini yaygınlaştırma amacıyla başlattığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi Tanıtma Kampanyasını takdirle karşılamaktadır.
- Komite, 1999 yılında meydana gelen iki tahrip edici depremin ardından devletin, çocuklar için sosyal hizmet birimleri kurma ve deprem bölgesinde bulunan okullardaki çocukları psikolojik ve sosyal açıdan desteklemek için giriştiği çocuklara yönelik birçok çabayı memnuniyetle belirtmektedir.

Kaygı alanları ve Tavsiyeler

- Komite, Sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerine koyduğu çekinceyi kaldırması için taraf devleti teşvik etmektedir.
- Komite 1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu ve çocuk mahkemelerine ilişkin bazı hükümler gibi konuya ilişkin bazı yasal düzenlemelerin Sözleşmenin hükümleri ve ilkeleri ile tam uyum içerisinde olmadığını ifade etmektedir.
- Komite, karar alma sürecindeki yüksek merkeziyetçi düzey ile gerek ulusal gerekse yerel düzeylerdeki hükümet kuruluşları arasındaki ve ayrıca hükümet kuruluşları ile özel ve gönüllü sektörler arasındaki yetersiz koordinasyon bakımından kaygı duymaktadır.

- Komite, çocukların haklarını izlemek, Sözleşme ile tanınan hakları ihlal edilen çocukların bireysel şikâyetlerini kaydetmek ve ilgili makamlara iletmek ile görevli ombudsman veya Çocuk Komisyonu gibi bağımsız bir mekanizmanın bulunmamasına ilişkin kaygılarını dile getirmekte ve Çocuk Ombudsmanı Bürosu'nun kurulmasına yönelik devam eden tartışmaları dikkatle gözlemlemektedir.
- Komite, Sözleşmenin uygulanmasını izlemek, çocukların şikâyetleri ile çocuklara duyarlı bir yaklaşımla onlarla en uygun şekilde ilgilenmek, Sözleşme ile tanınan hakların ihlal edilmesine karşı uygun yaptırımları belirlemek için Paris İlkelerine uygun ve çocukların kolayca ulaşabileceği, bağımsız ve etkili bir mekanizmayı kurmak ve geliştirmek için çaba harcaması konusunda taraf devleti teşvik etmektedir.
- Komite, Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde, Sözleşmeyi ilgilendiren bütün alanları ve 18 yaşın altındaki tüm kişileri kapsayan düzenli veri toplamakla görevli bir birimin bulunmamasından kaygı duymaktadır.
- Komite, Sözleşme ilkelerinin ve hükümlerinin toplumun tüm düzeylerinde, özellikle kırsal kesimde tam anlamı ile yaygınlaştırılmamış olmasından endişe duymaktadır.
- Komite, taraf devletin mevzuatı ile idari ve hukuki kararların yanı sıra ulusal ve yerel düzeylerde çocuklara ilişkin politika ve uygulamalarında, ayrımcılık yapmama (madde 2), çocuğun yüksek yararı (madde 3), çocuğun görüşlerine saygı (madde 12) ilkelerin tam olarak yansıtılmamış olmasını endişe ile karşılamaktadır.
- Komite, özellikle doğu ve güney doğu bölgelerinde, şehirlere yeni göç etmiş kişiler arasında yaygın olan ve namuslu olmadığından şüphelenilen kadınların yakın aile bireyleri tarafından öldürülmesini içeren namus (töre) cinayeti uygulaması ile yaşama hakkının ihlal edilmesinden büyük endişe duymaktadır, Ayrıca bu cinayetlerde mağdurların ve suçluların genellikle küçükler olması da özellikle belirtilmesi gereken bir husustur.

- Komite, Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde kızları etkileyen ayrımcı davranışlar ve zararlı gelenekler ile etkili bir şekilde mücadele edebilmek için, dini ve toplumsal liderleri de kapsayacak şekilde etkili duyarlılık oluşturma ve eğitim kampanyaları geliştirmeye ve uygulamaya, bu kampanyalarda yukarıda belirtilen uygulamaların sosyal ve ahlaki bakımdan kabul edilemez olduğunu göstermeye taraf devleti davet etmektedir.
- Komite, ülkedeki genel politika ve uygulamaların çocuğun ifade özgürlüğünü teşvik edici olmadığını ve özellikle uygulamada, idari ve adli usul bakımından, yasalarda düzenlendiği durumlarda bile çocukların görüşlerinin genellikle dinlenmediğini tespit etmiştir.
- Komite, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları üyelikleri de dahil olmak üzere, 18 yaşın altındaki kişilerin derneklere üye olamayacağı hususunu kaygı ile karşılamaktadır.
- Komite, kendisine ulaşan, çocuklara, özellikle yargılama öncesi gözaltına alınma sırasında yapılan, işkence ve kötü muameleye ilişkin bildirilmiş birçok olayda gerçekleşen, çocuğun işkenceye veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulmaması hakkının ihlal edilmesi nedeniyle derin bir endişe duymaktadır. Bunun yanı sıra, birçok olayda polis ya da jandarma gözetimi altındayken çocukların başkalarıyla görüştürülmeden tutulduğu, işkence ve kötü muameleden korunmayı sağlayacak şekilde avukat bulundurmaya izin verilmediği ve yasada öngörüldüğü halde, sorgunun savcı önünde yapılmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Komite, çocuklara yönelik işkence iddialarının her zaman gereği gibi soruşturulmadığını, suçluların cezalandırılmadığını, böylece cezalandırılmanın bulunmadığı bir ortamın yaratıldığını endişe ile gözlemlemiştir.
- Komite, kurumlarda yaşayan çocuk sayısının -ki bu çocukların yarısı ailelerini etkileyen sosyo-ekonomik sorunlar nedeni ile kurumlara yerleştirilmiştir- yüksekliği konusunda endişe duymaktadır.

- Komite, çocukların cinsel istismarı ve bekâret kontrolü de dâhil olmak üzere, ev içi şiddet, kötü muamele ve sömürüyü engelleyecek ve ortadan kaldıracak uygun tedbirlerin, yöntemlerin, kaynakların ve konuya ilişkin verilerin bulunmaması yönündeki kaygısını belirtmektedir. Komite, toplumdaki eğilimin kadınlara ve çocuklara karşı işlenen bu fiilleri bildirmeme yönünde olduğunu, bu fiiller bildirilse bile, her durumda polisin sistematik olarak müdahale etmediğini belirtmektedir. İstismar mağduru çocuklara yönelik hizmetlerin sınırlı sayıda olması da kaygı duyulan başka bir husustur.
- Komite, evde fiziksel ceza uygulamasının kültürel ve hukuki açıdan kabul edilebilir olması ve Ceza Kanunu'nda sadece aşırı cezalandırma sayılabilen fiziksel yaralamanın yasaklanması hakkında derin bir endişe duymaktadır. Ayrıca, yasak olduğu halde, fiziksel cezanın okullarda ve diğer kurumlarda uygulanmasını da kaygı ile karşılamaktadır.
- Komite, halen kurumlara yerleştirilen özürlü çocuk sayısının yüksekliği ve bu çocuklara ayrılan kaynak kıtlığı ve uzman eleman bulunmaması nedeni ile kaygı duymaktadır.
- Komite, başta kırsal kesimde yaşayanlar olmak üzere kızlar arasında 3. sınıftan sonra okulu terk etme oranlarının yüksekliğini, eğitimin kalitesindeki gerilemeyi ve yeterli katılımı sağlamayan öğretim yöntemlerini; eğitilmiş personelin ve bilhassa büyük metropollerde ve güneydoğuda, özellikle sınıflar bakımından olmak üzere donanım eksikliğini kaygı ile belirtmektedir.
- Komite, sadece Avrupa ülkelerinden gelen ve mülteci statüsü kazanmak isteyen kişilere mülteci statüsü tanınmasını; bu nedenle Avrupa kökenli olmayan mülteci statüsü arayan çocuklara kendilerini kabul edecek üçüncü bir ülke bulana kadar geçici olarak bu statünün verildiğini, dolayısıyla bu çocukların genellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamadığını kaygı ile izlemektedir.
- Komite sivil toplum örgütlerinin katılımı ile danışmanlık, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri veren birçok merkezin kurulmuş olduğunu

belirlemekle birlikte, sokaklarda çok sayıda çocuğun yaşadığını ve bu çocuklara yardımın genellikle sadece sivil toplum kuruluşları tarafından sağlandığını kaygı ile fark etmiştir.

- Komite, özellikle, cezai ehliyet bakımından asgari yaştan 11 olması, Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun 11-14 yaş arası çocukları kapsamına alması, 15-18 yaş arası çocukların Ceza Kanununa tabi tutulması nedeniyle duyduğu kaygıyı belirtmektedir.

2.9.1.4.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Sunduğu 2. ve 3. İlerleme Raporları

Bu rapor, 2001 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesine sunulan ilk raporun devamı olup, 2001–2006 dönemindeki gelişmeleri kapsayan birleştirilmiş ikinci ve üçüncü dönem raporudur.

Türkiye'nin ilk dönem raporunda daha ziyade, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı, çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemeler ve uygulaması üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin birleştirilmiş ikinci ve üçüncü dönem raporunda ise, Türk hukukunda çocuk hakları konusunda gerçekleştirilen değişiklik ve yenilikler ile uygulama ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Rapor, Sözleşmenin ülkemizde uygulanmasından sorumlu kurum olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, Ankara Barosu, sivil toplum örgütü temsilcileri ve Ankara İli Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesinden çocukların katılımı ile hazırlanmıştır. Anılan kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan dört alt çalışma grubu oluşturulmuş ve bu alt çalışma gruplarının derledikleri bilgi ve belgeler Çalışma Grubunda toplanmış ve raporun hazırlanmasında temel alınmıştır.

Raporun ilerleyen kısımlarında çeşitli bakanlıklar, emniyet güçleri ve SHÇEK'in çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırmaya yönelik eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Devamında Sözleşme'nin maddeleri çerçevesinde Türkiye'deki durum, yasal mevzuat ve istatistiklerden faydalanılarak sunulmuştur. İlk rapordan farklı olarak

çocuklarında rapor hazırlanma sürecine dâhil edilmeleri, olumlu bir gelişme olarak gözükmetedir.

Rapor, BM Çocuk Hakları Komitesi'ne gönderilmiş olup sunum zamanı için Komite'den bilgi beklenmektedir.

2.9.2. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamaları

Çocuk haklarının yaşama geçmesi, çocukların haklarını kullanmaları ve başkalarının haklarına saygı duyarak yetişmelerinin en etkili yolu eğitimidir. Bu bağlamda Akyüz, çocuk hakları eğitiminin yararlarını şu şekilde ifade etmektedir (2010, s. 11):

- Çocuk hakları eğitimi, çocukların demokratik değerleri anlama ve uygulamalarını en etkili aracıdır. Demokrasinin temel değerleri olan insan haklarına saygı, hoşgörü, barış, özgürlük ve eşitlik ortamı içinde yetişen bir çocuk, bu değerleri gelecek kuşaklara da aktarır.
- Çocuk hakları eğitimi, çocuğu toplumun içinde sorumlu bir yaşantıya hazırlar. Çocuklar bu yolla demokratik sistem içindeki rollerinin bilincine varırlar. Böylece etkin, özgür, sorumlu ve katılımcı yurttaş kimliği kazanan çocuklar toplumda demokrasinin yerleşmesine katkı sağlarlar.
- Çocuk hakları eğitimi, bilgi edinme ve hak bilinci kazanmanın yanında yalnızca ihlalden sonra değil, ihlalden önce de hakların korunmasını sağlar.
- Çocuk hakları eğitimi, çocukların ihmal ve istismardan korunmalarında önleyici rol oynayabilir.

Bu eğitimden sorumlu olan birinci kurum, Milli Eğitim Bakanlığıdır. Milli Eğitim Bakanlığı bunu örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki yolla yapmaktadır.

2.9.2.1. Örgün Eğitim

Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim müfredatında “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” adlı bir ders yer almaktadır. 8. sınıflarda okutulan bu dersin içeriğinde çocuk hakları da yer almaktadır. Bu dersin özel amaçlarından biri şu şekildedir:

“Bu dersi alan öğrenci, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile kendisine tanınan hakları bilir” (<http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitimProgramlar/Egitilebilir/06.htm>, Erişim: 16.09.2010).

Dersin yıllık planında, bir hafta çocuk haklarına ayrılmış ve bu bir haftada kullanılacak öğretim metodu ise şu şekilde ifade edilmiştir:

BENCE ÇOCUK HAKLARI: Çocuk Hakları Sözleşmesinin maddeleri fişlere yazılarak öğrencilere dağıtılır. Öğrencilerden bu hakları farklı yöntemlerle (resim, afiş, fotoğraf, drama vb.) anlatmaları istenir (<http://ttkb.meb.gov.tr/vatandaslik.aspx>, Erişim: 15.02.2011).

Bu dersin dışında Sosyal Bilgiler dersinde (özellikle 5. sınıfta) çocuk hakları konusu işlenmekte, “haklarım var” başlığıyla konu irdelenmektedir.

“Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” ve “Sosyal Bilgiler” derslerindeki küçük bir bölümün çocuk haklarını yaygınlaştırma ve tanıtmaya işlevini ne derece başarıyla yerine getirdiği tartışma konusudur. Aslında sekiz yıllık eğitim boyunca iki derste, küçük bir konu başlığı olarak çocuk haklarının yer alması başlı başına ele alınması gereken bir durumdur.

2.9.2.2. Yaygın Eğitim

Çocuk haklarının yetişkinler tarafından da bilinmesi ve içselleştirilmesi temelinde yaygın eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın yaygın eğitim bağlamında başlıca kuruluşu olan Halk Eğitim Merkezleri, çocuk haklarının yaygınlaştırılması ve tanıtılması bağlamında görev üstlenmektedir.

Halk Eğitim Merkezlerinde anne babalara çeşitli programlar dâhilinde eğitimler verilmektedir. Verilen eğitimlerin en önemlilerinden biri, “0-18 Yaş Aile Eğitim Programı”dır. Bu program içerisinde yer alan “0-3 Yaş Aile Eğitimi Kurs Programı” kapsamında çocuk hakları konusu 15 ders saati olarak ele alınmaktadır.

(<http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/018/0-3YasAileEgitimiKursProgrami.pdf>, Erişim: 17.09.2010).

2.9.3. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamaları

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi 2008 yılında TBMM Başkanı Köksal TOPTAN'ın öncülüğünde ve UNICEF'in desteği ile tüm siyasi parti gruplarından temsilcilerin yer almasıyla kurulmuştur. Başkanlığını Prof. Dr. Cevdet ERDÖL'ün yaptığı Komitenin toplam sekiz üyesi bulunmaktadır.

Komite, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de uygulanmasını ve çocuk haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin uygulama sonuçlarını izlemekte ve eksikliklerin giderilmesi için görüş bildirmektedir.

Ayrıca Komite, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ülkemizde uygulamasının izlenmesi kapsamında, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin de bir maddesi olan çocuk katılımını desteklemek ve bu konuda kamuoyunu bilinçlendirmek için bir web sayfası kurmuştur. Bu sayfaya üye olan çocuklar veya çocuk hakları savunucuları çocuk hakları konusunda mesaj atabilmektedir.

TBMM Çocuk Hakları Komitesi, dünya parlamentoları arasında bir ilk olduğu için diğer ülkeler tarafından da takip edilmektedir (<http://cocukhaklari.gov.tr>, Erişim: 15.07.2010).

2.9.4. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamaları

Yerel yönetimler, çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırma bağlamında kısmen sorumluluk üstlenmiştir. Gerçekleştirilen en önemli ve belki de yegâne çalışma, çocuk meclisleridir. Çocukları kent yönetimine katmayı amaçlayan bu yapılanma, katılım hakkı çerçevesinde önemli bir adım olarak görülebilir ama bu meclislerin aldıkları kararların ne derecede etkili olabildiği tartışma konusudur. Öte yandan kent

planlamasında çocuklara özgü düzenlemelerin yapılması ve çocukların oyun hakkı gibi konular bağlamında belediyelerin yaklaşımı ve uygulamaları, üzerinde dikkatle durulması gereken bir bileşendir.

2.9.5. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları

Hükümet dışı örgütler, Türkiye’de çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve izlenmesi bağlamında önemli uygulamaları olan yapılanmalardır. Tabidir ki her yapılanma gibi hükümet dışı örgütlerin de yapısal sorunları söz konusudur.

Türkiye’de çocuk hakları bağlamında hükümet dışı örgütleri iki boyutta incelemek mümkündür. İlk grup, çocuk haklarına bütüncül bakan ve daha çok savunuculuk bağlamında uygulamalar yürüten gruptur. Araştırmanın amacına uygun olarak veri toplama sürecinde değerlendirilen örgütler, bu grup içerisinde yer almaktadır. Bunlardan en önemlileri Uluslararası Çocuk Merkezi, Gündem Çocuk Derneği, UNICEF Türkiye, Çocuk Vakfı ve Baroların Çocuk Hakları Merkezleri (Özellikle İstanbul ve Ankara Baroları) olarak görülmektedir. Diğer grup ise çocuk haklarının herhangi bir alt alanında ihtisaslaşmış örgütleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu gruplar, araştırmada çocuk haklarının alt alanları ele alınmadığı için veri toplama sürecinde incelenmemiştir.

2.9.6. Medyanın Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları

Günümüz dünyasında çocukların medyayı kullanmaları son derece önemli ve belki de kaçınılmazdır. Bu kullanımın bilgi edinme amaçlı olması özellikle vurgulanmaktadır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 17. maddesi bu konuya değinmektedir:

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yeralan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Bununla birlikte uygulamaya bakıldığında ülkemizde medya çocuk hakları ve çocuk gelişimine uygun bir tarzda uygulamalarını icra etmemekte, çocuk haklarını tanıtıcı, yaygınlaştırıcı yayınlara yeterince yer vermemekte ve bizzat çocuk hakları ihlallerinin nedeni olabilmektedir. Bu durumun sebebinin kısmen medya çalışanlarının çocuk konusundaki bilgi yetersizliği olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda bir tespit yapan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “*Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*” hazırlamış ve gazetecilerin uyması gereken ortak kuralları şu şekilde belirtmiştir:

"Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izini olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır. Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayımlanmamalıdır. Sarsıcı durumlarda, üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır." (<http://www.tgc.org.tr/bildirge.html>, Erişim: 21.03.2011).

Özetle medya çocuk hakları ilişkisinin sorgulanması ve yeniden kurgulanması öncelikli bir konu olarak gözükmektedir. Bu çalışmada bu sorgulama ve öneri geliştirme süreçleri ilgili bölümde yapılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmacılar, model belirleme sürecinde pozitivist ekolün uzantısı olan niceliksel yöntem, yorumsamacı yaklaşımın uzantısı olarak nitelendirilebilecek niteliksel yöntem ya da her ikisinin birlikte kullanıldığı karma yöntem arasında tercih yapmaktadır. Bu tercihte önce yöntem sonra konu belirleme gibi bir yaklaşım doğru olmayacağından, konuya göre en uygun yöntemin hangisi olduğuna karar vermek gerekir.

Bu araştırmada Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların analiz edilmesi ve bu analiz sonucunda model önerisi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırmacı, konuya ilişkin analizi sayısallaştırma yoluyla gerçekleştirmeyi, sınırlı seçenekler ve tamamen yapılandırılmış sorularla veri toplamayı arzu etmemiştir. Ayrıca araştırmacı, yapılacak araştırmanın verilerinin belirli bir nüfusa genellenmesi yönünde kaygı taşımamıştır.

Tüm bu bilgiler ve araştırmacının bakışı, kendisini doğrudan niteliksel tasarıma götürmüştür. Niteliksel yöntemde değişkenlerle ya da hipotezlerle araştırma tasarımı yapmak son derece sınırlı olup araştırmacının sosyal yaşamı istatistiksel rakamlara dönüştürme kaygısı yoktur. Bunun yerine motiflerin, temaların, farklılıkların ve çeşitli düşüncelerin ortaya çıkartılması söz konusudur (Tuncay, 2009, s. 45).

Ayrıca niteliksel araştırma uygulamasında görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde, niceliksel araştırmada olduğu gibi sayısal ve sözel bir genelleme kaygısı yerine, “bütüne dair bir resim çizme” ve “derinlemesine betimleme” önemslenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2004, s. 43). Bu araştırmada da çocuk hakları alanında çalışan bireylerin ve bu konunun asıl uzmanları olan çocukların görüş ve deneyimlerinin derinlemesine incelenmesine yoğun bir ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç temelinde araştırma, çocuk hakları ile ilgili uygulamaların güçlü ve güçsüz yanlarını

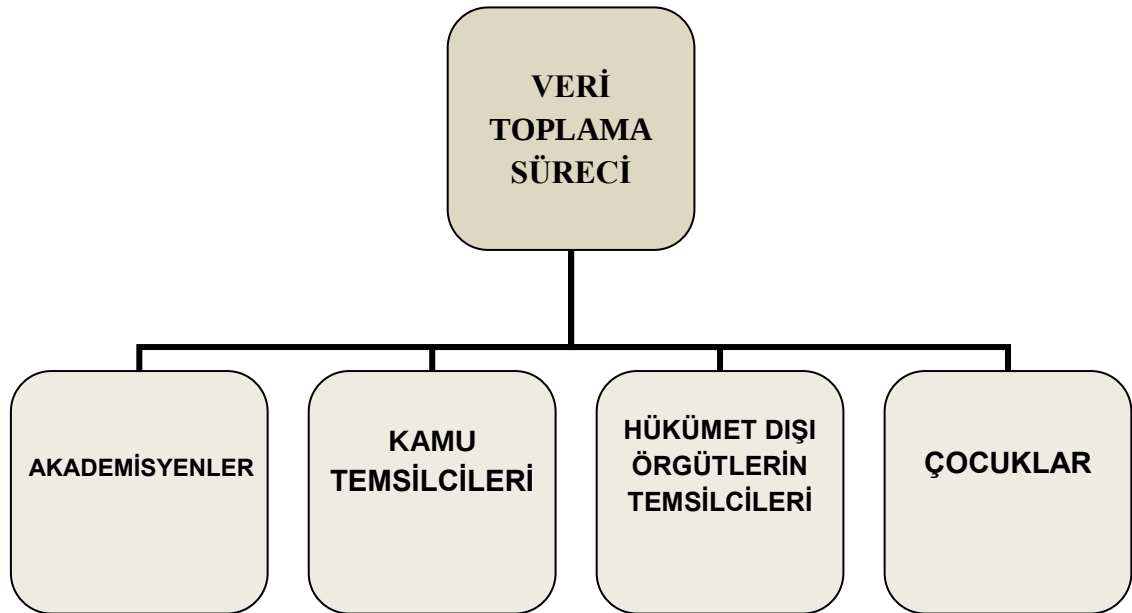
birlikte irdeleyen, güçsüz yanlarını nasıl güçlü hale getirebiliriz noktasında tartışmalar yapan ve sonunda bir model önerisi ortaya koyan niteliksel bir çalışma olmuştur.

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

3.2.1. Özneler

Türkiye’de çocuk haklarını analiz etmeye yönelik elde edilecek verilerin, farklı disiplinlerden ve farklı uzmanlardan toplanmasının gereği açıktır. Bu bağlamda çok boyutlu bir veri toplama süreci planlanmıştır. Bu plan çerçevesinde veri toplama süreci aşağıda şemalaştırılmıştır. Araştırmacı bu süreçte katılımcı/birlikte üretici rolünü üstlenerek öznelerle birlikte derin bilgi paylaşımının olduğu bir serüvene bizzat ortak olmuştur.

Şekil 3: Veri Toplama Sürecinin Özneleri

Yukarıdaki şemayı özetlemek gerekirse, Türkiye’de çocuk hakları alanında bilimsel çalışmaları olan, faaliyetler yürüten ve doğrudan uygulamanın içinde olan uzmanlarla derinlemesine görüşmeler yürütülmüştür.

Konuyla ilgili uzmanların seçimi, nitel araştırma yönteminin amaçlı örnekleme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme çok kısa tanımlamak gerekirse; bu örnekleme türünde araştırmacı, çalışılan konunun en kapsamlı nasıl incelenebileceğini hesaba katarak gözlemleri sonucu bir örnekleme oluşturur (Rubin ve Babbie, 2001, s. 401). Bu bağlamda araştırmacı, altı yıllık çocuk hakları bilgisi ve deneyimi çerçevesinde bir liste oluşturmuştur. Bu listenin oluşturulması sürecinde çocuk hakları alanında uzun yıllardır çalışan Doç. Dr. Hakan ACAR'ın önerileri dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırmacı veri toplama sürecinde öznelere, görüşülecek öznelerin yer aldığı listeyi göstererek önerebilecekleri kişiler olup olmadığı sormuş ve bu doğrultuda listeye eklemeler yapılmıştır. Bununla birlikte çocuk haklarının araştırmada ele alınmayan boyutlarında ve alt alanlarında çalışmaları olan isim önerileri, kapsam gereği dikkate alınmamıştır. Öte yandan araştırma sonlanmadan bazı öznelerin (özellikle kamu temsilcisi olanlar) ünvanları ve varolan görevleri değişmiş ancak görüşme tarihindeki ünvanları çalışmada korunmuştur.

Derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği diğer önemli bir grup, kuşkusuz konunun asıl muhatabı çocuklar olmuştur. Çocuklar, en başta Sözleşme'nin temel ilkelerinden katılım hakkının gereği olarak bu araştırmada yer almışlardır. Ayrıca *çocuklar için değil, çocuklarla birlikte* bir şeyler yapmak, çocuğu “nesne” konumundan çıkarıp “özne” konumuna getirmek adına bu araştırmaya çocukların katılımının sağlanmasına özel önem verilmiştir.

Bu bağlamda görüşülen çocuklar, Beytepe İlköğretim Okulu'nda 6.7.8. sınıflarda eğitim gören 11-14 yaşları arasındaki çocuklar olup bu araştırmaya kendi istekleriyle katılmışlardır. Bu noktada neden bu yaşlar arasındaki çocukların araştırmaya dâhil edildiği sorusu akla gelebilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki araştırmacının bir araştırmada ya da projede çocukla çalışma deneyimi yoktur. Bu yaş aralığının tercihi bu konuda deneyimi olan Emrah KIRIMSOY etkili olmuştur. Ondan edinilen bilgiye göre; 10-11 yaşlarının altındaki çocuklarla çalışırken daha çok oyun ve sanat yoluyla verilerin elde edilmesi yolu tercih edilmektedir. Bu yaşın üstündeki çocuklar ise derinlemesine görüşmeler için daha uygun görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmacı daha iyi bildiğini düşündüğü derinlemesine görüşme çerçevesinde 11-14 yaş aralığında çocuklarla birlikte araştırma sürecini işletmeyi uygun görmüştür. Ayrıca araştırmacı, 6.

7. ve 8. sınıflarda çocuk haklarıyla ilgili derslerin olduğunu göz önüne alarak bu yaş aralığında çocuklarla kavramsal bir tartışmaya girmenin mümkün olabileceğini düşünmüştür. Öte yandan Beytepe İlköğretim Okulu, araştırmacının çalıştığı kampüste yer alması ve kolaylıkla erişilebilir olması nedeniyle tercih edilmiştir. Katılacak çocukların belirlenmesi için ilgili müdür yardımcısının yönlendirmesiyle 6. 7. ve 8. Sınıflara girilmiş, sınıftaki çocuklara araştırma kısaca anlatılmış ve katılmak isteyenlerle görüşme yapılabileceği ifade edilmiştir. El kaldırıp katılmak isteyen dokuz çocukla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer özne gruplarıyla (akademisyenler, kamu temsilcileri ve hükümet dışı örgütlerin temsilcileri) eşit veya en azından yakın olması amacıyla dokuz çocukla görüşülmesine karar verilmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü verdiği izinde çocukların adlarının ve soyadlarının yazılmaması istememiştir. Bu doğrultuda çocukların ad ve soyadlarına araştırmada açık bir şekilde yer verilmemiş, bunun yerine çocuk öznelerin tümüne araştırmacı tarafından rumuzlar verilmiştir.

3.2.1.1. Öznelere Ait Tanıtıcı Bilgiler

3.2.1.1.1. Akademisyenler

Prof. Dr. Emine AKYÜZ: 67 yaşındaki AKYÜZ, Ufuk Üniversitesi Hukuk Fak. Öğretim Üyesidir. 44 yıldır çocuk hakları alanında çalışan AKYÜZ ile 24.03.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Prof. Dr. Sevil ATAÜZ: 67 yaşındaki ATAÜZ, Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 35 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ATAÜZ ile 26.02.2011 tarihinde İstanbul’da görüşülmüştür.

Prof. Dr. İbrahim CILGA: 62 yaşındaki CILGA, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 35 yıldır çocuk hakları alanında çalışan CILGA ile 17.12.2010 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Prof. Dr. Serdar DEĞİRMENCİOĞLU: 44 yaşındaki DEĞİRMENCİOĞLU, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesidir. 10

yıldır çocuk hakları alanında çalışan DEĞİRMENCİOĞLU ile 08.12.2010 tarihinde İstanbul'da görüşülmüştür.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ: 47 yaşındaki KARATAŞ, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 27 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KARATAŞ ile 19.01.2011 ve 08.02.2011 tarihlerinde Ankara'da görüşülmüştür.

Prof. Dr. Rona SEROZAN: 68 yaşındaki SEROZAN, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesidir. 16 yıldır çocuk hakları alanında çalışan SEROZAN ile 08.12.2010 tarihinde İstanbul'da görüşülmüştür.

Prof. Dr. Sevdâ ULUĞTEKİN: 66 yaşındaki ULUĞTEKİN, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Emekli Öğretim Üyesidir. 20 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ULUĞTEKİN ile 15.02.2011 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Doç. Dr. Hakan ACAR: 35 yaşındaki ACAR, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 13 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ACAR ile 08.11.2010 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Doç. Dr. Kemal İNAL: 47 yaşındaki İNAL, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Öğretim Üyesidir. 10 yıldır çocuk hakları alanında çalışan İNAL ile 11.02.2011 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Doç. Dr. Ertan KAHRAMANOĞLU: 67 yaşındaki KAHRAMANOĞLU, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 36 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KAHRAMANOĞLU ile Ankara'da görüşülmüştür.

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZBESLER: 44 yaşındaki ÖZBESLER, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesidir. 15 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ÖZBESLER ile Ankara'da görüşülmüştür.

Dr. Emrah AKBAŞ: 32 yaşındaki AKBAŞ, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisidir. 7 yıldır çocuk hakları alanında çalışan AKBAŞ ile 10.11.2010 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

3.2.1.1.2. Kamu Temsilcileri

Selma Aliye KAVAF: 48 yaşındaki KAVAF, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapmaktadır. 2 yıldır çocuk hakları alanındaki çalışmaları koordine eden KAVAF ile 14.12.2010 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Dr. İsmail BARIŞ: 54 yaşındaki BARIŞ, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü olarak görev yapmaktadır. 6 yıldır çocuk hakları alanında çalışan BARIŞ ile 29.12.2010 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Dr. Özcan KARS: 41 yaşındaki KARS, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı’ndan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. 19 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KARS ile 07.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Osman Bilgin: 41 yaşındaki BİLGİN, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Hizmetleri Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır. 16 yıldır çocuk hakları alanında çalışan BİLGİN ile 29.03.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Yusuf KARA: 59 yaşındaki KARA, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Hizmetleri Dairesi Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Koordinasyonu Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır. 5 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KARA ile 21.03.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Dr. Bülent İLİK: 54 yaşındaki İLİK, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Eski Genel Müdürüdür. 15 yıldır çocuk hakları alanında çalışan İLİK ile 02.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Niyazi KAYA: 36 yaşındaki KAYA, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü AB Projeler Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır. 6 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KAYA ile 09.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Müberra ALGAN: 31 yaşındaki ALGAN, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi Yasama Sorumlusu olarak görev yapmaktadır. 1 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ALGAN ile 08.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

3.2.1.1.3. Hükümet Dışı Örgütlerin Temsilcileri

Murat ALTUĞGİL: 47 yaşındaki ALTUĞGİL, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Başkanıdır. 21 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ALTUĞGİL ile 21.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Şahin ANTAKYALIOĞLU: 30 yaşındaki ANTAKYALIOĞLU, Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesidir. 7 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ANTAKYALIOĞLU ile 23.12.2010 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Adem ARKADAŞ: 37 yaşındaki ARKADAŞ, Uluslararası Çocuk Merkezi Politika ve Savunuculuk Sorumlusudur. 7 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ARKADAŞ ile 11.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Nüket ATALAY: 70 yaşındaki ATALAY, Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET) Başkanı olarak görev yapmaktadır. 18 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ATALAY ile 06.12.2010 tarihinde İstanbul’da görüşülmüştür.

Seda AKÇO BİLEN: 44 yaşındaki AKÇO BİLEN, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesidir. 20 yıldır çocuk hakları alanında çalışan AKÇO BİLEN ile 06.12.2010 tarihinde İstanbul’da görüşülmüştür.

Berin ALACA ÇANLI: 56 yaşındaki ALACA ÇANLI, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği Başkanıdır. 18 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ALACA ÇANLI ile 17.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Nilgün ÇAVUŞOĞLU: 45 yaşındaki ÇAVUŞOĞLU, UNICEF Çocuk ve Genç Katılımı Sorumlusudur. 18 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ÇAVUŞOĞLU ile 10.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Ceyda DEDEOĞLU: 34 yaşındaki DEDEOĞLU, UNICEF Çocuk Koruma Program Sorumlusudur. 14 yıldır çocuk hakları alanında çalışan DEDEOĞLU ile 10.02.2011 tarihinde Ankara’da görüşülmüştür.

Emrah KIRIMSOY: 36 yaşındaki KIRIMSOY, Gündem Çocuk Derneği üyesidir. 14 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KIRIMSOY ile 09.02.2011 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Ezgi KOMAN: 35 yaşındaki KOMAN, Gündem Çocuk Derneği üyesidir. 10 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KOMAN ile 19.01.2011 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Dilek KUMCU: 26 yaşındaki KUMCU, Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesidir. 7 yıldır çocuk hakları alanında çalışan KUMCU ile 23.12.2010 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Gülgün MÜFTÜ: 73 yaşındaki MÜFTÜ, Uluslararası Çocuk Merkezi Çocuk Hakları Koordinatörü olarak çalışmaktadır. 26 yıldır çocuk hakları alanında çalışan MÜFTÜ ile 17.02.2011 tarihinde Ankara'da görüşülmüştür.

Mustafa Ruhi ŞİRİN: 56 yaşındaki ŞİRİN, Çocuk Vakfı Başkanı olarak görev yapmaktadır. 35 yıldır çocuk hakları alanında çalışan ŞİRİN ile 07.12.2010 tarihinde İstanbul'da görüşülmüştür.

3.2.2.1.4. Çocuklar

Hasan: 12 yaşındaki Hasan, Beytepe İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencisidir. Hasan ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Ahmet: 12 yaşındaki Ahmet, Beytepe İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencisidir. Ahmet ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Zeliha: 12 yaşındaki Zeliha, Beytepe İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencisidir. Zeliha ile 07.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Mustafa: 12 yaşındaki Mustafa, Beytepe İlköğretim Okulu 7. sınıf öğrencisidir. Mustafa ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Zeynep: 14 yaşındaki Zeynep, Beytepe İlköğretim Okulu 8. sınıf öğrencisidir. Zeynep ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Fatma: 14 yaşındaki Fatma, Beytepe İlköğretim Okulu 8. sınıf öğrencisidir. Fatma ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Yusuf: 14 yaşındaki Yusuf, Beytepe İlköğretim Okulu 8. sınıf öğrencisidir. Yusuf ile 06.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Fusun: 13 yaşındaki Fusun, Beytepe İlköğretim Okulu 7. sınıf öğrencisidir. Fusun ile 07.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

Sinem: 13 yaşındaki Sinem, Beytepe İlköğretim Okulu 7. sınıf öğrencisidir. Sinem ile 07.04.2011 tarihinde görüşülmüştür.

3.2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama sürecine başlamadan önce Doç. Dr. Hakan ACAR ve Dr. Emrah Akbaş ile ön deneme görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formunun büyük ölçüde işler olduğu görülmüş, sadece medya başlığının eklenmesine karar verilmiştir.

Nitel araştırmada asıl amaç, araştırılan konu ile ilgili okuyuculara betimsel ve gerçekçi veriler ortaya koymaktır. Bunu sağlamak için toplanan verilerin ayrıntılı ve derinlemesine olması; araştırmaya konu olan bireylerin görüş ve deneyimlerinin mümkün olduğu ölçüde doğrudan sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2004, s. 43). Bu amaç doğrultusunda ön deneme sürecinde ve sonraki bütün görüşmelerde çocuk hakları konusunda ihtiyaç duyulan bilgileri toplamak için derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme, açık uçlu ve keşif odaklı bir metottur. Derinlemesine yürütülen bir görüşmenin amacı, görüşülen kişinin duygularını, bakış açısını ve perspektifini ayrıntılı keşfetmektir. Bu nedenle özellikle belirli aktörlerin görüşlerinin önem kazandığı konularda derinlemesine görüşme kullanılır (Baş ve Akturan, 2008, s. 111). Bu araştırmada çocuk haklarının akademi, bürokrasi, hükümet dışı kuruluşlar alanlarındaki aktörlerinin ve çocukların görüşleri ve deneyimleri derinlemesine görüşme yoluyla araştırmaya kazandırılmıştır.

Bu çerçevede yetişkinler ve çocuklar dâhil toplam 42 özne ile derinlemesine görüşmeler, bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve tüm görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Tüm öznelere ses kayıt cihazını kabul etmesi, araştırmacının görüşme sürecinde işini ciddi anlamda kolaylaştırmış ve görüşmeye daha fazla odaklanmasına olanak tanımıştır.

Yetişkinlerle yapılan görüşmeler çoğunlukla öznelere çalışma yerlerinde gerçekleştirilmiş olup ortalama bir saat sürmüştür. Öznelere çalışma yerlerinde görüşme yapılması bazı sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Bu sıkıntıların nedeni, araştırmacının görüşme yeri üzerindeki kontrolünün ortadan kalkmasıdır. Biraz daha ayrıntı vermek gerekirse araştırmacı kendi odasında yaptığı görüşmelerde özne ile aynı hizada ve karşı karşıya oturmaya özen göstermiş, telefonun kablosunu çıkarmıştır. Bu detaylar, görüşmelerin daha verimli geçmesine yardımcı olmuştur. Oysa öznelere mekânlarında yapılan görüşmelerde çoğunlukla öznelere kendi masalarda oturmuş; araştırmacı, öznenin baş hizasından aşağıda oturmak durumunda kalmıştır. Bu durum, göz temasını kısmen etkilemiştir. Ayrıca öznelere telefonları sıklıkla çalmış ve araştırmacı ses kayıt cihazını kapatıp açmak zorunda kalmıştır.

Yetişkin öznelere çocuk haklarının nasıl tartışıldığı ve yarı yapılandırılmış görüşme formu hakkında bilgi vermek gerekirse; öncelikle çerçeve sorular olan çocuğun değeri ve çocuk politikası kavramları üzerinde öznelere bilgilerine başvurulmuştur. Sonrasında çocuk haklarını tanıtmak, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında ilgili kurumlar olan SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyanın uygulamaları değerlendirilmiş ve sonunda öznelere çocuk haklarına ilişkin oluşturulacak model önerisine katkı vermeleri istenmiştir.

Çocuklarla yapılan görüşmeler ise Beytepe İlköğretim Okulu'nda gerçekleştirilmiş olup ortalama yirmi dakika sürmüştür. Çocuklarla yapılan görüşmeler hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse, görüşmeler Beytepe İlköğretim Okulu'nun giriş katında boş bir odada yapılmış, çocuklarla eşit mesafede (daha yüksekte duran makam koltuğunda oturmak, özellikle tercih edilmemiştir) ve karşı karşıya oturulmuştur. Sonrasında çocuklara bu araştırmanın neden yapıldığı hakkında bilgi verilmiş, görüşmeyi "sözlü sınav" gibi algılamamaları, birlikte sohbet eder gibi kendi haklarının konuşulacağı ifade edilmiştir.

Çocuk öznelerle yaşlarına ve gündemlerine uygun olarak ayrı bir form oluşturulmuştur. Bu formun oluşturulmasında Çocuk Vakfı Başkanı Mustafa Ruhi Şirin ve Gündem Çocuk Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Emrah Kırımsoy'dan destek alınmıştır. Formda çocuğun değeri kapsamında ele alınabilecek görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı ve çocuk hakları öğretiminin nasıl olması gerektiği ilgili sorular yer almıştır. Bu formun dışında hem çocuklar hem de velileri için “Bilgilendirilmiş Onam Formu”⁷ oluşturulmuş, böylece çocukların ve velilerinin yazılı izinleri çerçevesinde veri toplama süreci işletilmiştir.

3.2.2.1. Görüşmeler Sırasında Araştırmacının Gözlemleri

- Araştırmanın veri toplama sürecinde listede yer alan bazı öznelerin diğer özneleri gereksiz olarak nitelendirdiği ve neden listede yer aldıkları hakkında eleştiride bulunduğu görülmüştür. Araştırmacı her ne kadar bu görüşlere itibar etmese de çocuk hakları alanında işbirliğinin olmamasının nedenleri bağlamında bu deneyimin önemli olduğu düşünülmektedir.
- TBMM Çocuk Hakları Komitesi'nin görece olarak daha yeni bir yapılanma olması ve çalışmalarının çok fazla kamuoyuna yansımaması nedeniyle öznelerin önemli bir kısmı tarafından bilinmediği görülmüştür.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarını tanııtma bağlamında uygulamalarından biri olan Halk Eğitim Merkezlerindeki aile eğitimleri uygulamasını öznelerin çoğu ilk kez araştırmacıdan duymuştur. Bu nedenle eleştirel analiz bölümünde Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarını tanııtma yönündeki uygulamalarında müfredattaki ilgili dersler tartışılmıştır.
- Bazı özneler, görüşmelerde sadece eleştirme yoluna gidip çocuk hakları politika ve uygulamalarıyla ilgili somut öneriler sunmakta yetersiz kalırken, bazıları her iki aşamada da verimli bilgiler sunmuştur.

⁷ Bilgilendirilmiş Onam Formları (Çocuk ve Veli) Ek 5 ve Ek 6'da yer almaktadır.

3.2.3. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümülenmesi aşamasında araştırma ile edilen veriler, bizzat araştırmacı tarafından ses kayıt cihazından bilgisayara aktarılmıştır. Bu süreç oldukça meşakkatli ve uzun bir süreç olmuştur. Bir saatlik görüşmenin, bilgisayarda yazılı metne dönüştürülmesi yaklaşık sekiz saat sürmüştür ve 10-15 sayfalık metinler oluşmuştur.

Tüm bu metinler tekrar tekrar okunmuş ve gözden kaçan hiçbir noktanın kalmamasına özen gösterilmiştir. Sonrasında elde edilen veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular çerçevesinde temalara ayrılmış, kuramsal çerçeve bölümünde yer alan bilgilerle ilişkisi temelinde incelenerek ve Windows Word işlemcisinden yararlanılarak betimsel analize tabi tutulmuştur.

Betimsel analiz hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse; bu analizde veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2004, s. 171).

Analiz işleminin ardından objektiviteyi artırmak ve veri analizinin doğru yapıp yapılmadığının test etmek amacıyla iki bağımsız araştırmacıdan araştırmayı okuması ve görüşlerini paylaşması istenmiştir. Bu çerçevede Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü öğretim elemanları Dr. Tarık TUNCAY ve Arş. Gör. Çağrı SEVİN, önerilerini araştırmacı ile paylaşmıştır.

3.2.4. Süre ve Maliyet

Araştırma, Mart 2009 - Haziran 2011 döneminde tamamlanmıştır. Çalışmanın metodolojik yapısı ve kuramsal içeriği Mart 2009-Kasım 2010 arasında olgunlaştırılmış; alan çalışması ise yetişkinlerle yapılan görüşmeler ve çocuklarla yapılan görüşmeler olarak ikiye ayrılmıştır. Yetişkin görüşmeleri, 06.12.2010-29.03.2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 1.4.2011 tarihinde çocuk görüşmeleri için çalışmalara başlanmış ve

görüşmeler 7.4.2011 tarihinde sonlanmıştır. Nisan-Mayıs-Haziran aylarında betimsel analiz süreci gerçekleştirilmiş ve araştırma raporuna son şekli verilmiştir.

Araştırma giderlerinin bir bölümü araştırmacı tarafından karşılanmıştır. Ayrıca araştırma Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi tarafından desteklenmiştir.

BÖLÜM IV

ÇERÇEVE SORULAR

Çerçeve sorular, sonraki sorulara alt yapı oluşturmak ve daha makro düzeyde bir giriş yapmak amacıyla hazırlanmış ve öznelerle yöneltilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de çocuğun değeri ve Türkiye’nin çocuk politikası konuları çerçeve sorular olarak belirlenmiştir.

4.1. Türkiye’de Çocuğun Değeri

Bu başlık altında öznelerle Türkiye’de çocuğun değerinin ne olduğu, çocuğa özellikle toplum tarafından nasıl bakıldığı sorulmuş ve Türkiye’de çocuk olmanın anlamı sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu sorgulamada Türkiye’de çocuğun değerinin çoğunlukla *katılım hakkı ve görüşlerini serbestçe ifade etme* ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu noktada ilk olarak çocukların sesine kulak vermek daha doğru olur:

1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresinde bildiri sunan Naciye Betül Süt adlı çocuk, katılım hakkı ve yetişkinlerin çocuklara bakışı ile ilgili şu özetleyici cümleleri kurmaktadır:

Büyükler, anne babalar her konuda her şeyi çok iyi bildiklerini düşünüyorlar ve bu yüzden çocuklarıyla ilgili kararlar alırken kimseye danışmadıkları gibi biz çocuklara da sormuyorlar. Ama bu arada bizim en iyi şekilde yetişmemizi, kendi kararlarını alabilen, kendine güvenen bireyler olmamızı istiyorlar. Bize hiçbir şey sormadan bu nasıl olacak?...fikirlerimizi söyleyebilmemiz için büyümemizi bekliyorlar. Ama belki de büyüdüğümüzde şimdiki fikirlerimizi unutacağız ya da artık söylememize gerek kalmayacak (2011, s. 161).

Aynı kongrede bildiri sunan Ahmet Doğukan Demir ise ülkemizdeki çocuklukla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Her zaman beklentilerinizdeki gibi yaşamamı istiyorsunuz. En iyinin sizin fikriniz olduğundan emin misiniz? Bütün doktorlar ve hâkimler çok mutludur herhalde. Anneler ve babalar çocuklarının doktor ve hâkim olmalarını istediklerine göre! Lütfen hayallerimize sınırlar koymayın. Benim dünyam yere göğe sığmaz aslında. Gelecekte mutlu olmamı istiyorsunuz. Size inanıyorum ama benim için bensiz düşünüyorsunuz (2011, s. 163).

Bence yetişkinler çocukları dinlemiyorlar. Hep kendi bildiklerini okuyorlar bence çünkü anneyle baba bir konu hakkında konuşuyor, çocuk bir şey söyleyince hemen susturuyorlar onu, yani seni ilgilendirmez sen niye konuşuyorsun deyip odasına yolluyorlar (Ahmet, 12 yaş)

Çocukların ifadeleri dinlenmiyor, önemsenmiyor bence. En ufak bir şeyde çocuk haklı çıktı diyelim, çocuktan al haberi diye soruyorlar ama hiç de önemsemiyorlar. “Aman canım o çocuk ne bilir ki” deyip geçiyorlar (Fatma, 14 yaş)

Çocukların neden önemsenmediğini Eren, şu şekilde açıklamıştır:

Cahillik bence çünkü eğitim düzeyi yüksek olan insanlar, bütün aile bireylerinin fikirlerine önem gösteriyor. Okumamış veya ilköğretim mezunu insanlarda bu olay oluyor (Fatma, 14 yaş)

Diğer çocuk özneler de Türkiye’de çocuğun değeri ve çocuğun kendini ifade etme hakkı bağlamında olumlu cümleler kurmamışlardır.

“çocuk işte. Bacak kadar velet” laflarını hepimiz duyuyoruz. Tecrübeye çok önem veriyorlar. “Akıl yaşta değil baştadır” sözü sadece söyleniyor, hiçbir uygulama yok yani. “Herşeyi biz daha iyi biliriz, onların iyiliği için biz karar almalıyız” diye bilinç var. Söylese de biz bildiğimizi okuyacağız, okuyorlar da zaten (Fusun, 13 yaş)

Eğitim almış ailelerin çocuklarının görüşleri dinleniyor. Eğitimi olmayan, okumamış kişiler hep kendi bildiklerini yaptıkları için çocuklarının ya da karısının, akrabalarının görüşlerini dikkate almıyorlar (Mustafa, 12 yaş)

...yetişkinlerin bir özelliği vardır, uzun zamandır yaşıyorum, o yüzden daha bilgiliyim. Daha çok şey öğrendim. Biraz kendilerini üstün görüyorlar...şunu bilmiyorlar. Bazı konularda çocuklar daha bilgili oluyor, daha yaratıcı fikirlerde bulunabiliyor. Bir yetişkinin sözünü, bir çocuğun sözüne tercih ederler (Hasan,12 yaş).

Türkiye’de birçok kişinin saygı duyduğunu düşünmüyorum. “çocuk işte, sorup da ne yapacaksın” gibi düşünüyorlar (Sinem, 13 yaş)

Çocuklar, çocuğun değeri ile kısımda görüşme formuna da uygun bir şekilde “görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı” bağlamında konuyu değerlendirmişlerdir. Çocuğa verilen değeri çocuklar, görüşlerine önem verilmesiyle ölçme imkânı bulmuşlar ve aslında katılım hakkı bağlamında Türkiye’deki durumu gözler önüne sermişlerdir. Toplumda yetişkinler tarafından çocukların yetersiz görüldüğü, çocukların sözlerine önem verilmesine gerek olmadığı ve aslında yetişkinlerin çocukların üstünde büyük bir karar gücü olarak durduğu çocukların gözüyle ortaya konulmuştur.

Yetişkin öznelerin bir kısmı ise Türkiye’de çocuğun değeri konusunda tüm ülke için bir açıklama yapmanın zorluğuna işaret etmişlerse de genel olarak çocuğa nasıl bakıldığı konusunda önemli analizlerde bulunmuşlardır.

Türkiye yekpare ülke değil. Marmara’da çocuğun değeri, Doğu Anadolu’dan farklı. İyi eğitim görmüş, statüsü yüksek bir ailede çocuk çok daha değerli. Sorarsanız çocuk herkes için değerli ama çocuğun değeri onun nasıl beslendiğine yansıyor, onun nasıl bir eğitim aldığıyla ilişkili, onun geleceğe nasıl hazırlandığıyla ilgili. 7-8 çocuklu bir ailede çocuğa verdiğiniz değer ile 1-2 çocuklu ailede çocuğa verilen değer farklı. Sevginizi, ilginizi, gücünüzü 1-2 çocuğa bölüyorsunuz (Kasım Karataş, Akademisyen)

Zeynep, Karataş’a benzer şekilde bölgesel farklılıklara vurgu yapmış ve ülkemizin doğu bölgelerinde konunun üzerinde daha fazla durulması yönünde önemli bir hatırlatmada bulunmuştur.

Kentsel yerlerde alınıyordur ama Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu gibi yerlerde alındığını pek zannetmiyorum. Dizilerden gördüğüm kadarıyla çoğu köyde çocuğun erkek olursa büyük bir şey ama kız olursa sadece çocuk (Zeynep, 14 yaş).

Özbesler ise çocuğun değerini ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilişkilendirmiştir.

Çocuğun değeri dediğinizde farklı kesimlerde farklı bakışlar söz konusu olabilir. Orta ve üst sosyoekonomik düzey ailelere baktığınızda daha çok çocuğun psikolojik değeri ön plana çıkıyor ama yoksul kesimde çocuğun çalıştırılması, ailenin geçimine katkıda bulunması gibi ekonomik nedenler daha çok ön plana çıkıyor (Cengiz Özbesler, Akademisyen)

Akço Bilen, aynı kişinin çocuklara bakışının bile farklı olabileceğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Kendi çocuğuna yaklaşırken daha modern çağın yarattığı çocukluk anlayışıyla yaklaşan, mitlerle korumacı bir biçimde yaklaşan insan, sokakta boyacılık yapan bir çocuğa ya da apartmandaki kapıcısının çocuğuna geleneksel bir şekilde yaklaşabiliyor. İş bulsun çalışsın ya da evlensin gitsin, bir aile kursun, kurtulsun diyebiliyor (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Birçok özne Türkiye’de çocukların sevildiğini, önemsendiğini ama bunun çocukla ilgili uygulamalara ve yaşama yansımadağını belirtmiştir:

İnsanlar çocuğa kafaları çok karışmış şekilde bakıyorlar. Bir taraftan değer verdiklerini söylerken bir taraftan da fazlasıyla güçsüzleştirip çocukluklarını zorlaştırıyorlar. Çocuğuma değer veriyorum diyerek bir sürü, çocuğu değersizleştiren hareketlerde bulunduklarını düşünüyorum (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Türkiye’de hem halk hem de üst düzey yetkililere sorduğunuzda bizim çocuklarımız çok kıymetlidir gibi bir söylem var ama hizmet sunmaya, hizmet kalitesini değerlendirmeye ya da çocuğu bir birey olarak ele alıp ona göre model geliştirmeye geldiğinde iş duruyor (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Ben burada bir ikilem olduğunu düşünüyorum. Bir yandan Türkiye’de çocuk çok değerli. Aile içerisinde çocuk kıymetli fakat bu değer biraz daha küçük yaratık tarzında olduğunu düşünüyorum. Böyle olunca çocuğa hakkını vermede bazı sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Anne babasının sözünü dinlemesi gereken, söyleneni yapması gereken, kendi düşüncesi, hakkı olmayan, korunması gereken sevimli yaratık olarak görülüyor çocuk (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Biraz iki yüzlüyüz çocuğa bakarken, toplumun geleceği, ailenin en değerli bireyi gibi tanımlamalar varken, öteki taraftan bir mal gibi algılanıyor, onun hakkında karar verilen, onun için planlanan bir çocuk var. Hak sahibi bir birey olarak bir türlü göremiyoruz çocuğu (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Yetişkin bireylerin, toplumun, devletin daha çok çocuğa bakışta nesne çocuk, korunması gereken bir varlık ve çocuk hakkında hemen hemen bütün kararların yetişkinler tarafından verildiği bir anlayış egemen... çocuklar çok seviliyor ama çocuğa saygı anlayışı yok (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Aslında Türkiye’de biz çocukları sevdiğimizi sanıyoruz ve seviyoruz da. Çocukları için fedakârlıklar yapıyor anne babalar ama çocukları sevmek; sarılıp öpmek ve onlar için fedakârlıklar yapmak mı yoksa çocuğun çocukluğunu gereği gibi yaşaması için imkânları sunuyor muyuz? Bu konuda benim tereddütüm var. Çocuğun lobisi yok, oyu yok, etki gücü yok, bu yüzden dikkate alan yok (Emine Akyüz, Akademisyen)

Sonuç olarak Koman, çocuğun hakları olan bir birey olarak kabul edilmesi bağlamında şu tespiti yapmıştır:

Çocuk Türkiye’de kendi başına bir birey değil. Çocuk çok değerli ama yetişkinden dolayı değerli ve geleceğe teslim edilecek bireyler olarak değerli. Çocuk kendi özellikleri, ihtiyaçları, hakları açısından değer taşıyan bir varlık değil. Çocuk ailenin sahip olduğu bir varlık. Aile sahip değilse de devletin sahip olduğu bir varlık. Değer de buralardan geliyor. Aile veriyor çünkü ailenin devamını sağlayacak, iş sahibi olacak, gerekirse aileye bakacak kişi olarak değer taşıyor ve devlet açısından da geleceğin yurttaşı olarak değer taşıyor (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Tüm bu görüşler, çocukla ilgili ikili bir yapının olduğunu göstermektedir. Çocuklar herkes tarafından sevilen küçük varlıklardır ancak bu sevgi çocuğun katılım hakkının uygulanmasına ve bir birey olarak toplumda yer almalarına dönüşmemekte, sadece sevgi olarak kalmaktadır.

4.2. Türkiye'nin Çocuk Politikası

Türkiye’de çocuk politikasının olup olmadığı, konuyla ilgilenenlerin gündemine, bu araştırma dışında da gelmiş, bu konuda tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalara ve bunun sonucunda işe vuruk önerilere destek vermek amacıyla bu çalışmada çocuk politikası özel bir başlık olarak yer almıştır.

Bu temelde araştırmaya katılan öznelere, Türkiye’nin somut ve açık bir çocuk politikasının olup olmadığı hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Bazı öznelere, tam olarak uygulamaya geçmese de bir çocuk politikasının olduğunu vurgulamıştır.

Tabi var çocuk politikaları. Öteden beri bir çocuk politikasının varlığı söz konusudur. Bu beş yıllık kalkınma planlarında somutlaşmıştır fakat önemli olan kalkınma planlarına belirlenen politikalar çerçevesinde, icra planlarının kağıt üzerinde yazıldığı, belirlendiği gibi gerçekleşmemesidir (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Bütün yapılanlardan, varolan hizmetlerden, uygulamalardan, mevzuattan yola çıkarak “evet var” diyebiliyoruz. Çocuk politikasıyla çok yakından ilgileniyorsanız, biraz ince bir iş yaparak bu politikayı daha yakın görebilmeniz mümkün ama aslında pek de olmadığının da bir göstergesi. Açık seçik herkesin üzerinde anlaştığı Türkiye’nin çocuk politikası budur diyebileceğimiz bir yapı olsaydı, o zaman böyle ince iş araştırmalara girmemize, nerelerde gizliymiş dememize gerek kalmazdı (Kasım Karataş, Akademisyen)

...tercihlerini belirten, amaçlarını belirten açık bir belge yok. Fakat Türkiye’de eksikleriyle, fazlalıklarıyla bir çocuk politikası var...Çocuk Koruma Kanunu’nun getirdiği yenilikler, Denetimli Serbestlik Yasası, bunlar çok küçümsenecek şeyler değil. Dolayısıyla zaman içerisinde eksiklikler olmakla beraber sürecin olumlu işlediğini düşünüyorum (Hakan Acar, Akademisyen)

İyi niyet ve belli noktalarda pozitif göstergeleri var. Sözleşmenin imzalanması çok azımsanacak bir şey değil bence ya da genel olarak son on senede çocuklara yönelik çalışmaların artıyor olması, bir şey var ama buna çocuk politikası diyebilir miyiz, bence hayır (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bu görüşlerle birlikte Arkadaş ve Şirin, Türkiye’de çocuk politikasının kesinlikle olmadığını belirtmektedir.

Benim aklıma politika deyince uygulanması zorunlu hale gelmiş, herkes tarafından benimsenmeye başlanmış, bununla ilgili birçok program ve projenin doğrudan o politikaya yönelik çalışmanın yapıldığı bir sistemi anlıyorum. Türkiye’de bununla alakalı çok bölük pürçük ve çok dağınık bir sistem var (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Türkiye’de çocuğa yönelik medeni, sosyal, kültürel, ekonomik haklar bağlamında ciddi bir çocuk yasası, çocuk hukuku temelinde çocuk yasası hazırlanamamıştır. Yasalar çocuk haklarıyla uyumlu hale getirilememiştir. Mevcut yasalar, yönergeler, yönetmelikler, genelgeler ve yine çocuk hakları temelli anlayışta ve çocuğun öncelikli yüksek yararı temelinde ayıklanamamıştır. Hala ben Türkiye’de çocuğa rağmen bir çocuk politikasızlığının sürdüğü kanaatindeyim. Ama bunu çoğu, çocuk politikası var canım, bunun adı çocuk politikası der, evet çocuk politikasızlığının adı, çocuk politikasıdır (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

SHÇEK Genel Müdürü Dr. İsmail Barış, Çocuk Vakfı ile birlikte yürüttükleri 1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi adlı çalışmaya referans vererek Türkiye’de çocuk politikası konusunda önemli bir adım attıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Çocuk haklarıyla alakalı bir stratejik plan çalışmamızın son noktasına gelmiş bulunmaktayız. Dolayısıyla orada da bu net bir şekilde ortaya çıkacak. Bundan önce biraz gönüllülük, biraz karşılıklı mutabakatla sağlanmış olan çocuk ve çocuk haklarıyla alakalı çalışmalarımız, bu eylem planına da dönüştürüleceği için stratejik plan sonunda, her kurumun üstlenebileceği görevler tefrik edilecek, ayrıştırılacak ve herkes artık bundan sorumlu olacak ve biz bu planı da Sayın Başbakanımıza arz edeceğiz, Devlet Planlama Teşkilatına intikal ettireceğiz ve Yüksek Planlama Kurulu’nda stratejik planın, belki Bakanlar Kurulu’nda veya Planlama Kurulundan çıkması sağlanmış olacak. Dolayısıyla herkesi de bağlamış olacak (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

Çocuk politikası ile öznelerin verdiği bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür: Türkiye’nin somut ve açık bir çocuk politikası yoktur. Dağınık bir mevzuat söz konusudur ve bunlar da başarılı bir şekilde uygulamaya aktarılamamaktadır. Öte yandan bu sorunları aşmaya yönelik 1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi oluşturulmuştur. Bu belge, beklendiği gibi başarılı bir şekilde işlediği takdirde kurumların sorumluluklarını yerine getirmesi ve Kurumlararası koordinasyonun sağlanması açısından önemli bir araç olabilir. Mevzuatın dağınıklığı ve görünür olmaması ise başka bir konudur ve yasal düzenleme gerektirmektedir.

BÖLÜM V

TÜRKİYE’DE İLGİLİ KURUMLAR-YAPILANMALAR BAĞLAMINDA ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARIN ELEŞTİREL ANALİZİ

Bu bölümde SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyanın çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları eleştirel analize tabi tutulmuş ve varolan durum betimlenmeye çalışılmıştır.

5.1.Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Güçlü Yanları

SHÇEK’in çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları, öncelikle “koordinatörlük görevi bağlamında ele alınmış, daha sonra ulusal raporlar, İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk forumları analiz edilmiştir. Sonunda ise SHÇEK’in güçlü yanları irdelenmiştir.

5.1.1. Koordinatörlük Görevi

Başbakanlığın, 11 Ocak 1995 tarihli talimatı ile Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilke ve hükümlerinin uygulanmasının izlenmesinden sorumlu “Koordinatör Kuruluş” olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) görevlendirilmiştir.

Öncelikle koordinatörlük görevinden ne anlaşılması gerektiği ile ilgili bir ön tartışmaya yer vermek gerekir. Bu konuda Arkadaş ve Kars, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Sanıyorum koordinatörlük görevi pek açık değil. Bu koordinasyon işinin neleri içerdiği, nasıl yapılması gerektiği ile alakalı bir yasal, politik bir şey yok, yani altı doldurulmuş bir şey değil. Herkes öyle denince tabi SHÇEK’den inanılmaz şeyler bekliyor. Oysa SHÇEK’in koordine etmesi gereken şey, raporlama ve belki izleme...Koordinatörlük, çocuk hakları uygulamalarının tümünün

koordine edildiği bir yer değildir ya da öyle bir yer olacaksa bunun tek işinin bu olması gerekir (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Koordinasyonla ilgili görev tanımlarının net olarak belirlenmesi lazım. Eğer bu koordinasyondan kasıt bizim şu anda yaptığımız raporlama sürecinin zamanında ortaya çıkması, Dışişleri Bakanlığı'na teslimi ve raporların sunumundan sonra BM'de yapılan savunma görüşmelerine heyet olarak katılma süreci ise evet yeterliyiz bu konuda...Herşey SHÇEK'in sorumluluğuymuş gibi algılanıyor. SHÇEK'in koordine ettiği bir iş ile bunu SHÇEK yapsın arasında ince bir çizgi var (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

SHÇEK'in koordinatörlük görevini yukarıda ifade edilen sınırlar çerçevesinde ne derece başarılı yürüttüğüne ilişkin yapılan tartışmada özneler, üçe bölünmüştür. Bazı özneler, SHÇEK'in bu görevi sorunlar olsa da başarıyla yürüttüğünü, bazıları bir Genel Müdürlüğe koordinatörlük görevi verilmesinin yanlış olduğunu, bazıları ise çocuk hakları ile uygulamanın içinde olan bir kurumun aynı zamanda koordinatörlük görevini yürütemediğini ifade etmiştir.

İlk olarak SHÇEK'in yaşanan sorunlara rağmen koordinatörlük görevini yerine getirdiğini ve yerine getiremediği noktaların ise kurumun dışındaki etkenlerden kaynaklandığını belirten öznelerin görüşleri şu şekildedir:

Koordinatörlüğün SHÇEK'e verildiği 11.01.1995 tarihinden beri 16 yıl geçmiş. Her geçen gün iş yoğunluğu ve risk grubundaki kitlenin çokluğu da düşünüldüğünde böyle bir Genel Müdürlüğün bundan böyle de bu görevi yürütmesinin uygun olup olmadığı tartışma götürür bir konu, tartışılmalıdır ama bugüne kadar SHÇEK bu görevi yerine getirmiştir. Yalnız bugüne kadar takip edilmesi gereken bütün işler Genel Müdürlüğümüze kalmıştır, paylaşılmamıştır. Diğer bakanlıklar bunu paylaşmış olsaydı, çok daha farklı yerde olurdu çocuk hakları çalışmaları. Strateji belgesinde de bu öneriliyor. Koordinasyonun içindeki bütün bakanlıklar ulusal eylem planlarını hazırlayacaklar ve kendi görevleri net olarak ortaya çıkacak. O zaman SHÇEK bu koordinatörlük görevini rahatlıkla yürütür (Yusuf Kara, Kamu Temsilcisi)

SHÇEK, biraz yalnız bırakılmış bir kurum. Tabi ki aksamalar var. Her kurum için söyleyebileceğiniz şeyler SHÇEK için de geçerli. Yalnız çok ciddi bir iş yükü var SHÇEK'in ve benim gördüğüm kadarıyla çok ciddi sorunları var ama yalnız bir kurum. Sokakta çocuk bulunuyor SHÇEK'in sorunu, yaşlı SHÇEK'in sorunu. Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı demiyor ki ben de sorumluyum. SHÇEK hep bunun mücadelesini vermek zorunda kaldı bugüne kadar. Herkes kenara çekiliyor...Aynı şey koordinasyon konusunda yaşanıyor. Çocuk haklarının izlenmesi, çocuk katılımı dahil SHÇEK sorumlu. O zaman SHÇEK'in yapısını değiştirmek gerekiyor. SHÇEK'e bilmem ne kadar bütçe ayırmakla olmuyor çünkü İl Müdürlüğü KMÇ'ye bakıyor, çocuk korumaya bakıyor, sokaktakine bakıyor, ergene bakıyor, çocuk katılımı, çocuk hakları komitesi yani binbir tane iş, üç kişi varsa il Müdürlüğü'nde mümkün değil o işin yürütmesi ve insanlar tükenmiş durumda ve çok haklılar (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bence birçok iyi niyetli çalışmalar yapıyor ama yeteri kadar yürütemiyor. Onları da suçlamamak lazım, yetişemiyor herşeye (Emine Akyüz, Akademisyen)

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması, öyle tek bir kurumun elinde olması gereken bir şey değil. Belki SHÇEK söz sahibi kuruluş ama ona destek vermek gerekli (Gülgün Müftü, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Dönemsel olarak SHÇEK'in toplantılarına katılım sağlıyoruz. Çocuk haklarıyla ilgili yürüttüğü çalışmalarda bizden yazılı olarak görüş istiyor. Düzenlediği toplantılara bizi katılımcı olarak dâhil ediyor. İşbirliği anlamında, sürece dâhil olma anlamında, diğer kamu kuruluşlarıyla ilişkilerde SHÇEK'in görevini yerine getirdiğini düşünüyorum. Katılımcı bir anlayışa sahip olduğunu düşünüyorum (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Çocuk hakları koordinatörlüğü bağlamında tamamen bağımsız çalışan bir birimimiz yok. Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığımız var bizim. O dairenin bir şubesi aracılığıyla yürütülüyor ama bizim bütün il teşkilatlarımızda, yani il müdürlüklerimizde bu konuya bakan ayrıca arkadaşlarımız var. Bir ağ gibi örmüş vaziyetteyiz. Tamamen bağımsız bir şeyin yapılabilmesi de hizmetlerin bütünlüğü itibarıyla çok zor olabiliyor. Dolayısıyla şu anda nitelikli eleman açısından eksikliğimiz olmasına rağmen, yapılanmada bir sıkıntı yok (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

Bir Genel Müdürlüğe koordinatörlük görevi verilmesinin yanlış olduğunu belirten Şirin ve Çavuşoğlu, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bir ülkede bir Genel Müdürlüğe çocuk haklarının bütün koordinasyonunu, uygulamasını, tanıtımını yüklemek kadar yanlış bir şey olamazdı. O zaman bu çığılığı duyan olmadı. Bugün de bunu duyan yok. Bu kurumdaki, bu birimdeki arkadaşlarımıza verilmiş bir görev olduğu için iyi niyetle bu şemsiyeyi açık tuttukları söylenebilir ama amacı ve işlevinden o kadar uzaklaştı ki, hatta biliyorsunuz ikinci ve üçüncü ilerleme raporları bile zamanında hazırlanamadı. Gereken izlemeyi yapmadı, yapamadı...Büyük bir tecrübesi var Türkiye Bürokrasisinin ama ne yazık ki komisyona havale eder gibi SHÇEK'e havale edilmiş. Bence topu taca atmaktır bu (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

En son bir toplantıda bir milletvekilimiz mi demişti hatırlayamadım, "kartalı güvercine taşıyorlar" gibi bir şey demişti SHÇEK için. Bir Genel Müdürlüğe ülkenin raporunu hazırlama, çocuk hakları, yaşlılar, engelliler verilmesi, oradaki hizmeti aksatıyor (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Doğrudan uygulamanın içindeki bir kurum olarak SHÇEK'in koordinatörlük görevini yürütemeyeceğini savunan öznelerin görüşleri şu şekilde oluşmuştur:

Doğrudan hizmetin verilmesinden sorumlu olan bir kurum, aynı zamanda çocuk haklarının uygulanması ve onun korunması ve izlenmesinden de sorumlu olursa bir çelişki doğması kaçınılmaz. O yüzden kapasitesiyle ilgili bir problem değil ama yapısal olarak doğru adres değil (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

SHÇEK'in iki tane sorumluluğu var. Bir, tüm çocuklarla ilgili sektörlerin koordinatör kurum ve çocuk hakları uygulamalarında bir temel işlevi var. İkincisi 2828 sayılı kanun ile SHÇEK'e verilen işleri yapma şapkası var. SHÇEK bu bağlamda bu iki sorumluluğu ayrı ayrı birbirini destekleyen tüm çocukla ilgili sektörlerle önderlik yapacak bir ulusal koordinatör işlevini yerine getiremedi (İbrahim Cılga, Akademisyen)

Acar, koordinatörlük görevini yürüten bir kurumun önce kendisini değiştirmesi gerektiğinden bahsetmiş ve görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Hizmetlerini ve çalışan insan gücünü de bildiğim için aslında çocuk hakları felsefesinin kurum içerisine yerleşik olmadığını söylemek lazım. Koordinatör kuruluş ama işe kendini değiştirerek başlaması lazım. Bu anlamda bir dönüşüm yaratmadı bence SHÇEK. Açıkçası diğer sosyal kurumlar ağını da gözden geçirirsek, yine bu işi en iyi yapabilecek kurum SHÇEK (Hakan Acar, Akademisyen)

Sonuç olarak bu başlık altında görüşlerine yer verilen öznelere ifadelerinden koordinatörlük görevini yürütürken ilgili diğer kurumların SHÇEK'i desteklemekte yetersiz kaldığı, SHÇEK'in yoğun iş yükü altında ve bizzat uygulamanın içinde bir kurum olarak bu görevi yürütmekte zorlandığı ve aslında en başta bir Genel Müdürlüğe bu görevin verilmesinin yanlış olduğu çıkarımında bulunulabilir. Bununla birlikte SHÇEK'den üzerinde düşen görevden daha fazlasını beklememek adına koordinatörlük görevinin sınırlarının doğru çizilmesi gerektiği de ifade edilmiştir.

Araştırmacı da bu konuda koordinatörlük görevinin uygulamanın doğrudan içinde olan SHÇEK'de olmasını doğru bulmamaktadır. Özellikle şunu belirtmekte fayda vardır ki; varolan durumda da SHÇEK, çocuk haklarının uygulanmasının tek sorumlusu gibi algılanmakta ve ilgili kurumlar SHÇEK'e yeterince destek olmamaktadır.

5.1.2. Ulusal Raporlar

Kuramsal çerçeve bölümünde de ifade edildiği gibi BM Çocuk Hakları Komitesi'ne taraf devletler onaydan 2 yıl sonra ilk raporu, daha sonra beşer yıllık aralarla diğer raporları göndermek durumundadır. Ülkemiz ilk raporunu sunmuş ve BM sonuç gözlemlerini göndermiştir. Bununla birlikte ikinci ve üçüncü raporların birleştirilerek gönderilmiştir. Bu durumun nedeni ve ulusal raporların yapısı ile ilgili öznelere farklı görüşleri olmuştur.

Bazı öznelere, ulusal raporun bir prestij meselesi olduğunu, BM'ye karşı açık vermemek adına ve hazırlamış olmak için hazırlandığını ifade etmiştir.

Öğrenciler son anda sınıfı geçmek için nasıl çalışıyorlarsa ben aynen öyle görüyorum. Sınıfta kalmayalım diye hazırlanan raporlar (Sevil Atauz, Akademisyen)

Ulusal rapor bir prestij meselesi haline dönmüş durumda. Cenevre'de Türkiye'yi en iyi temsil etmek üzere hazırlanmış bir belge olarak görülüyor. Dolayısıyla gerçekten çocuk haklarının durumu nedir? Gerçekten uygulamada ne tür eksiklikler var? Mevzuatta ne tür boşluklar var. Biz ne kadarını yaptık? Bunun için ne yapmamız gerekli? gibi bir algıyla hazırlanmış değerler (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

İki temel refleks var. Birincisi bu rapor yazılmak zorunda ve son dakikada bu işin bir şekilde teslim edilmesi gerekir. Hummalı bir çalışma söz konusu olur. Pek çok uzman bir biçimde bu raporları, istatistikleri daha doğrusu bir araya getirirler ve zevahiri kurtarmak üzere bu raporları yazarlar. İkinci temel refleks daha ideolojik bir refleks. Biz çocuklarımıza gözümüz gibi bakıyoruz refleksi. Yani bu da aslında çocuk haklarıyla alakalı temel zihniyetin içselleştirilmediğini gösteriyor. Yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti gayet paternalist bir biçimde bizim çocuklarımız güvence altındadır, onların kılına bile zarar vermeyiz refleksiyle davranıyor (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Ulusal raporları yapamıyoruz çünkü onunla ilgili bir sistemimiz yok. Sadece raporu yazmak için yazar konumundayız çünkü bunu sadece oraya rapor vermek olarak düşünürsek sonuç böyle oluyor. Raporlamayı, o hizmetin yürütülmesinin bir aracı olarak düşünmek lazım (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Raporun bir prestij meselesi haline geldiği iddiasına ek olarak ilk ulusal raporun hazırlanmasında görev alan öznelere, katılımcı bir metodla hazırlanan raporun BM'ye gönderilmediğini belirtmiş ve ilk raporun hazırlanma süreciyle ilgili geçmişe yönelik önemli bilgiler sunmuşlardır.

Ben ilk raporun hazırlanışında görev almış kişilerden biriyim. 250'ye yakın çocuk hakları konusunda uzmanları bir araya getirdik ve çok güzel bir çalışma başlatıldı. Daha sonra Genel Müdür olarak gelen sosyal hizmet uzmanı yönetici arkadaşımız, bu çalışmanın yasal zemini olmadığı gerekçesiyle çalışmayı daha başka bir çerçevede ele almak isteyince ben bunu bıraktım. Bizim gayet güzel bir şekilde hazırlamaya başladığımız rapor ancak iki yıl sonra ortaya çıktı. Bütün gerçekleri ortaya koyan bir rapor olsun istemiştik ama Dışişleri Bakanlığı'nda da çok eksiltildi (Sevda Uluğtekin, Akademisyen)

İlk taslak rapor ulusal rapor olarak yayınlanmadı. Onun üzerine yeni bir komisyon kuruldu ve o komisyon o ilk hazırlanan ulusal rapor taslağını kısalttı. Daha sorunsuz bir çerçeveye getirdi. Bu hazırlanan rapor Dışişleri Bakanlığı'na gitti. İki tane Dışişleri Bakanlığı uzmanı bu raporu elden geçirip daha da inceltip, sorunları ayıklayıp, sanki Türkiye'de çocuk hakları konusunda

politikalar varmış, sözleşme yıllardır uygulanıyormuş gibi sorunsuz bir Türkiye çizen bir ulusal rapor hazırladı (İbrahim Cılga, Akademisyen)

Ulusal raporun hazırlanmasıyla ilgili kurumsal desteğin SHÇEK'e verilmediği ve bu sürecin sadece SHÇEK'in bir görevi olarak algılandığı yönünde eleştiriler de öznel olarak tarafından vurgulanmıştır.

Özellikle raporlar hazırlarken bizim birlikte çalışma kültürümüzde bir sıkıntı aslında yok değil kurumlar olarak. Bazen koordinatör kurum olma görevimizi yerine getirirken zorlanıyoruz. İlgili kurumlarla çalışırken herkes aynı hassasiyette meseleye eğilmeyebiliyor. Zaman ayıramayabiliyor. Bu raporlama sadece SHÇEK'in işi olarak değerlendirilmemeli. Bu ülkenin bir işidir. Ülke bütünlüğü ve sorumluluğu içerisinde ortaya çıkacak bir rapordur (Osman Bilgin, Kamu Temsilcisi)

SHÇEK, bir Devlet Bakanlığı'na bağlı bir kurum sadece ve bu yüzden diğer Bakanlıklar çok fazla destek vermiyorlar SHÇEK'e. Bu konuda canhıraş çalışan bir sürü SHÇEK çalışanı var. Biliyorum ki gönderiyorlar bilgi vermeleri için ama gelmiyor. Oysa Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye Cumhuriyeti Devleti imzaladı, tek bir kurumun derdi değil bu. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki her kurumun yükümlülüğü bu (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Kars ve Kara, ulusal raporun hazırlanması ve BM'ye gönderilmesi ile ilgili kendi inisiyatifleri dışında da bir sürecin gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

Kendimize göre hazırlayamıyoruz ve istediğimiz zaman raporu hazırlayamıyoruz. BM Çocuk Hakları Komitesi'nden gönderilen formata göre çalışmak durumundayız. Belki 4. raporda farklı bir yöntem isteyeceklerdir. Bunlar gecikme değil, bizim elimizde olmayan nedenlerden kaynaklanıyor (Yusuf Kara, Kamu Temsilcisi)

Bu sonuçta resmi bir rapor. Sizin kurumsal olarak hazırladığınız raporun resmi tercüme yapıp dil açısından ve uluslararası ilişkiler açısından Dışişleri kanalıyla tercümeden geçip ondan sonra gitmesi gerekiyor (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Kavaf, raporun birleştirilmesine odaklanmak yerine üretilen işe ve çalışmalara odaklanılması gerektiğini belirterek şu yorumda bulunmuştur:

Bu bir defa olmuş, o rapor birleştirilmiş ama bence bu çok büyük bir eksi ya da büyütülecek bir şey değil. Önemli olan taraf olduğumuz sözleşmenin hükümlerine, ihtiyari protokolün hükümlerine uygun yasal düzenlemeleri ve uluslararası anlaşmaları çıkarmış mıyız? Çıkarmışız. Onların hayata geçmesi için uygulamada gerekeni yapıyor muyuz? Yapıyoruz. Esas olan bunlardır (Selma Aliye Kavaf, Kamu Temsilcisi)

Akço Bilen, koordinatörlük bölümündeki bilgilerle paralel olarak uygulamanın içindeki bir Genel Müdürlüğe ulusal rapor hazırlama görevinin verilmesini çelişkili bulduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

Bir Genel Müdürlük kendi uygulamalarını hazırlayacak bir biçimde rapor hazırlayacak. Bence Türkiye koşulları içinde olabildiğince eleştirel hazırlıyorlar. O kadarını bile yazmaları oldukça zor olabilir. Yürütmeye bu kadar doğrudan bağlı bir birimin, kendi sunduğu hizmeti eleştiren bir rapor yazacak olması, yine orada da bir çelişki var (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

İlik ise ulusla raporların toplumda bilinmediğini ve tartışılır olmadığını belirterek raporların ciddiye alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Siz kamuoyuna yansıdığını gördünüz mü ulusal raporun? Önemli olan bu raporun hazırlanma sürecinden başlayarak toplumda tartışılır hale gelmesi, Türkiye'nin gündemine sokulması ve bunların konuşulur hale gelmesi gerekir. Adı üstünde ulusal rapor, size hedef gösterecek bir rapor olması gerekir. Bu rapor BM'de ciddiye alınıyor, oturuluyor, konuşuluyor, değerlendiriliyor. Biz bu konularda da mış gibi yapıyoruz. Bu raporu ciddiye almak gerek (Bülent İlik, Kamu Temsilcisi)

Sonuç olarak bu bölümde ulusal raporların hazırlanma sürecinde SHÇEK dışı süreçlerin çok etkili olduğu, hazırlama çalışmalarına geç başlandığı için sürecin uzadığı, raporun prestij meselesi olarak görüldüğü ve belki de en başta icracı bir Genel Müdürlüğe bu görevi vermenin doğru olmadığı yorumları yapılmıştır.

Araştırmacı da özellikle raporlama sürecinin sadece SHÇEK'in işi olarak algılanması, bunun bütün ülkenin bir işi olduğunun yadsınması ve bu doğrultuda ilgili kurumların SHÇEK'e yeterince destek olmamasından rahatsızlık duymaktadır. Bu noktada yasal süreçlerle sınırları belirlenmiş bir şekilde ilgili kurumların desteğini daha fazla alabilecek yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır.

5.1.3. İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Forumları

SHÇEK-UNICEF işbirliğinde gerçekleştirilen İl Çocuk Hakları Komiteleri ve bu komitelerden gelen çocukların oluşturduğu yılda bir kez yapılan Çocuk Forumları, bu araştırmanın ele aldığı ve eğer iyi işlemeyen yönler varsa güçlendirme yönünde öneriler sunmak istediği önemli başlıklardan birisidir.

İlk olarak komite ve forum yapılanmalarının nasıl oluştukları hakkında bir hatırlatma yapmak amacıyla Bilgin'e kulak vermek faydalı olabilir.

UNICEF yetkililerinin bildirdiğine göre dünyada ilk olan çocukların kendi haklarına kendilerinin sahip çıkması, akran akarana eğitim verilmesi ve

toplumda bir duyarlılık oluşturulması; çocukların yerel sorunlara kafa yorması, buna ilişkin öneriler getirmesi, bu çözüm önerilerinin de hem yerel hem genel idarecilere intikal ettirilerek bu sorunların çözümüne katkı verilmesi ve katılım haklarını üst düzeyde kullanmalarını amaçlayan il çocuk komitelerini kurduk. 81 ilimizde de bu komiteleri oluşturduk ve faal olarak hizmetlerini sürdürüyorlar. Bu komiteleri kurarken bütün çocuk gruplarından çocuklar olsun istedik. Taşrada yaşayan, şehir merkezinden yaşayan, engelli veya engelli olmayan, sokakta çalıştırılan, kız erkek dengelerini ve her kesimden çocukların katılımını sağlayan bir grup olarak bunları oluşturduk. Temsil edilmeyen hiçbir çocuk grubu kalmasın istedik. Dolayısıyla tüm çocuklara bu vesileyle ulaşmış, tüm çocukların sorunlarını gündeme getirmiş olmayı hedefledik (Osman Bilgin, Kamu Temsilcisi)

Bu bilgilendirmenin ardından bu yapılanmanın çocuklar tarafından bilinip bilinmediği konusuna değinmek gerekir. Araştırmada görüşülen dokuz çocuk, il çocuk hakları komiteleri ve çocuk forumlarını duymadıklarını belirtmiştir. Çocuklardan biri, bu konuda şu yorumu yapmıştır:

Bahsettiğiniz çocuk forumlarının görevi ne bilmiyorum ama...her yıl oluyorsa ben neden duymadım haberlerde, gazetelerde falan (Fusun, 13 yaş)

Karataş da benzer şekilde 11 yıldır devam eden bir yapılanmanın toplum tarafından bilinir olması gerektiğini belirterek şu yorumda bulunmuştur:

Bir iki defa ben de katıldım. Hatta Meclise gitti çocuklar, ben de gittim onlarla beraber. Bu tarz çalışmaları önemsiyorum ama 11.'si yapılıyorsa bir şeyin çok derin izler bırakmış olmalıdır toplumda. Bu ne kadar topluma mal edilmiştir, hayır maalesef istenilen ölçüde değildir. Biraz adet yerini bulsun gibi yapılmaktadır (Kasım Karataş, Akademisyen)

Bu görüşler, komite ve forum yapılanmalarının bilinirliği hakkında uygulayıcılara uyarı mahiyetindedir ve bu boyutun güçlendirilmesi yönünde yol gösterici olabilir. Bu görüşlerin dışında bu yapılanmaların göstermelik olduğunu ve iyi işlemediğini düşünenler de bulunmaktadır.

UNICEF-SHÇEK işbirliğinde yapılan bir çalışma. Bir kere bunlar göstermelik çalışmalar. Ben bunları ilkinden sonuncusuna kadar izledim. Raporları da bende. Bunlar göstermelik, sadece Türkiye ölçekli 81 ilden gelen çocuklara, alanında uzmanların görüşü olmadan, sözde UNICEF işin içinde ama ne yazık ki bu alandaki çabaları da kuşatıcı değil...Türkiye'de 11 forum düzenlendi, bu kararların hangisi hayata geçirildi. Sembolik bunlar...bir araya geliniyor, bir fotoğraf veriliyor, 23 Nisan Başbakanı, Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı gibi bir şey bu. Bunlar etkinlik fotoğrafı ve ne yazık ki SHÇEK-UNICEF ile bunu çok abartılı bir şekilde başarı hanesine yazıyor. Bu tam bir başarısızlık ve kördüğündür. Önce çocuk görüşünün nasıl alınacağını bu kurumların öğrenmesi gerekir (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Biz Uluslararası Çocuk Merkezi olarak 2006'dan 2009'a kadar doğrudan bu kurullarla çalıştık. Forumlara da her sene davet ediliyoruz, katılıyoruz. Çok iyi niyetli olmakla birlikte çocukların katılım hakkıyla alakalı çok bilinçsizce yapıldığını düşünüyorum. Bunun nedeninin sistemin çok kör topal kurulduğu ile alakalı olsa gerek. Bunlar her ilde yürümeyen, il müdürlükleri tarafından belki 1-2 iyi niyetli insanla yürütülmeye çalışılan, Valiliğin altında ve bu yüzden inanılmaz resmi, resmi olunca da çocukları hiç cezp etmeyen, tek cezbeden şey oraya katılan iki üç çocuğun yılda bir Ankara'ya İstanbul'a vs. bir yerlere yolculuk etmesi. Kötü değil aslında, katılımı alakalı insanları alıştırmak gerekiyor çünkü binlerce yıllık çocuğun itilmişliğinden bahsediyoruz ama 1999'dan beri var, artık biraz bu retoriğin ve göz boyamanın ötesine geçmek gerekiyor (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

İyi niyetli bir çalışma ama mış gibiden öteye gidemeyen bir çalışma. İl komitesindeki bazı çocuklarla konuştuğumda, farklı bir yaşam deneyimi ediniyorlar, eğleniyorlar ama gerçek anlamda bir katılımdan bahsetmem mümkün değil. Forumlardan birinde takım elbiseli, siyah gözlüklü çocuklar bir şeyler anlatmaya çalışıyorlar. Aslında bu o katılım sürecinin çocuklara ne kadar olumsuz yansıdığını gösteriyor. Yetişkinleri öyle bir garip model alıyorlar ki kendi çocukluklarını bile yaşayamıyorlar (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Diğer önemli bir grup özne, bu yapılanmaların katılım hakkı bağlamında iyi kurgulanmadığını, çocukların seçimiyle ilgili sıkıntıların olduğunu belirtmiştir.

Tabi ki böyle bir şeyin olması lazım ama bunun arkasında diğer çocukların da nasıl varolabilecekleri, nasıl katılabileceklerini de gösteren bir yapının olması gerekiyor. Yani ne bileyim ben, çok düzenli olarak bütün çocukların toplandığı forumlar yapmak gibi, gerçekten her bir çocuğun katılımını dert edinen bir yapı üzerinde düşünüyor olmak gerekiyor ama mevcut haliyle de bence önemli bir girişim. Çocukların hem katılmaları bakımından hem de çocuk haklarının tanıtımı açısından önemli bir şey (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Teknik olarak baktığınızda çocuk katılımının sağlanması için gerekli yöntemlere başvurulmadığını görebiliyorsunuz. Kilit sayılar bulmuşlar, 81 örneğin. Çocuk katılımıyla 81'in nasıl eşleştirildiğini ben anlayamıyorum. Ama biz devlet kuruluşuyuz, biz 81 ilden çocuk getirdik mi çocuk katılımı sağlamış olduk. Yani çocuğun bir yerde oturuyor, çocuğun bir yerde fiziksel olarak bulunuyor olması, çocuk katılımı değildir (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

Bu çalışmaların üç tanesine katıldım ben. Çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılması bağlamında olumlu bir başlangıç ancak orada yapılan işler demokratik değil. İl temsilcilerinin seçimi konusunda daha demokratik olunmalı. Çocuk forumları kesinlikle yapılmalı ama öncesinde başka şeyler de yapılmalı. Biraz daha gönüllü ve demokratik hale getirmek gerekli (Murat Altuğgil, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bunlar işi geliştiren, zenginleştiren önemli mekanizmalar. Oradaki toplantılara katılan çocukların bir bölümü, genç ve yetişkin oldular, çocuk hakları alanında aktivist oldular. Bunu çok ciddiye almak gerek, geliştirmek gerek ama ilde 5-10 tane çocuk seçtim, bunlar genellikle de sert gelmeyecek, sizi rahatsız etmeyecek çocuklar...Bu forumlar önemli ama 11.sini yapıyorsanız orada tutmamanız

gerek. Hesap verebilir hale gelmeniz gerek. Bu kararları aldık, çocuklar şunları söylediler ama bunun hayata yansıyan bölümü ne? (Bülent İlik, Kamu Temsilcisi)

Çocuk Hakları İl Komiteleri, biraz daha yapılaşta demokratik gibi görünüyor...orada katılım biraz daha farklı sosyoekonomik çevrelerden geliyorlar. O açıdan çocuk forumuna göre daha olumlu ama orada süreklilik önemli. Çocuk forumları ise bence çocuk katılımının Türkiye'deki en kötü örneğidir. Çocuk forumu dediğiniz şey, her ilden nispeten eli yüzü düzgün bir kız bir erkek öğrenciyi, nispeten gelir düzeyi belirli bir seviyeden yüksek olan ya da SHÇEK'de ailesi ya da yakını çalışan çocuklardan oluşuyorsa bu bir çocuk forumu değildir....bunlar benim için çocuk forumunun aslında bir çocuk katılımı değil, raporlamaya yönelik bir hamle olduğunun göstergesidir (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bir kere gerçekten çocukların katıldığı, etkin bir şekilde katılım gösterdikleri mekanizmalar değiller hem forumlar hem komiteler. Çocuklar çok şikayetçiler. Kendi ders programları, ödev ve okul gibi derdleri var. Onlara göre kurgulanmasında bile güçlük çekiyorlardı. Yapıları kendileri oluşturamıyorlardı. Oluşturulmuş bir mekanizma var. O yapıya dahil oluyorlar ve yapmaları gereken şeyler var. Çocuklar kendilerini en azından böyle hissediyorlar (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çiftçi ise “Türkiye’de Çocuk Katılımı Kamu Uygulamaları I” adlı makalesinde bu komitelere katılan çocukların yaşadığı sorunları uygulamadaki gözlemlerine ve yaptığı görüşmelere dayandırarak güvensizlik, her şeyin çocuklardan beklenmesi, sponsor bulma zorluğu, gereksiz olarak görülme, yetkililer ve yetişkinlerden gerekli ilgiyi desteği görememek, ciddiye alınmamak, maddi-manevi sıkıntılar, imkanların kısıtlı olması, okullara izin yazılarının geç gitmesi, mekan problemi, yetişkinlere ve yetkili kişilere ulaşamama, ulaşım ve haberleşme sıkıntısı, gerekli materyallerin eksikliği (bilgisayar, telefon, internet adresi), yetişkin temsilcilerinin işlerinin yoğunluğu, yetişkin komiteleri ile birlikte çalışamama, üst makamlardakilerle iletişim zorluğu ve destek görememek, basın ilgisizliği, iç iletişim sorunları, öğretmenlerin ve öğrencilerin sürekli değişmesi ve devamlılığın sağlanamaması, engelli çocukların katılımındaki problemler, her kesimden çocuğa ulaşamaması olarak ifade etmiştir (<http://www.t24.com.tr/haberdetay/136815.aspx>, Erişim: 13.06.2011).

Bu yorumların ve eleştirilerin ardından bu yapılanmaların yürütücülerine söz vermek ve eğer bir yanlış anlama varsa bunu engellemek gerekir. Bu konuda SHÇEK ve UNICEF yetkililerinin görüşleri şu şekildedir:

UNICEF’de çalışırken bu forum fikri, benim şahsi özlemim ve önerimdi. Bugün bu halini görmek çok hoşuma gidiyor. Çocukların komiteleri olması da güzel

şey. Buralarda yer alan çocuklar, alıp bayrağı götürüyorlar, kendileri birer çocuk hakları savunucusu oluyorlar (Gülgün Müftü, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bizim açımızdan çok önemli bir çalışma çünkü 81 ilde varlar, bu azımsanacak bir şey değil. Bazıları daha aktif çalışıyor. Bunun da farkındayız. Böyle bir yapılanma varken bunca senedir, daha etkin olabilirler miydi? Evet. Bizim de tatmin olmadığımız tarafları var. Bunca emek ve sene sonra daha iyisi olabilir miydi? Evet olabilirdi (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

2012 yılı için yapacakları çalışmalarda kullanılmak üzere belli bir miktar bütçe ayıracağız. Başbakanlık Genelgesi çıkarılabilirse daha kurumsal hale gelmiş olacak, yerleri olacak. Bazı illerimizde Valiliklerimiz sahip çıktı, oda verdiler, bilgisayarları var. Burada eğitim alan çocuklar, başka çocukları eğittiler. 100.000'i aşkın çocuk eğitim aldı. Bunlar 10 sene sonra karşımıza çok farklı bir şekilde ortaya çıkacaklar, 10 yıl sonra bunun verimini almış olacağız (Yusuf Kara, Kamu Temsilcisi)

...eleştiren kişilerin illere gidip çocuklarla buluşmasını öneririm. Bir şeyi karşıdan eleştirmek çok kolay. Çocuk hakları alanında sosyal hizmet uzmanlarının illerde ne kadar özveriyle çalıştığını biliyorum. 81 ildeki komitelerin mükemmel çalıştığını söyleyebilir miyiz? Mümkün değil. Gidin ile kaç komite toplanıyor?...Bizim çocuklarımız okul çocuğu değil. Bu sistemin en güçlü tarafı içinde sokaktaki çocuk da var, çalışan da var, yurttan da var, kolejden de var. Biz de sadece elit tabakanın çocukları yok. Eğer öyle olsaydı daha başarılı olurduk. Kolejlerden, okullardan seçseydik, hepsinin yeri yurdu belli, çok rahat çalışırdık...İkincisi yetişkinlerin çocuk katılımını anlamaması. 12. yıl içindeyiz, hala çocuk katılımını anlatmaya çalışıyoruz insanlara. Bırakın bu çoluk çocuk işini diyen valilerle çalıştım ben. Önce yetişkinlerin eğitilmesi gerektiğini, çocuklar söyledi bize toplantıda...81 ilde 10 çocuk bile çocuk haklarının yaymaya çalışıyor olsa bizim için kazanımdır bu. Sıfırdan iyidir. Farz edin ki böyle bir şey yapılmamıştı, hiçbir ilde çocuklar çocuk haklarıyla uğraşmayacaklardı. Yılda bir kere bir araya gelip birbirlerini tanımayacaklardı. Bu mekanizmanın içine girip okula devam eden o kadar çocuk var ki. Sokaktan gelip özeniyor çünkü birkaç toplantımızda Tutukevinden izin alıp birkaç çocuk getirmiştik. Bu çocukların da hakkı. Onlar öyle güzel iletişim kurdular ki arkadaşları onlara yıllarca kitap gönderdiler, mektuplaştılar (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Tüm bu görüşlerden şu sonuçlar çıkmaktadır: Bazı özneler, İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Forumlarını tamamen göstermelik bulmakta ve eleştirmektedir. Bazı özneler ise bu yapılanmaları iyi niyetli çalışmalar olarak görmekle birlikte, tüm çocukların katılım hakkının sağlanması açısından yetersiz görmektedir. SHÇEK ve UNICEF yetkilileri ise bu çalışmaların dört dörtlük olmadığını kabul ettiklerini ama bu yapılarda çalışan personele ve çocuklara haksızlık edildiğini, sadece eleştirmenin yerine öneri ile kendilerine gelmelerinin daha doğru olacağını ifade etmektedir.

Araştırmacı, bu yapılardaki sorunları kabul etmekte ancak bu yapıların yok sayılmasından ziyade güçlendirilmesi yönünde çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

5.1.4. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzleme Bağlamında SHÇEK'in Güçlü Yanları

Bu çalışmanın önemseddiği bir konu güçlü ve güçlendirilmesi gereken yanları birlikte değerlendirmesidir. Bu bağlamda öznelardan SHÇEK'in güçlü yanlarını ortaya koymaları istenmiştir.

İçinde ufuk açabilecek, yeni yöntemler geliştirebilecek personeli var. Konuya kafasını yoran. Uzun yıllar neredeyse sadece oraya eleman yetiştirmeye odaklanmış Yüksekokul var, şimdi artık Bölüm. Asıl olarak bütün çalışmalarını sosyal hizmetler üzerinden yürütmüş bir akademik desteği var. Bu da yenilikler için çok olumlu bir potansiyel. Bir diğeri yardım alma kapasitesi çok yüksek bir kurum. İnsanlardan çok destek alabilir. Yaptığı iş nedeniyle kimsenin sorgulamadan destek verebileceği bir kurum (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Güçlü yanı, kamu kuruluşu olması, katma bütçeden genel bütçeye geçen bir kurum olması, elinde profesyonel meslek elemanlarının olması, Devlet Bakanlığı'na bağlı bir kurum olması ve belki Başbakanlığa bağlı bir kurum olması nedeniyle daha hızlı bazı şeylerin yapılması yönlerinden güçleri var (Cengiz Özbesler, Akademisyen)

Özellikle Genel Müdürlükte o kadar iyi sosyal hizmet uzmanları var ki, bizlerin dışarıda çalıştığımız, o kişiler aslında SHÇEK'de çalışıyorlar. Bu çok önemli bir güç (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çok eleştirmemize rağmen diğer kamu kurumlarıyla görece karşılaştırdığımızda SHÇEK'in kavramsal olarak çocuk hakları bakışının daha sağlıklı olması. Yani aşağı yukarı daha bütüncül bakabildiğini söyleyebilmek mümkün (Hakan Acar, Akademisyen)

SHÇEK'in bir kere çok önemli bir tarihsel birikimi ve deneyimi var. SHÇEK, meslek elemanları aracılığıyla çocuk hakları konusunda en duyarlı, en bilgili, bilinçli grubu bünyesinde barındırıyor (Kasım Karataş, Akademisyen)

Bir kere cumhuriyetin bir kuruluşu. Deneyime sahip, elinde maddi imkanları var. İyi kullanılırsa o maddi imkanlarla çok şey yapılabilir (Nüket Atalay, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Öznelar, SHÇEK'in güçlü yanlarını irdelerken özellikle varolan personelin niteliği ve kurumun sahip olduğu tarihsel birikim üzerinde durmuştur. Varolan personelin ve kurumun deneyimi ciddi bir güç olarak gözükmektedir.

5.2. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Güçlü Yanları

Bu başlıkta Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatta çocuk haklarıyla ilgili yer alan dersleri ve öğretmenlerin, yöneticilerin ve müfettişlerin çocuk bakışı sorgulanmıştır. Bununla birlikte çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırma bağlamında MEB'in güçlü yanları incelenmiştir.

5.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatta yer alan *Sosyal Bilgiler* ve *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* gibi dersler aracılığıyla çocuk haklarını öğretme hedefi hakkında özneler önemli eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştiriler daha çok çocuk haklarının didaktik yollarla öğretilmeyeceği üzerinedir.

Çocuk haklarıyla ilgili insanların bilinçlendirilmesi derslerle olmaz. Bir bilgi aktarımıyla çocuk hakları öğretilmez. Belki öğretilabilir ama davranış değişikliği sağlanamaz (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Çocuk hakları öğretilmez, yaşanır diyorum. Bunu oldukça çok deneyimden sonra söylüyorum. Çocuk hakları diye bir kavram olduğunu, kanun TBMM'de onaylandıktan sonra fark ettik. Ne yapacağız? Bir emir geldi Ankara'dan bütün okullara. Şu maddeler çocuklara öğretilsin diye. Bir ders koydular bir ara ve madde ezberlettiler (Nüket Atalay, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bir şeyin anlatılması demek bunun uygulandığı anlamına gelmiyor. Bakanlığın yaptığı şey sadece bilgilendirme düzeyindedir. Çocuklarda, çocuklara hizmet sunan ilçe müdürlerinde, il müdürlerinde, öğretmenlerde, okul yöneticilerinde, çocuklarda bir tutum değişikliği meydana geliyor mu? Bu çalışmalar tutum değişikliği sağlar mı? Bence sağlamaz (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Bu yaşam boyu öğrenmeyle olabilecek bir şey. Yoksa "Ahmet gel oğlum, aç sayfayı ben çocuğum benim haklarım var, ben 18 yaşına kadar çocuğum, öğrendin mi çocuğum, öğrendim" böyle bir öğretim metodolojisi yok. Bunu dikte metoduyla kanalize edip, bir hap var, çocuk hakları hapını çocuğa aktarayım, o da hakları konusunda bilgilensin diye bir sistem yok (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Şunu kabul ediyorum ki çocukların aklında bir çocuk hakları fikri var. Kendi hakları olduğuna dair. Bu da o aktarmanın işlevsel olduğunu gösteriyor ama hak bilincinin oluşması, sadece benim hakkım var, beni dövemezler demekten ibaret değil. Karşısındakinin hakkına saygılı olmayı da içeriyor. Sahip olduğu hakkı nasıl arayacağını bilmeyi de içeriyor. O yüzden onu başarabiliyor mu

diye bakmak lazım, o da bence yaşatmakla mümkün. Bunda çok başarılı olduğu söylenemez. Eğitim programlarına, eğitim ortamlarına, müfredata çok yansıdığını göremiyoruz maalesef (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Örgün eğitimde bir ünitelik çocuk hakları dersi yeterli midir diye dediğinizde, tabi ki yeterli değildir. Çünkü bu belki de okuma yazma ile beraber gitmesi gereken bir süreçtir. Hatta okul öncesinden itibaren. Siz çocuğa sınıf düzenini öğretirken, kendi hakkı ve başkasının hakkı üzerinden öğretebilirsiniz. Siz bunları haklar üzerinden anlatmayı tercih etmeyip ödül-ceza sistemine alıştıırıyorsunuz (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuklar hak denilen konseptle okul kurumunda karşılaşıyorlar ve okul zaten doğası gereği hiyerarşik yapılanmanın olduğu bir yer. Yani çocuğun zaten doğası gereği nesne olduğu bir kurumdur söz ediyoruz. Hak öğretilen bir şey değil, çocuğun katılımıyla beraber içselleştireceği bir şey (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Güven ve Şahin'in Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (VİHE) dersini veren 69 öğretmenle yaptıkları araştırmada derslerin ne derecede etkili olduğu hakkında önemli sonuçlara ulaşılmıştır (2003, s. 225):

- Bu dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler, fakülte eğitimleri sırasında bu alanla ilgili eğitim alınmadığı veya alınan eğitimin yetersiz olduğu görüşündedirler.
- Araştırmaya katılan öğretmenler VİHE alanıyla ilgili yenilikleri takip edemediklerini bildirmişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğretmenler, VİHE dersi öğretim programına ayrılan sürenin yeterli olmadığı görüşündedirler.
- Öğretmenler, öğrencilerinin VİHE dersinin amaçlarını, günlük yaşamlarında davranışa dönüştüremediği görüşündedirler.
- Araştırmaya katılan öğretmenler, dersin amacı ile diğer ders öğretmenlerinin davranışlarının ve aile yapısının çeliştiği görüşündedirler.

Bu araştırma da göstermektedir ki çocuk hakları öğretiminin uygulamaya dönüşmesi konusunda ciddi sıkıntılar vardır. Bu da araştırmacıya öğretme metodlarının doğru seçilmediğini düşündürmektedir. Bununla birlikte çocuk haklarıyla ilgili dersleri verecek öğretmenlerin çocuk hakları konusunda ne derece donanımlı olduğu tartışma konusudur.

Öğretmen geldiği zaman katılım hakkı bakış açısıyla gelmiyor. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni bilmez. Siz bunu öğretmediğiniz zaman, geldiği zaman müfettiş, ilçe müdürü, il müdürü de bunu sormuyorsa, veli de bunu talep etmiyorsa öğrenilmiş çaresizlik şeklinde gidiyor. Her sene ortalama 10.000 öğretmen alıyorsunuz ilköğretim kurumlarına. 10.000'in hepsinin hazır geldiğini düşünseniz sorununuz kalmayacak. Eğitim Fakülteleri çocuk haklarına duyarlı, çocuklara haklarını tanıtacak şekilde öğretmenleri hazır yetiştirmiyor. Türkiye'de bu konuda uzman da yok. Hoca yok. Türkiye'de çocuk hakları üzerinde doktora olan var mı? Siz yapacaksınız (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Öğretmenlerin konuyla ilgili bilinçsizliklerinin çocukların görüşlerine saygı duyma ile yani katılım hakkı ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çocuk öznelerin görüşleri, tartışmayı özetler niteliktedir.

Açık konuşayım bazen anne babamız ve okuldaki öğretmenler, bizim robot olmamızı bekliyorlar. Okulda çocuk haklarına saygı duyulmuyor diye düşünüyorum (Sinem, 13 yaş).

Bir öğretmenim hariç dikkate alıyorlar...O da kendini bizden üstün görüyor (Zeynep, 14 yaş).

Ben hocalarımla çok iyi iletişim kurabiliyorum ama öğretmenler arasında öğrencilere ayrımcılık yapılıyor. Onun dersleri iyi, bu çocuk iyi, bu çocuk geri zekâlı, onlar dersi kaynatıyor diye bazı arkadaşlarımızı dinlemiyorlar. Önem vermiyorlar (Fatma, 14 yaş).

Ayla Oktay ve Münevver Çetin'in danışmanlığında, okullarda disipline yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini konu alan İstanbul Bakırköy örnekleminde 11-18 yaş arası çocuklarla yapılan araştırmada okulda çocukları en çok rahatsız eden davranışlar; öğretmenlerin sınıfta bağırması (% 85), dayak (% 70), ailelerine ve öğrencilere gurur incitici sözler söylenmesi (% 60), öğretmenlerin iyi tanımadan öğrenci hakkında olumsuz karar vermeleri, taraf tutmaları (% 50), soru sorduğunda, yazılılarını görmek istediklerinde öğrencilerin içinde azarlanmaları (% 50) olarak belirlenmiştir (Çeltikçi, 2011, s. 538).

Çocukların, katılım hakkı ile ilgili görüşlerine destek, Milli Eğitim Bakanlığı'nda Şube Müdürü olarak çalışan Niyazi Kaya'dan gelmiştir. Kendi kurumunun uygulamalarını eleştirme cesaretini gösterebilmesi açısından önemli bir görüş olduğunu belirtmek gerekir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nda onlarca mevzuat var. Çocukları ilgilendiren yönetmelik çıkarıyorsunuz, hizmet sunanların bakışıyla hazırlanıyor. O hukuksal metinlere çocukların görüşleri yansıyor mu? Okullarda karar alma süreçleri var. Öğretmenler Kurulu Toplantısı, Şube Öğretmenler Kurulu

Toplantısı gibi, Okul Aile Birliği gibi ama bunların neresinde çocuklar var? Okulun boyası yapılacağı zaman, ders kitabı seçileceği zaman, okulda bir aktivite yapılacağı zaman çocuğun görüşü alınıyor mu? (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Sorunun okul yönetimlerinde, öğretmenlerde ve müfettişlerde olduğunu düşünen öznelerimiz vardır. Onların görüşlerine göre kurumsallaşmış ve standartlaşmış çocuk dostu bakış yoktur.

Milli eğitimin şu an yapılanması bir piramit yapılanması. Bu piramit yapılanmada okul tümüyle müdüre bağlı. O yüzden eğer müdür çocuk haklarıyla ilişkili hiçbir şekilde bir kabule sahip insan değilse, o okulda çocuk haklarıyla ilişkili pek bir şey gerçekleştirmek mümkün olmuyor. Öğretmenlerin elbette belirli bir özgürlükleri var. Bunu mutlaka kabul edebiliriz ve sınıflarında bunu becerebilen öğretmenler olduğunu biliyorum. Yine de genel olarak bakıldığında sistematik gibi görülen sınıfa müfredat aracılığıyla çocuk haklarının girmesi gibi şeyler, milli eğitimin yapılanmasıyla aslında çelişiyor ve eğer bir müdür değişikliği olursa, okulda çocuk haklarının yaşama geçmesini sağlayan mekanizmalar yeni müdür geldiğinde okula kötü etki yapan mekanizmalar olarak görülebiliyor (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

Son birkaç yıldır gerçekten, İlköğretim Genel Müdürlüğü için söylüyorum, çok ciddi çalışmaları oldu. Özellikle hizmet içi eğitimler düzenledi. Bunun dışında müfettişler için bir kılavuz hazırlığı vardı. Belli bir çalışma ekibi kurulmuştu ve orada eğitimde haklar üzerinde bir kılavuz çıkarılması için o ekip çalıştı. Bunun gibi birçok faaliyet var ama sorun nerede? Bu eğitimleri almasına rağmen uygulamakta direnen öğretmen ve müdürlerde sorun var. Anlatılmasına rağmen, özümseyememesi, anlayamaması ya da anlamış gibi yapması. Okulda yaşanan cinsel istismar vakasında neyin istismar olduğu, neyin ticari sömürü olduğu, neyin şiddet olduğunu bilmeyen bir müfettiş neyi soruşturacak? Tokat atmış, müfettiş bunu şiddet olarak görmüyor. Tam tersine öğretmene hak veriyor. Diyor ki 50-60 öğrenciyle öğretmen nasıl baş etsin? Bu sefer suçu çocuklara atıyorlar (Şahin Antakyalıoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Mesela biz okullara eğitime gidiyoruz. Anlatıyoruz, çıkıyoruz, eğitimden çıkan müdür bey, yanından koşarak geçen çocuğa bir tane vuruyor, “koşmayın demedim mi ben size”. Az önce bizimle beraber çok duyarlı, eğitimi organize etmiş, bizi oraya davet etmiş bir yöneticiyken uygulamada başka bir yöneticiye dönüşüyor (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Şirin ise Milli Eğitim'deki sorunun daha yapısal olduğunu düşünerek çok önemli bir tespite bulunmuştur:

Haklarını bilen bir çocukluk yetişsin isteyen bir milli eğitim sistemimiz yok çünkü böyle bir anlayışımız yok. Sorgulayan, eleştiren, çağına tanıklık eden, haklarını bilen, bilinç ve duyarlılıkla çağına, kendine, toplumuna tanıklık eden bir çocukluk istenmiyor ki. Milli Eğitim Bakanlığı, tam bir kör sarmaldır ve çocukların yararına ve çocukların esenliği için nitelikli bir eğitim ortamından yoksundur (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bu bölümde Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırmaya yönelik uygulamaları irdelenmeye çalışılmıştır. Bu irdeleme sırasında çok parlak bir tablo ile karşılaşılmadığı bir gerçektir. Öğretmenler, okul idarecileri ve müfettişler çocuk hakları konusunda yeterli bilgi ve bilince sahip değildir. Ayrıca derslerde çocuk haklarının geleneksel öğretmen-öğrenci ilişkisiyle öğretilmeyeceği açıktır ve belki çocuklar açısından en fazla önemli olan katılım hakkı, yani çocukların görüşlerini ifade etmesi ve bu görüşlerin dikkate alınması durumu Milli Eğitim Bakanlığı okullarında arzu edilen seviyeden çok uzaktır.

5.2.2. Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalar Bağlamında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Güçlü Yanları

Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırma bağlamında güçlü yanlarına bakıldığında, Bakanlığın aslında ne kadar güçlü olduğu gerçeği ile karşılaşılmaktadır.

Çocukların tamamın ilk elden dokunan, temas eden bir yapı. Böyle olunca çok ciddi bir potansiyeli tabi ki var (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Bir kere Türkiye'nin her çocuğuna ulaşabilecek bir yapısı var. Bu çok önemli bir şey (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Tahmin ediyorum 15 milyon üzerinde öğrenci var. Dolayısıyla bu şu demek, çocuk hakları felsefesine inanan, haklarını bilen, hak temelli bakabilen bir nesil yetiştirme imkânı var (Hakan Acar, Akademisyen)

Milli Eğitim Bakanlığı, dokunduğu nüfus ve çalışanlar itibarıyla Türkiye'nin en büyük kamu örgütlenmesi. Tüm çocuklar Milli Eğitim'in tezgâhından geçiyor, muazzam bir güç. Bütün mahallelerde, köylerde varsınız. Her eve bir temasınız var sizin (Kasım Karataş, Akademisyen)

Yaklaşık 15 milyon çocuğu bünyesinden barındıran bir kurumun çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırma bağlamında bu gücünün farkında olmasının gereği açıktır. Bu derece önemli bir fırsatın mutlaka sonuca dönüşmesi gereklidir.

5.3. TBMM Çocuk Haklarını İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Güçlü Yanları

Bu başlık, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin çocuk haklarının izlemeye yönelik uygulamalarını incelemek ve bu doğrultuda güçlü yanlarıyla birlikte analiz yapmak amacıyla oluşturulmuştur.

5.3.1. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi hakkında özneler, önemli bulanlar ve başarılı bir şekilde çalışmadıklarını düşünenler olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Çalışmalarının yeterince bilinmediğini ve bilinen çalışmalarının ise yetersiz olduğunu düşünen öznelerin görüşleri şu şekildedir:

Orası bir muamma aslında. Neden kuruldu? Ne yapıyor? Ne yapacak? Neyi destekleyecek çocuk hakları açısından? Dışarıdan bakıldığında bir web siteleri var. Bizim onlarla temasımız olduğu için ayrıntıya sahibiz ama dışarıdan birisi olarak baktığınızda TBMM'de çocuk hakları komitesi var, a ne güzel, sitesine giriyorsunuz, hiçbir şey anlamıyorsunuz. Bir de çocukların onlara ulaşması talepleri var... Aslında öyle bir komite çok iyi olabilir, meclise gelen yasaları çocuk hakları açısından inceleyecek, etki değerlendirmesi yapacak, ihtiyaç olan yasaları ortaya çıkaracak. Mevzuata ilişkin çalışma yapabilir, başvuru da alabilir, meclisin denetleme işlevi de var ama çok kadük, kimsenin ulaşabildiği yok yani (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çalışıyorlar mı diye sormak gerekiyor. Gönüllü bir komite. Bir tane hukukçu var, ne yapıyor bilinmez. Yıllık rapor çıkmadı. Mecliste alınan her kararı incelemelerini beklerim Komite'den, böyle bir şey yapmıyorlar (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bu komitenin parlamenter sistem içerisinde çok güçlü bir yapısı yok. Sadece mevcut yapıyı görmeye, değerlendirmeye, işleyiş ve sorunları sergilemeye dönük bir komisyon (İbrahim Cılga, Akademisyen)

Henüz yeterli derecede aktif olmaması ile birlikte komiteyi önemli bulanların görüşleri ise şu şekilde ifade edilmiştir:

Mecliste bir komitenin olması, çok olumlu bir şey. Ama henüz bu komite yeterli güce sahip değil (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bazı parlamenterlerin bu konuda duyarlılık gösterip, bir araya gelip çocuk hakları alanında çalışmalar yapması son derece sevindirici (Şahin Antakyahoglu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Mecliste bununla ilgili bir komisyon kurulmuş olması son derece önemli. Baktığımızda birçok Avrupa ülkesinin Parlamentosunda yok. Şimdi yasaları çıkarıyorsunuz ve yasaları düşünüürken, hazırlarken, en iyi en ideali düşünüyorsunuz ama bazen uygulamada, pratikte umulan faydayı sağlamayabiliyor. Dolayısıyla bunların bu uygulamadaki sıkıntılarını ya da boşluklarını tabi bizzat yaşarken bizim kurumlarımızda gözlemliyorum. Ama mecliste kurulmuş bir komisyon tarafından da bunun bizzat izlenmesi, izlemeye alınması son derece olumlu bir şey. Destekliyoruz, iyi çalışıyorlar (Selma Aliye Kavaf, Kamu Temsilcisi)

Mecliste de böyle bir imkanın olması, çocuğun internet ağından, cep telefonundan bir sıkıntısını doğrudan milletvekiline aktaracak bir kanalın olması, tek başına bu bile çok büyük bir rahatlık duygusudur. Önemli bir sigortadır. Çok fazla çocuğumuz internet sayfasına üye değil ama bunun varlığı bile çok önemli (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Bu yapılanma, dünyada tek olduğu da ifade ediliyor, çok önemli ve desteklediğimiz bir çalışma. Meclis çatısı altında çocuk hakları özelinde böyle bir komitenin olması çok iyi. Gitgide çalışmalarını da yaygınlaştırıyorlar, web siteleri ve SMS hattı oluşturuldu. Kesinlikle önemsiyor ve destekliyorum (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

Bir kere böyle bir komitenin kurulmuş olması, çok büyük bir artı. Dünyaya model olabilecek bir yapılanma. Biraz zamana ihtiyacı var. Kuruluşundan bu yana çok kısa bir zaman geçti. Bence gelmiş oldukları mesafe oldukça iyi (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Aslında o çalışmanın daha iyi niyetli olduğunu düşünüyorum çünkü TBMM bünyesinde yapılan çalışmaların daha ironik bir biçimde sivil olma potansiyeli kuvvetli gözüküyor. Her ne kadar devleti ilk elden temsil eden çalışmalar olmakla beraber, doğrudan bürokratların tasarrufunda olmayan bir çalışma olması hasebiyle daha bağımsız çalışmalar sergileyebiliyorlar. Ama orada da ciddi bir destek yoksunluğu söz konusu. Profesyonellerin desteğinden yoksun. Bürokratların tecrübelerinden yoksun. Hasbel kader iyi niyetle yapılan çalışmalar bunlar (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Meclisin içinde komitenin oluşturulması çok önemli, yalnız hiçbir yetkisi yok, bütçesi yok, herhangi bir programı yok, hiçbir insiyatifi yok, sadece milletvekillerinin iyi niyetinden doğan bir birliktelik (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nde Yasama Uzmanı olarak görev yapan Müberra Algan, komitenin çok fazla bilinmediğini kabul ederek çalışmaları hakkında şu bilgileri vermiştir:

Açıldığından beri web sayfamızdaki mesaj kutusuna 210 başvuru, e-posta uzantılı mesaj kutumuza 70 başvuru geldi. Çocukların doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı'na yazı yazarak ulaşmalarından ziyade siyasi iradeyi araya koyarak ulaşmaları güzel bir olanak çocukların sesini duyurmaları adına. Komitemizin çok fazla bilinmediği bir gerçek. Örneğin İnsan Hakları Komisyonuna günde bu başvuru gelirken, bize bir yılda bu kadar başvuru geldi...(Müberra Algan, Kamu Temsilcisi)

Komitenin neden bir komisyon olarak kurulmadığı sorusuna ise Algan, şu yanıtı vermiştir:

Komisyonlar, siyasi partilerin güçleri oranında temsili esasına dayanır, buna göre milletvekiliyle temsil edilirler. Dolayısıyla hükümetin çok fazla üyesi, muhalefetin de az üyesi vardır. Komitemizin avantajlı olduğu nokta tüm siyasi partilerin kadın-erkek dengesi de gözetilerek eşit oranda temsil edilmesi söz konusudur. Bence bu çocuklar lehine bir durum (Müberra Algan, Kamu Temsilcisi)

Komiteye ulaşma yollarından biri olan internet hakkında çocuk özneler, şu yorumda bulunmuşlardır:

Bütün Türkiye'yi düşündüğünüzde internet yolu çok sıkıntılı bir yol. Sadece bazı evlerde internet var (Fatma, 14 yaş)

Dilekçe yazılı yolla, telefon yoluyla ulaşabilir ya da internet yoluyla ama internet herkesin evinde yok diye düşünüyorum (Sinem, 13 yaş)

Komiteyi UNICEF'in teknik yönden desteklediği bilinmektedir. Bu doğrultuda Çavuşoğlu'na komitenin ombudsmanlığa geçiş süreci olarak mı düşünüldüğü sorulmuş ve şu yanıt alınmıştır:

Geçiş değil ama ombudsmanın en yakın iş arkadaşı olacak. Bu mekanizma, Meclisin içinde önemli güç olarak ombudsmana yardımcı olacak. Bir ombudsman gibi vakalara müdahale edemez ama kurumları yönlendirebilir. Yaptırım gücü yok ama öneride bulunabilir. Şu an el yordamıyla gidiyor çünkü önümüzde bir model yok, birlikte öğreniyoruz. Uzun vadede çocuk hakları hakkında ulusal rapor yazmalarını bile istiyoruz. Hükümet raporu, STK raporu, Meclisin raporu ve çocukların raporu, mükemmel olur. En ideal resim bu (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

TBMM'nin içinde böyle bir yapılanmanın olması önemlidir. Bununla birlikte yeni bir yapılanma olarak çok fazla aktif olduğu ve çocuklar, hatta bu alanda çalışan uzmanlar tarafından bilindiği söylenemez. Yasalara çocuk hakları bakışıyla etki etmesi gerekirken, bu doğrultuda elde edilmiş bir başarı gözükmemektedir. Varsa da bu bilgiler, kamuoyu ve çocuk hakları alanında çalışanlarla bu bilgi paylaşılmamaktadır.

5.3.2. Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Güçlü Yanları

Eleştirel analiz bölümünde aslında TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin önemli bir yapılanma olduğu ve yasalara etki etme gücü olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle

uzun bir güçlü yanlar analizine gerek görülmemektedir. Sadece Kumcu'nun aşağıdaki görüşüne yer vermek yeterli olacaktır.

Çocuk Haklarını İzleme Komitesi, eğer çocuk haklarını izlemek isterse çok iyi yapar (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

5.4. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Güçlü Yönleri

Yerel yönetimlerin çocuk hakları uygulamalarını tartışmadan önce bir ön bilgiye yer vermek, okuyucuların zihinlerinde kavram karmaşasına mahal vermemek açısından önemli olabilir. Görüşmeler sırasında tüm özneler, yerel yönetimleri değerlendirirken belediyeleri düşünerek yanıt vermişlerdir. Yerel yönetim denildiğinde akla ilk olarak belediyelerin geldiği bir gerçektir. Araştırmacı, il özel idareleri ve muhtarlıkların da yerel yönetimin parçası olduğunu öznelerle belirtmemiş, öznelerin tartışma odağında süreci ilerletmeyi daha doğru bulmuştur.

Bu bilgi temelinde süreç; çocuk meclisleri, yerel yönetimlerin diğer uygulamaları ve güçlü yanları olmak üzere üç kısımda işletilmiştir.

5.4.1. Çocuk Meclisleri

Çocuk meclisleri, yerel yönetimlerin çocuklar için yaptıkları başlıca çalışmalardan biridir. Bu meclisler, demokrasi kültürünün edinilmesi ve uygulamaların şekillendirilmesinde çocuk katılımının sağlanması bakımından önemli mekanizmalar olarak görülebilir.

Çocuk meclislerinin sembolik olarak değeri önemli. Kulağa hoş gelen şeyler bir taraftan ama çocuk meclislerinden öte çocuğun demokrasi kültürü edinmesi, yetişkinlerin demokrasi kültürü edinmesi, çocuğun daha çok katılımı için aslında belediyenin böyle güçlü bir potansiyeli var (Emrah Akbaş, Akademisyen)

...Belediye başkanlarının adeta bir propaganda aracı haline dönüştürülüyor ama çocuk meclislerinin oluşturulması yararlı. Gördüğümüz kadarıyla çocuk meclislerinde görev alan çocukların gelişimi ve onların etrafındakilere etkileri bence yüksek öneme sahip (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Bununla birlikte çocuk meclislerinin göstermelik yapılar olduğunu ve iyi kullanılmadığını belirten özneler de olmuştur.

Bizim çocuk meclisleri ile ilgili Serdar Hoca ile bir çalışmamız vardı, 8 ilde yürüttük. Çocuk meclisleri, iyi düşünülmüş ama çok kötü kullanılan yerler. Araştırmada şöyle çıkmıştı, bazı illerdeki meclislerde, Ankara'da öyle çıkmıştı, Belediye Başkanı'nın varsa oğlu, kızı, yakınları partililerin çocukları vardı meclislerde. Hiçbir şekilde etkin kullanılmadı. Çok göstermelik her şey, ben açıkçası o çalışmada iyi bir örneğe rastlamadım (Hakan Acar, Akademisyen)

Yerel yönetimlerde özellikle çocuk meclisleri kuruluyor. Çocukların aldığı kararlar, yerel yönetimlerde çocuklarla ilgili kararlarda ya da çocukların yaşadıkları çağa tanıklık etmeleri için hayata geçirilebiliyor mu? Hayır geçirilmiyor (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Belediyelerin çocuk meclisleri var. Onlar da bir iki toplantılarına katıldım, çok yüzeysel şeyler, sonra dağılıyorlar (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Diğer yapılacaklar yapılmadan çocuk meclisi açmak sadece bir göz boyama. Orada şeye bakmak lazım. Çocukların talepleri ne kadar onların gündemlerine yansıyor, ne kadar karara dönüşüyor bunlara bakıyor olmak lazım, katılımlarının işlevselliğini anlamak için (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Genel olarak meclis mekanizması çocuk katılımını sağlamak açısından çok zayıf ve göstermelik bir mekanizma. Çocuk hakları çerçevesinden bakıldığında bizi özellikle kaygılandırmak durumunda olan ve gerçekten üzerinde durulması gereken ise çocuk haklarıyla ilgili bir araç olmaktan çok çocuk meclislerinin yetişkinlerin yaptığı bazı uygulamalara damga vuran veya çocukların belirli görüşlerle doldurulması mekanizması olarak kullanılması söz konusu (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

Konunun asıl muhatabı çocuk öznelere çocuk meclislerini duyup duymadıkları sorulmuştur. Bir kısmı çocuk meclislerinin varlığından haberdardır ancak ne yaptıklarına dair ayrıntılı bilgileri bulunmamaktadır.

Duydum. Bizim okula formlar dağıtıldı çocuk meclisine katılmak için. Oradan bilgim var. Ayrıca bir arkadaşım mecliste. Bu sabah gördüm, polis kıyafetiyle geldi. Trafik polisleriyle birlikte Kızılay'da trafik polisliği yapmışlar (Füsün, 13 yaş)

Haberlerde söylenmişti. Orada duydum ama bilgim yok (Sinem, 13 yaş)

Duydum. Hacettepe'nin orada çocuk meclisi var, oradan biliyorum...Ne yapıldığını bilmiyorum (Mustafa, 12 yaş)

Çocuk meclisini duydum. Bir ara TRT'de veriyorlardı Ankara Büyükşehir Belediyesi açmış (Zeynep, 14 yaş)

Bir tane Ulus'da bir yer var, çocuk meclisi, orayı biliyorum. Bir ara bize de form geldi meclise katılmak isteyenler için ama ben başvurmadım. Ne yaptıklarını bilmiyorum (Fatma, 14 yaş)

Çocuk meclisini televizyonda duydum ama ne yaptığını bilmiyorum (Yusuf, 14 yaş)

Sonuç olarak çocuk meclisleri, iyi kullanılabilirlerse çocuk katılımını yerelde sağlamanın önemli araçlarından biri olabilir. Bununla birlikte öznelimizin görüşlerinden anlaşılmaktadır ki; çocuklar tarafından meclisin çalışmaları çok iyi bilinmemektedir. Yetişkin öznelerin bazıları ise meclisleri önemli bulmakla birlikte göstermelik ve işlevsiz bulanlar da çoğunluktadır.

5.4.2. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Diğer Uygulamaları

Belediyeler, çocuklara yönelik ilk elden ve yerelde hizmet sunabilecek çok önemli mekanizmalardır. Bununla birlikte ülkemizde çocuk hakları konusunda bilgili ve duyarlı belediyelerin yoğunlukta olduğunu söylemek güçtür.

Belediyeler, çocuk hakları bakımından belirli standartları tutturabilen bir hizmeti, anlayışı, kavrayışı Türkiye'nin her yerinde garanti ediyorlar diyemiyoruz. Bu çok endişe verici. Çocuk meclislerini ve bu alanda her adımı küçümsemiyorum, yararlı buluyorum ama bunları kapsamlı, sistemli, çok iyi düşünülmüş bir politikanın ürünü olarak görmüyorum (Kasım Karataş, Akademisyen)

Ben merkezi yönetimin çok daha fazla çocuk sorunuyla uğraştığını düşünüyorum. Yerel yönetimlerin çocuk gündemi neredeyse hiç yok...Bence Türkiye'de çocuk hakları açısından en geride olan yer, yerel yönetimler (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Belediyelerde çocuklara yönelik hizmetlerin gerçekleşmesini sağlayacak olan potansiyel çok zayıf. Bir belediyenin çocukla ilişkili bilgi sahibi personeli olma olasılığı çok zayıf...çocuktan haberdar, çocuğa yönelik nasıl hizmet vermesi gerektiğinden haberdar veya daha somut olarak düşünelim, çocuk haklarını çok iyi bilen personel bulmak çok zor (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

14 yaşındaki Sena Ece Ilgın ise büyükşehirlerde çocukların ikinci planda olduğunu, yetişkinlerin kendi istek ve çıkarları doğrultusunda şehre şekil verme amacı taşıdıklarını belirtmiş ve bu nedenlerle şehirlerin çocuk dostu olmamasından yakınmıştır (2011, s. 181).

Armağan, yerel yönetimler ile gençlik ilişkisini değerlendirmiş ve bu değerlendirmeler çocuklar açısından da önemli çıkarımlar içermiştir. Ona göre bir demokrasi okulu işlevi görmesi gereken yerel yönetimler, bu konuda son derece başarısız bir sınav vermektedir. Yerel yöneticilerin bilinç düzeyi, kaynakların yetersizliği ve yasal eksiklikler, bu başarısızlığın nedeni konumundadır (2004, s. 28).

İlik, Acar ve Kars ise belediyelerin çocuk hizmetlerinin *çocuk katılımı* ilkesinden uzak olduğunu ifade etmektedir.

Siyasal ayırım yapmadan bütün belediyeler için söylüyorum. Sokaklardan, parklardan, mahalleden sorumlu çocuk duydunuz mu? Sokağın temizliğinden, yanmayan lambasına değin telefon ettiği zaman ciddiye alınan çocuk duydunuz mu? Eğer mış gibi yapmayacaksınız bunu yapmak zorundasınız. Çocuk her söylediğinin olamayacağını da öğrenecek. Lunapark istiyoruz dediğinde, ciddiye alıp konuşacaksınız, “ekonomik olanaklarımız, kentsel planımız bu, şu an için yapamayız” diyeceksiniz (Bülent İlik, Kamu Temsilcisi)

Yerel yönetimlerin hizmet sunma biçimi. Çok basit şeyler, aslında o kadar somut şeyler ki. Bizim Keçiören’de örneğin evin yanında şey var. Park var. Yani o parka iki tane çocuğu çağırıp sorsalar öyle dizayn etmezler. Yeni de yaptılar halbuki. Ama hiç sormadıkları için, yetişkinler de o parka gelip oynamadıkları için yine yanlış yaptılar (Hakan Acar, Akademisyen)

Belediye oyun parkı yapıyor çocuğa ama çakıl taşlarıyla kaplı bir zeminde çocuğun düşüp yaralanması var. Annenin çocuğu sallarken çocuk tepetaklak düşüyor. Oysa orada bir emniyet kemeri olsa çocuğun sağlığını koruyacağız (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Bu bölümün sonucu olarak görülmektedir ki; yerel yönetimler, çocuk hakları bağlamında aslında oldukça önemli kurumlar iken çocuk hakları bilgisi ve anlayışına yeterli kadar sahip değildir. Çocuk meclisleri de benzer şekilde önemli mekanizmalar olmakla birlikte iyi işletilememekte ve göstermelik kurumlar olmaktan öteye gidememektedir.

5.4.3. Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalar Bağlamında Yerel Yönetimlerin Güçlü Yanları

Özneler, fikir birliği içinde yerel yönetimlerin halka en yakın kurumlar olarak çok güçlü olduklarını, yerelde daha hızlı hizmet verebildiklerini ve maddi imkânlarının da yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Belediye yereldeki çocuğun ihtiyacı, çocuğun durumu hakkında en çok bilgiye sahip olabilecek kurum. Dolayısıyla yapabileceği çok fazla şey var (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Belediyelerin potansiyeli çok daha güçlü. Çünkü belediyeler yerelde pek çok kaynağa doğrudan ulaşma imkânına sahip yapılar. Yani bu ne anlama geliyor? İşbirliğinin çok daha mümkün olabileceği anlamına geliyor. Yani okulun, belediyenin, kanaat önderlerinin, sivil toplumun birlikte çalışabileceği belki en mümkün saha, yerel (Emrah Akbaş, Akademisyen)

En güçlü özelliklere sahip olanı yerel yönetimler çünkü bir kere onlar doğrudan halkla temas ediyorlar. Dolayısıyla yerel güçleri, toplumun kaynaklarını en fazla harekete geçirebilme potansiyeline sahipler. Sonra gündelik yaşama dair iş üretiyorlar. Bu yüzden yaptıkları şey çok fazla çocuğu birden etkileyebilecek bir şey ve kaynakları artık eskisi gibi değil, geniş kaynaklara da sahipler (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Yerel yönetim öyle ya da böyle özellikle orta ölçekli kentlerde, insanların sahiplendiği hizmet birimleri. Dolayısıyla en büyük güçlü yanı bu. İkinci güçlü yanı ellerinde büyük finansman desteğinin olması (Hakan Acar, Akademisyen)

Birçok hizmet yerel yönetimler eliyle yapılmakta. Dolayısıyla yapılan hizmetlerin birçoğunda çocuklar lehine alınacak kararlar olduğu takdirde çocuklar için daha yaşanabilir bir kent oluşturulabilir (Şahin Antakyalıoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

5.5. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Güçlü Yönleri

Bu başlık ile ilgili analize geçmeden önce süreç içerisinde değişiklik yapılan bir kavrama dikkat çekmek gerekir. Araştırmanın kurgulanması aşamasında ve görüşme formunun hazırlanmasında sivil toplum örgütü kullanılmıştı ancak sivil toplum örgütü kavramı, görüşülen öznelere birçoğunun görev yaptığı kuruma uymamış, kendilerini meslek örgütü, kamu yararına çalışan örgüt, gönüllü kuruluş gibi farklı kavramlarla nitelendirmişlerdir. Bu nedenle hepsini kapsaması amacıyla hükümet dışı örgütler kelimesinin kullanılmasının daha doğru olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte öznelere, yaptıkları yorumlarda ise görüşme formunda yer aldığı şekliyle sivil toplum örgütü kelimesini kullanmışlardır.

Bu temelde hükümet dışı örgütlerin çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izleme bağlamındaki uygulamaları ve bu süreçteki güçlü yönleri irdelenmiştir.

5.5.1. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları

Bu başlık altında hükümet dışı örgütlerin çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izleme bağlamındaki uygulamaları eleştirel analize tabi tutulmuş ve varolan durum betimlenmiştir.

Çocuk hakları alanında çalışan hükümet dışı örgütler, bazı öznelere tarafından olumlu yapılanmalar olarak nitelendirilmiştir.

Çocuk çalışması yapan çok az sayıda kurum olmasına rağmen, çok sınırlı kaynaklarla bu çalışmaları yapmalarına rağmen, kimi zaman sıfır kaynakla bu çalışmaları yapmalarına rağmen, onların yine yüz akı kurumlar olduğunu düşünüyorum (Emrah Akbaş, Akademisyen)

AB süreci Türkiye’de çocuk haklarının gerçekten konuşulmaya başlandığı ve çalışmaların yeni yeni tam ayaklarının üzerine oturmaya başladığı dönem. Bundan önce sivil toplum kuruluşlarının çocuk alanında yaptığı çalışmalar, biraz daha havada kalıyordu çünkü mevcut ihtiyaçlara göre hemen çözümler içeren çalışmalar yapıyorduk. Şimdi biraz daha aslında politika, görüş oluşturma, izleme ve denetleme düzeyinde kendimizi geliştirmeye başladık. İkinci şey, kendi aramızdaki iletişim ağı arttı. 8 yıl önce sadece kendi yaptığımızı biliyorduk. Bu birçok farklı kuruluştaki tekrar çalışmalara, hatta sıfırdan dene, yanıl, öğren süreçlerine neden oluyordu. Şimdi biraz daha birbirimizden haberdar, biraz daha sağlıklı ilerliyoruz. Ama bunda da şöyle bir sıkıntı var, kurumsallaşma ve yapılanma çok uzun ve zahmetli bir süreç. Mesela biz Ankara Çocuk Hakları Platformu’nu kurduk. Temsilciler 4 yıldır daimi kalmasına rağmen, yapılanmamız ve kurumsallaşmamız ancak tamamlanıyor. Daha yeni yeni aslında toparlanma sürecindeyiz ama aynı yüzler, aynı simalar. Bu bence sivil toplumun şu anki sıkıntısı (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin imzalanmasında bu yana baktığınızda çocuk çalışan, çocuğa hak temelli yaklaşan, bir birey olduğunu benimseyerek yaklaşan örgüt sayısı artıyor. Onun dışında biraz daha hak temelli çalışan, devlete baskı unsuru olma görevini hisseden sivil toplum örgütleri de bence gittikçe daha uzmanlaşıyorlar (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bazı öznelere ise çocuk hakları alanında çalışan hükümet dışı örgütlerin kendi içlerinde anlaşamadığı ve örgütler arası işbirliğinin olmamasından yakınmıştır.

Sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon yok. Ankaradakilerle İstanbuldakileri beraber çalıştıramıyorsunuz. Bu şaka gibi bir durum bence. Sivil toplumun gücü birlikteliğinden gelir. Bizde ne yazık ki ayrıışarak daha çok varolabiliyoruz (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Aralarında çekişme var. Çekişme olmaması mümkün değil çünkü dünya görüşleri farklı insanlar tarafından kurulmuş (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

İsim duyurma derdi var herkeste. Kendi iç dertlerimiz üzerinde çalışırken çocuk haklarını bir tarafa atmış oluyoruz bazen (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

STK'lar bir araya gelip bir network oluşturamıyor. Herkes kendi görünürlüğü ile ilgili dert yaşıyor. Benim adım yok, benim logom yok. Biz öne geçelim, niye biz başkan değiliz. Bir dönem UNICEF bir Çocuk Koalisyonu kurma çabasına girişti, 2-3 yıl devam etti, olmadı. Çok güzel bir platformdu, başarabilseydik, ciddi bütçeler de alacaktık ama biz bir araya gelemedik. Çok kişisel kaygılar var, çok hırslar var. STK'lar yeni bir modelle gelmek yerine, sadece eleştirisel davranıyor. Herkeste bir korumacılık, benim modelim, bunu ben geliştirdim, araya başka kimseyi sokmayım ama o zaman o model elinde patlıyor (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Hükümet dışı örgütlerle ilgili diğer bir sorun ise ülkemizde kurumsallaşmış çocuk hakları örgütlerinin bulunmamasıdır. Bu durumu, öznel şü yorumlarıyla desteklemektedir.

Çok çalışma yapılıyor ama genele hitap eden nitelikte olan, sürekliliği olan çalışmalar maalesef yapılamıyor. Ama hiçbir şey yapılamıyor da değil. Çok birimin, baroların, üniversitelerin çocuk birimlerinin falan tanıtımaya yönelik çalışmaları var. Ama kurumsallaşmış ve genele yayılmış çalışmalar değil bunlar. Ülke geneli için çalışma yapan büyük kuruluşlar da yok (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Türkiye'de kurumsallaşmış çok STK yok. Yurtdışına gittiğinizde Save The Children, hükümet gibi. Alt birimleri var, bütçesi var. Öyle bir güçlenmiş ki bir otorite olarak masaya oturup yumruğunu vurabiliyor. Bizde 10 STK falan sayabiliriz. STK'lar yeterince destek alamıyorlar, eğer bir finans desteği alabilirse arkasına yükseliyor, dayamazsa kendi kaynaklarıyla çaba harcıyor, çok da iyi bir modeli varsa da güme gidiyor açıkçası (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuk hakları alanında bütünsel bakan, her konuyla ilgilenebilecek, yapısı çok sağlam, bulunduğu şehrin dışına çıkabilmiş bir örgütlenme yok. UNICEF'in Türkiye'de biraz daha kalmasının yegane nedeni bu. İdeal olan UNICEF'in yavaş yavaş çekilmesi, yerine güçlü sivil toplum kuruluşlarının gelmesi gerekli ama başındaki liderin değişmesiyle çökecek kuruluşlar olmamalı (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bazı öznel hükümet dışı örgütlerin çalışmalarında çocuk katılımının sağlanması noktasında önemli sıkıntılar olduğunu belirtmektedir.

Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin, çocukla çalışma yapan örgütlerin hepsi için geçerli çocuk katılımı ya hiç yok ya da göstermelik olarak var (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

Çocukların yönetim kurullarında yer aldığı bir takım sivil toplum yapıları, söz konusu olamıyor hala ülkemizde. Bunun önünde pek çok şimdi sıralamama gerek olmayan mani var. Ama çocuklar için yapılan çalışmalarda çocuklar nesne olmayı sürdürüyorlar hala (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Hükümet dışı örgütler ile kamu kurumlarının, özellikle de SHÇEK'in birlikte çalışmadığı yönünde bir tartışma söz konusudur. Öncelikle bu işbirliğinin olmadığını iddia eden öznelere görüşleri aşağıda sunulmuştur.

SHÇEK'in sivil toplumla ilişkisini çok zayıf buluyorum. Zaman zaman toplantılara davet ediliyoruz ama istikrarlı bir birliktelik yok. Kamu sivil toplumla çalışmaya direniyor (Berin Alaca Çanlı, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Raporlama gibi süreçlerde gerçeği söylediğinizde kötü bir şey yapmış gibi ve devleti ispiyonlamış gibi algılanıyorsunuz. Daha yakınsanız yönetime sizi dinleyebiliyorlar ama genelde dinlenmeme sorunu var. Bizim hata yapmamamız gerekiyor. Çocukları katmıyorlar diyorsak bir yere, bizim daha fazla çocuk katıyor olmamız gerekiyor (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Kamu temsilcileri ise bu alandaki işbirliğinin yeterli olduğunu vurgulamış ve birlikte çalışmaya önem verdiklerini belirtmiştir.

Biz bu işi zaten kamu, sivil toplum kuruluşları, şahıslar, yani hep beraber götürüyoruz. Sonuçta söz konusu olan insan hakları, çocuk hakları ise, yani insanlığın ortak kazanımı ise bu alanda yapılacak güzel işler, hepimiz aynı taraftayız. Birbirimize rakip değiliz. Karşı da değiliz, böyle bir şey söz konusu olamaz ve sivil toplum kuruluşlarıyla da koordineli, birlikte çalışıyoruz. Onların bizim çalışmalarımıza verdiği desteğe, katkıya her zaman açığız. Biz de onların çalışmalarını destekliyoruz. Toplumun bütün taraflarının desteğine ihtiyaç var. Bu sadece tek başına devletin altından kalkabileceği bir şey değil (Selma Aliye Kava)

Çocuk hakları alanında çalışan belki 100'ün üstünde sivil toplum örgütüyle ortak çalışmalarımız ve işbirliğimiz var. Biz sivil toplum örgütleri birlikte çalışmaya çok önem veriyoruz, çalışmalarımıza davet ediyoruz ve görüşlerini önemsiyoruz (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

Kars, bu ilişkinin önemine değinmekle birlikte hükümet dışı örgütlerin somut önerilerle gelmesi ve sadece eleştirmemesi noktasında aşağıdaki yorumu yapmıştır.

Bu alanda daha fazla sayıda sivil toplum örgütünün çocuk haklarının her alanında ellerini taşın altına sokmaları gerekiyor. Yani bize örnek oluşturmaları. Bize bir model önerebilirler, bir modeli uygulayabilirler. Benim gördüğüm ahkâm kesmek çok kolay. Dışarıdan devlet şöyle yapmıyor, böyle yapmıyor. Bir modelleme koyabilir, bir sivil toplum örgütü bir soruna odaklanabilir ve o sorunun çözümü için bir model ortaya koyabilir (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin "Türkiye'de Hak Temelli STK'lar" çalışması, bu bölümü özetler niteliktedir. Çalışmanın "örgütlerarası iletişim ve işbirliği" başlığı altındaki bilgiye göre; çocuk sorunları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, diğer alanlarla karşılaştırıldığında etkin bir işbirliği geliştirememektedir. Bu konuda belirleyici neden, STK'ların sorunun sahipleri tarafından oluşturulmaması, çocuk olmayanların çocuklar adına çalışmalar yürütüyor olmasıdır. Bunun dışında kurumsallaşamama, kurumlararası çekişmeler ve kişilerin ön plana çıkması yaygın sorunlardır (Aktan ve diğ, 2007, s. 202-203).

5.5.2. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında Hükümet Dışı Örgütlerin Güçlü Yanları

Hükümet dışı örgütlerin güçlü yanları, bağımsız çalışmaları, deneyim kazanmış uzman üyelerinin olması ve savunuculuk yapabilmeleri olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamdaki özne görüşleri aşağıdadır:

Avantajlı yanları, ilgili profesyonelleri bir araya getirebiliyor. Daha serbest fikir üretebiliyorlar. Daha kolay hareket edebiliyorlar (Cengiz Özbesler, Akademisyen)

Birincisi çok deneyim edindi bu alandaki sivil toplum örgütleri ve çalışanlar. Çünkü çok uluslararası çalışmalara katıldılar, öğrenme süreçleri çok oldu. Deneme yaptılar, bir sürü çalışma yaptılar. Sonra birbirini tanıyan bir çevre artık. Bir hareket gerektiğinde birbirine ulaşabiliyor. Kimler ne yapıyor biliniyor. Öyle bir güçlü yanı var (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

En güçlü yanı, sivil toplumun doğası gereği zaten bir politik baskı aracı olması. Yani ülkemizin çocuk politikasını eleştirirken politikaların değişmesi için adımlar atması beklenen birincil kurumlardan biri, sivil toplum kuruluşları (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Yükümlülüğün ana sahibine sorumluluğunu hatırlatma kolaylığı var. İşlemeyen yönleri gösterebilme olanağına sahip (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Güçlü yanlarına ilişkin aslında biraz yerel yönetimlerle bağlantılı çok daha esnek çalışabilmeleri, ikincisi adı üstünde sivil toplum, toplumun çeşitli kesimlerini daha fazla harekete geçirme kabiliyeti oluyor (Hakan Acar, Akademisyen)

Güçlü yanı, gerçekten çok azimli, istekli, alanında nitelikli insanlar var. Bu en güçlü yönü. Araştıran, soruşturan, takip eden, izleyen bu konuda da kararlı

insanlar var. Kendini bu yola adanmış, varını yoğunu koyan insanlar var (Şahin Antakyalıoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Görüldüğü üzere hükümet dışı örgütlerin uzmanlaşma, üyelerin nitelikli olmaları ve savunuculuk konusunda deneyim sağlanması gibi güçlü yönleri bulunmaktadır.

5.6. MEDYANIN ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARININ ELEŞTİREL ANALİZİ VE GÜÇLÜ YÖNLERİ

Medyanın çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma işlevi ve bu yöndeki uygulamaları, bu başlık altında eleştirel analize tabi tutulmuş ve bu süreçte medyanın güçlü yönleri de ele alınmıştır.

5.6.1. Medyanın Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaları

Medya ve çocuk hakları ilişkisi, çok tartışmalı ve sorunlu bir alan olarak gözükmektedir. Olumlu uygulamaların çok baskın olmadığı bir yapı olarak medya, çocuk haklarını tanıtmak ve yaygınlaştırmak bir yana bizzat çocuk hakları ihlalleri gerçekleştiren bir mekanizma işlevi görebilmektedir.

Medyada çocuk haklarının ihlali çok fazla. Bu büyük ölçüde iki faktörden kaynaklanıyor. Birincisi, medya profesyonellerinin bilgisizliği. İkincisi medya profesyonellerinin çocuğu reyting almada araç olarak kullanması. Yapılan hemen hemen bütün araştırmalardan çocuğun medyada görünürlük oranları % 5- %10. Ülkede çocuk nüfusu yaklaşık % 35, hatta gençlerle % 50. Bu demektir ki yeterli temsil edilme yok. Temsil edildiklerinde de bir problem olduğunda temsil ediliyorlar (Kemal İnal, Akademisyen)

İnal'ın bu bilgisini bir araştırmayla desteklemek gerekirse; Ocak-Ekim 2005 tarihlerinde Hürriyet, Sabah, Akşam ve Vatan gazetelerinde yayınlanan çocuklarla ilgili haberlere uygulanan içerik analizi sonucunda, çocuklar daha çok suç/şiddet mağduru (% 24.9) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu %15.8 ile afet, kaza, trajediler ve % 0.5 ile çocuk işçiliği takip etmiştir (Gencel Bek, 2011, s. 25).

Medyadaki yaygın çocuk hakları ihlalleri konusunda Antakyalıoğlu, kapsayıcı bir değerlendirme yapmıştır. Diğer öznelere de bu yapının olumsuzluklarını başarılı bir şekilde betimlemiştir.

Bizim en çok şikayetçi olduğumuz konulardan birisi, medyanın çocuk hakları ihlali gerçekleştirmesi, çocukların damgalanmasına, afişe olmasına neden olabilecek yayınlar yapması, bilgilendirici yayınlar yapmaması ya da yanlış bilgi aktarması, çocuklarla yapılan röportajlarda çocuğu travmatik hale getirebilecek röportajların yapılması, bazı yarışmalarda çocuklara yer verilmesi, mağdur çocuğun resmini yayınlaması, çocuğun emeğini sömüren bir yaklaşımla reklamlarda kullanılması gibi hak ihlallerini gerçekleştirmesi (Şahin Antakyalıoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Medyanın işi sansasyon. Haberin halkın ilgisini çekmesi gerekiyor. Çocuğun başına bir taciz gelmemişse çocuk haber değil ve bu haberin verilisinde çocuğun hakkı hiç gözetilmiyor. İsmi de yayınlanıyor, görüntüsü de yayınlanıyor. Mahallesine kadar yayınlanıyor. O çocuk ertesı gün nasıl okula gidecek? (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Biz üç şekilde konuya yaklaşıyoruz. Bir tanesi medyadan çocuk haklarını uygulamalarını ve ihlallerini izleyebiliyoruz. İkinci olarak çocuk haklarına aykırı olarak medyanın çocuğu portre etmesi var. Medyanın asıl derdi para kazanmak. Üçüncüsü çocukların kendilerinin yaratıcı bir şekilde medyanın içinde olmaları. Bu çok eksik (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Ben okunan, dinlenen, izlenen herşeyi yayınlarım. Reytingi varsa mesele yoktur anlayışı medyanın bir numaralı prensibi olamaz. Senin haber yapma hakkın, özgürlüğün çocuğun haklarıyla karşı karşıya geldiğinde seçim yapmak gerekir. Hiçbir şey çocuğun yüksek yararından önde tutulamaz (Kasım Karataş, Akademisyen)

Bu yorumlarla benzer şekilde Üstündağ, medyanın yapısını doğru bir şekilde tanımlamıştır. Ona göre yaygın medyada çocukların ihtiyaçları, istekleri ve düşünceleri ondan sorumlu olan kişilerden sorulur. Çocuğun kendini ifade etme yeteneği yoktur. Çocuk anne babasının ve devletin malıdır. Çocuk ya masumiyet simgesidir ya da “canavar”dır. Ayrıca çocuğun özel hayatı olmaz (2008, s. 3).

Medyada bu hak ihlallerinin nedeni olarak medyanın bilinçsizliği konusu düşünülmektedir. Bununla birlikte medya sorumluluklarının farkına varamamaktadır. Yapılan eğitimler görece olarak bir fayda getirirse de kalıcı ve sürekliliği olan başarılar ne yazık ki elde edilememektedir.

Türkiye’de medya kendini çocuk haklarının tanıtımından sorumlu gibi görmüyor. Halbuki uluslararası sözleşmeler, medyanın bu konuda önemli bir rolü ve sorumluluğu olduğunu söylüyor. Hakları tanıtıcı yanda yer almalı, haklara saygılı davranmalı gibi. Türkiye’de hala habercilik, vakayı en

sansasyonel biçimde sunmakla sınırlı algılanıyor (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuk haklarıyla ilişkili yapılan bazı eğitim çalışmalarından da biliyorum. UNICEF'in verdiği para ile Bianet'in bizim gibi insanlarla gerçekleştirdiği bir çalışma yapıldı. Orada şunu görebildim. Çocuklarla ilgili doğru düzgün bir duyarlılığa sahip, çocuklar için bir şeyler yapmak isteyen ama nasıl yapacağını bilemeyen çok sayıda da medya çalışanı var. Örneğin çocuk fotoğrafı koyduğu zaman bunun iyi bir amaçla koyduğunu size söylüyor, anlatıyor. Bunun nasıl ters bir şeye yol açacağını siz anlattığınızda da anlıyor ama birinin anlatması gerekiyor. Oradan da gördüm ki bir beceri, bilgi açığı var medyada ve bunun kapanması olasılığı zayıf (Serdar Değirmencioğlu, Akademisyen)

Şirin ise medyadaki hak ihlalleri bağlamında çok önemli bir bileşen olan medya denetimi konusuna değinmiştir.

Türkiye'de çocukların medyadan korunması bağlamında mevcut yasaların yeterli olduğunu düşünüyorum ama bunlara ilave edilmemesi gerektiğini söylemiyorum. Uygulanması halinde medyadan çocukların korunması yönünde, yani önleyici, koruyucu çalışmaların mümkün olabileceğini düşünüyorum ama ne yazık ki başta RTÜK Kanunu olmak üzere yayın sonrası denetim yaptığı için uygulanmıyor (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Sonuç olarak çok net bir şekilde söylenebilir ki, Türkiye'de medya çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında iyi bir noktada değildir. Çocuklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma işlevini yürütmesi beklenen medya, çocuk hakları ihlallerini sansasyonel ve incitici bir şekilde yansıtmayı tercih etmekte, çocukların yüksek yararını göz ardı etmektedir.

5.6.2. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalar Bağlamında Medyanın Güçlü Yanları

Aslında medyanın güçlü yanlarının uzun uzun anlatılması abesle iştigal olacaktır. İstisnasız her evde olan medya organları, eğer olumlu birşeyler yapmak isterlerse bunu başarılı bir şekilde yapabilirler. Bununla birlikte sahip oldukları gücün çocuklar üzerindeki etkisini çok iyi düşünmeleri gereklidir. Aksi takdirde aşağıda örnekte olduğu gibi sonuçlar kaçınılmaz olmaktadır.

Örnek verelim, komik gelecek ama bir ara pokemonlar vardı, pikachu falan. O dönemde Ankara Bala'da bir ekip, genç bunlar çocuk değil, pokemon avına çıkmışlardı. Yani bunu yetişkinler yapabilirken çocukların yapması çok normaldir. Bu kadar güçlüdür medya (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

BÖLÜM VI

TÜRKİYE’DE ÇOCUK HAKLARI UYGULAMALARINI GÜÇLENDİRMEYE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ

6.1. Modelin Amacı

Bu araştırmanın özgün yanı, güçlendirilmesi gereken alanları eleştirel bir gözle incelemesi ve bu doğrultuda bir model önerisi ortaya koymasındır. Araştırma sonucu öznelerin önerdiği model önerisi, araştırmacının süzgecinden geçirilmiş ve Türkiye için en uygun olduğu düşünülen model önerisi tasarlanmıştır. Bu modelin amacı, Türkiye’de çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve izlenmesi noktasında yapılması gerekenleri sistemli ve anlaşılır bir şekilde okuyuculara ve uygulayıcılara sunmaktır. Öncelikle ilgili kurumlar ve yapılanmalar bağlamında çocuk haklarının nasıl güçlendirilebileceği tek tek vurgulanmıştır. Sonrasında ise bu kurumlar-yapılanmalar dışında Türkiye’de çocuk hakları ile ilgili iyi işleyen bir sistem için yapılması gerekenler sistematize edilmiştir.

6.2. Modelin Dayandığı Temel İlkeler

Model önerisinin temel ilkeleri şu şekildedir:

- Sözleşmeye taraf ülke olarak Türkiye’de çocuk haklarının geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve uygulanması için **ortak sorumluluk, kararlılık ve süreklilik** düşüncesinin öne çıkarılması zorunludur (Cılga, 1996, s. 123).
- Çocuk hakları ile ilgili atılacak tüm adımlarda **sivil toplum örgütleriyle işbirliği** kurulmasına özel önem verilmelidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, başlı başına önemli bir adım olmakla birlikte, çok taraflı bir işbirliği sürecinin olanakları ve aynı zamanda sınırları analiz edilmelidir (Fuchs, 2007, s. 393).
- Çocuğun **katılım hakkı**, çocukla ilgili her süreçte, her kurumda, her birimde olmazsa olmaz bir süreç olarak yerini almalıdır. Bu modelin de temel dayanaklarından biridir.

- Oluşturulacak modelin temel kavramları arasında mutlaka **kurumsallaşma** ve **profesyonellik** yer almalıdır. Modelin tüm aşamaları, olması gerektiği gibi siyasi etkilerden uzak tutulmalı, ilgili profesyonellerin seçiminde liyakat esas alınmalıdır.

6.3. SHÇEK'in Çocuk Haklarının Tanıtılması, Yaygınlaştırılması ve İzlenmesi Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

Bu başlık altında SHÇEK'in koordinatörlük görevi doğrultusunda uygulamalarını güçlendirmeye yönelik öneri sunulmamıştır. Bunun nedeni, araştırmacının koordinatörlük görevi için aşağıda kısımlarda yeni bir yapılanma önermesidir. Bununla birlikte önerilen yeni yapılanmanın kabul görmemesi veya oluşumunun uzun zaman alması göz önüne alınarak ulusal ilerleme raporlarının nasıl hazırlanması gerektiği ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Birincisi bu işe erken başlamak gerekiyor. Tam böyle yumurta kapağı gelince bu iş mümkün değil. Rapor iki yıl sonra mı? İkinci yılın başındaki Ocak ayından başlamalı. Ciddi katılımcı bir metotla yürütülmesi lazım. Kaç kişi varsa Türkiye'de bu konuda çalışan. İllerden doğru bilgiyi toplamak gerekli. Vali, çocuk haklarıyla ilgili bilgi toplanması aşamasında Vali Yardımcısı mı atıyor, Planlama müdürü mü atıyor, birinin o ilde çocuk haklarıyla ilgili son rapordan bu yana yaşanmış verilerin, vakarın, müdahalelerin hepsini toparlayıp ilin bilgisini merkeze aktarması gerekiyor...Sürece mutlaka çocukların katılımı gerekiyor. Belki de raporu birkaç parçaya bölmek gerekiyor. Sivil toplum kuruluşları alternatif raporları yazsınlar, hem de bu tarafta SHÇEK'e de destek versinler. Raporu yazarken maddi sorun varsa onu da yazalım, kapasite sorunu varsa onu da yazalım. Ülkenin sorunlarını bilsin Komite (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

193 tane ülke rapor gönderiyor. 18 kişilik bir uzman grubunun her gün çalışsa ancak yapabileceği bir şey. Öyle bir şey yok. Yılda 3 kez toplanıyorlar. Normalde 18'inin birlikte bir ülke raporunu değerlendirmesi gerekiyor ama özel bir kararla 9-9 ayrılarak yapıyorlar, raporlar çok biriktiği için (Adem Arkadaş, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bu öyle bir şey ki 6-7 ayda hazırlanacak bir şey değil. Sürekli veri toplayacaksın. O sürekli verileri değerlendireceksin ve sonuçta raporlaştıracaksın. Böylece bir önceki rapordan bir sonraki rapor dönemine kadar 5 yıllık dönemde ne olmuş, ne gelişmiş onları değerlendiren bir rapor olmalı (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Önerilerden anlaşılacağı üzere, rapor hazırlıklarının BM Çocuk Hakları Komitesi'nin yoğunluğu ve çeviri süreçleri de göz önüne alınarak yaklaşık iki yıl önce başlaması, tüm

sürecin hem yetişkin hem de çocuk katılımının sağlandığı bir metodla yürütülmesi gerekmektedir.

SHÇEK'in UNICEF ile birlikte geliştirdiği çalışmalar olan İl Çocuk Hakları Komiteleri ve Çocuk Forumlarının ise eleştirel analiz bölümündeki eleştiriler doğrultusunda, daha fazla çocuğun katılımını sağlayacak bir tarzda yürütülmesi, bu mekanizmaların tanıtımının tüm çocuklara ulaşmasının sağlanması ve hali hazırda SHÇEK tarafından planlandığı gibi bu yapıların maddi desteğe kavuşturulması son derece önemlidir.

Araştırmacıya göre bu mekanizmalar, yok sayılacak uygulamalar değildir ve mutlaka devam ettirilmelidir ancak sadece güçlendirilmesi gereken yanların olduğu da bir gerçektir. Bu konuda SHÇEK, UNICEF ve hükümet dışı örgütlerin bir araya gelmesi ve nasıl daha iyi bir noktaya getirebiliriz noktasında tartışmalar yapılması son derece faydalı olacaktır.

6.4. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarının Tanıtılması ve Yaygınlaştırılması Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı ile ilgili en temel öneri, kendisini çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılmasından sorumlu kurum olarak görmesi ve tüm uygulamalarına (müfredat, ders içi etkinlikler, öğretmen öğrenci ilişkileri, okul yönetimi öğrenci ilişkileri gibi) çocuk katılımını dâhil etmesi ve çocuk algısını değiştirmesidir.

Çocuk haklarının tanıtılması, tanıtımın her çocuğa ulaşabilmesi bağlamında Milli Eğitim Bakanlığı'nda olmalı. Bakanlığın bu konuda önemli çalışmaları var (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

Tanıtma ve yaygınlaştırma işlevinin Milli Eğitim Bakanlığı'nın daha rahat yapabileceği bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü SHÇEK bu alanda çok tahminimce maddi olanağa ve burada kullanacağı insan kaynağı açısından zayıf durumda (Hakan Acar, Akademisyen)

Yıllardır yapılan, eğitim kamu hizmetidir. "Ben hizmetimi vereyim, çocuklar gelsin gitsin" algısının değişmesi gerekir. Eğitime sadece kamu hizmeti olarak değil, çocuklar için yaptığınız bir hizmet olarak yapmak gerekir. Kamu hizmetini herşeyin üstünde tutmaktansa çocuğu herşeyin üstünde tutup, hizmeti ona göre uyumlaştırmak gerekir (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Öncelikli olarak müfredattaki çocuk haklarıyla ilgili derslerin yürütülme metodlarının iyi kurgulanması gereklidir. Eleştirel analiz bölümünde belirtildiği gibi varolan haliyle

işlenmeye devam edecek derslerin uygulamaya dönüşmeyeceği ve bilinç oluşturma yönünde fayda sağlamayacağı açıktır. Bu konuda yetişkin özneler ve çocuk özneler tarafından sunulan öneriler aşağıda sunulmuştur:

Müfredata ders konması önemli ama ben olsam bunu en iyi nasıl öğreniriz yönetimini çocuklarla konuşurum. Ders gibi anlatmak değil, bunu katılımlı modele çeviririm. Bunu anlatacak moderatörlerimi yetiştiririm. Çocuğa ders gibi anlattırsanız, bilimsel olarak benim bildiğim kadarıyla dersten sonra ilk 1 saat içinde % 30-40'ı gidiyor, ilk bir haftadan sonra % 20 ya kalıyor ya kalmıyor. O zaman dersin dışında bir modelle anlatabilmek gerek. Ders olmasını küçümsemiyorum önemlidir ama bununla kalmamalı. Mesela çocuk hakları tiyatroları olmalı, müzikle anlatılmalı. Bir kenti duvar resimleriyle donatmalı çocuklar. Drama kullanılmalı (Bülent İlik, Kamu Temsilcisi)

Derslerde bence olmaz. O derse öğrencilerin ilgisi olmaz. Boş ders gibi olur, kimse dinlemez. Eğlenceli hale getirilebilir. Çeşitli faaliyetlerle anlatmak lazım. Oyun gibi şeylerin içinde olabilir (Yusuf, 14 yaş)

...oyun gibi öğretmeli ve anlatmalıdır. Oyunla daha kolay olur...Ders gibi anlatılırsa çocuklar sıkılır ondan (Zeliha, 12 yaş)

Bu bilgilerin verilmesi iyi ama bunun uygulamalı olması gerekiyor. Uygulama olmadığı sürece bilgi, bilgi olarak kalır. Bilginin gerçek gücü, uygulamaya geçirilmesidir (Kemal İnal, Akademisyen)

Düzey düzey okul öncesi eğitimden itibaren bu konular verilebilir tabi ki ama sadece ezber olarak değil de daha çok uygulamalı, yaşama geçirilebilecek şekilde, dramayla, küçük tartışma gruplarıyla olabilir, bu şekilde verilirse daha kalıcı olabilir (Cengiz Özbesler, Akademisyen)

İlk önce hakları çiğnenen çocukların durumunu bir araştırın diye yapılabilir. Öğretmen birkaç örnek verebilir ama sahte olmamalı ki öğretmenin yalan söylediğini düşünmesinler. Tüketici hakları diye bir şey varmış. Kitapta okumuştum. Gazoz şişelerinden çıkan kapaklardan futbol topu veriyormuş bir marka. Bakkal vermemiş. O da onu tüketici hakları mahkemesine şikâyet etmiş. Bunun gibi örnekleri verebilir. Sürekli ben onu derim. Çocuğa bağlı bir şey bu ama veliler senin de hakların var duygusunu ona aşılmalı (Hasan, 12 yaş)

Çocukların haklarını kitabi değil de daha çok oyunlarla, katılımcı olarak, dramayla anlatmak lazım. Ondan sonra da bunların etki değerlendirmelerini yapmak lazım. Sürekli izleme ve değerlendirme yapmak lazım (Sevil Atauz, Akademisyen)

Yaratıcı dramanın kullanımı da burada önemle üzerinde durulması gereken bir öneridir. Albayrak, Akkocaoğlu ve Özdemir'in yaratıcı dramanın üniversite öğrencilerinin çocuk hak ve ihlalleri hakkında duygu, düşünce ve davranışlarına etkisi üzerine gerçekleştirdikleri niteliksel araştırmada, drama sonrasında öğrencilerin duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu bir değişim gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin drama yoluyla çocuk haklarını daha iyi öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır (2011, s. 401).

Çocuk özneler ve Çavuşoğlu, çocuk hakları öğretimi ile ilgili rehberlik derslerinin önemini vurgulamıştır.

Çocukların eğitim amaçlı bir araya geldikleri tek yer okul. Mesela bizim rehberlik derslerimiz var, çarşamba günü son saat. Kulüplere dağılıyoruz. Dağılmadığımız zaman bu dersler genellikle boş geçiyor. Herkes ödev yapıyor. O derslerde çocuk haklarına daha fazla ağırlık verilebilir (Fusun, 13 yaş)

Okulda rehberlik derslerimiz var. Rehberlik derslerinde bu gibi aktivitelere yer verilmeli (Sinem, 13 yaş)

Bir arkadaşım var, o mesela babasından dayak yiyor, haklarını öğrenmek istiyor, öğretmenler, araştırmalılar bu çocuğa ne oluyor diye. Mesela rehberlik var, çoğu şey biliniyor orada ama ona çocuk hakları neden öğretilmiyor. Psikolojisi tamam ama bir daha olduğu zaman haklarını bilmesi gerekiyor (Zeynep, 14 yaş)

Rehber öğretmenlerin girdiği bir ders var. Bu dersi değerlendirip çocuk haklarını orada çok daha fazla vurgulayabilirler. Okullarda çocuk haklarını anlatmak yerine test çözdürmeyi tercih ediyorlar (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Fatma ise diğer çocuk öznelerden farklı olarak rehberlik dersi öğretmenlerinin fayda getirmeyeceğini belirterek, konuyla ilgili okul dışı uzmanların eğitim vermesini önermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı başka birisini gönderdiği zaman daha iyi olur...buradaki öğretmenleri pek takan yok. Öğretmenler ne kadar sözlerini geçirdiklerini düşünseler de öğrenciler anlık uyuyor, daha sonra uçup gidiyor. Meslek Liselerinden geldiklerinde biz onları dinledik çünkü yeni insanlar, yeni düşünceler ama aynı şey rehberlik hocalarımız anlattığında hiçbirimiz takmadık bile (Fatma, 14 yaş)

Müfredata bakıldığında dağınık birkaç derste ve öğretmenlerin inisiyatifine bağlı olarak çocuk hakları öğretiminin var olduğu görülmektedir. Bu noktada araştırmacı, “çocuk hakları” adıyla yeni bir ders önermektedir.

Avrupa Konseyi, çocuk haklarının diğer dersler içinde değil, ayrı bir ders olarak okutulmasını istiyor. BM Çocuk Hakları Komitesi de okul öncesinden üniversiteye tüm meslek elemanları için çocuk hakları dersinin ayrı olarak okutulması gerektiğini söylüyor (Emine Akyüz, Akademisyen)

Akyüz’ün belirttiği ve yukarıda da ifade edildiği gibi müfredata çocuk hakları adıyla bir ders konulması gerekmektedir. Yalnız bu dersin konulması kadar önemli olan nokta, dersin işleyiş yönteminin doğru oluşturulmasıdır. Birçok öznenin de vurguladığı gibi çocuk hakları didaktik metotlarla öğretilemez. Bu nedenle dersin işlenmesinde drama,

role play (rol oynama) ve grup çalışması gibi katılımcı öğrenme tekniklerinden yararlanılmalıdır. Bunun için bu dersi verecek öğretmenlerin bu teknikleri içeren bir eğitim almaları gereklidir. Milli Eğitim Bakanlığı oluşturulacak bir projeyle, akademisyenlerin ve uzmanların desteğini alarak bunu kolaylıkla sağlayabilir. Bu öneri çocuk öznelerle sorulmuş, Füsün ve Mustafa bu öneriye şu şekilde yanıt vermiştir:

Çok iyi olur...Bu derste konu çocuk hakları olduğuna göre daha çok çocuklar konuşup öğretmenin susması daha doğru olur. Görüşlerimizi paylaşmamız lazım. Diğer dersler gibi işlenirse faydası olmaz. Örnek metinlerden yola çıkılabilir. Çocuklarla ilgili maddeler incelenebilir, nasıl genişletilebilir diye düşünülebilir sınıf ortamında (Füsün, 13 yaş)

Bence yeni bir ders gerekli. Çocuk haklarının, kadın hakları da olabilir öğrenilmesi için devlet okullarında fazladan bir ders gerekli (Mustafa, 12 yaş)

Atalay ve Şirin ise çocuklarla birlikte yetişkinlere çocuk hakları öğretiminin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Çocuk haklarının yaygınlaşması, önce çocuklarla başlayarak değil, bence yetişkinlerin, eğitmek kelimesini kullanmak istemiyorum, içselleştirmesi lazım bu kavramları (Nüket Atalay, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Asıl mesele çocuk haklarının önce yetişkinlere öğretilmesi gereken bir hak olduğu anlayışıdır. Yani önce yetişkinlere öğretmemiz gerekir çocuk haklarını, ondan sonra çocuklara veya paralel olarak çocuklara öğretmemiz gerekir (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Kahramanoğlu, yetişkinlere verilecek eğitimle ilgili sosyal hizmet mesleğinin teknikleri temelinde tespit ve önerilerde bulunmuştur.

Anlayış değişikliği, sosyal hizmetin toplumsal değişme, toplum kalkınması teknikleri eliyle olur. Sosyal hizmetin makro müdahale yöntemleriyle olabilir. Toplum eğitimi gerekli. Halk eğitim merkezleri, örgün eğitim gibi çalışıyor. Bu şekilde gerçekten sağlıklı bir şekilde sonuca ulaştırmaz bizi. Ana baba okulları açacaksın ama sınıf içi gibi değil, sosyal hizmet ilke ve teknikleriyle yapacaksın (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Hem çocuklara hem yetişkinlere çocuk hakları öğretiminin ne kadar önemli olduğu öznelerin bakışıyla ifade edilmiştir. Burada diğer önemli bir nokta olan eğitimlerin işe yarayıp yaramadığının değerlendirilmesi konusunu Altuğgil ve Kaya bu araştırmanın gündemine getirmiştir.

Çocuk hakları alanında yapılan her çalışma değerli. Hepsi bize güç katar ama önemli olan eğitimin yaşama nasıl geçirilebildiği. Beklenen faydanın sağlanıp sağlanmadığı önemli. Milli Eğitim Bakanlığı, ölçme konusunda bunu

yapabilecek güce sahip ama yapmıyor. Eğitimin ölçülebilirliğini ve değerlendirmesini mutlaka yapması gerekiyor. Etki analizi yapılması gerekiyor (Murat Altuğgil, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Etki analizi yapan kurullara ihtiyacımız var. Amacınız ne, bu amaca ulaşmak için hangi faaliyetleri düzenleyeceksiniz, başarı göstergeleriniz ne? Bunlar tanımlanmış vaziyette değil. Bunlar tanımlanmadığı için herşey kişiye özel yürüyor. Kişinin farkındalığı, bilgisi, becerisi, deneyimi yüksekse, belli bir yetkisi ve sorumluluğu varsa onu sorguluyor, harekete geçiriyor (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Kaya sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk hakları temelinde başlattığı önemli projelerden bahsetmiştir.

Çocuk hakları merkezli geliştirilmiş İlköğretim Kurum Standartları var. Eğitim-öğretim hizmetleri, destek hizmetleri ve yönetim hizmetleri olmak üzere üç bölümü var. Bu standartlar tamamıyla çocuk görüşü alınarak hazırlanmış bir yaklaşımdır. Bununla ilgili beşin üzerinde çalıştay yapılmıştır. Bundan sonraki süreçte buna göre okulları değerlendireceğiz. Okullarda müfettişler diye bir mekanizma var. Müfettişin sorduğu soru, öğretmenin önceliği haline geliyor. Eğitim müfettişlerinin örgütsel kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla eğitim müfettişlerinin rolü diye bir materyal geliştirdik. Bu materyalin içindeki başlıklardan birisi eğitim hakkı. Toplumsal cinsiyet ve çocuk hakları gibi konulara yer verdik. Müfettişlere bu işi doğrudan anlattık. Son dönemde geliştirdiğimiz “Beni Yok Sayma, Ben Senin Geleceğim” diye çocuk haklarını hayata geçirebilmek için proje fişimiz var. Nisan ayında başlatmayı düşünüyoruz. 10 milyon TL'lik bir proje. Hedefi, tamamıyla ilköğretim kurumlarında çocuk haklarını temel alan yaklaşımları yerleşik kılmak (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Yine Kaya, çocuk haklarıyla ilgili hiç gündeme gelmeyen sendika konusunu vurgulamıştır.

Sendikaların bu işe müdahalesi yok. Sendikalar hep özlük hakları çalışıyor. Eğitim-SEN gibi sendikaların hiçbirisinin çocuk hakları alanında çalıştay yaptığına şahit olmadım. Halbuki bu çocuklar olduğu için bunlar da var. Bu çocuklar olmadığı zaman öğretmenler, idareciler olmayacak, onlar olmadığı için de sendikalar olmayacak. Eğitim çalışanlarının işvereni çocuklar. Çocuklar olduğu için biz bu koltuklarda oturuyoruz (Niyazi Kaya, Kamu Temsilcisi)

Bu başlıkta Milli Eğitim Bakanlığı'nın güçlendirilmesine yönelik öneriler bulunmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk algısını ve anlayışını değiştirmesi, örgün eğitim kapsamındaki derslerin öğretim metodlarını katılımcı ve farklı tekniklerle geliştirmesi, çocuk hakları adıyla yeni dersin müfredata eklenmesi ve tüm uygulamaların etki analizlerinin yapılması temel önerilerdir.

6.5. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarının İzlenmesi Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin güçlendirilmesine yönelik öneriler bağlamında ilk ve belki en önemli öneri, Komite'nin yasaların hazırlanma sürecine daha fazla dâhil olması ve çocuk merkezli düzenlemeler doğrultusunda savunuculuk yapmasıdır.

Komitenin tek tek münferit olayları çözmekten çok buna sebebiyet veren sorunun geri kalanını fark edip onu çözecek bir şey yapması lazım. Yasa yapması lazım. Yapılan yasaları gözden geçirip çocuk hakları aleyhine bir şey var mı, bunlara bakıyor olmaları lazım. Bir kuruma bütçe tahsis edilirken çocuğa öncelik verilmesini sağlamak için girişimde bulunması lazım. Daha yasama faaliyete ilişkin bir şey beklemek gerekiyor komiteden (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Komitenin uygulamalarını şekillendirecek ve varolan güncel uygulamalar hakkında bilgi verecek teknik desteğe ve iyi bir uzman kadrosuna sahip olması çok önemlidir.

Bu işin bütünüyle sekreteryasını yürütecek ve uzmanlık görüşü sağlayabilecek bir birimin orada kurulması lazım. Sosyal çalışmacı ve psikolog olması lazım (Sevda Uluğtekin, Akademisyen)

Eleştirel analiz bölümünde vurgulandığı gibi Komite'nin çalışmaları hakkında kamuoyunun ve çocuk hakları alanında çalışan uzmanların bilgi eksikliği söz konusudur. Bunun önlenmesine yönelik olarak komitenin raporlama çalışmalarını yapması son derece önemlidir. Bunun sonucunda da ilgili kurumlar ve sivil toplumla birlikte komitenin çalışmalarının analiz edilmesi ve güçlendirilmesi gereklidir.

Çocukların kimlikleri deşifre edilmeyecek şekilde ne kadar başvuru geldi, başvuruların nereleler için olduğu gibi bir raporlama çalışması yapıp kamuoyu bilgilendirmesi yapılabilir. Orada işleyen güzel bir şey varsa, bizim yapmamız gereken o yapıyı desteklemek ve güçlendirmektir. Eğer işlemeyen bir şey varsa, beraber bir yuvarlak masa toplantısıyla vb. yapılarla bunu beraber konuşuyor ve karşılıklı uzmanlıklarımızdan faydalaniyor olmamız gerekli (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bir de sivil toplumla bağının çok güçlü olması lazım. Özellikle alan uygulamalarını çok iyi izleyen sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantısı çok güçlü olmalı ki, sorunlar nerede, nereye ne yapmak gerekiyor bilerek hareket edebilsin (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi bünyesinde **yetişkin ve çocuk danışma kurullarının oluşturulması** ve bu kurulların düzenli aralıklara bir araya gelerek

öncelikle komitenin tüm çocuklar tarafından bilinir olması konusuyla ilgilenmesi gerekmektedir. Sonrasında atılacak tüm adımlar, bu kurullarla birlikte planlanmalı ve gözden geçirilmelidir. Bu kurullar, sadece kurulmuş olmak için kurulmamalıdır. Gerçekten kurulması gerektiği hakkında bir inanç ve fikir birliği yoksa ve öneriler dikkate alınmayacaksa hiç kurulmaması daha doğru olur. Bu konuda Akço Bilen'in görüşü şu şekildedir:

Komitenin de bu rolü üstlenebilmesi için danışmanlık türü destek alabilecek bir geri plan çalışanına ihtiyacı var. Onlara bir teknik heyet tahsis edilmeli. Tam zamanlı çalışan olması gerekmiyor. Ama bağlantıları olan, bir problem, bir kanun geldiğinde danışabilecekleri isimlerden oluşan bir teknik danışmanlık desteği sağlıyor olmak lazım (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Görüldüğü üzere Komitenin çalışmalarının periyodik raporlarla duyurulması, bu raporların ilgili kurumlarla birlikte tartışılması, komitenin uzman personel yönünden güçlendirilmesi ve komite çalışmalarına yön verecek yetişkin ve çocuk danışma kurullarının oluşturulması gereklidir.

6.6. Yerel Yönetimlerin Çocuk Haklarının Tanıtılması ve Yaygınlaştırılması Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

Daha önce belirtildiği gibi görüşmeler sırasında öznelere, yerel yönetimleri değerlendirirken belediyeleri düşünerek yanıt vermişlerdir. Model önerilerini de bu şekilde belediyeler özelinde sunmuşlardır. Aslında yerel yönetimler kavramı, il özel idareleri, belediyeler ve muhtarlıklardan oluşan üçlü bir yapıdır.

İl özel idareleri ve muhtarlıklarda çocuk hakları temelli kent uygulamaları konusunda özenli davranmalıdır. İl özel idareleri, belediyeleri ve muhtarlıkları bu konuda yönlendirmelidir. Tabi ki öncelikle İl özel idarelerinin çocuk dostu bakış açısına sahip olması gerekir.

Diğer yandan muhtarlıklar, hizmet verdikleri bölgede çocuk nüfusunun ihtiyaçları ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmalı, yaşanan sorunları hızla üst makamlara iletmelidir. Mahallelerdeki çocuk sorunlarını ilk elden ve en yakın tespit edebilecek muhtarlıkların da bu bilince sahip olmaları temel bir koşuldur.

Bu bağlamda İl özel idareleri, belediyeler ve muhtarlıkların bu konuda bilinç sahibi olması için yasal düzenleme gerçekleştirilmeli ve bu üçlü yapının rol ve sorumlulukları net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Bu yasal düzenlemede, hangi kurumlarla işbirliği içerisinde çalışılacağı net bir şekilde ortaya konulmalı, bir uygulama karmaşasına mahal verilmemelidir.

Yerel yönetimler çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılması bağlamında ne kadar güçlü olduklarının farkına varmalı ve bu gücü ivedilikle uygulamaya dönüştürmelidir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi bir ülkede baskın olacaksa, hakim felsefeyi oluşturacaksa bunun yerel yönetimlerden kopuk olmaması gerekli (Hakan Acar, Akademisyen)

Çocukların çocukluklarının yaşamasında belediyelerin çalışmasının çok önemi var. Çocuklara uygun oyun alanlarının, parkların, spor tesislerinin oluşturulması çok önemli. Sosyal devletin yereldeki yansıması olarak sosyal belediyeçilik anlayışının yol, kanal, tretuvar anlayışının önüne geçmesi gerekiyor. Çağdaş dünyada da bu tür hizmetler belediyeler eliyle yürütülüyor (Osman Bilgin, Kamu Temsilcisi)

Kurumlar bölge bölge dolaşıp çocuk haklarını anlatmalılar. Belediye, otobüs gibi bir şey kiralayıp anonsla çocuk haklarını tanıtmalı (Mustafa, 12 yaş)

Halka açık şekilde duyurular yapılmalı. Afişler asılmalı, okullara, sokaklara, caddelere, otobüslerin arkasına. Çocuk meclisi gibi bir yer toplayıp ailelere bilgi vermek için gezilmeli. Ailelerin bilgilendirilmesi çok önemli (Sinem, 13 yaş)

Çocukların bu önerilerini mutlaka dikkate almak gerekir ama ondan da önemlisi verdikleri mesajın ana fikridir. Şudur ki çocuk hakları belediye gibi toplumsal kurumlarla ve farklı kanallar izlenerek hem çocuklara hem de ailelerine anlatılmalıdır.

Belediyelerin çocuk katılımına ve çocuk haklarına vermesi gereken önemi vurgulamak ve örnek bir model sergilemek amacıyla İzmit Belediyesi'nin Türkiye'de ilk olarak ifade ettiği Çocuk Hakları Masası'ndan bahsetmek gerekir. Telefon, e-mail ve bizzat gidilerek başvuruda bulunulabilecek bu masa, çocukların ilettikleri sorunları çözmeye çalışmakta, önerileri ise ciddiyle değerlendirilmektedir. Örnek olarak Çocuk Hakları Masasına gelen bir başvuruda çocuklar, baz istasyonundan şikâyetçi olmuştur. Belediye yaptığı incelemede istasyonun ruhsatsız olduğunu görmüş ve istasyonu kaldırmıştır. Bu örnekten hareketle bütün belediyelerde çocukların doğrudan katılımını sağlamayı amaçlayan mekanizmalar kurulmalıdır.

6.7. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarının Tanıtılması, Yaygınlaştırılması ve İzlenmesi Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

Hükümet dışı örgütlerin güçlendirilmesi noktasında öznel öncelikler kamusal-sivil toplum işbirliğinin, birlikte çalışmanın ve bazı hizmetlerin kamu tarafından maddi olarak desteklenmesinin altını çizmektedir.

Sivil toplumda uzmanlık var, kamuda kaynak var. Bunun için kamu-stk eşgüdümünün sağlanması lazım. Kamu kurumlarıyla sağlıklı bilgilendirme, karşılıklı düzgün ilişkiler (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Sivil toplum örgütlerinin nasıl güçleneceği açık. Finans kaynağı yaratılacak. İşte bugün yurtdışına gittiğimizde görüyoruz. Yerel yönetimlerle beraber çalışıyorlar. Yani ortak çalışma kültürünü bir kere geliştirmek lazım (Hakan Acar, Akademisyen)

Karşılıklı bir Hükümet-STK çekişmesi var Türkiye’de. İşbirliği yapmak çok zor oluyor. Bence Ortak Akıl Platformu gibi bir şey yaratıp neden STK-Hükümet çalışmıyor diye karşılıklı tartışmak gerekiyor. Bence buna çok geç kalındı (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Almanya’da çocuklara hizmeti yürüten sivil toplum örgütleri. Devlet, sivil toplum örgütlerinden hizmeti satın alıyor. Diğer ülkelerde olduğu gibi devlet maddi destek sağlamalı ve bunu çok iyi denetlemesi gerekiyor ama bunun için uzman sivil toplum örgütüne ihtiyaç var (Emine Akyüz, Akademisyen)

Diğer bir önemli konu ise hükümet dışı örgütlerin kendi aralarında işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu konuda eleştirel analiz bölümünde varolan sıkıntılar aktarılmıştır. Araştırmacının gözlemleri de hükümet dışı örgütlerde çalışanların uzlaşamadıkları yönündedir.

Bunların arasında bir koordinasyonun sağlanması, işbirliğinin sağlanmasının daha da güçlendirilmesi ihtiyacı var. Hem sayı hem de nitelik artırmak lazım. Asgari müştereklerde birleşebilecekleri bir yapısal oluşumun gerçekleşmesi gerekli daha etkili olabilmeleri açısından (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Özetle hükümet dışı örgütlerinin finansman sıkıntılarının aşılması, kamu-sivil toplum arasındaki işbirliğinin sağlamlaştırılması ve sivil toplumun kendi aralarındaki işbirliğinin ve birlikte çalışmanın artırılması bu bölümün temel önerileridir.

6.8. Medyanın Çocuk Haklarının Tanıtılması, Yaygınlaştırılması ve İzlenmesi Açısından Daha Güçlü Bir Hale Getirilmesi İçin Öneriler

Medya güçlendirilmesi en zor olan yapılanmalardan biri olarak gözükmektedir. Öznelerin önceki bölümde eleştirdiği gibi medya kuruluşları, genellikle sansasyon peşinde ve reyting kaygısıyla konulara yaklaşmaktadır. Bu bakış çerçevesinde çocuklar nesneleştirilmiş malzemeler olarak medyada yer almakta ve hakları göz ardı edilmektedir. Medyada *anlayış değişikliğinin* oluşması son derece elzem bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Bu konuda çalışmaları olan Üstündağ'a göre medya habere çocuk bakış açısıyla yaklaşmalıdır. Ayrıca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulamaya geçmesi için çaba harcamalı ve bu bağlamda çocukların da hakları olan bireyler oldukları fikrini benimsemeli ve yaymalıdır. Özetle bir haberi yaparken o haberin öznesi olan çocuğun sesini yansıtmalı ve bunu gazetecilik etiği içerisinde gerçekleştirmelidir (2008, s. 3).

Şirin de her ne kadar umutsuz olsa da medyada yeni bir anlayışın gerekliliği konusunda Üstündağ ile hemfikirdir.

Türkiye'de medyanın çocuk hak ihlalleri kapsamında yeni bir anlayışa ihtiyacı var. Bu da çocuk dostu medya düzeninin kurulmasıdır. Yani çocuğun yararını önceleyen bir medya anlayışı. Bunun önce medyadan başlaması gerekir ki bunun asla mümkün olmayacağını düşünüyorum çünkü dünyanın neresinde olursa olsun medya ticaridir. Tecimsel bir enstrümandır (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bu anlayış değişikliğinin somut olarak gerçekleştirilmesine yönelik çözüm önerilerinin başında medya çalışanlarına yönelik eğitim konusu gündeme gelmektedir.

Her medya grubu, kendi grubundaki muhabirlerden başlayıp editörlere kadar çocuk hakları eğitimi yapsalar ne kadar şahane olur (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bunu önlemek için medyada eğitim yapılması gerek. Bunu çok gerçekçi bulmuyorum. Eğitime kim katılacak, genç muhabir çocuklar mı? Faydalı olur mu? Olur. Haberi işlerken biraz daha dikkatli olurlar ama izlenme rekoru kırmak kaygısındaki yönetimlerin egemen olduğu bir yaklaşım, o genç medya mensuplarına nasıl yaklaşım gösterir, lütfen bunu düşünelim (Bülent İlik, Kamu Temsilcisi)

Bununla birlikte medya çalışanlarına yönelik eğitim çalışmaları konusunda karamsar olan özneler de bulunmaktadır.

Başka kurumlar gibi onların yöneticilerine ulaşmak, muhabirleriyle bile belirli bir zaman diliminde çalışma yapmak mümkün değil. Her şey o kadar hızlı gidiyor ki en fazla size ayırabildikleri zaman 20 dakika, yarım saat gibi zamanlar. Diğer meslek gruplarına yönelik eğitimler yapıyor da onlara yönelik bunlar da yapılamıyor (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Medya o kadar bağımsız bir yapı ki, medya temsilcilerine yönelik çocuk haklarına duyarlı bir yaklaşım oluşturulmasına yönelik adımlar çok zor ilerliyor çünkü aslında hepsi küçük patronlar ya da ilahlar gibi dolaşıyorlar çünkü yazdıklarıyla gündemi, değiştirebiliyorlar. Onları değiştirmek ve dönüştürmek çok zor (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Medya kuruluşlarında çalışması muhtemel kişilerin İletişim Fakültelerinde iken çocuk hakları eğitimi almaları fayda sağlayabilir. Bu doğrultuda UNICEF, İletişim Fakültesi öğrencilerini çocuk odaklı habercilik konusunda geliştirmek için Türkiye'deki beş üniversiteyle ortak protokol imzalamıştır. Galatasaray Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi'yle yapılan protokolün genel amacı, Fakültelerin ders programlarında çocuk haklarıyla ilgili dersler açılması ve çocuk hakları çalışmalarının tanıtılıp savunulması olarak ifade edilmiştir (<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/112559-cocuk-odakli-habercilik-bes-iletisim-fakultesinde-ders-olacak>, Erişim: 31.03.2011).

İletişim fakültelerinde çocuk hakları eğitimi verilmeli...Ayrıca bunun denetlenmesi gerekiyor (Murat Altuğgil, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Bizim başlattığımız bir çalışma var, altı üniversitenin iletişim fakültelerinin müfredatına çocuk haklarının girmesi için bir çalışma yapıldı. Baştan yetişme anlamında destek gerekiyor. Tabi eğitim yeterli değil, bunun içselleştirilmesi ve davranış değişikliğinin yaratılması gerek (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Medyada çocuk hakları ihlallerinin izlenmesi denildiğinde ilk akla gelen kurum Radyo Televizyon ve Üst Kurulu (RTÜK) olmaktadır. RTÜK'ün varolan yapısında çocuk katılımı yok denecek kadar azdır. Katılım sadece çocukların ihbarları yoluyla olabilir ama bunun da çok yüksek bir oranda gerçekleştiği düşünülmemektedir. Bu çerçevede her ne kadar RTÜK'ü işaret etmese de Şirin'in önerisi işe vuruk çözümler getirebilir.

...bence medya okuryazarlığını herşeye rağmen devreye sokmamız gerekir. Yani küçük yaşlarda neyi, nasıl, niçin, ne kadar izleyeceğini ve izlediği üzerine değerlendirme yapma anlayışını bir eleştirel medya okuryazarlığını geliştirmemiz gerekir. Çocuğun medyanın üretim süreçlerine katılımının ve katkısının da devreye sokulması gerektiğini düşünüyorum. Hatta öyle bir medya düzeni ki bütün izleme süreçlerini evinde yapabilecek, örgütlenebilecek çocuklar ama günün 45 dakikasını izleyebileceğini bilir. Raporunu gönderir.

Diyelim ki ülke ölçekli böyle bir yapı ve örgütlenme, dolayısıyla medyanın izlenmesi veya medyanın olumsuzluklardan korunması için aynı zamanda hem çocuğun danışmanlığı hem de yetişkinlerin danışmanlığı ve izlemesine yönelik bir örgütlenme gerekir (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

İnal ise RTÜK’de çocukların çalışmasını önererek çocuk katılımının önemini vurgulamıştır.

RTÜK’de çocukların da çalışması gerekiyor. Bir programa akıllı işaret verilirken çocuk bakışının mutlaka alınması gerekiyor (Kemal İnal, Akademisyen)

Şirin’in ve Kemal İnal’ın önerileri çok yerindedir. Buna ek bir katkı vermek gerekirse, RTÜK’de **Çocuk Hakları Dairesi**’nin kurulması mutlaka tartışılması gereken bir durumdur. Çocukları etkileme gücü bu kadar güçlü olan medyanın denetlenmesinde, böyle bir dairenin kurulması, bu dairede çocuk gelişimi uzmanları, sosyal hizmet uzmanları ve psikologların görev yapması ve bu yolla yayın öncesi ve sonrası denetimlere ağırlık verilmesi son derece yerinde olacaktır.

Aslında bu araştırmada tartışılması gereken nokta, medyanın çocuk hakları konusunda hangi yollarla bir bilinç oluşturma sürecini yürüteceği olmalıdır. Onat ve Akço, bu gerçeği hatırlatarak bu bilgilendirmeyi, çocuk haklarına ilişkin düzenlemelerin yüklediği sorumlulukla medyanın yerine getirmesini istemektedir. Ayrıca medyanın çocuğun katılım hakkını, görüşlerini ifade etme ve bilgi alma haklarını kullanabilmesi için aracı bir kurum vazifesi görmesi gerekmektedir (Onat ve Akço, 2007, s. 83).

Çocuk özneler ise medyanın çocuk hakları öğretimiyle ilgili aşağıdaki önerileri geliştirmişlerdir:

En çok ülkemizde televizyon izleniyordur herhalde ya da internet. Bunlarda reklam gibi şeylere çok önem verilmeli. Çeşitli sitelerde bununla ilgili yerler açılmalı (Yusuf, 14 yaş)

Bence televizyonla hallolacak bir iş değil. Çocuk haklarıyla ilgili küçük bir kitap hazırlanıp, anayasa gibi ailelerin evlerinin önüne ya da bazı gazetelerle birlikte götürülmeli (Mustafa, 12 yaş)

Toplantılar yapılmalı ve bu toplantılar belirli çocuk kanallarında gösterilmeli. Çizgi filmle çocuk hakları öğretme iyi bir fikir bence (Hasan, 12 yaş)

Özetle medya, içinde bulunduğu izlenme kaygısından en azından çocuklar söz konusu olduğunda ve çocuğun yüksek yararını gözetmek için vazgeçmelidir.

Medyanın elinde öyle bir terazi olmalı ki, bir kefesinde çocuğun yararı, diğer kefesinde yapılan çocuk haberi olmalı. Ağırılık her zaman yarardan yana olmalı (Emine Akyüz, Akademisyen)

Bunun dışında özneler, medya çalışanlarına yönelik eğitimler önermiştir. Ayrıca RTÜK ile ilgili yeni düzenlemeler bu bölümde yer alan öneriler arasındadır. Çocuklar ise televizyon, internet, gazeteler ve çizgi filmler yoluyla medyanın çocuk haklarını öğretmesini önermektedir.

Son olarak 19-20 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirilen Ulusal Çocuk Forumu'nda Eksi Onsekiz medya grubuna bağlı çocukların yaptığı tartışmalarda çocuk hakları-medya ilişkisi bağlamında pratik öneriler geliştirilmiştir. Buna göre (Koman, 2011, s. 313):

- Gazete ve dergilerde çocuklara yönelik sayfalara yer verilmesi
- Çocuğu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren konularda haber yapılırken onların bu konudaki görüşlerin öğrenilmesi ve bunların kamuoyuna sunulması
- Çocukların yaşadıkları sorunlar hakkında onlardan bilgi alarak bu konuların gündeme gelmesine yardımcı olmaları
- Çocukların kendi medya ürünlerini ortaya çıkarmalarına destek olmaları
- Çocuk haklarının medyada daha çok gündeme gelmesini sağlamaları
- Çocuklara yönelik bir yayın hazırlamadan önce çocukların görüşlerini almaları
- Çocukların kendi haklarını öğrenebilecekleri yayınların sayısının artırılması

6.9. Çocuk Hakları İle İlgili İyi İşleyen Bir Sistem İçin Model Önerisi

Bu başlık altında Türkiye'de çocuk hakları ile ilgili iyi işleyen bir sistem için araştırmada ele alınan ilgili kurumlar ve yapılanmalar dışında ihtiyaç duyulan model, ortaya konulmuştur. Bu modelin alt başlıkları; Bakanlık, Çocuk Hakları Kurulu, Ombudsmanlık, Çocuk ve Gençlik Yasası ve Çocuk Bürolarıdır.

6.9.1. Bakanlık Önerisi

Özneler, çocuk haklarıyla ilgili iyi işleyen bir sistem arzusuyla Bakanlık önerileri sunmuşlardır. Bu doğrultuda talep edilen bakanlıklardan birisi, Çocuk Bakanlığı olmuştur.

Bir ara çocuklarla çalışırken çocuklardan bir tanesi şey demişti, Çocuk Hakları Bakanı demişti. Bence çok akıllıca. Özel bir bütçesi olan, özel olarak bu işi düşünen Bir bakanlığın olması çok iyi bir şey olur (Ezgi Koman, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Ben aslına bakarsan ideal olarak bir Çocuk Bakanlığı'nın en iyi çözüm olması gerektiğini düşünüyorum çünkü biz diğer pek çok Avrupa ülkesinden farklı olarak çocuk nüfusu yoğun bir ülkeyiz (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Çocuk Bakanlığı önerisine karşı çıkan öznelerin sayısı da az değildir. Bu özneler, Bakanlığın işlevleri ve kamu yönetimi içerisindeki yapısı ile ilgili kaygı duymakta ve bu doğrultuda Çocuk Bakanlığı önerisini doğru bulmamaktadır.

Kendi başına bir Çocuk Bakanlığı'nı çok doğru bulmuyorum. Nüfusun tümünü kucaklayan bir icracı bakanlığın daha doğru olduğunu düşünüyorum. Çocuk ve Gençlik Genel Müdürlüğü bu Bakanlığın içinde olmalı (Kasım Karataş, Akademisyen)

İlk akla gelen Çocuk Bakanlığı oluyor ama onun da tek başına çözüm olacağını düşünmüyorum (Ceyda Dedeoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuk Bakanlığı kurulsun deniyor, kulağa hoş geliyor. Çocuk Hakları Bakanlığı, kurulduğunu farz edin amacı ne olacak ve niçin kurulacak? Kurulurken bakanlıkların fonksiyonlarını iyi belirlemek lazım. Bu bakanlık, Özürlüler İdaresi ve Aile Sosyal Araştırmalar Kurumu gibi bir kurum olacaktır. Bunun için bir bakanlık kurulmaz. Çocuk haklarını bizzat yürütecek bir yapıya kavuşturulması mümkün değil. Çocuğa eğitim verecek misiniz? Çocuk sağlığı ile ilgili hizmetleri bu mu yürütecek? Yapmayacak, yine hizmet kuruluşları yapacak (Ertan Kahramanoğlu, Akademisyen)

Şirin ise adının ne olduğu önemli olmaksızın icracı bir bakanlığa ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir.

Ben Türkiye'de çocuk politikasını hazırlayacak, uygulayacak, koordine edecek, yani diğer bakanlıklarla diğer ülke ölçekli bütün yapılarla ilişkisini kuracak ve halkın da katılımını, yapabilirliğin dikkate alacak, izleme yapacak, denetleme yapacak icracı bir bakanlığın kurulması gerektiğine inanıyorum. Bu icracı bakanlık, Aile, Çocuk ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olabilir, Aile, Çocuk, Gençlik ve Sosyal İşler Bakanlığı olabilir ama mutlaka 81 ilde örgütlenen 957 ilçede örgütlenen icracı bir bakanlık olması gerekir (Mustafa Ruhi Şirin, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Şirin'in bu önerisi, başkanı olduğu Çocuk Vakfı, SHÇEK ve İstanbul Üniversitesi'nin işbirliğinde hazırlanan 1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisinde de yer almıştır. Belgenin “Aile ve Çocuğa Yönelik Destek ve Özel Koruma Hizmetleri” başlığındaki stratejik eylemlerin 11. fıkrası aşağıdadır:

11. Aile ve çocuk hizmetlerinin Türkiye genelinde koordinasyonun sürdürülebilirliği amacıyla il ve ilçelerde örgütlü ve icracı yapıda Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması ve ülke ölçekli örgütlenmesi.

Cılga ise icracı bir bakanlık önerisini desteklemekte, adının ise Sosyal Gelişme ve Sosyal Refah Bakanlığı olmasını istemektedir.

Hem sosyal hizmetlerde hem de çocukla ilgili alanda Sosyal Gelişme ve Sosyal Refah Bakanlığı'nın kurulması lazım. Böyle bir uygulamalı bakanlık toplumsal gelişmeyi, refahın artırılmasını, çok sektörlü bir yapıda, makro-mikro düzeyde politika, stratejiler üretmesi, programlar geliştirmesi bir uygulamalı bakanlık şart (İbrahim Cılga, Akademisyen)

Barış ve Uluğtekin, Bakanlığın adının Sosyal Hizmetler Bakanlığı olabileceğini belirtmiş, Uluğtekin ayrıca bu bakanlığın altında Çocuk ve Gençlik Genel Müdürlüğü önermiştir.

Biz icracı bir Bakanlığa karşı değiliz. Adı Sosyal Hizmetler Bakanlığı da olabilir (İsmail Barış, Kamu Temsilcisi)

İracı bir Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın altında Çocuk Genel Müdürlüğü olması gerekli. Öyle bir bakanlık olacak ki yerel yönetimlerle, sivil toplumla işbirliği içinde olacak (Sevda Uluğtekin, Akademisyen)

Öznelerin Bakanlık önerileri, çocuk haklarının özel bir bakanlık çerçevesinde koordine edilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bazı özneler Çocuk Bakanlığı isterken, diğerleri farklı adlarla da olsa icracı bir bakanlığın mutlaka gerekli olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte ülkemizde birkaç ay önce icracı bir bakanlık kurulmuştur. Bu bakanlığın adı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olup bünyesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü de bulunmaktadır. Bu gelişme, bazı öznelerin önerileri ile uyumlu gözükmektedir. Bununla birlikte Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde “Çocuk Hakları Daire Başkanlığı” kurulmuş ve bu başkanlık “Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Koordinasyonu”, “Çocuk Hakları Raporlama” ve “Çocuk Hakları Tanıtım ve Bilinçlendirme” olmak üzere üç alt birime ayrılmıştır. Araştırmacı tarafından bu yeni yapılanma umut vaat etmektedir.

Bu yeni yapılanma sürecinde çocuklara özel “Çocuk Bakanlığı” kurulmamıştır. Araştırmacı zaten bir Çocuk Bakanlığı’nın kurulmasını doğru bulmamaktadır. Bunun nedeni, Kahramanoğlu’nun da belirttiği gibi çocuklara yönelik sağlık hizmeti Sağlık Bakanlığı’nda, eğitim hizmeti Milli Eğitim Bakanlığı’nda, çocuk ceza adalet sistemi Adalet Bakanlığı’nda kalacağına göre, sadece farklı bakanlıklardaki çocuk hakları uygulamalarını koordine edecek ama bunların hizmetlerine kamu yönetimi ilkeleri gereği müdahale edemeyecek bir Çocuk Bakanlığına gerek yoktur. Bu işlevi göreceк yapılanma, araştırmacı tarafından aşağıda önerilmiş ve ayrıntılarıyla kurgulanmıştır.

6.9.2. Çocuk Hakları Kurulu Önerisi

Araştırmacının büyük önem verdiği bu yapı aşağıdaki öznelerin fikirleriyle şekillenmiş ancak adı, yapısı ve işlevleri gibi bütün ayrıntılar bizzat araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Araştırmacı bu süreçte ülkemizde varolan kurulların yapılarından esinlenmiştir.

Çocuk hakları, SHÇEK’in, Sağlık Bakanlığı’nın, Milli Eğitim Bakanlığı’nın hepsinin üzerinde olmalı. Hepsini ilgilendiriyor (Cengiz Özbesler, Akademisyen)

Çocukla ilgili diğer bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlayacak bir birime ihtiyaç var. Boşlukları yakalayıp iletişim sağlayacak bir birim çünkü herkes kapalı bir kurum gibi çalışıyor (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Belki nasıl Devlet Denetleme Kurulu var, Cumhurbaşkanı’na bağlı. Parlamentoda ya da Cumhurbaşkanlığına bağlı çocuk hakları için büyük bir izleme grubu. Strateji geliştiren, izleyen, kurumlara şöyle şöyle yapın diyen. Ulusal düzeyde izleyecek, strateji geliştirecek... (Hakan Acar, Akademisyen)

Başbakanlığın altında bir birim kurulabilir. Mesela ulusal rapor zamanı geldi, birim der ki haydi bakalım kurumlar bir araya geliyoruz ya da Türkiye’de bir olay oldu, ilgili birimler SHÇEK, Meclis kimsen, gel beraber oturalım, bu durumu inceleyelim, kökten bir şey mi değiştireceğiz ya da geçici bir durum mu ona bakalım. Bu tip araştırmalar da yapabilmeli bu kurum. Hatta küçük kamuoyu yoklamaları, halk nasıl görüyor, çocuğun durumu nedir? Belki Vali’nin bir yardımcısı bundan sorumlu olup ildeki bilgileri düzenli olarak merkeze aktarır (Nilgün Çavuşoğlu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

İzleme çalışmalarının, raporlandırma çalışmalarının hizmeti bizzat sunacak kurumdan ayrı, bunu yapmaya yetkisi olan, daha tarafsız bir yer tarafından yapılmalı ki gerçek eleştiriler de yapılabilsin. Geliştirici anlamda diyorum.

Vurup kırılısın anlamında demiyorum ama gerçeği görebilmek için biraz daha objektif yapılar olması lazım (Seda Akço Bilen, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Öznelerin bu önerileri ile birlikte Karataş'a göre çocuklar ile ilgili verileri düzenli olarak ve çocuk odaklı bir bakış açısıyla toplayan ve paylaşan bir sistemin oluşturulması öncelikli iş olmalıdır (2010, s. 54).

Karataş'ın çağrısına uyabilecek bir yapılanma, 1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisinde aşağıdaki gibi önerilmiştir:

Ulusal ve uluslararası çocuk bilgisine erişimi sağlamak amacıyla Türkiye Çocuk Bilgi Merkezi'nin kurulması ve işlevine uygun biçimde çalışması.

SHÇEK'in koordinatörlük görevi ile ilgili eleştirel analizin sunulduğu bölümde doğrudan çocuk hakları uygulamaları gerçekleştiren bir kurumun, kendi çalışmalarını da içeren bir rapor hazırlamasının zorluğundan bahsedilmişti. Bu gerçekten hareketle ve SHÇEK'in çok yoğun iş yükü altında olduğu düşünüldüğünde, koordinasyonu sağlayacak, ulusal raporları hazırlayacak ve Karataş'ın belirttiği gibi geçerli ve güvenilir bir veri tabanını oluşturacak yeni bir özerk yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Araştırmacının önerdiği bu yeni yapı, **Çocuk Hakları Kurulu**'dur. Aşağıda oluşturulması önerilen kurulun, ayrıntılı yapılanması sunulmaya çalışılmıştır. Tabi ki bu sunum, belirtildiği gibi araştırmacının ülkemizdeki özerk kurulları örnek alarak hazırladığı taslak bir çalışmadan ibarettir. Bu öneri dikkate alınırsa, ayrıntılarının geniş bir kitleyle tartışılması ve bir teşkilat yasasının hazırlanması gereklidir. Bu doğrultuda araştırmacı, ilk adımı atarak Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Doğan Nadi LEBLEBİCİ ve aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışan Ayşegül KURBAN'ın kamu yönetimi ilkeleri ve prensipleri açısından kurulun nasıl oluşturulabileceği yönünde görüşlerini almıştır. Bu görüşler doğrultusunda başlangıçta Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olması düşünülen Kurul, Başbakanlık ve ilgili Bakanlık ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca kurul üyeleri arasında sivil toplumdan üye bulunmasına karar verilmiştir.

ÇOCUK HAKLARI KURULU		
Kurulun Temel Görevi • Çocuk haklarıyla ilgili tüm kurumlarla birlikte çalışmak ve kurumlar arası koordinasyonu sağlamak • Sivil toplum örgütleriyle işbirliği halinde Hükümete yeni model önerileri sunmak • BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulacak ulusal raporları tüm tarafları dahil ederek hazırlamak • Türkiye'de çocuk haklarının durumunu izlemek, konuyla ilgili araştırmalar yapmak, raporlar yayınlamak, ilgili kurumlara ve kamuoyuna sunmak • Türkiye'de çocuk hakları ile ilgili sağlıklı istatistikleri TUIK ile işbirliği halinde toplamak, bunun için ortak veri tabanı oluşturmak ve kamuoyuna sunmak Kurulun Teşkilat Yapısı Kurul, Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile ilişkili olarak görevini yürütür. Bu temelde Kurul, Başbakan tarafından atanan yedi üyeden oluşur. Kurul Üyeleri'nin, • İki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın aday gösterdiği 4 kişi arasından, • Biri Sağlık Bakanlığının aday gösterdiği iki kişi arasından, • Biri Milli Eğitim Bakanlığının aday gösterdiği iki kişi arasından, • Biri Adalet Bakanlığının aday gösterdiği iki kişi arasından, • Biri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın aday gösterdiği iki kişi arasından, • Biri Bakanlar Kurulu'nun aday gösterdiği sivil toplum örgütlerinde çocuk hakları alanında çalışan iki kişi arasından atanır. Başbakan, adaylardan birini başkan olarak atar. Kurul, Başkanın teklifi ile üyelerden birini ikinci başkan olarak seçer. Kurul başkan ve üyeleri resmi ve özel başka hiç bir görev alamazlar. Kurul başkanı ve üyelerinin görev süreleri beş yıldır. Süresi bitenlerin tekrar		

atanmaları mümkündür. Başkan dışındaki üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir.

Hizmet Birimleri

- Çocuk Katılımı Dairesi
- Ulusal Rapor Hazırlama Dairesi
- İstatistik ve Veri Tabanı Dairesi
- Kurumlar arası Koordinasyon Dairesi
- Araştırma Dairesi
- Strateji Geliştirme Dairesi
- İdari ve Mali İşler Dairesi
- Kurumsal İletişim Dairesi

Hizmet birimleri daire başkanlıkları ile bunlara bağlı olarak çalışan daire başkan yardımcıları, uzmanlar, uzman yardımcıları ve memurlardan oluşmaktadır.

Kurulun dairelerinde görev alacak tüm personelin, tercihen çocuk haklarıyla ilgili yüksek lisans-doktora sahip ve çocuk hakları ile çalışmaları olan meslek elemanlarından seçilmesi gerekmektedir.

Kurul'un mali özerkliği vardır. Kurul'un bütün giderleri özel bir fondan karşılanır.

Danışma Kurulu

Kurulun yetişkinlerden ve çocuklardan oluşan iki ayrı danışma kurulu vardır:

Yetişkin Danışma Kurulu, çocuk hakları alanında çalışan akademisyenler, sivil toplum temsilcileri ve kamu temsilcilerinden oluşur.

Çocuk Danışma Kurulu, tüm çocuk gruplarını kapsayacak şekilde, medyada, ilgili kurumlarda açık duyurular yapılarak oluşturulur. Gelen başvurular, yaş gruplarına ve çocukların bulunduğu yapılara göre (okul, eğitim evi, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, SHÇEK kuruluşları gibi) kategorilere ayrılır. Sonrasında Danışma Kurulunda yer alacak çocuklar, eşit seçilme şansına sahip olacakları bir örnekleme yöntemiyle seçilirler.

Kurulun İzleme Çalışmaları

Kurul aşağıdaki konularda izleme ve ilgili kurumları uyarma-harekete geçirme

yetkisine sahiptir.

- Eğitimde çocuk hakları
- Sağlıkta çocuk hakları
- Adalet sisteminde çocuk hakları
- Yerel yönetimlerde çocuk hakları
- Çocuk koruma sisteminde çocuk hakları
- Medyadaki çocuk hakları

Kurulun İlgili Kurumlardan Kendisine Gönderilen Bilgileri Denetlemesi

Kurula ilgili kurumlardan gönderilen bilgilerde yanlış ve yanıltıcı bilgilendirme varsa Kurul aşağıdaki yöntemleri kullanır:

- İlgili kurumdan düzeltme yapılmasını ister.
- İlgili kurumun uygulamalarının çocuk haklarına aykırı olduğunu bildirerek dava açar.

Kurula Gelen Şikâyetler

Kurul, çocuk ombudsmanlığı gibi şikâyet alamaz. Gelen şikâyet olursa bunları, hizmetlerin planlanmasına yol gösterici olarak kabul eder ve şikâyeti gönderen kişiye ombudsmanlık kurumu dâhil ilgili mekanizmalar hakkında yol gösterir.

Yayınlar

Kamuyu bilgilendirmek amacıyla Kurul, çocuk hakları temelinde ülke uygulamalarını içeren yıllık rapor yayınlar. Ayrıca Kurul çocuk hakları ile ilgili yapılmış olan bilimsel çalışmaları kitap olarak basabilir.

Kütüphane

Kurul, bu alanda çalışmaların yapılmasına kolaylık sağlamak amacıyla çocuk haklarıyla ilgili ulusal ve uluslararası literatürü bünyesinde barındıran kütüphane oluşturur.

Web sayfası

Kurul'un çocuk haklarıyla ilgili düzenlemeleri, yıllık raporları ve duyuruları içeren web sayfası bulunmaktadır.

Bu kurul önerisi, belirtildiği gibi taslak bir çalışmadır. Mutlaka ilgili profesyoneller ve hukukçuların düzeltmeleriyle şekillenmelidir. Kurulun tartışmaya açık olmayan tarafları; bağımsız ve özerk bir yapılanma olması, çocuk haklarıyla ilgili koordinasyonu sağlaması, çocuk katılımına özen göstermesi ve yaptığı tüm çalışmaları kamuoyuyla paylaşmasıdır.

6.9.3. Çocuk Ombudsmanlığı Önerisi

Çocuk ombudsmanlığı, çocuk haklarıyla ilgili oluşturulacak yeni yapının olmazsa olmaz bir parçasıdır. Özneler de bu konudaki ihtiyacı vurgulamış ve öneriler geliştirmiştir.

Bağımsız bir ombudsmanlık teşkilatı kurulması gerektiğini düşünüyorum ve bu teşkilatın yaptırım gücü olmalı (Berin Alaca Çanlı, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Çocuk özneler de ombudsmanlık kurumunu bilmeseler de böyle bir yapıya ihtiyaç duydukları gayet başarılı bir şekilde ifade etmişlerdir.

Çocuklara hakları öğretildikten sonra her çocuk annesinden babasından korkmadan bana bu yapıyor diye birisine gidip söyleyebilse çok iyi olur. Evde bununla karşılaştım ve benim haklarım var diyebilmeli (Fatma, 14 yaş)

Bence bir numara olmalı ya da mektupla gönderilme desek ailesi izin vermez. Telefonla aranabilen ya da gidilebilen bir yer olsa çok iyi olur. Olayı anlatır, onun hakkında soruşturma gibi bir şey olur (Hasan, 12 yaş)

Çocuk Hakları Mahkemesi olabilir. Bence Çocuk Hakları Mahkemesi'nin alt kurumları, ilk önce onlara gitmeli çocuklar. Oradaki yetkililer kendileri çözümleyebiliyorsa onlar halletmeliler, yetkileri olmalı tabi. Eğer daha üst bir durumda Mahkemeye gidilmeli (Fusun, 13 yaş)

Herşeyin bir cezası var. Çocuk haklarını uygulamayanın bir cezası olmalı bence. Hayvanların bile hakları var. Köpeğe bir şey yaptığını görse seni hapse atıyorlar. Çocuğun haklarının çiğnendiği görseler, bir şey yapmıyorlar (Hasan, 12 yaş)

Çocukları dinleyen, onların haklarına saygı gösteren bir kurum olmalı. Bu kurum, çocukların sorunlarını çözebilecek bir kurum olursa daha iyi olur bence (Sinem, 13 yaş)

Kars ise ombudsmanlık önerisini desteklemekte ancak ombudsmanın ve ombudsmanlıkta görev yapacak personelin çocuklara yönelik uygulamaları bilmesi gereğini vurgulamaktadır.

Ombudsmanlık, bağımsız bir yapılanma olacaksa denetlesin ama denetleyen birim de uygulayan kadar uygulamanın içinde olmalı. Uygulamayı yapmalı anlamında söylemiyorum, yapılan uygulamayı bilmesi lazım. Çocuk gözüyle olaya bakması lazım (Özcan Kars, Kamu Temsilcisi)

Kumcu ise Türkiye gibi büyük bir ülkede merkezi bir ombudsmanlığın tam anlamıyla fayda getirmeyeceğini belirtmiştir.

Türkiye için merkezi bir ombudsmanlık da sıkıntılıdır. Tüm Türkiye'yi coğrafi, sosyoekonomik yapı olarak düşünün, sıkıntılıdır, fiziksel erişilebilirlik önemlidir. Bazı yerlerde sırf dağınık yerleşke yüzünden çocuk ombudsmanlığı farklı kurgulanmıştır. Mesela İrlanda'da çocuk ombudsmanı Emily LOGAN'ın iş görüşmesini çocuklar yapmıştır. Çocuklara verdiği cevaplar doğrultusunda işe alınmıştır (Dilek Kumcu, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Uluğtekin ise bazı şartlar toplumda ve ilgili kurumlarda sağlanmadığı takdirde ombudsmanlık kurumunun yararlı olamayacağını belirtmiştir.

Eğer sen hizmetleri oluşturamazsan, çocuğun hakkına saygı gösteren bir yapıyı çeşitli Bakanlıklarda, toplumun içerisinde, okulda, her tarafta özümsemesini sağlayamazsan ombudsmanlık bir işe yaramaz. Böyle havada asılı kalan, ayakları yere basmayan bir kurum olur (Sevda Uluğtekin, Akademisyen)

Bu önerilerin ardından TBMM'de görüşülmek üzere bekleyen Kamu Denetçiliği Kurumu Kanun Tasarısı'ndan bahsetmek gerekir. Bu tasarı, genel ombudsmanlık bağlamında olumlu bir gelişmedir. Tabi ki böyle bir oluşum, ülkemizde insan haklarının gelişimi açısından faydalı olacaktır. Ancak çocuk ombudsmanlığı bambaşka ve özel bir yapıdır ve bu yapı ihtisaslaşmış çocuk ombudsmanına olan ihtiyacı karşılamamaktadır. Gündemdeki 37 maddelik ombudsmanlık tasarısında bir kere bile “çocuk” kelimesi geçmemektedir. Genel ombudsmanlıkla birlikte ayrı ve özel bir çocuk ombudsmanlığının mutlaka kurulması gereklidir. Bu yapının kurulmasında Flekkoy'un önerilerine kulak vermek gerekir. Tüm dünya ülkeleri için geçerli olan bu öneriler şu şekildedir (2002: 411):

- Ombudsman, çocukların sesi olmalıdır.
- Ombudsman, politik olarak bağımsız olmalıdır.
- Ombudsmanlık ofisi, finansal olarak bağımsız olmalıdır.
- Ombudsman, genel nüfus ve özellikle çocuklar için kolaylıkla erişilebilir olmalıdır.

- Ombudsman, çocuk üzerinde etkili olan karar verici organlarla yakın olmalıdır.
- Ombudsmanlık ofisi, devlet ve yerel düzeyde ağlar oluşturduğu kadar sivil toplumla etkileşim içinde olmalıdır.
- Ombudsman, hükümet tarafından keyfi görevden uzaklaştırmalara karşı korunmalıdır.
- Ombudsman, tercihen anayasal desteğe sahip olmalıdır.
- Ombudsman, devlet politikasını temsil etmeli ancak özel bir parti ya da hükümet politikalarının temsilcisi olmamalıdır.

Tüm bu bilgiler ışığında bağımsız, özerk, çocuk dostu ve çocuk katılımını en üst seviyede tutan bir çocuk ombudsmanlığı yapılanmasına olan ihtiyaç vardır.

6.9.4. Çocuk ve Gençlik Yasası Önerisi

Ülkemizde çocuklarla ilgili farklı yasal düzenlemeler bulunmakta ve bazen de bunlar birbiriyle çelişmektedir. Bunların dağınıklığı sorunu da kolaylıkla göze çarpmaktadır. Özneler de bu konudaki sıkıntıya dikkat çekmiş, İngiltere ve Almanya örneklerinde olduğu gibi derleyici ve şemsiye niteliğinde bir Çocuk ve Gençlik Yasası önermiştir.

Mevzuat yapımızın takibi çok zor, dağınık bir mevzuatımız var çocuk hakları bağlamında. Derleyici toplayıcı bir yasaya ihtiyaç var (Emrah Kırımsoy, Hükümet Dışı Örgüt Temsilcisi)

Nüfusunun yarıdan çoğu, çocuk ve genç olan bir ülkenin çocuklara özel bir yasası yok. Almanya'da sanıyorum 12 yasa var ve 8. Yasası Çocuklara ve Gençlere Yardım Yasası. Buna benzer bir yasanın mutlaka Türkiye'de oluşturulması gerekiyor. Diğer kanunlara atıf verecek. Öyle 40-50 maddelik bir yasa da değil, Almanya'daki yasa 150-160 maddelik (Emine Akyüz, Akademisyen)

Çocuğun tüm gelişimsel dönemlerini gözden geçirebilecek, bunu bilebilecek, bunlara cevap verebilecek hizmetler yasası olması lazım, genel haklar yasası olması lazım. Çocuk Yasası olması lazım. Her tarafta, orada, burada, şurada çocuklarla ilgili bütün mevzuatın bir araya toplanması gerekir (Sevda Uluğtekin, Akademisyen)

Bir Çocuk ve Gençlik Yasası'nın çıkarılması gereklidir (Kasım Karataş, Akademisyen)

Yıllardır söylediğimiz, çocukla ilgili bir şemsiye kanun olsun. Bir çocuk yasası olsun, İngiltere’de olduğu gibi. Diğer bütün yasalar, bunun altına girsin (Sevil Atauz, Akademisyen)

Yeni yasaların çıkarılması için uğraşmalı. En başta batıda rastlanan, bizde eksikliği duyulan Gençliği Koruma Yasası, adını isterseniz Çocukları Koruma Yasası diye koyabiliriz. Böylece dağınık dağınık mevzuatta toplanmış olan bütün kuralların bir araya getirileceği bir Çocuk Koruma Yasası’na ihtiyaç var (Rona Serozan, Akademisyen)

Oluşturulması önerilen bu yasa, çocukla ilgili yasaların kaldırılmasını gerektirmeyen, onlara atıf veren, çelişen yanları ortadan kaldıran, çocuğa bakışın nasıl olması gerektiğinin sınırlarını çizen çerçeve bir yasa olmalıdır. Bu yasayla kurumlararası koordinasyonsuzluk ve görevsizlik durumları ortadan kalkacak ve varolan yasal boşluklar kapatılacaktır.

6.9.5. Çocuk Büroları Önerisi

Çocuk büroları ülkemizde çok fazla tartışılmayan bir konudur. Dünyada örnekleri olan çocuk büroları, Akbaş ve Akyüz tarafından ayrıntılarıyla önerilmiştir. Bu önerilerin ülkemizde tartışılır hale gelmesi ve SHÇEK bünyesinde bu büroların açılması fayda sağlayacaktır. Ayrıca muhtarlıkların bu bürolarla işbirliği içinde çalışması yereldeki işbirliğini ve sorunların çözümünü artıracaktır.

Mahallelerde çocuk merkezli çalışmalar yapmak gerekir. Bu çocuk merkezli çalışmalarda çocuksu bir bakışla inşa edilmiş mimari yapılara bile ihtiyacımız vardır. Yani ben mahallelerde çocuk odaklı merkezlerin, çocuk odaklı çalışmaların yapılmadığı, yapılamadığı bir yerde ne kadar çok makro düzeyde çocuklukla alakalı söylem olursa olsun veya göstermelik büyük kurumlar olursa olsun, bunun bir anlam ifade etmeyeceğini düşünüyorum...bu görüşmeyi yaptığımız yer, Roman mahallesidir. Bu mahallede yüzlerce yoksul çocuk görmek mümkündür. Bu çocuklara erişemeyen bir çalışma, toplumun veya ülkenin geneli için hiçbir şey söylemeyecek, hiçbir anlam ifade etmeyecektir...Çocuğun mahallesinde, sokağında, yürüdüğü, adımını attığı yerde, soluk aldığı yerde çocukla temas kuracak kurumlara ihtiyacımız var ve tümüyle çocuk merkezli kurumlara ihtiyacımız var. İsveç’de buna benzer çalışmalar var. İskandinav ülkelerinde var ve çocuk nüfusunun çok sınırlı olduğu ülkeler olmasına rağmen bu tür çalışmalar var (Emrah Akbaş, Akademisyen)

Merkeze bağlı her semtte çocuk büroları olmalı. Almanya’da bir milyon nüfuslu Köln’de sanıyorum 15 tane var. Almanya’da bunlar yerel yönetimlere bağlı ama bizde SHÇEK’e bağlı olmalı, onlar da durum farklı. Bizde ideolojik olabilir, çocuk bilinci çok yok (Emine Akyüz, Akademisyen)

BÖLÜM 7

SONUÇ

Türkiye’de çocuk haklarını güçlü ve güçsüz yönleriyle irdelemeyi amaçlayan ve sonunda bir model önerisi sunmayı hedefleyen bu araştırma, ülkemiz için önemli sonuçlar ve önerileri bünyesinde barındırmaktadır.

Öncelikle araştırmanın öznelere tarafından ilgili kurumlar ve yapılanmalar olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, yerel yönetimler, hükümet dışı örgütler ve medyanın çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında uygulamaları eleştirel analize tabi tutulmuş ve güçlü yönler ile güçlendirilmesi gereken yönler birlikte irdelenmiştir.

SHÇEK ile başlamak gerekirse, koordinatörlük göreviyle ilgili SHÇEK’e diğer kurumların yeterince destek olmaması, koordinatörlük sınırlarının net olarak anlaşılamaması ve herşey SHÇEK’in sorumluluğuymuş gibi bir anlayışın olması, SHÇEK’in ulusal raporları hazırlarken ilgili tarafları ve uzmanları sürece çok fazla katmaması, raporların genellikle eleştirel hazırlanamaması ve zamanında BM Çocuk Hakları Komitesi’ne çeşitli nedenlerle sunulamaması gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu sonuca karşı araştırmacının öznelere birlikte önerisi, koordinatörlük ve rapor hazırlama görevinin Çocuk Hakları Kurulu’na devredilmesi olmuştur. Bizzat uygulamanın içinde olan bir Genel Müdürlüğün, bu süreci yönetmesi anlaşılmaktadır ki çok verimli olamamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın çocuk haklarını tanıtmaya yönündeki uygulamaları ise müfredattaki ilgili derslerin bilinç oluşturma yönünde yetersiz kaldığı, ders işleme metodlarının bu amacı karşılamaktan uzak olması ve aslında Milli Eğitim Bakanlığı’nın yapısının, yöneticilerin ve öğretmenlerin özellikle çocukların katılım hakkıyla çelişmesi nedeniyle yoğun olarak eleştirilmiştir.

Bu durumu önlemek için araştırmacı ve öznelere, derslerin oyun ve drama gibi yollarla ve katılımcı bir tarzda işlenmesini önermektedir. Ayrıca araştırmacı aynı metodla

yürütülecek “Çocuk Hakları” adıyla bir ders önermiştir. Öte yandan öğretmenlerin çocuk hakları alanındaki bilinç yetersizliği gözönüne alınarak eğitim fakültelerinde çocuk hakları eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Özetle Milli Eğitim Bakanlığı’nın kendisini kurumsal olarak çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılmasından sorumlu görmesi, bu yönde önce kendi örgütlenmesinden başlayarak müfredatında değişikliklere gitmesi gerekmektedir.

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, çocuklar ve ilgili uzmanlar tarafından çok fazla bilinen bir yapı değildir. Çalışmaları bir rapor çerçevesinde kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Ayrıca yasalara etki bağlamında henüz önemli başarılarla imza atılamamıştır. Bununla birlikte çok yeni bir yapılanma olması nedeniyle güçlenmesi için fırsat verilmesi gerekmektedir. Bu güçlenme sürecine destek olmak amacıyla Yetişkin ve Çocuk Danışma Kurullarının oluşturulması, uzman teknik personelinin nitelik ve nicelik yönünden artırılması ve yapılan çalışmaların kamuoyu ile paylaşılması gereklidir.

Yerel yönetimler, çocuğa yerelde ilk elden dokunabilecek çok önemli yapılanmalardır. Ancak yerel yönetimlerde çocuk hakları bilincinin çok fazla yerleşik olmadığı görülmektedir. Çocuk meclisleri, birçok özne tarafından göstermelik yapılar olarak nitelendirilmiş, çocuk katılımı açısından yeterli görülmemiştir. Bununla birlikte çocukla ilgili kent uygulamalarında çocukların katılımına önem verilmediği bir gerçektir.

Bu sonuç çerçevesinde yerel yönetimlerin, çocukların öneminin farkına varması, özellikle çocukla ilgili süreçlere onları mutlaka dahil etmesi ve en temelde çocuk hakları anlayışını çocuk merkezli bakış yönünde değiştirmesi gerekmektedir.

Hükümet dışı örgütler, çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izleme bağlamında önemli çalışmaları olan yapılanmalardır. Bu alandaki sıkıntı, büyük ve kurumsallaşmış örgütlerin oluşmaması, kamu-hükümet dışı örgüt işbirliğinin yetersiz olması, örgütlerin mali sıkıntılar yaşaması ve biraraya gelip ortak çalışmalar yapamamasıdır.

Bu durumu önlemek için kamu- hükümet dışı örgüt işbirliğinin artırılması için ortak akıl platformunun oluşturulması, örgütlerin biraraya gelmek için daha fazla çaba sarfetmesi, mali yönden görece olarak güçlü örgütlerce kurumsallaşmış ülke çaplı yapılanmaların oluşturulması gerekmektedir.

Son olarak medya, çocuk hakları temelinde diğer yapılanmalara göre daha sorunlu bir yapılanmadır. Medya, sansasyon ve reyting odaklı olması ve çocuk haklarını tanıtmaktan ziyade bizzat çocuk hakları ihlalleri gerçekleştirmesi nedeniyle öznelere tarafından eleştirilmiştir.

Çözüm yolu doğrultusundaki öneriler ise medya çalışanlarına yönelik eğitimleri, iletişim fakültelerinde çocuk haklarına yönelik dersleri ve RTÜK'te Çocuk Dairesinin kurulmasını içermektedir.

Bu yapılanmalar dışında araştırmada çocuk hakları temelinde icracı bir Bakanlığın, Çocuk Hakları Kurulunun, Çocuk Ombudsmanlığının, Çocuk ve Gençlik Yasasının ve Çocuk Bürolarının oluşturulması önerilmiştir.

Özellikle vurgulanması gereken nokta şudur: öneriler olabildiğince işevuruk ve ayrıntılı olarak tasarlanmıştır ancak bunların taslak olduğu ve çocuklarla ilgili tüm taraflarca ve tabi ki çocuklarla birlikte tartışılması gerektiği açıktır.

Bu çalışmadan çıkan önerilerin dikkate alınması ve en azından tartışılması, araştırmacının arzu ettiği bir durumdur. Bu amaçla çalışmada yer alan ilgili kurumlara bu araştırma ivedilikle ulaştırılacaktır.

7.1. Araştırmanın Sosyal Hizmet Uygulamasına Katkısı

Günümüzde çocuklar dünyada, hiç de hak etmedikleri yaşam koşullarında hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu durumu ortadan kaldırmak için siyaset kurumu, bürokrasi, sivil toplum, üniversiteler ve birçok meslek grubu çalışmalar yürütmektedir. Bu meslek gruplarının belki de en önemlilerinden birisi, çocuklarla doğrudan çalışmalar yürüten sosyal hizmet mesleğidir. Sosyal hizmette çocuk hakları olmazsa olmaz kavramlardan ve alanlardan biridir. Çocuk refahı gibi önemli bir uygulama alanına sahip sosyal hizmet mesleği, bu alandaki uygulamalarını tabidir ki çocuk hakları temelinde yürütür.

Sosyal hizmetin çocuk hakları ile ilişkisini iki boyutta değerlendirmek gerekir. **Birinci boyutta** sosyal hizmet mesleği ve bu mesleğin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanları, çocuklarla mesleki çalışmalarını yürütürken çocuk haklarını kendilerine

rehber edinmeli ve uygulamalarını bu yönde şekillendirmelidir. Bu çalışmanın önemli kavramlarından birisi olan “çocuğun yüksek yararı” uzmanlar tarafından özellikle dikkate alınmalı ve değerlendirilmelidir. Özellikle koruma kararlarında, evlat edinme süreçlerinde ve velayet davalarında çocuğun yüksek yararının gözetilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çocukla ilgili kararların alınmasında, *çocuk için değil çocuk ile birlikte* yaklaşımından hareketle çocuğun “katılım”ının sağlanmasına azami özen gösterilmeli ve görüşlerine değer verilmelidir. Bu surette “çocuk merkezli yaklaşım” gerçekleştirilecek tüm uygulamalara rehberlik etmelidir.

Bununla birlikte Roose ve Bie, anne babalar ile çocuk arasındaki bir anlaşmazlıkta çocuk haklarının kati bir şekilde uygulanmasının sakıncasına işaret etmektedir. Onlara göre, hukuk kim haklı kim haklı değil şeklinde bir karar vermektedir ve bu durum bir yandan hakların uygulanması anlamına gelirken aynı zamanda diyalogun da sonu anlamına gelmektedir. Haklar, diyalogun bittiği yer olmaktan ziyade başladığı yer olmalıdır. Bu da doğrudan katılım hakkıyla ilişkilidir (2008, s. 38, 41).

ABD’de Sosyal Hizmetler Kontrol Raporları’na göre sosyal hizmet uzmanlarının, çocuklara danışmak ve onları karar süreçlerine dâhil etme konularında gönülsüz oldukları ortaya çıkmıştır (Department of Health, 1998, Aktaran: Bell, 2002, s. 2).

Diğer bir araştırmada Selwyn, 52 evlat edinme dosyasını incelemiş ve raporların son derece formal bir yaklaşımla yazıldığını ve hiçbir dosyada çocuğun görüşüne yer verilmediğini tespit etmiştir (1996, Aktaran: Bell, 2002, s. 2).

Araştırma sonuçları da göstermektedir ki; çocuk hakları ile ilgili olarak sosyal hizmette “iyi uygulamalara” ihtiyaç vardır. Welbourne’e göre iyi uygulama, baskı karşıtı ve kültürel olarak yeterli uygulamadır. Çocuk hakları alanında ise iyi uygulama, çocukların görüşlerinin dinlendiği, olaylar hakkında onların yorumları ve anlayışlarının koruma sürecine egemen olduğu uygulamadır (2002, s. 350).

Sosyal hizmette iyi uygulamaların önündeki en büyük engel, organizasyonların karmaşık bürokratik yapısı olmaktadır. Bununla birlikte meslek elemanının dinleme kültürüne sahip olması ve bu yolla karşısındaki kişiye değerli olduğunu hissettirmesi büyük önem taşımaktadır (Matthews, 2001, Aktaran: Cavet ve Sloper, 2004, s. 616).

Ülkemizde de bu bağlamda karmaşık bürokratik yapının hâkim olduğu ve sosyal hizmet uzmanlarının aşırı iş yükü ile karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. Bu gerçekliğin mesleki uygulamalara çocukları katmayı son derece zorlaştırdığı, hatta çoğu zaman imkânsız kıldığı düşünülmektedir.

İkinci boyutta ise sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları ve akademisyenleri, çocuk hakları ile ilgili politikalara doğrudan etki etme ve bu yönde savunuculuk yapma bağlamında yoğun çaba sarf etmelidir. Üst düzey karar vericilerle yapılacak görüşmeler, meslek örgütünün baskı unsuru oluşturması, yazılacak makaleler, kitaplar ve araştırmalar bu yönde atılabilecek önemli adımlardır.

Her iki boyutta da sosyal hizmet uzmanları, güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde hareket etmelidir. Güçlendirme; “güçsüz insanlar, organizasyonlar veya grupların yaşamlarındaki güç dinamiklerinin farkında olmaları, yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri için beceri ve kapasite geliştirmeleri, diğerlerinin haklarını çiğnemenin bu kontrolü hayata yansıtabilmeleri ve toplumda diğerlerinin güçlendirilmesini desteklemeleri sürecidir” (McWhirter, 1991, s. 224).

Güçlendirme yaklaşımının hem çocuklar hem de politikalar bağlamında uygulanması gerekmektedir. Şöyle ki; çocukların haklarını öğrenmesi tek başına yeterli değildir. Bu haklarını elde etmek için mücadele etmeleri gerekebilir. Bu noktada çocukların kendi haklarını savunabilmeleri amacıyla güçlenmeleri büyük önem taşır. Diğer boyut ise politikaların güçlendirilmesidir. Bu boyut, güçlendirme yaklaşımının makro boyuttaki uygulaması içerisine girmektedir. Genellikle güçlendirme kişisel-kişilerarası düzeylerde ve iletişim boyutunda ele alınmaktadır. Oysa güçlendirme sadece eğitimde olduğu gibi öğretmen-öğrenci ya da sosyal hizmette olduğu gibi müracaatçı-sosyal hizmet uzmanı arasında gerçekleşen bir ilişki süreci değildir. Makro boyutta organizasyonların ve toplumların güçsüz yanlarının belirlenmesi ve bu yanlarla baş edebilmek için varolan güçlerinin ortaya çıkarılması da güçlendirme yaklaşımının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Güçlendirme yaklaşımı ile birlikte sosyal hizmet uzmanlarının Sözleşme’de belirtilen ilkeleri gerçekleştirebilmesi için belirli becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Aşağıda bu beceriler sıralanmıştır (Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, 2004, s.9):

- Temel eğitime ilave olarak çocuk gelişimi bilgisi ve deneyimi
- Kişilerarası ilişki becerileri
- Çocukları dinlemeye hazır olmak ve onların katılım hakkının sağlanmasına özen göstermek
- Oyun ve sanatı, çocukla iletişimde kullanmak
- Doğru olup olmadığını çocukla birlikte kontrol etmeden onların hareketleri ve davranışları hakkında kişisel yorumda bulunmamak

Sonuç olarak denilebilir ki, çocuk hakları sosyal hizmet mesleğinin önemli paradigmalarından birisidir. Sosyal hizmet uzmanları, bireyle, aile ve toplumla birlikte yürüttüğü çalışmalarında çocuk haklarını mutlaka dikkate almak durumundadır. Özellikle çocuğun yüksek yararı ve katılım hakkı konusunda özel bir çabanın gösterilmesi gerekmektedir.

7.2. Araştırmanın Metodolojik Katkısı

Araştırma, niteliksel araştırma modeliyle gerçekleştirilmiş ve çok yönlü bir veri toplama sürecinde derinlemesine görüşmeler yoluyla kapsamlı bilgiler elde edilmiştir. Araştırmacı bu süreçte çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir araştırmada daha önce denenmemiş dörtlü bir yapı oluşturmuş ve varolan bütün tarafların bilgilerini araştırmaya dahil etmiştir. Bu taraflar; akademisyenler, kamu temsilcileri, hükümet dışı örgütlerin temsilcileri ve çocuklardır. Çocukların bu araştırmada olması özellikle önemlidir. Çocuklar için ancak çocukların dahil edilmediği bir araştırma yürütmek, araştırmada sıklıkla vurgulanan katılım hakkı ile çelişecektir. Araştırmacı bu hataya düşmemiş ve çocukların aktif katılımına özel önem vermiştir.

Niteliksel metodolojinin çocuk hakları alanındaki uygulaması olan bu araştırmanın çocuk refahı alanındaki sonraki araştırmalara örnek teşkil edeceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın ardından yeni araştırmaların yapılmasının gereği de açıktır. Bu noktada araştırmacı, bu araştırmayı bir çatı araştırma olarak görmekte ve konuyla ilgilenen

araştırmacılara niteliksel metodolojiyi ve bu dörtlü yapıyı kullanarak aşağıdaki konularda araştırma yapmalarını önermektedir:

- Türkiye’de Çocukların Eğitim Hakkı: Eleştirel Analiz ve Model Önerisi
- Türkiye’de Çocuk Ceza Adalet Sistemi: Eleştirel Analiz ve Model Önerisi
- Türkiye’de Çocuk İşçiliği: Eleştirel Analiz ve Model Önerisi
- Türkiye’de Çocukların Sağlık Hakkı: Eleştirel Analiz ve Model Önerisi

KAYNAKLAR

- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim: 27.07.2010, www.tuik.gov.tr.
- Akbaş, E. ve Atasü Topçuoğlu, R. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-104.
- Akıllıoğlu, T. (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları no: 13.
- Aktan, İ., Öztürk, S., Ayman, Z., Sütü, A.F., Güçlü, N., Çiftçi, C. ve İnal, C. (2007). *Türkiye’de hak temelli stk’lar: sorunlar ve çözüm arayışları*. Ankara: Odak Matbaacılık.
- Akyüz, E. (1980). Çocuk hakları bildirisi ve Türk hukuk sistemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 340- 264.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 3-24.
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Albayrak, A., Akkocaoğlu, N. ve Özdemir, P. (2011). Yaratıcı dramının üniversite öğrencilerinin çocuk hak ve ihlalleri konusundaki duygu, düşünce ve davranışlarına etkisi ve bu yöntemin farkındalık yaratmak amacıyla kullanılmasına ilişkin görüşleri: Hacettepe Üniversitesi örneği. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı 1*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Archard, D. (1993). *Children: rights and childhood*. New York: Routledge.
- Aries, P. (1973). *Centuries of childhood*. London: Jonathan Cape.

- Arkadaş, A. ve Müftü, G. (2010). Türkiye’de çocuk haklarının durumu: Son 16 yılda neler değişti?. *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları*. Ankara: Maya Akademi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik gözüyle gençlik: 21. yüzyıl eşiğinde Türkiye gençliği*. İstanbul: Kırkısraklılar Vakfı Yayını.
- Banks, C. (2007). The Discourse of children’s rights in Bangladesh: international norms and local definitions. *International Journal of Children’s Rights*, 15, 391-414.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Beauchamp, T. and Childress, J. (2001). *Principles of biomedical ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Bell, M. (2002). Promoting children’s rights through the use of relationship. *Child and Family Social Work*, 7, 1-11.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* (1989).
- Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşme ulusal ilk rapor* (1999). 2. Baskı. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.
- Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşme ulusal ilk raporun ekleri ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin sonuç gözlemleri* (2001). Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.
- Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşme ikinci ve üçüncü ilerleme raporu*, <http://shcek.gov.tr>, Erişim: 13.07.2010.
- Bueren, V. G. (1998). Children’s rights: Balancing traditional values and cultural plurality. G. Douglas and L. Sebba (ed) *Children’s Rights and Traditional Values* Aldershot: Ashgate.

- Burr, R. (2002). Global and local approaches to children's rights in Vietnam. *Childhood*, 9, 49-61.
- Cavet, J. and Sloper, P. (2004). The participation of children and young people in decision about UK service development. *Child: Care, Health & Development*, 30 (6), 613-621.
- Cılga, İ. (1996). Çocuk sağlığı ve refahı açısından uluslararası çocuk hakları sözleşmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 5(4), 123-124.
- Cılga, İ. (1998). Türkiye'de çocuk hakları çalışmaları. 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.
- Communication from the Commission: Towards an EU Strategy on the Rights of the Child (2006). Brussels.
- Çeltikçi, E. (2011). Okullarda disipline yönelik öğrenci-öğretmen görüşleri araştırma projesi: Bakırköy örneği, İstanbul. 1. *Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* 2. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çiftçi, C. (2011). Türkiye'de çocuk katılımı kamu uygulamaları I, <http://www.t24.com.tr/haberdetay/136815.aspx>, Erişim: 13.06.2011.
- Çocuk adalet sistemi istatistikleri*, <http://adlisicil.adalet.gov.tr>, Erişim: 13.8.2010.
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi* (1996). Strazburg.
- Çocuk odaklı habercilik*, <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/112559-cocuk-odakli-habercilik-bes-iletisim-fakultesinde-ders-olacak>, Erişim: 31.03.2011.
- Davidson, H. (2006). Children's rights and American law: A response to what's wrong with children's rights. *Emory International Law Review*, 20, 69-78.
- Değirmencioğlu, S. (2010). Tersten katılım: Katılım hakkı üzerine bir değerlendirme. *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. Yılında Türkiye'de*

Çocuk Hakları. Ankara: Maya Akademi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

Demir, A. D. (2011). Son söz sizin olsun ama! *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Bildirileri Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Department of Health (1998). *Social services facing the future. The Seventh Annual Report of the Chief Inspector*. Social Services Inspectorate, London.

Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük: çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Doğan, İ. (2000). Çocuk haklarının sosyolojik evriminden dünya ve Türkiye için çıkan sonuçlar. *1. İstanbul Çocuk Kurultayı-Araştırmalar Kitabı*. İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayını.

Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı çocuk ve gençlik özel ihtisas komisyonu raporu. (2006). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Eğitim İstatistikleri, <http://tuik.gov.tr>, Erişim: 15.07.2010.

Falk, Z. W. (1998). Rights and autonomy – or the best interests of the child? G. Douglas and L. Sebba (ed) *Children's Rights and Traditional Values*. Aldershot: Ashgate.

Fernando, J. L. (2001). Children's rights: beyond the impasse. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 575, 8-24.

Flekkoy, M. G. (1991). *A voice for children: speaking out as their ombudsman*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Flekkoy, M. G. (2002). Ombudsman for children: conceptions and developments. *The New Handbook of Children's Rights: Comparative Policy and Practice*. Ed: Bob Franklin. London: Routledge.

Fortin, J. (1998). *Children's rights and the developing law*. London: Butterworths.

Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Franklin, B. (1995). The case for children's rights: a progress report. *The Handbook of Children's Rights*. Ed: Bob Franklin. London: Routledge.
- Freeman, M. (1992). *The ideologies of children's rights*. Dordrecht.
- Freeman, M. (2000). The future of children's rights. *Children & Society*, 14, 277-293.
- Freeman, M. (2007). Why it remains important to take children's rights seriously. *The International Journal of Children's Rights*, 15, 5-23.
- Fuchs, E. (2007). Children's Rights and global civil society. *Comparative Education*, 43 (3), 393-412.
- Fulton, Y. (1996). Children's rights and the role of the nurse. *Pediatric Nursing*, 8, 29-31.
- Gencel Bek, M. (2011). Medyada çocuk hakları ve etik ilkeler. *Çocuk Hakları ve Medya*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Grugel, J and Peruzzotti, E. (2007). Claiming rights under global governance: children's rights in Argentina. *Global Governance*, 13, 199-216.
- Güven, S. ve Şahin, İ. F. (2003). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi öğretmenlerinin nitelikleri ve karşılaştıkları problemler: Erzincan ili örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(10), 213-226.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus ve Sağlık Araştırması (2008). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/Ozet_Gostergeler.pdf, Erişim: 15.07.2010.
- Hane halkı çocuk işgücü anketi sonuçları (2006). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayını.
- Heywood, C. (2003). *Baba bana top at: Batı'da çocukluğun tarihi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hill, M. and Tisdall, K. (1997). *Children and society*. London: Longman.

- İlgin, S. E. (2011). Çocuk düşmanı şehir. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Bildirileri Kitabı 1*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- İnal, K. (2007). *Modernizm ve çocuk: geleneksel, modern ve postmodern çocukluk imgeleri*. Ankara: Paydos Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Value of children and family change. A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, 54(3), 317-337.
- Karataş, K. (2010). Sosyal politika açısından Türkiye’de çocuklar. *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları*. Ankara: Maya Akademi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.
- Khanh, D. (1996). Juvenile delinquency a growing menace. *The Vietnam News*.
- Kırdök, M., Tuncel Yazgan, A., Kanar, F., Parlar, S. M., Yıldırım, M., Berber, H., Yıldırım, I., Yelda ve Polat, M. (1998). *Çocuk hakları*. İstanbul: Çivi Yazıları.
- Klaus, D, Suckow, J. and Nauck, B. (2007). The value of children in Palestine and Turkey: Differences and the consequences for fertility, *Current Sociology*, 55, 527-544.
- Koç, İ. ve Eryurt, M. İ. (2010). Türkiye’de beş yaş altındaki çocukların nüfusa kayıt olma durumları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 53, 114- 121.
- Koman, E. (2011). Çocuklarla birlikte başka bir medya. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Hakları ve Medya Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Lowden, J. (2002). Children’s rights: A decade of dispute. *Journal of Advanced Nursing*, 37(1), 100-107.
- Matthews, G. B. (2000). *Çocukluk felsefesi*. (E. Çakmak, Çev.) İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Matthews, H. (2001). Citizenship, youth councils and young people’s participation. *Journal of Youth Studies*, 4, 299-318.

- Mayall, B. (2000). The Sociology of childhood in relation to children's rights. *The International Journal of Children's Rights*, 8, 243-259.
- Mayer, B. and Trommsdorff, G. (2010). Adolescents' value of children and their intentions to have children: a cross-cultural and multilevel analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41, 671-689.
- McCallin, M. (2008). Children's needs or children's rights? the convention on the rights of the child as a framework for implementing psychosocial programmes. *Intervention*, 6(2), 154-161.
- McWhirter, E. H. (1991) Empowerment in Counseling. *Journal of Counseling & Development*, 69, 222-227.
- Mendel, G. (2005). *Sosyo-psikanaliz açidan otorite: son s  m  rge   ocuk*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezleri 0-18 Yaş Aile Eğitim Programı*, <http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/018/03YasAileEgitimiKursProgrami.pdf>, Erişim: 17.09.2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfredatı-Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*, <http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitimProgramlar/Egitilebilir/06.htm>, Erişim: 16.09.2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfredatı-Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*, <http://ttkb.meb.gov.tr/vatandaslik.aspx>, Erişim: 15.02.2011.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 123-131.
- Naftali, O. (2009). Empowering the child: children's rights, citizenship and the state in contemporary China. *The China Journal*, 61, 79-103.
- Nelken, D. (1998). Afterword: choosing rights for children. G. Douglas and L. Sebba (ed) *Children's Rights and Traditional Values*. Aldershot: Ashgate.
- Oktay, A. (1995).   ocuk hakları sözleşmesi ve okul öncesi eğitim. *  ocuk ve Biz Dergisi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 1, 11-15.

- Olsen, F. (1992). Children's rights: some feminist approaches to the united nations convention on the rights of the child. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 6(1), 192-220.
- Onat, Y. ve Akço, S. (2007). Çocuk odaklı habercilik, *Çocuk Hakları ve Habercilik*, Haz. Sevdâ Alankuş, İstanbul: IPS ve İletişim Vakfı Yayını.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*, Ankara: İmge Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yokoluşu*. Ankara: İmge Yayınları.
- Roose, R. and Bie, D. M. (2008). Children's rights: a challenge for social work. *International Social Work*, 51, 37-46.
- Rubin, A. and Babbie, E. (2001). *Research methods for social work*. USA: Wadsworth Publications.
- Savcı, B. (1996). Yaşam hakkı: felsefe açısından pratiğe doğru. *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayını.
- Save the Children (2005). Child rights programming: how to apply rights based approaches to programming, http://seap.savethechildren.se/South_East_Asia/Publications/Child-rights-programming/, Erişim: 11.04.2010.
- Selwyn, J. (1996). Ascertaining children's wishes and feelings in relation to adoption. *Adoption and Fostering*, 20.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Sosyal hizmet ve çocuk hakları: BM sözleşmesi profesyonel eğitim kitabı* (2004). (V. Duyan, Çev.) Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını no: 007.
- Soyak, H. R. (1965). *Doğumundan ölümüne kadar Atatürk ve Atatürk'ün hususiyetleri*. İstanbul.

- Süt, N. B. (2011). Hayata çocuğun penceresinden bakmak. *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Bildirileri Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tan, M. (2006). Çocukluk: dün ve bugün. *Tophumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, 23-24 Nisan 1993. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tang, K. L. (2003). Implementing the united nations convention on the rights of the child: the Canadian experience. *International Social Work*, 46(3) 277-288.
- TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi, <http://cocukhaklari.gov.tr>, Erişim: 15.07.2010.
- The state of the world's children* (2009). Special Edition. New York: UNICEF Publication.
- Theis, J. (2003). Rights based monitoring and evaluation. A Discussion Paper. Save the Children.
- Tiryakioğlu, B. (2000). *Çocukların korunmasına ilişkin milletlerarası sözleşmeler ve Türk hukuku*. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Tuncay, T. (2009). *Genç kanser hastalarının hastalık deneyimlerinin güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi: bir model önerisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (1982).
- 1. Türkiye çocuk hakları stratejisi* (2012-2016), (Yayına hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin, Aydın Gülan). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, No: 98.
- 1. Türkiye çocuk hakları kongresi çocuk görüşü raporu* (2010). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Türkiye çocuk politikası çalıştay sonuçları* (2009). Ankara: Gündem Çocuk: Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği Yayını, No: 1.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Hak ve sorumluluk bildirgesi, Erişim: <http://www.tgc.org.tr/bildirge.html>, Erişim: 21.03.2011.

Türkiye’de eşitsizlikler: kalıcı eşitsizliklere genel bir bakış (2010). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Türkiye özürlüler araştırması (2002). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

Üstündağ, E. (2008). Medya çocuğu istismar ediyor. *Alternatif Çocuk Gazetesi*, Yıl 1, Sayı 2.

Vardin, A. and Brody, P. (eds) (1979). *Children’s rights: contemporary perspectives*. Teachers College Press.

Veerman, P. (1992). *The rights of the child and the changing image of childhood*. London: Martinus Nijhoff Publishers.

Veerman, P. and Levine H. (2000). Implementing children’s rights on a local level: narrowing the gap between geneva and the grassroots. *The International Journal of Children’s Rights*, 8, 373-384.

Welbourne, P. (2002). Culture, children’s rights and child protection. *Child Abuse Review*, 11, 345-358.

Windborne, J. (2006). New laws, old values: indigenous resistance to children’s rights in Ghana. *Atlantic Journal of Communication*, 14(3), 156-172.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, C. (2008). *Bilimsel düşünme yöntemi*. 2. Baskı. İstanbul: İmge Kitabevi.

Ek 1: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 1

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda anne-babanın, yerel gelenekler ön görüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler yasanın tanıdığı şekli ile çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; anne-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, anne-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da anne ve babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, anne-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anne-babasının ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin anne-babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dâhildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile anne- babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya anne-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacak. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının, başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Anne-babası, ayrı Devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem anne hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1. Fıkrasına göre Taraf Devletler çocuğun ve anne- babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dâhil herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada ön görüldüğü gibi ve ulusal güvenliğin, kamu düzenin, kamu sağlığı veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüce kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını mevcut anlaşmalarla katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca;
 - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, anne-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlakı ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı

ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlandırmalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler.
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarının azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18. ci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler;

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında anne-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce anne-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada anne-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan anne-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet, evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerek saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştirecektir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makamlar karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, anne-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken

durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkeler arası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkeler arası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse anne-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesiyle yeniden bir araya gelebilmesi için anne-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, anne-babası ya da ailesini başkaca üyelerinden hiç birisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşamı etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakları yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve anne-babasının veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 inci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun anne-babasını ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklara ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkında yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımının ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle anne- babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmesinin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, anne- babaya rehberliğini aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamalarının kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun anne babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanaklarına göre ve olanakları ölçüsünde, anne babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler e, çocuğun bu

hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; anne babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkeden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretime yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplinin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
 - a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yetilerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
 - b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi;
 - c) Çocuğun anne-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi;
 - d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhu ile özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
 - e) Doğal çevreye saygının geliştirilmesi.

2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı göstermesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası antlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla yasal sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların, pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler, aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiç bir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiç bir çocuk yasa dışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Madde 38

- 1) Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
- 2) Taraf Devletler on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
- 3) Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
- 4) Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerini uygun olarak, Taraf Devletler silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1) Taraf Devletler hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanunu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda anne-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, anne-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek

yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşuluyla bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve

a) Bir Taraf Devletin yasasında veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.
3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış

kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişikliklerle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdinde tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Ek 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Yetişkin)

Bu araştırma, Türkiye’de çocuk hakları uygulamalarının eleştirel analizini yapmayı ve sonucunda bir model önerisi koymayı amaçlamaktadır. Bu noktada konuyla ilgili Türkiye’deki önemli uzmanlardan birisi olarak sizin görüşlerinizi almak istemekteyiz. Vereceğiniz bilgiler Türkiye’de çocuk haklarının daha iyi bir noktaya gelmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Görüşmemiz söylediklerinizin unutulmaması ve görüşmenin akışının bozulmaması amacıyla kaydedilecektir. Katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz.

1. KİŞİSEL BİLGİLER

1.1. Adı Soyadı

1.2. Yaşı

1.3. Çalıştığı Kurum ve Ünvanı (Çalışıyorsa)

1.4. Kaç Yıldır Çocuk Hakları Alanında Çalıştığı

1.5. Görüşmenin Yapıldığı İl

2. ÇERÇEVE SORULAR

2.1. Türkiye’de Çocuğun Değeri

2.2. Türkiye’nin Çocuk Politikası

3. ÇOCUK HAKLARINI TANITMA, YAYGINLAŞTIRMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARIN ELEŞTİREL ANALİZİ

3.1. Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Koordinatör Kuruluş Olan SHÇEK’in Uygulamalarının Eleştirel Analizi

3.1.1. Koordinatörlük Görevi

3.1.2. Ulusal Raporlar

3.1.3. Çocuk Forumları

3.1.4. İl Çocuk Hakları Komiteleri

3.1.7. Çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırmaya yönelik uygulamalar bağlamında SHÇEK’in güçlü yanları

3.2. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Çalışmalarının Eleştirel Analizi

3.2.1. Örgün Eğitim (müfredat)

3.2.2. Halk Eğitim Merkezleri (aile eğitimleri)

3.2.3. Çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırmaya yönelik uygulamalar bağlamında MEB'in güçlü yanları

3.3. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin Çocuk Haklarını İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

3.3.1. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin çocuk haklarını izlemeye yönelik uygulamaları

3.3.2. Çocuk haklarını izlemeye yönelik uygulamalar bağlamında TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin güçlü yanları

3.4. Belediyelerin Çocuk Haklarını Tanıtma ve Yaygınlaştırmaya Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

3.4.1. Çocuk Meclisleri

3.4.2. Çocuk haklarını tanıtma ve yaygınlaştırmaya yönelik uygulamalar bağlamında yerel yönetimlerin güçlü yanları

3.5. Hükümet Dışı Örgütlerin Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

3.5.1. Hükümet dışı örgütlerin çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları

3.5.2. Çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamalar bağlamında hükümet dışı örgütlerin güçlü yanları

3.6. Medyanın Çocuk Haklarını Tanıtma ve İzlemeye Yönelik Uygulamalarının Eleştirel Analizi

3.6.1. Medyanın çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaları

3.6.2. Çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamalar bağlamında medyanın güçlü yanları

4. ÇOCUK HAKLARINI TANITMA VE İZLEMeye YÖNELİK UYGULAMALARA İLİŞKİN MODEL ÖNERİSİ

4.1. Koordinatör kuruluş SHÇEK'in çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılması açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.2. Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılması açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.3. TBMM Çocuk Haklarını İzleme Komitesi'nin çocuk haklarının izlenmesi açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.4. Belediyelerin çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılması açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.5. Hükümet dışı örgütlerin çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve izlenmesi açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.6. Medyanın çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve izlenmesi açısından daha güçlü bir hale getirilmesi için öneriler

4.7. Türkiye'de çocuk hakları ile ilgili iyi işleyen bir sistem için model önerisi

Ek 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Çocuklar)**I. Kişisel Bilgiler**

1.1. Yaşı

1.2. Cinsiyeti

1.3. Sınıfı

II. Çocuk Hakları

2.1. Haklarını biliyor musun?

2.2. Anne baban senin haklarını biliyor mu?

2.3. Ailede, okulda, toplumda, seni ilgilendiren konularda görüşün alınıyor mu?

2.4. Sence çocukların haklarını öğrenmesi için neler yapılmalı?

2.5. Çocuk haklarının uygulanması için neler yapılmalı?

2.6. Çocuk Hakları İl Komiteleri, Çocuk Forumları ve Çocuk Meclislerini hiç duydun mu?

Ek 4: Bilgilendirilmiş Onam Formu (Yetişkin)

“Türkiye’de Çocuk Hakları Anlayışının ve Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi” adlı araştırmayı Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN ile birlikte yürütmekteyiz. Araştırma, bir doktora tezidir.

Araştırmanın amacı, Türkiye’de çocuk haklarını yaygınlaştırma, tanıtmaya ve izlemeye yönelik uygulamaların nasıl şekillendiğini ve bu doğrultuda hangi uygulamalara imza atıldığını akademisyenler, sivil toplum örgütü temsilcileri, kamu temsilcileri ve çocukların görüşleriyle farklı açılardan değerlendirmek, güçlü ve güçsüz yönleri belirleyerek daha iyi işleyen bir çocuk hakları sistemine aracılık etmektir.

Bu konu bağlamında konuyla ilgili Türkiye’deki değerli uzmanlardan birisi olarak sizin görüşlerinizi almak istemekteyiz. Vereceğiniz bilgiler Türkiye’de çocuk haklarının daha iyi bir noktaya gelmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte araştırmaya katılıp katılmamakta özgürsünüz.

Çocuk hakları ile ilgili bilgi ve deneyimlerinize başvuracağımız görüşmemiz, yaklaşık 1 saat sürecektir. Ayrıca görüşmemiz söylediklerinizin unutulmaması ve görüşmenin akıcılığının bozulmaması amacıyla kayıt cihazıyla kaydedilecektir.

Görüşmemizde vereceğiniz bilgilere ve yapacağınız yorumlara, araştırmanın ilgili bölümünde adınız ve soyadınız ile birlikte yer verilecektir. Ayrıca kısa özgeçmişiniz, araştırmanın “yöntem” bölümünde “Öznelere Ait Tanıtıcı Bilgiler” başlığı altında yer alacaktır.

Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Araştırma konusunda bize ulaşmak isterseniz, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Arcument ERBAY’ı 0 312 297 63 62 (iş) ya da 0 505 873 60 57 (cep) telefonlarından arayabilirsiniz.

Tüm bu bilgilerin ardından araştırmaya kendi isteğinizle katılmak istiyorsanız, aşağıda sizinle ilgili yerleri doldurup imzalayınız.

Tarih:

Öznenin Adı soyadı:

Bu araştırmaya kendi isteğimle katılıyorum ve yukarıdaki koşulları kabul ediyorum.

İmza:

Özne İle Görüşen Araştırmacının Adı Soyadı: Arş. Gör. Arcument ERBAY

İmza:

Ek 5: Bilgilendirilmiş Onam Formu (Çocuk)

“Türkiye’de Çocuk Hakları Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi” adlı araştırmayı Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN ile birlikte yürütmekteyiz.

Araştırmanın amacı, çocukların haklarının tanıtılması ve izlenmesi için neler yapıldığını değerlendirmek, güçlü ve güçsüz yönleri belirleyerek daha iyi işleyen bir çocuk hakları sistemi kurulmasına yardımcı olmaktır.

Bu konu bağlamında senin de haklarınla ilgili görüşlerini almak istemekteyiz. Bununla birlikte araştırmaya katılıp katılmamakta özgürsün.

Görüşmemiz, yaklaşık 20 dk. sürecektir. Ayrıca görüşmemiz söylediklerinin unutulmaması ve görüşmenin akıcılığının bozulmaması amacıyla kayıt cihazıyla kaydedilecektir.

Görüşmemizde vereceğin bilgilere ve yapacağın yorumlara, araştırmanın ilgili bölümünde adın ve soyadın kullanılmadan yer verilecektir. Sadece adının ve soyadının baş harfleri, yaşın hakkında bilgi verilecektir (Örnek, E. K., 11 yaş).

Bu çalışmaya katılman için senden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığın için sana ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Araştırma konusunda bize ulaşmak istersen, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Ercüment ERBAY’ı 0 312 297 63 62 (iş) ya da 0 505 873 60 57 (cep) telefonlarından arayabilirsin.

Tüm bu bilgilerin ardından araştırmaya kendi isteğinle katılmak istiyorsan, aşağıda seninle ilgili yerleri doldurup imzalayabilirsin.

Tarih:

Adın ve soyadının baş harfleri:

Bu araştırmaya kendi isteğimle katılıyorum ve yukarıdaki koşulları kabul ediyorum.

İmza:

Katılımcı İle Görüşen Araştırmacının Adı Soyadı: Arş. Gör. Ercüment ERBAY

İmza:

Ek 6: Bilgilendirilmiş Onam Formu (Veli)

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda "Türkiye'de Çocuk Hakları Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi" adlı araştırmayı Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN ile birlikte yürütmekteyiz.

Araştırmanın amacı, çocuk haklarının tanıtılması ve izlenmesi için neler yapıldığını değerlendirmek, güçlü ve güçsüz yönleri belirleyerek daha iyi işleyen bir çocuk hakları sistemi kurulmasına yardımcı olmaktır.

Bu konu bağlamında çocuğunuzun kendi haklarıyla ilgili görüşlerini almak istemekteyiz. Görüşmemiz, yaklaşık 1 saat sürecektir. Ayrıca görüşmemiz söylenenlerin unutulmaması ve görüşmenin akıcılığının bozulmaması amacıyla kayıt cihazıyla kaydedilecektir.

Görüşmemizde çocuğunuzun vereceği bilgilere ve yapacağı yorumlara, araştırmanın ilgili bölümünde adı ve soyadı kullanılmadan yer verilecektir. Sadece adının ve soyadının baş harfleri, yaşın hakkında bilgi verilecektir (Örnek, E. K., 11 yaş).

Bu çalışmaya çocuğunuzun katılması için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Öte yandan katılım sağladığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Araştırma konusunda bize ulaşmak isterseniz, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Ercüment ERBAY'ı 0 312 297 63 62 (iş) ya da 0 505 873 60 57 (cep) telefonlarından arayabilirsiniz.

Tüm bu bilgilerin ardından çocuğunuzun araştırmaya katılmasına izin veriyorsanız, aşağıda sizinle ilgili yerleri doldurup imzalayınız.

Tarih:

Velinin Adı soyadı:

Çocuğunun Adının Ve Soyadının Baş Harfleri:

Bu araştırmaya çocuğumun katılmasına izin veriyor ve yukarıdaki koşulları kabul ediyorum.

İmza:

Katılımcı İle Görüşen Araştırmacının Adı Soyadı: Arş. Gör. Ercüment ERBAY

İmza:

Ek 7: Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.08.4.MEM.0.06.22.00-60599/ 23998
KONU : Araştırma İzni
Ercüment ERBAY

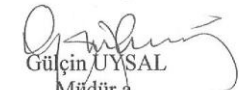
22/03/2011

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi : a) MEB Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Üniversiteniz Genel Sekreterliğinin 08/03/2011 tarih ve 772 sayılı yazısı.

Üniversiteniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Ercüment ERBAY'ın "Türkiye'de Çocuk Hakları Uygulamalarının Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi" konulu çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (1 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz İstatistik Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

Gülçin UYSAL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER :
Anket (1 sayfa)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	
GİRİŞ	28.3.2011
İZİN	Sayı: 900 1670
GİRİŞ	2000 / 2000
İZİN	2000 / 2000

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
İstatistik Bölümü
Bilgi İçin: Nermin ÇELENK

Tel : 223 75 22
Fax: 223 75 22
istatistik06@meb.gov.tr

Ek 8: Özgeçmiş

Doğum Tarihi ve Yeri: 30.12.1980-Ankara

Medeni Hali: Evli

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Geçmişi

Lisans: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, 2004

Yüksek Lisans: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD, 2004-2007

Akademik Yükselme

Araştırma Görevliliği, 2006

Mesleki İlgi Alanları

çocuk refahı, çocuk hakları, çocuk işçiliği

Yurtdışında Katıldığı Kongre/Sempozyum/Programlar

Endonezya: Türkiye Kızılay Derneği Psikososyal Delegeliği – 3 ay

Hollanda: Avrupa Birliği Leonardo Da Vinci Projesi "Sosyal Hizmet Uygulamalarında Farklı Yaklaşımlar" - 4 ay

Sahip Olunan Sertifikalar

Türkiye Aile Planlaması Derneği Gençlerin Üreme ve Cinsel Sağlık Eğitici Eğitimi Kursu (15.11.2003 – 29.02.2004)

Toplum Gönüllüleri Vakfı İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimci Eğitimi (08.03.2005 – 13.03.2005)

Hacettepe Üniversitesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Araştırma ve Yayın Etiği Kursu (06.05.2005)

Türk Psikologlar Derneği “Travma, Stres, Yas, Öfke Kontrolü Eğitimi” (10-17 Aralık 2005)

Turkish International Academy Against Drugs and Organized Crime (TADOC) “Risk Altındaki Gençlerin Madde Kullanımına Yönelik Önleme Stratejileri” Eğitimi (10.05.2005 – 12.05.2005)

Türkiye Kızılay Derneği Temel Psikososyal Destek Eğitimi (26-27.12.2005)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği “Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet” Eğitimi (27-28.04.2006)

Türkiye Kızılay Derneği Proje Planlama Eğitimi (03-05.05.2006)

Sphere Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi Eğitimi (10-11 Haziran 2009)

Hacettepe Üniversitesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Hasta ve Hekim Hakları Kursu (12.3.2010)

Alınan Ödüller

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu 2004 Yılı Okul Üçüncülüğü Ödülü

Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Başarı Ödülü -2004

Yayın Listesi

Kitap

Erbay, E. (2008). *Çocuk İşçi Olmak: Çocuk İşçiliğine Retrospektif Bir Bakış*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.

Kitap Bölümü

Erbay, E. (2010). “Çocuk İşçi Olmak: Çocuk İşçiliğine Retrospektif Bir Bakış” *Türkiye’de Çocuk Emegi*. (Kemal İnal Ed.) İstanbul, Ütopya Yayınları.

Erbay, E. (2010). “Çocuk Hakları ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu” *BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Ortak Yayını.

Uluslararası İndekslerde Yer Alan Yayınlar

Tuncay, T. ve Erbay, E. (2008). “Primary objective of social work: Social justice – From rhetoric to practice through empowerment”, *Socialinis Darbas (Social Work)*, 7(3), 87-95. (Yayının yer aldığı uluslararası indeksler: NASW – Social Work Abstracts, EBSCO)

Duyan, V., Çamur Duyan, G., Gökçearslan Çifçi, E., Sevin, Ç., Erbay, E. ve İkizoğlu, M. (2008). “Lisede Okuyan Öğrencilerin Yalnızlık Durumlarına Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi”, *Eğitim ve Bilim*, 33 (150), 28-41. (Yayının yer aldığı uluslararası indeksler: Social Science Citation Index, Social Scisearch, Journal Citation Reports/Social Sciences Edition)

Hakemli Ulusal Yayınlar

Erbay, E. ve Tuncay, T. (2010). "İnsan Hakları Eğitimi: Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1 (3), 147-162.

Gelbal, S., Duyan, V., Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2010). “Lise Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Sosyal Destek Durumları İle Benlik Saygısı Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi” *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 7-18.

Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2007). "Madde Bağımlılarının Tedavi Sonrası Sosyal Yaşama Uyumları ve Sosyal Hizmet Mesleğinin Uygulamaları" *Bağımlılık Dergisi*, Nisan, 9 (1), 36-40.

Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). "Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet - Güçlendirme ile Retorikten Pratiğe", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1) 53-69.

Erbay, E. ve Tuncay, T. (2006). "Sosyal Hizmet Bakışıyla Kadın İstihdamı", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2) 25-40.

Erbay, E. (2004) “Sosyal Hizmette Kriz Müdahalesi” *Toplum ve Sosyal Hizmet* (15) 1, 85-94.

Hakemli Olmayan Ulusal Yayınlar

Erbay, E. (2005). “Suçluluk: Çocuk Suçluluğu ve Jandarma Çocuk Merkezleri” *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 384, 108-119.

Gazete Yazıları

“Uyanış: Bilim Yapmanın Anlamı” (Cumhuriyet Gazetesi - Bilim Teknik Dergisi 05.03.2005).

Bildiri, Konferans, Tebliğler

Erbay, E. (2011). “Çocuk Ombudsmanlığı” 7. *Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi*, 15-16 Nisan 2011 (Sözel Bildiri)

Erbay, E. (2011). “Çocukluklarında Küçük Sanayi İşletmelerinde Çalışmış Yetişkinlerin Bu Çalışma Sürecini Nasıl Değerlendirdikleri ve Çocuk İşçiliğine Bakışları Üzerine Bir Araştırma” 1. *Türkiye Çocuk Hakları Kongresi*, 25-27 Şubat 2011 (Sözel Bildiri)

Işıkhani, V., Balbay, Ö., Erbay, E., Sevin, Ç. Annakkaya, A N. and Arbak, P. (2008). “The Effects of Level of Anxiety of University Students on the Behavior of Smoking” *European Respiratory Journal*. (Poster Bildiri)

Erbay, E. (2003). “Bir Sosyal Sorun Olarak Yoksulluk ve Diğer Sosyal Sorunlarla İlişkisi” *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Antalya (Poster Bildiri)

Röportajlar

“Çocuk İşçiliğinden İşverenliğe Uzanan Bir Yaşamın Öyküsü”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Ocak-Şubat 2009

“Çocuk İşçi Olmak: Kubilay Doğanay ile Geçmişe Uzanan Bir Yolculuk” *Çalışma Ortamı Dergisi*, Ocak-Şubat 2010

“Çocuk İşçiliğinden İşverenliğe Uzanan Bir Yaşamın Öyküsü: Erdal Burak”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Mart-Nisan 2010

“Çocuk İşçi Olmak: Ömer Doğan ile Çıraklıktan İşverenliğe Uzanan Bir Yolculuk”,
Çalışma Ortamı Dergisi, Temmuz-Ağustos 2010

“Çocuk İşçi Olmak: Ömer Atılgan İle Geçmişe Doğru Bir Yolculuk”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, Ocak-Şubat 2011

İletişim Bilgileri

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Beytepe Kampüsü

Ankara/Türkiye

Tel: + (90) 312- 297 63 62/358

Faks: + (90) 312- 297 63 65

E-posta: eerbay@hacettepe.edu.tr